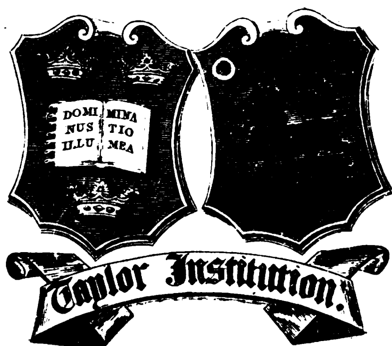
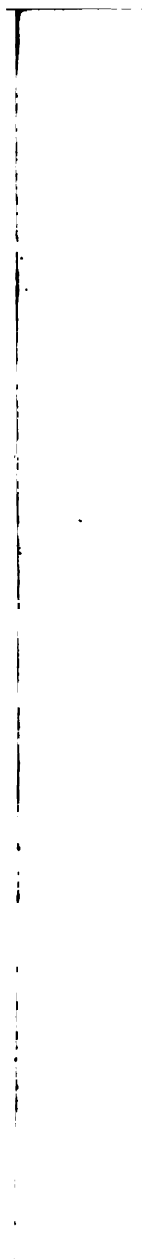

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA
Taylor Institution.

BERÄTTELSER

UR

SVENSKA HISTORIEN.

FYRATIONDEFEMTE DELEN.

ADOLF FREDRIKS REGERING.

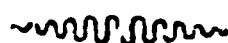
SJUNDE HÄFTET.

ADOLF FREDRIKS SAMTIDA SKALDER OCH KONSTNÄRER.

TILL UNGDOMENS TJENST UTGIFVEN

AF

AND. FRYXELL.

STOCKHOLM,
L. J. HIERTAS FÖRLAGSEXPEDITION.
1878.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS K. L. BECKMAN.
1878.

Innehåll.

Kap.		Sid.
1.	Fru Nordenflycht	5.
2.	Skaldeparet Creutz och Gyllenborg	44.
	Gustaf Filip Creutz	46.
	Gustaf Fredrik Gyllenborg	47.
3.	Karl Mikael Bellman	73.
	Bellmans förfäder	74.
	Bellmans ungdom och första författareverksamhet...	76.
	Bellmans öfvergång till bacchanaliskt lefnadssätt och skaldskap	81.
	Bellmans första bacchanaliska umgänges-kretsar	89.
	Källar-sällskapet eller Bacchi Orden	89.
	Krogsällskapet	95.
	Sånger om naturen	102.
	d:o glaset	105.
	d:o qvinnan	117.
	Bellmans musik	119.
	Bellmans religiösa skaldskap	122.
	Bellmans tillfällighets-dikter	124.
	Bellmans politiska poesi och förhållande till Gustaf den tredje	126.
	Bellman och Elis Schröderheim	142.
	Allmänna anmärkningar om Bellmans skaldskap ...	146.
	Konstnärens	148.
	Mannens och medborgarens	150.
	Bellmans personlighet	156.
	Bellmans deltagande i dryckeslagen	159.
	Bellmans enskilda lefnads-omständigheter	161.
	Bellmans sista år	168.

	Bellmans skalderykte	1766—1777	176.
	d:o d:o	1778—1792	180.
	d:o d:o	1792—1812	184.
	d:o d:o	1812— —	187.
4.	Karl Fredrik Adelcrantz		207.
5.	Tobias Johan Sergel		208.
6.	Återblick på frihetstidens utmärktaste personer		210.

ADOLF FREDRIKS SAMTIDA SKALDER OCH KONSTNÄRER.

FÖRSTA KAPITLET.

FRU NORDENFLYCHT.

Bland skalderna må främst nämnas Dalin, hvilken afled först 1763. Hans person, verk och öden äro likväl i dessa berättelser redan serskildt beskrifna[1]). Hänvisande till dessa ställen, vända vi oss derföre till det yngre slägtet och först till ofvannämnda skaldinna.

Vanligtvis har hon blifvit framställd som en lärjunge, en efterföljare af andra ryktbara skriftställare; och såsom hörande någon gång till Stiernhielms[2]), oftare till Dalins tidehvarf. Från Stiernhielm var hon dock skild genom en tid af 70 år, genom hela den mellanliggande både dahlstjernska och dalinska vitterheten, och tillika genom en bestämd olikhet i både anda och framställningssätt. I sistnämnde hänseenden var hon lika skild från Dalin, med hvilken hon för öfrigt icke hade någon vitter, åtminstone icke vänskaplig beröring. Med understöd förnämligast af Gyllenborg har hon tvärtom bildat en fri och sjelfständig vitterhetsskola, som, stående mellan Dalin och Kellgren, var genom bestämda gränser skild från begge. Den var egentligen ett svenskt uttryck af den allvarligt moraliska, halft-stoiska anda, som

---

[1]) 32. 181. 44. 113.

[2]) Siare och skalder, 2:a del.

då för tiden lifvade en icke obetydlig del af Europas vitterhet och egentligen utgått från England. Detta lands litteratur hade under Stuartarnas sista tider och såsom spegelbild af dessas hoflif varit i hög grad lättfärdig och tadelvärd. Men från densamma vände sig snart och med ovilja landets ädlare sinnen under ledning af Collier, Addison, Richardson, Steele, m. fl., hvilka sökte återupplifva känslan för dygd och sedlighet, och derigenom blefvo fäder eller fosterfäder åt den renare och ädlare anda, som sedermera på hedrande sätt utmärkt största delen af Englands vitterhet. Samma anda gjorde sig nu i Sverge gällande genom fru Nordenflycht och Gyllenborg; och ju ädlare målet var, desto ifrigare sträfvade ock dessa skriftställare efter dess uppnående. I sjelfva verket har deras anda beherskat största delen af vår vitterhet under vid pass ett fjerdedels århundrade eller från 1753 till omkring 1777 och derunder utöfvat en stor och välgörande inverkan. Till följd af dessa skäl och tacksamhetens bud, vilja vi egna henne en utförligare lefnadsteckning.

Fadren, Anders Nordbohm, kamrer i kammarkollegium, utmärkte sig genom flit och ämbetsmannaduglighet och blef 1727 adlad med namnet Nordenflycht; modern var prestdotter från Östergötland. Det yngsta bland deras sju barn, Hedvig Charlotta, föddes i Stockholm d. 28 Nov. 1718. Redan vid femte året läste hon innantill och sammansatte vid det sjunde åtskilliga småvers och sagor, ådagaläggande derjemnte en läslust och vetgirighet, som omfattade, icke blott romaner samt historiska och poetiska verk, utan äfven andra och svårfattligare ämnen. Hon ville ock deltaga i broderns lärotimmar för att inhemta främmande språk, och bland andra äfven latinet. Modern deremot sökte förmå henne att öfvergifva boken och i stället sysselsätta sig med hushållsgöromål och qvinnliga slöjder. Men för allt sådant visade dottern

en bestämd ovilja och tillika en så afgjord oförmåga, en så löjlig tafatthet, att modern blef än förargad, än nedslagen. Fadern tog saken mera lugnt och tillät dottern lära musik och tyska språket. Vid hennes trettonde år flyttade föräldrarna till landet, hvarefter större frihet erhölls, och hon kastade sig nu märkligt nog äfven på strängt vetenskapliga både teologiska och filosofiska skrifter; flere troligtvis i andan af de redan nu framträdande nya rationalistiska lärorna.

Redan vid fjorton års ålder studerade hon dylika ämnen med mycken ifver, men ock med den följd, att hon började betvifla åtskilliga bland kyrkobekännelsens läror, och sådant till icke ringa oro för hennes känsliga sinne. I fadrens hus och som medhjelpare vid några fabriksanläggningar vistades då för tiden en ung person vid namn Tideman, utmärkt genom obehagligt yttre, men ock genom stilla och älskvärdt uppförande, klar och lugn blick, stora kunskaper och ädla tänkesätt. Han var en lärjunge af Polhem och tyckes hafva varit utbildad af och i det då gryende upplysnings-tidehvarfvets anda och således sträfvat efter en moralisk renhet, grundad mer på sedelärans än religionens bud; dock med fast tro på Gud och odödlighet. Han blef snart den unga flickans vän och gaf henne anvisning på hvilka böcker, hon borde läsa och tillika på deras både förtjenster och fel. Detta bidrog till vidgande af hennes omdöme och bildande af hennes smak; måhända ock till utbildande af hennes redan förut hysta religiösa tvifvel. För dessas lugnande, hänvisade Tideman lika litet till kristna kyrkans trosläror som till den metafysiska filosofiens satser, utan till sin enkla, praktiska åsigt, enligt hvilken sträfvandet efter sedlig förädling var för menniskan långt angelägnare än sträfvandet efter att begripa religionens öfvernaturliga dogmer, eller den spekulativa filosofiens metafysiska läror.

Ofvannämnde af Tideman förestafvade åsigter

gjorde djupt intryck på den unga qvinnan och utöfvade märkbart inflytande på hennes blifvande verksamhet och öden. Förmågan att med tro och förtröstan omfatta kristna kyrkans läror och af dem hemta tröst och stöd, ljus och ledning, var helt och hållet och för alltid förlorad. Den stoiska moral, Tideman i stället lärde, hade hon väl till följd af dess enkelhet och flere ädla sidor med värme omfattat. Svårligen kunde den likväl i alla förhållanden lugna ett sinne, som så längtade efter värme och kärlek och tillika efter lif och poetisk åskådlighet. Redan nu var hennes personlighet ganska märkvärdig. Den företedde flere lysande och löftesrika drag, brinnande vetgirighet, starkt minne, skarpt omdöme och ett öppet och varmt sinne för alla högre och vigtigare frågor, såväl mensklighetens som vetenskapens och derjemnte anlag till en utmärkt skriftställare-förmåga. Men bredvid dessa egenskaper visade sig äfven och det redan nu åtskilliga anlag, hvilka såväl i sig sjelfva som genom sina motsägelser bådade svåra strider; t. ex. en varm längtan efter det ljus, den frid, en fast religiös tro gifver, men tillika en fullkomlig oförmåga att någon sådan omfatta; — en redan i första ungdomen tänd och städse brinnande kärlek till filosofiska undersökningar, men derjemnte en fnllkomlig oförmåga att sådana genomföra; — en redan tidigt känd obelåtenhet med de filosofiska systemernas slutföljder, men likväl en så häftig kärlek till filosofisk sysselsättning, att hon aldrig mägtade derifrån fullkomligen lösrycka sig; — en häftig längtan, ett ifrigt sträfvande efter qvinnans andliga oberoende och sjelfständighet, men derjemnte redan nu och likaså allt framgent ett bjert framträdande behof af både manligt och andligt stöd. Dertill kom en utomordentligt stark, nästan konvulsivisk känslighet, hvilken vid svårare pröfningar bröt ut i stormar, så våldsamma, att de öfverröstade, öfverändakastade allt hvad religion eller filosofi kunde

till tröst anföra. I dessa förhållanden ligger förklaringen till många sedermera inträffade besynnerliga uppträden. Hennes lefnad företer ock en märklig profkarta på de brytningar, en så danad och i sådan rigtning utbildad personlighet vanligtvis kommer att genomgå. Icke blott i litterärhistoriskt utan ock i psykologiskt hänseende förtjenar hon alltså en utförligare lefnadsteckning, och det är till fortsättande af en sådan vi nu öfvergå.

Hennes fader såg den vänskap, som rådde mellan de unga tu, och grundade på densamma en för deras framtid beräknad plan. Kännande sitt slut nalkas, förekallade han begge och tillkännagaf sin önskan, att de måtte med hvarandra ingå äktenskaplig förbindelse, hvarefter han inom kort afsomnade. Dottern vördade fadrens minne och vilja och hyste för den föreslagna fästmannen mycken högaktning och vänskap, men ingalunda någon känsla, som liknade kärlek. Han var visserligen ung, blott några år äldre än hon, men svag och sjuklig, liten och puckelryggig, och till lynnet lugn och betänksam, t. o. m. skenbart kall; hon deremot, den nu sextonåriga flickan, hade en stark och fyllig växt, behagliga ehuru något koppärriga anletsdrag och ett hjerta fullt af brusande känslor. *Så angenäm*, skref hon, *Tideman var mig som filosof att höra, lika odräglig var han som fästman att se.* Oaktadt all sin litterära tillgifvenhet, kände hon dock djup ovilja vid hvarje tanke på äktenskaplig förbindelse. Han märkte förhållandet, yrkade derför icke på uppfyllandet af fadrens föreskrift och iakttog i öfrigt ett uppförande, så grannlaga och finkänsligt, att det ökade hennes högaktning, förtroende och tillgifvenhet. Hon började blygas för sin olydnad mot faderns vilja, för sin hårdhet mot en sådan friare, för sin svaghet för ytan, sin likgilltighet för kärnan. Den häftiga striden mellan motsatta känslor medförde i hennes lidelsefulla hjerta så mycket oro, att helsan led; och

slutet blef, att hon i enlighet med faderns önskan lofvade Tideman sin hand. Men hjertat ville ingalunda följa med, Det blef en förlofningstid, utmärkt genom bevis på högaktning och genom lärorika ömsesidiga meddelanden om teologiska, filosofiska och poetiska ämnen, men aldrig om sådana känslor, som kärlek ingifver. Fästmön hade inga sådana att meddela, och fästmannen vågade ej med de sina falla besvärlig; bröllopet blef gång efter annan uppskjutet. Efter en nära treårig förlofningstid af nu beskrifna egendomliga art, föll han i en sjukdom, som under ett års tid höll honom vid sängen och slutligen lade honom i grafven. *Sörj icke*, sade han till fästmön, *sörj icke min bortgång! Jag dör med lugn; ty jag har lyckats ingifva dig fast kärlek till dygden.* Den nu nittonåriga flickan kände djupt den bortgångnes värde och sin egen förlust, — men äfven sin vinst, värdet af sin erhållna frihet.

Numera flyttad till Stockholm, ville hon ytterligare förkofra sig i hvarjehanda studier och fick till lärare Jakob Fabricius, en ung vid flottan anställd prestman. Han var utmärkt genom behagligt utseende, angenämt umgänge, goda kunskaper, rena seder, ädla tänkesätt och en varm känsla för vitterhet och vetenskap. Han har ock författat åtskilliga för den tiden tämligen läsvärda skaldestycken. Mellan en sådan lärare och en sådan lärjunginna uppstod snart en ömsesidig och brinnande kärlek, hvilken ock beseglades genom ömsesidiga löften om framtida äktenskap. Men Fabricius var ofrälse, och så starka kändes ännu de adliga fördomarna, att fröken Nordenflychts broder, ehuru hans egen fader var född ofrälse, vägrade sitt giftomanna-bifall. Förlofningen mägtade han likväl icke bryta, utan förbindelsen fortfor i några års tid under ömsesidiga och varma uttryck af inbördes kärlek till hvarandra och gemensam kärlek till skaldekonstens skönhet och vetenskapens uptäkter.

Se här ett par prof af deras i bref vexlade tänkesätt. Måhända med anledning af fästmöns stundom oroliga sinne, tillskref henne Fabricius följande strof:

Lyft dig modigt ifrån gruset,
Du, som himla-adel bär!
Tag emot det skära ljuset,
Som från högsta höjden är.
Det kan göra sinnet klart:
Det ger hjertat liflig fart.

Fästmön hemtade tröst af vännens ord och enligt vana och lynne också af naturens skönhet och svarade:

Skogens prydnad börjar knoppas;
Allting hoppas;
Solen delar lif och saft.
Ja, min själ från oro, vaka,
Upp att smaka
Hoppets ro och Gudakraft!

Vår vexling af bref, skref hon sedermera, *var ej annat än en vexling af herdaqväden.* Till formen begagnade ock deras sång, enligt tidens bruk, herdelifvets drägt och ord, men till innehållet var den en vexelsång mellan två ädla andar, hvilka lika vårens lärkor sjungande stiga mot höjden, under det vandraren glad lyssnar till deras toner och söker med lyftad blick följa deras bana. Fru Nordenflycht har sedermera beskrifvit dessa år såsom de lyckligaste i hela hennes lefnad.

Fabricius var en nitisk och samvetsgrann prest. Att döma af de utgifna skrifterna har han dock i kristendom hyllat och framhållit förnämligast dess sedelära. De religiösa åsigter, fästmön förut inhemtat dels genom egen läsning dels genom Tidemans ledning, torde sålunda hafva blifvit af Fabricius understödda, åtminstone icke motarbetade.

Slutligen utnämndes han till amiralitets-pastor, en tjenst vid hvilken han hoppades kunna försörja maka och barn. Hennes broder gaf nu sitt efterlängtade bifall, och bröllopet firades, hvarefter det

nygifta paret 1741 flyttade till Karlskrona. En betydlig del af deras förmögenhet gick under ditresan genom skeppsbrott förlorad; men de sörjde föga öfver förlusten, ty de egde qvar hvarandra och sin ömsesidiga kärlek. Deras lyckliga sammanlefnad har hon beskrifvit i följande vers:

Hvad ren kärlek mägtar skänka,
Och man tänka
Kan om vänskap och om dygd;
Allt, hvad ljuflig själasämja
Kan befrämja,
Njöto vi i fridens skygd.

Dessa ömsesidiga känslor och den högaktning och kärlek, hennes man inom kort förvärfvade bland sina församlingsboar, gjorde deras verld till ett paradis, såsom den unga skaldinnan gång på gång uttryckte sig.

Men intet jordiskt paradis har länge egt bestånd, och ej heller detta. Efter sju månaders lycklig sammanlefnad, sjuknade Fabricius i hetsig feber. Hans maka anade genast en olycklig utgång, och denna närmade sig ock med snabba steg. Hon slösade med den kärleksfullaste vård, de ymnigaste tårar, de innerligaste böner. På sina knän anropade hon Gud och besvor hon läkaren att rädda den älskades lif, men förgäfves. Den unga enkans sorg blef utomordentligt häftig, såsom man kunde vänta af ett sådant sinne och efter en sådan förlust. Dåningar, sömnlöshet och förtviflan uttömde snart krafterna och föranledde en svår och långvarig sjukdom. Återställd derifrån, lemnade hon det främmande Karlskrona och återvände till Stockholm. Vänner och anhöriga sökte der genom deltagande och vård lindra hennes sorg, men förgäfves; och hvarken kristendom eller stoicism kunde i någon mån lugna det våldsamt stormande hjertat. Hon tyckte sig hafva först varit den lyckligaste, men derefter blifvit den olyckligaste menniska på jorden. Hon sköt ifrån sig all tröst, allt

sällskap och ansåg sitt nöje och sin pligt vara att lefva endast för att sörja. För att få alldeles ostörd öfverlemna sig åt dessa känslor, dessa s. k. pligter, flyttade hon till ett ensamt torpställe på Lidingön, der t. o. m. namnet påminte om hennes lidna förluster, hennes djupa lidanden. Det samma skulle äfven rummet och omgifningen göra; några skilderier af dystert innehåll erinrade om den fördystrade taflan af hennes eget lif, en cymbal med sina darrande ljud om de klagande tonerna i hennes bröst, och det utanför brusande hafvet om de svallande känslorna i hennes hjerta. Att oupphörligen beskåda, betänka och besjunga dessa föremål, blef hennes enda och käraste sysselsättning. Hon beskref den med följande ord:

Åter börjar jag min lust,
Men en lust bemängd med galla,
Att utgjuta suck och pust,
Låta tårar strömlikt falla,
Är den enda ro, jag har
Af de fordna nöjen qvar.

På detta ställe och sätt tillbragte hon omkring ett år och sammanskref derunder flere skaldestycken, som alla uttryckte den djupaste sorg, den varmaste känsla, och detta med ett för den tiden någorlunda rent språk och ledig versbyggnad.

Hon hade fattat det, som hon trodde, orubbliga beslut att för hela sin återstående tid lefva i denna boning och för denna sorg. Den lättrörda inbillningskraften fann ett nöje i att med bjerta färger utmåla ädelheten af ett dylikt s. k. *lefnadsbeslut*, och den tragiska skönheten af ett sådant åt kärlek och sorg egnadt lif. Hon skref derom bland annat följande vers:

Emellertid jag här min fordna lust beser,
Det ljufva paradis, som likt en ros förbleknat,
Och trogna tårar till dens dyra minne ger,
Hvars kärlek, vett och dygd jag i min själ upptecknat.

Här skall jag repa upp min herdes dyra namn;
Här skola klippor på min sorgetoner svara;
Här skall jag göra mig bekanter med den hamn,
Der rena själar få i evig kärlek vara.

En vän samlade och utgaf några bland dessa dikter under namn af »*Den sörjande turturdufvans sånger*». Det var ett litet häfte af blott elfva blad och nio skaldestycken, men ådrog sig genast mycket uppseende. Redan den 25-åriga skaldinnans person, öden, sjelfvalda enslighet och otröstliga sorg väckte allmänhetens nyfikenhet och deltagande, likaså hennes dikter. Svenskarna hade dittills hört för det mesta blott glada och lätta sånger, sådana som Dalins; men sällan förut toner så djupa, så till känsliga eller sorgbundna sinnen talande; och den unga skaldinnans namn och sånger hördes snart från allas läppar. Man berättade ock, huru hon en gång, vid en eldsvåda, hade med egen lifsfara burit sin mor ur det brinnande huset; ett uppträde, som vid hennes person än mer fäste allmänhetens blickar och deltagande [1]).

Den illa omsedda torparstugan hade emellertid ådragit henne gikt, och den häftiga, oafbrutna sorgen åtskilliga andra krämpor, för hvilkas botande hon nödgades inflytta till Stockholm.

Sorgen och saknaden följde henne äfven dit. Hon tyckte sig alljemnt vara högst olycklig och återtog under grubblandet häröfver läsningen af hvarjehanda teologiska och filosofiska skrifter. Man vet ock, att hon satte stort värde på Bayle, Helvetius, Leibnitz, Locke, Montesquieu och Pope. Hon ställde Helvetius vid sidan af Sokrates och Galilée; och Voltaire var hennes afgud [2]). Men hvarken teologer eller filosofer kunde lugna hennes oro, hennes tvifvel. För att erhålla råd och tröst vände hon sig till några då lefvande ut-

---

[1]) Vi veta ej rätt, huruvida detta inträffade förut eller någon tid sednare.

[2]) *Kongl. Bibl.* Gjörwells bref 13 Nov. 1758.

märkta skriftställare och bland andra till dansken Holberg. Denne rådde henne att *söka lösningen af lifvets gåtor icke genom teoretiskt grubbel utan genom praktiskt religiös verksamhet, hvilken vore för lugnets återvinnande det enda möjliga medlet.* Det var ungefär samma råd, hon redan förut erhållit af Tideman och efteråt af sin slägtinge, Klingenberg, hvilken af alla högt aktade man blef från denna tid skaldinnans vän och rådgifvare.

Till att vända hennes sinne från den djupa sorgen och de oroande grubblerierna bidrog snart en annan omständighet, nämligen det stora bifall, hennes dikter vunno. Skaldeärans lager började undanskymma enkesorgens cypress, skaldeärans strålar undanjaga tanketviflens moln. Hon öfvergaf mer och mer all teologi och filosofi för att i stället sysselsätta sig med moral, historia och skaldekonst, i synnerhet med den sednare. Under namn först af »*En herdinna i Norden*» och sedermera af *Fru Nordenflycht* började hon från och med 1744 att tidtals utgifva samlingar af sina skaldestycken, sina så kallade »*Qvinliga Tankespel*» och fortfor dermed ända till 1750. Att hon numera antog namn efter sin egen adliga börd och icke bibehöll det efter sin djupt sörjda make, tyckes ock antyda en viss förändring i känslorna.

Till denna nya tanke- och verksamhets-rigtning blef hon dock ingalunda drifven af blott personlig utmärkelselystnad. De ädla frön, Tideman och Fabricius i hennes hjertan nedlaggt, hade der funnit bördig jordmån och började nu skjuta upp och utveckla sin fägring och frukt. I den unga qvinnans själ vaknade tanken på en lefnadsverksamhet, ojemnförligt högre, ädlare och med hennes anlag mer öfverensstämmande än den, som dittills henne föresväfvat; högre än både den förra sorgen öfver en förlorad make och det sednare sträfvandet efter lysande skalderykte. Sjelf mer och mer hänförd af historiens lärorika och moralens föräd-

lande studium, beslöt hon att med sin skaldegåfva ingifva sina landsmän kännedom af och kärlek till den förres lärdomar och den sednares sanningar, och att dymedelst arbeta för svenska folkets upplysning och förbättring. Höjden och ädelheten af denna tanke visar höjden och ädelheten af hennes själs stämning, och alstrade den verksamhet, som utgör glanspunkten i hennes lif.

Vi fortsätta nu teckningen af de inre och yttre omständigheter, som beredde och genomförde denna hennes utveckling.

År 1753 blef hon intagen i det vittra samfundet *Tankebyggareorden*, om hvilket mera framdeles. Hon var dess största poetiska förmåga och anmodades snart blifva dess ledarinna. Här kom hon i nära beröring med åtskilliga yngre skalder och i synnerhet med Creutz och Gyllenborg, hvilka nyligen lemnat högskolorna och fått anställning i hufvudstaden, och nu med förtjusning slöto sig till den betydligt äldre skaldinnan. Detta sällskap utgaf från 1753 sina arbeten, hvilka under namn af »*Våra försök*» innehöllo medlemmarnes skaldestycken och deribland de flesta och bästa af fru Nordenflycht med namnteckningen U—ie d. v. s. *Uranie.*

Inom det stora antalet medlemmar i nämnde orden bildade sig sedermera ett mindre sällskap, bestående af Creutz, Gyllenborg, A. G. Leijonhufvud, två bröder Torpadius och några andra utmärkta personer, hvilka vänligtvis samlades hos fru Nordenflycht. Hon bodde då för tiden i det nu s. k. bergianska huset vid Karlbergs alléen, i närheten af fordna kyrkoherde-bostället i Adolf Fredriks församling. Från denna trakt, från båda dessa boningar, hafva således utgått två herrliga företeelser inom vår fosterländska litteratur; från den förra den Nordenflycht-gyllenborgska vitterhetsskolan, från den sednare 1819 års psalmbok.

Sällskapet samlades, sade vi, hos fru Nordenflycht. Den dittills för opraktisk tafatthet begab-

bade skaldinnan utvecklade i denna boning sin qvinnliga personlighet på ett lika behagligt som oförmodadt sätt. Det var liksom hon velat i verkligheten visa sanningen af sitt påstående, att qvinnan,

Om hon har uppbrukad själ,
Lär hon sig snart hushålls-slöjder.
Är hon rätt till vishet böjder,
Vet hon ock att styra väl.

Hennes hem liksom hennes aftonmåltider utmärkte sig visserligen genom några egenheter, men tillika genom en angenäm och för gästerna behaglig anordning, och hon sjelf uppträdde som en den mest artiga och förekommande värdinna. Sällskapets vanliga sysselsättning bestod i att läsa andras och egna arbeten, och att granska äfven dessa sednare, och detta skedde med den sällsynta föreningen af en uppriktighet, som alltid gagnade, och en grannlagenhet, som aldrig sårade. Känslan af gemensam vänskap för hvarandra, gemensam kärlek för yrket och gemensamt ansvar för verksamheten var så stark, att medlemmarna tyckte sig utgöra icke en samling litterära personer utan tillhopa en enda litterär personlighet, så att granskningen gällde icke den enskilde författaren utan hela förbundet. På detta sätt genomgingo de nu sina i samlingen »*Våra Försök*» tillförene tryckta dikter, ströko ut ibland hela stycken, ibland enskilda ställen samt gjorde många ändringar och tillägg. *Timmarna*, säger Gyllenborg, *förflöto under skämt och infall och under en sysselsättning, som förädlade icke blott författarnes dikter utan ock deras personer, samt vidgade området för deras känslor och tankar.* Urvalet af deras ungdomsdikter utkom derefter i förskönad gestalt och under namn af *Vitterhets Arbeten* samt beledsagade af nya än mer förädlade frukter af deras skaldekonst. Det var här, Sverge fick läsa de nu mognande skriftställarnes ryktbaraste verk; af Creutz,

Atis och Camilla och af Gyllenborg sången öfver *Menniskans nöjen och eländen* och hans *Satir öfver mina vänner* m. fl. *Jag kan aldrig glömma*, skref den sednare, *de glada stunder, vi tillbragte under dessa arbeten. Vi ansågo hvarandras foster liksom våra egna, logo åt våra misstag och voro de första, som dem erkände. Rättelserna meddelades utan högmod och antogos utan förödmjukelse. Ingens stolthet kände sig sårad genom anmärkningarna mot honom sjelf; och ingens afund genom berömmet öfver andra;* sådant var tänkesättet inom den krets, som stiftade den Nordenflycht-gyllenborgska vitterhetsskolan. I nämnde s. k. bergianska hus förvaras ännu flere porträtter af de snillen, som besökte denna boning, och som derifrån spridde öfver fäderneslandet kärlek till sanning, till ljus och till hjertats ädlaste dygder.

Detta snillrika och lysande sällskap blef snart ryktbart, och att i detsamma få inträde eftersträfvades af flere för lärdom och bildning utmärkta personer. Fru Nordenflychts boning blef i smått en bild af de likartade, ryktbara sällskaper, som i Paris slöto sig kring några dåtidens för snille och behag utmärkta fruntimmer.

Man undrar, hvarifrån hon tog medel till utöfvande af en sådan gästfrihet. Genom skeppsbrott, eldsvåda, stöld och bedrägerier hade hon förlorat sin egen obetydliga förmögenhet och blifvit bragt i verklig nöd och tvungen att begära understöd, och det stundom på ett nästan förödmjukande sätt. Hon vände sig till konung Fredrik med en rimmad bönskrift, i hvilken bland annat lästes:

Mig ödet hotar nu med ängslig undergång;
Min stämma tynar af, min harpa måste tiga.
Fast vetenskapens ljus och smak i Sverige stiga;
Min skaldgudinna dock försmägtar vid sin sång.
Men lätt hon vederfås, en enda nådeblick,
Ett ord, o store kung! till dina trogna männer,

Som lyda dina bud och äro vishetsvänner,
Kan bringa åter snart mitt skaldespel i skick.

Äfven till ständerna vände hon sig med anhållan om hjelp och med försäkran, att hon eljest måste nedlägga sin penna. Så älskade voro dock både hon och hennes sånger, att alla, och som det tyckes, med icke ringa gåfvor skyndade till hennes understöd; så konungarna Fredrik och Adolf Fredrik, så drottning Lovisa Ulrika och kronprinsen Gustaf, så äfven ständerna, hvilka anslogo åt henne ett årsunderhåll af 600 d. s. m. Hon skickade ock till storfursten Paul i Ryssland en sång, i hvilken hon prisade hans företrädare och uppmanade honom att likna dem i kraft och furstliga dygder, och hon erhöll för detta qväde en gåfva af 6,000 d. k. m. Genom sådana understöd och något författarearvode fick hon medel att underhålla sitt anspråkslösa men behagliga hem.

Fru Nordenflycht som skaldinna utmärkte sig icke genom rik uppfinningsförmåga eller skapande inbillningskraft, och har ej heller efterlemnat några verk af större episkt eller dramatiskt värde. Känsla och reflexion voro de starka sidorna i hennes anlag, lyrik och didaktik i hennes poesi. Den häftiga och glödande känslan hafva vi ofta omtalat, och läsaren återfinner den i hennes många lyriska dikter. *Turturdufvans sånger* äro vanligtvis ena gången erotiska, andra gången elegiska; *»eld och tårar»*, sade man, *»voro beståndsdelarna i hennes både person och lyriska skaldekonst.»*

Den andra, den sednare framträdande sidan deraf, reflexionen, utvecklade sig allt mer genom hennes smak för och sysselsättning med teologiska, filosofiska och moraliska ämnen, och den framkallade många didaktiska och satiriska skaldestycken. En bismak från den filosofiska källan röjde sig ock i hennes satirer, hvilka mer sysselsatte sig med de allmänna åsigter, som lågo till grund för

tidsandan; hvaremot hennes vän, den mindre filosofiske Gyllenborg, mer rigtade sina satirer mot enskildheter i sederna och lefnadssättet.

Året 1753 och bekantskapen med Creutz och Gyllenborg anses hafva utgjort en vändpunkt i fru Nordenflychts skaldskap. Berörde herrar ingåfvo henne ökadt tycke för franska vitterheten och för dess regelbundna form, fina smak och rundade fulländning. Man finner ock, att hon från denna tid mer och mer öfvergaf det dittills vanliga men enformiga och ofta onaturliga bruket att kläda sina skaldestycken i herdedrägt och att söka oskuld och dygd blott i herdelifvet. Man har ock velat finna den konstnärliga formen i de sednare dikterna något felfriare och bättre, andan och innehållet deremot något kallare än förut. Långt vigtigare var dock en annan och något äldre förändring. Enligt föregående föga berömliga bruk af en Lucidor, Runius och Dalin, m. fl. hade också fru Nordenflycht skrifvit en mängd tillfällighetsvers vid namns-, födelse-, bröllops- och begrafningsdagar och äfven till kungliga och furstliga personer dikter, stundom vanställda af motbjudande smicker. Hon hade t. o. m. en gång, vi hoppas till följe af okunnighet, kallat ryska kejsarinnan Elisabet »*alla kröntas ära*», och omtalat, huru denna furstinna gjorde *qvinnans hjeltedygd för all verlden kunnig*. Fru Nordenflychts i grunden rena och ädla hjerta vände sig dock snart med ovilja från en dylik snillets förnedring. Om det förakt, den ådragit sångens gudomliga gåfva, skref hon följande rader:

Men rot till det förtryck, som skaldekonsten hotar,
Är mest det felsteg, som poeten sjelf begår.
Med nedrigt ändamål han så sin ära motar,
Att sjelfva konsten till sin höghet lida får.
När skalden obetänkt sig låga ämnen väljer
Och ärans lagerblad som kram för vinsten säljer.

Efter detta utbrott af harm öfver missbruket, vände hon sina tankar till det ädlare bruket och

framställde med glödande ord *skaldens heliga pligt att sjunga till dygdens, hjeltens och storverkens ära; och att för kommande slägter framhålla den i en sanning, en glans, som trotsar både glömskans och förtalets magt.* Det var ett svenskt qvinnohjerta och dess för högre och renare tänkesätt varma känsla, som sålunda till förädlad och förädlande verksamhet omskapade sitt fäderneslands dåvarande skaldekonst. Ofvannämnde sång skrefs senast 1747 och visar, att det var af egen ingifvelse och före bekantskapen med Creutz och Gyllenborg, som hon, en 29 årig qvinna, framlade dessa nya och högre åsigter, och det var också i enlighet med dem, som hon i tankebyggare-orden antog eller mottog namnet Urania. Från nämnde tid försvunno ock ur hennes dikter mer och mer de vanliga tillfällighetsrimmen och än mer det motbjudande smickret. Hos henne och visserligen ock genom henne utbildades den högre anda, som utmärkte de flesta af dåtidens yngre skalder. Med ord och efterdöme och med växande klarhet och kraft uttalade denna skriftställarekrets sin varma öfvertygelse om skaldens herrliga kallelse och heliga pligt att till dygdens, sanningens och mensklighetens tjenst offra sina krafter och helga sitt snille. *Öppna*, skref hon i sådan sinnesstämning:

Öppna din andliga syn, du andliga himmelska låga!
Sträck till himlarna ut din åtrås hela förmåga!
Välj ej skapade ting, så att skaparen sjelf förglömmes!
Dessa förgås, det eviga allt ej nånsin uttömmes.

Det kan ock med sanning sägas, att hennes vitterhetsskola har genom allvar och renhet utmärkt sig framför såväl den föregående som efterföljande tiden.

Fru Nordenflychts verldsåsigt var i mycket en återspegling af den, som mensklig forskning och tanke hade då för tiden hos en del af den kunnigare allmänheten utbildat. Hon leddes, som nämndt är, hvarken af kyrkligt religiösa eller af spekula-

tivt filosofiska läror, utan förnämligast af den moraliska lefnadsvishet, som den s. k. sens-commun-filosofien, sundt-förnufts-filosofien, hos många sina anhängare utbildat. Betraktom hennes förhållande till en hvar bland dessa tre rigtningar!

Först till *statskyrkans dogmatiska läror!* Man finner hos henne nästan intet spår af tillgifvenhet för eller tro på dessas innehåll. Hon har väl som författare dem aldrig angripit, men ej heller någonsin försvarat, knappt vidrört. Ej heller kunde någon bland dåtidens religiösa afvikningar från statskyrkan, hvarken pietismen, herrnhutismen eller swedenborgianismen tillvinna sig hennes bifall. Hon hade helt och hållet förlorat allt förtroende till, all tro på den uppenbarade religionen, i hvilken form den ock framträdde. För ett så varmt hjerta, en så liflig känsla var denna vändning mycket besynnerlig. Den föranleddes troligen af flere omständigheter; t. ex. af hennes tidigt framstående tvifvelsjuka och tidiga fritänkeri-läsning; — af det för känsla och förnuft stötande sätt, hvarpå kristendomens försoningslära, underverk och dogmer då för tiden ofta framställdes, i synnerhet af herrnhutismen och Rutström [1]) — af de skarpa anmärkningar, det qvicka gäckeri öfver dylika ämnen, hon fick läsa hos samtidens utmärktare snillen, en Bayle och Voltaire m. fl.; — af det bifall, hvarmed dessa gäckerier hos flertalet af dåtidens kunnigare allmänhet mottogos; — af de flere vackra och ädla sidor, som den i stället erbjudna naturreligionen framlade; — och sist af förtroende till de högt aktade män, en Klingenberg och Tideman, som henne besagde läror förestafvat. Troligtvis har det varit dessa omständigheter, som aflägsnade

[1]) Det är ej anvisadt, än mindre bevisadt, men ganska sannolikt, att det sätt, hvarpå Rutström framställde försonings-lärarn m. m. har mycket bidragit till framkallande af de deremot stridande åsigter, som fru Nordenflycht och Swedenborg hvar på sitt sätt ådagalade.

henne från dåtidens uppfattning af kristendomen. Ledd af djup vördnad för många dennas sanningar, tillät hon sig dock aldrig några mot densamma rigtade speord eller anfall.

Af den andra omtalade verldsåsigten, af den s. k. *spekulativa filosofien*, kände hon sig ej heller tillfredsställd. Dess undersökningar och läror om menskliga kunskapsförmågan, om tingens verklighet eller skenbarhet och om flere dylika ämnen har hon, liksom troligen många dåtidens skriftställare, ansett vara dels för mycket invecklade och svårfattliga, dels för litet sammanhängande med de i hennes ögon för menniskan vigtigaste lifsfrågorna. Och i afseende på dessa sednare t. ex. om förhållandet mellan Gud och menniskan, mellan tid och evighet, mellan frihet och nödvändighet; — med den spekulativa filosofiens försök att lösa dessa lifvets gåtor och att leda lifvets verksamhet kände hon sig ej heller tillfredsställd. Hon tyckes hafva delat den misstro, den ovilja, som många den tidens tänkare hyste mot all metafysik, mot all sådan spekulation, som ville filosofiskt förklara, hvad de trodde intet menniskoförnuft kunna förklara.

Härigenom leddes hon till ofvannämnde *tredje verldsåsigt*, den som af henne för det mesta hyllades; och icke blott af henne utan ock af flere den tidens utmärkta personer. Den har utöfvat stort inflytande icke blott på henne, utan ock på hela tidehvarfvet, också inom vårt land, och förtjenar således att åtminstone i sina grunddrag kännas.

Det var en ur Lockes filosofi utbildad åsigt, hvars här ifrågavarande hufvudpunkter och läror voro, att menniskan hvarken genom sitt naturliga förnuft eller sin så kallade spekulativa filosofi mägtade lösa lifvets öfvernaturliga gåtor; — att hon derföre icke borde sträfva efter en sådan utom området för hennes fattning belägen kunskap; — att hon i stället borde sträfva, teoretiskt efter kunskap om för henne begripliga föremål, och praktiskt ef-

ter fullgörandet af henne åliggande pligter; — och att hon borde just deruti sätta sin ära, sin sällhet. Man trodde å ena sidan på Gud och odödlighet; men å den andra på omöjligheten att deras tillvaro bevisa, deras beskaffenhet utransaka. Man trodde på saken; men icke på något bland de många bevisen eller beskrifningarna. Bibeln talar om sådana personer, *som icke se, och dock tro.* Beskrifningen kan i någon mån gälla äfven dessa slags fritänkare, hvilka trodde, ehuru de icke sågo, icke ens trodde, att de eller någon annan dödlig, kunde se[1]). De trodde, sade vi, på Gud och odödlighet. m. m. Men denna tro var, om vi så få uttrycka oss, hvarken den religiösa uppenbarelsens eller den spekulativa filosofiens öfvertygelse, utan en tro, som hvilade på menniskans medfödda religiösa känsla. Deras Gud var icke en sådan personlighet, om hvars tillvaro, magt, rättvisa och kärlek de trodde sig genom uppenbarelse faktiskt förvissade, och på hvilken de sålunda kunde bygga sin tro och sitt hopp. Den var i stället en skapelse af deras egen känsla, tanke och inbillningskraft; en Gud, om hvars tillvaro och egenskaper de icke hade någon annan säkerhet än en subjektiv öfvertygelse derom, att en sådan rättvis och allsmägtig Gud borde och måste finnas. Men deras föreställning om honom vexlade naturligtvis efter hvar enskild menniskas personliga uppfattning och var således ganska ombytlig och obestämd; likaså begreppen om hans belönande och straffande rättvisa och magt, m. m. Många dåtidens skriftställare gåfvo sig likväl med dessa sväfvande åsigter tillfreds; kanske mest derföre, att de voro öfvertygade både om omöjligheten att komma till större visshet, och om möjligheten att äfven med en sådan verldsåsigt kunna utöfva en kärleksfull och välsignelserik verksamhet.

[1]) Under Gustaf den tredjes tid tog fritänkeriet ett stort steg framåt. Man började då att förkasta icke blott beskrifningarna och bevisen, utan ock saken.

Sådan, dock med sina personliga vexlingar, var åsigten hos fru Nordenflycht och hennes vänner.

Hon befarade väl stundom, att Lockes filosofi skulle tillintetgöra tron på Gud och på själens odödlighet; dessa dyrbara föremål för hennes kärlek, hennes hopp. För det mesta ansåg hon sig dock kunna förena dem med nämnde filosofi; — hon ungefär på samma sätt, som många den tidens tänkare gjorde; och det var denna anda, som hufvudsakligen ledde hennes skriftställeri. Hon uttalade den ock i många sina skaldestycken: t. ex. i nedanstående rader.

Gud sjelf i ett ljus har sin boning beredt,
Dit ingen kan komma och ingen har sett.
Här har han gett skuggan och spår af hans ljus
Uppgår i de sällare himlarnes hus.

— — — — — — — — — — — — — —

Vi äro beredda till sanning och fröjd,
Hvar en till att nå sin lycksalighets höjd.
Bland mörker, villfarelser, svaghet och fel,
Som blifvit de tänkande jordmaskars del,
Uppgår dock en stråle, ett ljus är här satt,
Att lysa oss ut från vår eländes natt;

— — — — — — — — — — — — —

Den rena, osmittade verkliga dygd,
På eviga grunder och sanningar byggd,
Är den, som vår endaste sällhet utgör,
Oss fram till den sanna lycksalighet för.

Med denna verldsåsigt har hon ock för det mesta känt sig tillfredsställd. Dock icke alltid. Hennes själ, som ej sällan våldsamt hänfördes af ögonblickets ingifvelser och intryck, mägtade ej orubbligt fasthålla denna ehuru sjelfvalda åsigt; ej heller med densamma och med dess slutföljder åtnöjas. Hon hade, som vi sett, bortkastat religionens tros-stege och i stället tillgripit den tankestege, hennes egen eller tidens sens-commun-filosofi erbjöd. Men hunnen till dennas öfversta steg, såg hon der framför sig icke en efterlängtad himmelsk

och färgrik förklaring öfver både tid och evighet; utan i dess ställe den enkla och klara, men för mångens öga kalla, kala, t. o. m. ödsliga utsigt, som forntidens stoicism och dåtidens naturalism erbjödo. Hennes vänner hade, som nämndt är, låtit sig dermed nöjas och likväl känt sig till ädel verksamhet uppmanade. Likaså gjorde väl som oftast fru Nordenflycht sjelf, i synnerhet så länge någon bland dessa vänner stod stödjande och styrkande vid hennes sida. Hon var dock alltför mycket både qvinna och skaldinna för att alltid kunna af denna naturreligion eller stoicism känna sig tillfredsställd. Lemnad åt sig sjelf och vid svårare pröfningar, började hon stundom betvifla dess läror, stundom att alldeles förkasta dem; — dem liksom alla andra, både filosofiska och religiösa. Dylika tidtals förekommande brytningar voro förfärliga. Tviflande om allt och troende på intet, kände hon sig högst olycklig. Med ångestrop, pressade ur djupet af ett förtvifladt hjerta, utbrast hon: *lycklig den, som kan förtrösta på fars och farfars gamla bibeltro! Lycklig ock den, som kan förtrösta på naturens ljus och eget förnuft, och derför lugn och trygg följer dessas föreskrifter! Lycklig till och med den, som tror hvarken på Gud eller odödlighet, utan glad och obesvärad tillfredsställer alla sina önskningar! Men olycklig den, som icke har någon fast grund för sina tankar; den, som trängtar efter ljus, men icke finner något; den, som vill glädja sig åt tron på Gud och dygd, men fruktar, att båda äro bedrägliga irrbloss.*

Ur detta tviflets mörker, dessa förtviflans stormar blef hon dock som oftast räddad genom den i hennes hjerta, oaktadt alla motsägelser, dock alltid lefvande tron på Gud och odödlighet; dessa *odalsanningar* som Rydelius, dessa *medfödda ideer*, som Cartesius och Leibnitz kallade dem. Också hos fru Nordenflycht voro de medfödda och till ett lif, som kraftfullt kämpade för sin tillvaro. Ur

tviflets natt framglänste de snart ånyo som räddande stjernor, och hon öfverlemnade sig då återigen och förtröstansfullt åt deras ledning. Detta gjorde hon likväl icke på grund af några teologiska eller filosofiska tankeslut, utan enligt sitt skaplynne till följe af den känsla, för hvilken nämnde läror äro natur-nödvändigheter, äro menniskoandens postulater; och dessutom också hon till följe af det hopp, som mägtar tro utan att se, och af den själsstämning, som, ju samvetsgrannare den lyder dygdens läror, desto klarare förnimmer deras sanning och gudomliga ursprung. Med sådana återvaknade känslor i hjertat, återvände hon med förnyad styrka till sina vanliga åsigter och utbrast:

Jag vill då härvid stödja mig,
Ehur mitt lefnadslopp må ila.
På motgångs eller lyckans stig
Vid Gud och dygden skall jag hvila.
Odödligheten för mig står;
Stor sak, hur tiden än försvinner;
Om den i sorg ell' fröjd förrinner,
Först jag det sanna målet når.

Liksom många den och andra tiders tänkare, tog hon från religionen och från den spekulativa filosofien sin tillflykt till moralen, såsom innebärande det enda allmängilltiga, man kunde veta om menniskors förhållande till Gud. *Moraliska tankar,* skref hon, *äro dock en skymt af det eviga ljuset.* Moralen blef fördenskull stödjepunkten för hennes åsigter och handlingar, och att framhålla dess sanning och skönhet bästa sättet att främja menniskoslägtets förädling och lycka. Åt dessa ämnen egnade hon ock sitt skriftställeri, och utvecklade dervid ett rikt förråd af teoretiska kunskaper, praktisk erfarenhet, skarp blick, stor fyndighet, och framför allt en ren och fin rättskänsla. Det finnes inom menskligt bröst, inom menskligt samhällslif, få ljusa eller mörka sidor, få dygder eller laster, som icke hennes spanande blick upp-

täckte och hennes brinnande nitälskan framdrog, hvar efter sin art, till beröm eller bestraffning [1]). Samlingen af sådana dikter skulle blifva ganska stor och tillika ganska hedrande för henne, både som mennika och författarinna. De verkade ock förädlande på allmänna tänkesättet; ty skrifna med för den tiden ovanlig grad af snille och värma, och vanligtvis lämpade till allmänt kända melodier, blefvo de mycket älskade och sjungna, och ingjöto i månget bröst skaldinnans kärlek till dygd och sanning. Rummet tillåter ej att införa vidlyftigare utdrag, dock må till prof några bland de kortare epigrammerna meddelas.

1.

Ett qvickt och bittert skämt i sällskap mest behagas;
Men vakta dig för tungans fina mord!
Sälj vänskap, dygd och frejd ej för ett artigt ord,
Och låt ditt hjerta ej utaf ditt vett bedragas!

2.

Låt andras oförrätt ditt sinnes ro ej bry!
Det är ett svaghetsprof på menskors ondska klaga.
Hvarthän i verlden vill du fly,
Om du ej dårskap kan fördraga?

3.

Döm lindrigt andras fel! Sker dig ej samma rätt,
Var lika mild och öm i ord och lefnadssätt!

4.

Att sina tankar kunna dölja
Det kallas klokhet i vår bygd.
Att ej behöfva hjertat hölja
Det är en ändå större dygd.

5.

Af allt, hvad jordiskt är, hör ingenting oss till!
Hvad kan då kallas mitt? blott hvad jag gör och vill!

---

[1]) Med tidens politik och partier har hon dock nästan aldrig sysselsatt sig.

Såsom vi se, finner man stundom i hennes skrifter åtskilliga tankar, som sedermera blifvit genom fru Lenngrens snille och behag utvecklade till än större skönhet och sanning. Fru Nordenflycht, fru Lenngren och Fredrika Bremer! huru många sanna, rena och ädla tankar hafva icke dessa tre qvinnliga snillen ingjutit hos svenska folket.

Ej få bland fru Nordenflychts dikter härleda sig från och syfta på hennes egna och personliga åsigter och öden; t. ex. då hon ena gången lofsjunger, andra gången fördömmer kärleken; båda delarna med glödande värma och på fullaste allvar, och allt efter den rigtning, de brusande känslorna för tillfället togo. Knappast har dock någonting så ofta och häftigt inverkat på hennes författareskap, som harmen öfver det sätt, hvarpå man ville hindra qvinnan från vitter och vetenskaplig bildning; och öfver det sätt, hvarpå mången tadlade hennes egen sysselsättning med dylika ämnen. I visst fall var hon den, som först framträdde med de läror, hvilka sedermera blifvit utvecklade till den s. k. qvinno-emancipationen; och hon vann för dem redan på sin tid många anhängare, och i synnerhet Gyllenborg. Bitterheten och orättvisan af det klander, som mot henne och mot hennes sysselsättningar stundom rigtades, har han beskrifvit, genom att låta en hennes motståndare utbrista i följande ord:

Hvem bryr sig om en fru, som mäter sol och jord,
Och icke mäter fram till sitt och folkets bord?
Jag kan förarga mig på våra unga snärtor,
Som fladdra på visit, bal, bollhus och konserter,
De läsa bok på bok och kunna dock till slut
Ej koka sig en bit, ej väfva sig en klut.
Hur tiden skiftar sig! Jag kan min farmor minnas,
Ej någon verldslig bok hos henne skulle finnas.
Sitt hushåll skötte hon, och veckan, förr'n hon dog,
Hon sina psalmer sjöng och sina pigor slog.
Välsignad blef hon ock för sådant ärbart sinne;

Tre stora valnötsskåp med allt för kostbart linne
Hon lemnat efter sig. o. s. v.

Efter denna teckning af förra tiders tänkesätt prisade Gyllenborg fru Nordenflycht, som vågade förena mannahufvud med qvinnohjerta, och han uppmanade henne att förakta det vanliga pratet mot kunskapsrika fruntimmer. Hon följde hans råd gerna och uppträdde äfven sjelf till strid, mot hvad hon ansåg vara en orättvisa mot sitt kön och mot sin person. Hon var stolt öfver sitt vetande och tyckte, att också Sverige borde vara stolt öfver att hafva någon, som liknade utländningarnes qvinnliga ryktbarheter, en Dacier, en Scuderi m. fl. och hon dolde ingalunda denna sin stolthet. Hon tvekade ej heller att mot hvem som häldst gripa till vapen, när det gällde att försvara sitt kön, sig sjelf och sina åsigter. Hon anföll sjelfva Rousseau, för hans ringaktning af qvinnokönet, men berömde deremot den svenske häfdeforskaren Stjernman, som samlade uppgifter om Sverges lärda fruntimmer; och likaså den svenske skalden Kolmodin, som besjungit bibelns ryktbaraste qvinnor. Sina egna skrifter tillegnade hon än åt Lovisa Ulrika, än åt några riksrådinnor, än åt alla hoffröknarna, och uppmanade dessa sednare att försvara könets rättigheter och derigenom ock sina egna personer, sina egna kunskaper, sin egen bildning. Många fruntimmer tadlade dock, som nämndt är, hennes sysselsättning med penna och bok såsom hinderlig för uppfyllandet af qvinnans egentliga pligter. Men dessa motståndarinnor utmanade hon formligen och offentligen till täflingsförsök, hvilkendera kunde bäst sköta sitt hushåll, de, som föraktade, eller hon, som älskade kunskaper och vitter sysselsättning.

Mot de män, som ville qvarhålla qvinnan i okunnighetens mörker och sysselsatt blott med vagga, spinnrock och kök, mot dessa var hon än mer förgrymmad. Hon kallade dem herrar *Matvett* och påstod, att deras åsigter voro alster af nedrig af-

und i svaga mannahjernor; och lyckönskade dem att få till hustrur blott *dumma fjollor.*

Troligtvis var det ock erfarenhet om det mot henne rigtade tadlet, som dref den för opraktiskhet kända skaldinnan att till dess vederläggande utveckla den förmåga och det behag, som utmärkte hennes förut omtalade aftonkretsar.

Oaktadt allt, hvad hon härom skref och beslöt, gjorde sig dock de ursprungliga, de starkaste anlagen emellanåt gällande. Från verldens och sällskapslifvets buller, och från hushållets bestyr flydde hon med glädje till sina älskade böcker och helsade dem med följande ord:

Du vishetssamling, du förnuftets bästa föda,
Du ledsna stunders bot, du ädla sinnens ro!
Hur trygg kan jag bland er, I stumma vänner, bo,
Som synas utan smink, och vinnas utan möda.

Med lika stor glädje helsade hon äfven naturen och ensligheten och sjöng:

Kom aftonstjerna snart att båda
De bästa stunder af mitt lif!
När stillhet öfver allt får råda,
Uppvakna mina tidsfördrif.

Ännu en anmärkning! Fru Nordenflycht var stolt öfver sitt författareskap. Hon hade dertill utom det poetiska också ett annat skäl. Det var hon, som efter Dalins på slutet ofta jollrande poesi, återgaf en högre och ädlare anda åt svenska skaldekonsten och derigenom ock åt svenska folket. Med den konstnärliga lagern på hennes hjessa bör derföre ock sammanflätas den eklöfskrans, som tillkommer hvarje fäderneslandets välgörare och i synnerhet den, som upplyst, renat och förädlat sitt folk och dess tänkesätt.

Fru Nordenflycht var äfven utomlands känd och värderad. Inom Sverige voro hennes dikter mycket älskade och sjungna, men af efterverlden och t. o. m. af samtiden mindre än Dalins; ehuru

dennes i afseende på anda och renhet voro bestämdt underlägsna. Orsaken till det företräde, han dock vann, låg väl deruti, att fru Nordenflycht, med all sin lärdom och all sin kärlek för konsten, likväl aldrig mägtade tillkämpa sig någon större magt öfver språk och versbyggnad. Nästan alla hennes dikter, äfven de från sednare tider, ledo, såsom vi sett, af ställvis förekommande oegentliga ord samt tunga och trugade ordställningar. Dalin deremot vann och bibehöll allmänhetens tycke genom både tankens och versens lediga gång, genom uttryckets klarhet och behag samt genom det glada, skämtsamma ofta qvicka innehållet, hvilka sistnämnda egenskaper alltid behaga den stora allmänheten långt mer än allvarliga och sedelärande skrifter.

År 1753 stiftades samtidigt men oberoende af hvarandra de två litterära samfunden Vitterhetsakademien och Tankebyggare-orden. Om bådas anda och verksamhet mera framdeles. Förnämsta skriftställarne voro i det förra Dalin, i det sednare fru Nordenflycht. Om dessas inbördes förhållanden här några ord.

Dalins snille låg företrädesvis i hufvudet, fru Nordenflychts i hjertat, Dalins i formen, fru Nordenflychts i andan; Dalin beskrattade, fru Nordenflycht bestraffade dårskaperna och brotten. Dessa olikheter hafva troligen varit hufvudorsaken till den märkbara köld, som dem emellan rådde. Fru Nordenflycht kallade väl Dalin *Den svenske Orfeus* och hans sång om Svenska Friheten för ett *mästerstycke, som med sin skönhet vann båd' väns och oväns tycke.* Men hon anmärkte tillika, att man i dessa toner velat finna några fel. Hon berömde hans Svenska Argus, men tillade den önskan, »*att skriftens sanningar måtte återspeglas i skriftställarens vandel, och att denne måtte sjelf iakttaga, hvad han föreskref andra.*» Den anspelning, som ligger i dessa ord, torde väl till någon del vara

framkallad af den köld, hvarmed å sin sida Dalin behandlade hennes arbeten. Derjemnte kan ock vågas den gissning, att fru Nordenflychts starka rättsbegrepp och finkänsliga sinne instämde i de anmärkningar, som enligt mångas uppfattning kunde göras mot Dalin med afseende, t. ex. på de vanarter, som fått hos hans lärjunge prins Gustaf inrita sig; — på den tjenstaktighet, med hvilken Dalin understödde hofvets magtutvidgnings-planer; — och på de belöningar, de befordringar, han mottog [1]). Att hon med ovilja betraktade hans smicker för fröken Taube, och den bittra skriftvexlingen derom, hafva vi redan berättat [2]). Dalin å sin

[1]) I en skrifven visbok från medlet af 1700-talet läses följande med H. C. N. undertecknade verser.

Att ju Argus med förakt
Lett åt stolthet, guld och prakt,
Ingen fara.
Men att han dem sjelf ej skyr,
Utan pojkar gerna styr,
Kan väl vara.

Att han filosofisk är,
När hans lycka synes tvär,
Ingen fara.
Men att han ej vrångt försmår.
När han tjenst och tittel får,
Kan väl vara.

Om uppgiften är rigtig, skulle verserna vara föranledda af ofvannämnda förhållanden.

[2]) **38.** 11—23. Det första poetiska täflingsämne, akademien utsatte, var en sång om Karl Gustafs tåg öfver Bält. Priset tilldömdes en dansk man etatsrådet Luxdorph, som öfver ämnet skrifvit en latinsk dikt. Fru Nordenflycht hade väl ock inskickat en täflingsskrift; men lyckades icke vinna priset. Några hafva antydt som orsak dertill Dalins afund eller ovilja. Troligare är dock, att man velat främja grannsämjan genom att belöna den egna och oväntade händelsen, att en dansk man besjungit ett sådant ämne. Fru Nordenflychts täflingsskrift var ej heller af något serdeles värde. Den någon gång framkastade misstanken, att Dalin undangömt hennes arbete för att sålunda undansnilla henne sjelf en eljest troligtvis vunnen belöning, denna anklagelse är i högsta grad osannolik.

sida har väl mundtligen klandrat fru Nordenflychts tunga språk och trugade ordvändningar m. m., men oss veterligen aldrig offentligen yttrat ett ord [1]) hvarken af beröm eller tadel, ej heller haft med henne och hennes skaldekrets (Gyllenborg undantagen) någon beröring, hvarken vänskaplig eller fiendtlig. Man har som tadel mot honom anmärkt, att fru Nordenflycht icke blef kallad till ledamot i Vitterhetsakademien. Orsaken torde dock hafva varit dels könet, dels det oroliga och öfverspända lynnet, dels att akademiens verksamhet blef snart afbruten. Märkas bör ock, att det var hufvudsakligen Lovisa Ulrika, som bestämde valet af de personer, som borde inkallas. Af Avazu- och Valassisorden, i hvilken Dalin hade stort inflytande, blef skaldinnan till medlem inbjuden.

Vi hafva redan nämnt fru Nordenflychts slägtinge och vän, akademi-sekreteraren Klingenberg. Han var af alla högt värderad för stora kunskaper, klart förstånd och ädla tänkesätt. Från fru Nordenflychts ungdom hade han haft hennes förtroende och blef efter Fabricii död hennes trogne ledare, hennes förtrogne vän, och föremål för en känsla, som i qvinnans hjerta måhända gränsade till kärlek, och blef af en och annan så tolkad. Genom sin utmärkta personlighet mägtade han i någon mån tygla och leda hennes häftiga själsrörelser och har troligen på detta sätt bidragit till den lugnare hållning, som utmärkte hennes medelålder. Hon kallade honom vanligtvis sin Criton; troligtvis efter den bekante deltagaren i det sällskap, som samlades kring Sokrates. Stundom förklarade hon i sin förtjusning, att han var en jemnlike med Sokrates, med Locke och med Montesquieu. Hans tänkesätt tyckas hafva varit i det närmast de samma

---

[1]) Man har dock gissat på Dalin som författare till en mot fru Nordenflycht rigtad tidningsartikel.

som Tidemans. Fru Nordenflycht har tecknat dem på följande sätt:

Att tänka klokt och göra väl
Är ett; vi böra ej de tvänne tingen skilja.
Ju mera upplyst vett, ju mera dygdig vilja.
Och såleds är en menskas rätta pligt,
Som är och blir af högsta vigt,
Att odla upp sin själs förmåga,
Och sanning i naturen efterfråga.

Hon sjelf hyste visserligen härutinnan stundom några tvifvelsmål; men utbrast hon, *det är i alla fall säkert, att seglingen öfver hafvet går bättre och säkrare för den, som har kompass, än för den, som saknar all ledning.* Detta öfverensstämde med hennes egen längtan efter och tro på ljuset, och på dess förädlande inverkan. Hon hade tagit till sinnebild vintergatan, och dervid till tänkespråk: *Ex lumine candor* [1]).

Denne Klingenberg afled 1757, och hans bortgång blef beklagad af flere Sverges utmärktaste personer och vetenskapsidkare [2]), allramest af fru Nordenflycht. Hon förklarade, att verlden hade efter hans bortgång blifvit för henne en öcken. *Klingenbergs död,* sade hon, *har tillintetgjort mitt lugn och rubbat sammanhanget af min varelse.*

Denna poetiska utgjutelse blef ock en profetisk förutsägelse. Fru Nordenflychts skrifter tala högt om qvinnans sinnesstyrka och sjelftillräcklighet; hennes lefnad dock än högre om motsatsen, eller åtminstone om hennes personliga behof af ett starkt

---

[1]) *Af ljuset renhet.*

[2]) Den sällsynta samlingen af dessa sorgeqväden kallas *Skuggor af en förlorad vän,* och innehåller dikter af fru Nordenflycht, Beronius, Creutz, Gyllenborg, Axel Gabriel Leijonhufvud, Ålf och fyra andra mindre ryktbara vitterhetsälskare. — Gjörwell har anfört det rykte, att Klingenberg varit *en ami intime* förlofvad med fru Nordenflycht, att han dött hos henne, att hon af sorg deröfver blifvit nästan sinnesrubbad och velat strypa sig sjelf. Af flere skäl synes oss åtskilliga delar af detta rykte högst osannolika, några alldeles osannfärdiga.

manligt stöd. Ett sådant hade hon haft efter hvarandra i Tideman, i Fabricius, i Klingenberg. Sedan den sistnämnde aflidit, och hon sålunda blifvit öfverlemnad åt egen ledning, föll hon liksom ofta förut i hvarjehanda sväfvande tankar, dystra grubblerier, pinsamma tvifvel. Efter några så tillbragta år, trodde hon sig åter finna ett nytt manligt stöd för sin själ, ett nytt värdigt föremål för sin vänskap, sin tillgifvenhet. Det var en sedermera som ekonomisk skriftställare bekant herre vid namn Johan Fiseherström, en visserligen aktningsvärd och sedlig man, likväl alltför oerfaren att kunna som de äldre vännerna lugna och leda hennes häftiga känslor. År 1761 kom han till Stockholm, vid pass 23 år gammal och en varm älskare af skaldekonstens alster, och ej minst af fru Nordenflychts; dertill troligen ledd af den ädla anda, som i desamma uttalade sig. Han sökte och vann inträde i hennes umgängeskrets, och med den följd, att hans beundran för skaldeverken snart öfvergick till en lika varm beundran för skaldinnan. Deras gemensamma kärlek för vitterhet, deras gemensamma förtjusning öfver skaldekonstens sköna alster födde snart hos båda, såväl den 24 åriga beundraren som den 44 åriga skaldinnan, en ömsesidig förtjusning öfver hvarandras tänkesätt, egenskaper — och äfven personer; följden hos Fischerström af oerfarenhet, obetänksamhet och ungdomseld; hos fru Nordenflycht af hennes brusande blod och berusande inbillningskraft, hvilka icke ens den nu uppnådda medelåldern och de mångfaldiga lefnadserfarenheterna mägtat lugna. Hon såg nu i Ficherström, hvad hon fordom sett i Fabricius, en urbild af manlig fullkomlighet, och det äfven med hänsyn till andliga egenskaper och dygder. Denna företeelse, alstrade nu som då en alldeles gränslös beundran och kärlek. Med hela häftigheten af sitt lynne öfverlemnade hon sig åt denna nya känsla, hvars beskaffenhet förskönades och beslöjades genom en

verklig kärlek till hans andliga företräden och dygder. Dessa känslor uttalade sig ofta; t. ex. i hennes nedanstående till honom skrifna bref [1]. *Ni är född att godtgöra alla de olyckor, som drabbat herdinnan i norden. Ni har hittills varit föremål för min lika starka som oemotståndliga känsla; och nu är ni föremålet för hvarje min själs tanke. Jag älskar er, jag beundrar er, jag tillbeder er. Genom eder ömhet har min hydda blifvit för mig en himmel. Eder dygd, finkänslighet, styrka och likväl mildhet äro outtömliga föremål för mina betraktelser. Ni är dygdig, ni är stor; och jag tackar försynen, som åt slutet af mitt lif förbehållit den skönaste belöningen, då den gifvit mig eder, eder, eder!!!*

Hon hade åt denne sin skyddling skaffat ett fördelaktigt arrende af Sjöö herresäte, beläget vid Mälaren och tillhörigt en grefve De la Gardie. Kort derefter säges läkaren hafva rådt henne sjelf att för helsans bättre vårdande bosätta sig på landet. Af grefvinnan Brahe hyrde hon då en liten bostad, benämnd Qvarnlöten och belägen nära Skokloster vid Mälaren och gent emot det på andra sidan liggande Sjöö. Här uppförde hon åt sig en liten boning, i både yttre och inre hänseende väl ordnad. Hon kallade den *Lugnet* och utmålade i sin inbillning den frid, den sällhet, hon der skulle smaka. Det var i visst fall ett motstycke till hennes boning och känslor 20 år förut i torpstugan på Lidingön. Se här de ord, med hvilka hon helsade sitt nu valda hem, sitt nu motsedda lif!

Långt från den storm, som verlden skakar,
I lugnet jag min hydda fäst.
Med glädjen, som mitt hjerta smakar,
Naturen fägnar der sin gäst.
Der skall den strid hos mig försvinna,
Att vara vis och icke nöjd;

---

[1]) *Vetenskapsakademiens bibl.* Bergianska saml. 18 s. 198.

Der skall med stilla själ jag hinna
Att le åt verldens gyckelfröjd.

Men hvad hon der icke fann, det var just lugnet. Sökte hon det verkligen? Var det väl i sådan afsigt, hon valde sin blifvande boning så nära Fischerström, och med utsigt till hans? Säkert är, att genom detta grannskap blef hennes lugn icke stadgadt, utan stördt; förstördt, i synnerhet då hon efter någon tid tyckte sig märka, att hans tillgifvenhet minskades, hvilket väl ock var händelsen. Förhållandet, orsakerna äro ej till fullo bekanta. Måhända var Ficherströms känsla i grunden ingenting annat än beundran och tillgifvenhet för skaldinnans snille och tänkesätt, och att han fördenskull, när han märkte hennes känsla öfvergå till verklig kärlek, drog sig försigtigt tillbaka. Kanske ock, att äfven hans tillgifvenhet i början varit mer personlig [1]; men att den snart afkyldes genom hennes tilltagande år och aftagande behag, hennes ofta påkommande giktkrämpor, hennes alltid besynnerliga och oroliga lynne. En annan sägen är, att han förlofvat sig med ett yngre fruntimmer och uppriktigt meddelat fru Nordenflycht underrättelse härom. Slutligen tillkom en annan och afgörande omständighet. Grefve De la Gardie på Sjöö var gift med en fröken Taube, en syster till konung Fredriks ryktbara älskarinna. Denna grefvinna De la Gardie åtnjöt stort anseende, bland annat också för det ädla och kraftfulla sätt, hvarpå hon försvarat några för trolldom oskyldigt anklagade personer och bidragit till att hejda dylika den tidens vidskepligheter. Väl hade också hon uppnått sina 40 år, men var dock liksom systrarna ett älskvärdt fruntimmer, och fann måhända behag i att stundom samspråka med den bildade och liflige Fischerström. Dessa omständigheter och deraf föranledda

[1]) Gyllenborg säger, att Fischerström var förälskad i fru Nordenflycht; att han var galen, hon oförsigtig, *Uppsala Bibl.*, G. F. Gyllenborgs sjelfbiografi.

sqvallerrykten väckte hos fru Nordenflycht oro, sorg och svartsjuka; alla tre enligt hennes lynne och i hennes eremitlif snart drifna till den vådliga ytterlighet, som vållade det sorgliga slutet. Ett sådant hade till följe af våldsamheten och motsägelserna i hennes känslor och åsigter alltid varit en möjlighet; — nu och genom sammanstötande tillfälligheter blef det en verklighet. Vid den nu påkomna pröfningen voro alla de förut stödjande vännerna Tideman, Fabricius och Klingenberg, redan borta, — och de till stöd påräknade lärorna, naturreligionen och stoicismen, vacklade för våldsamheten af hennes stormande lidelse. Kristendomens lära om korset och om menniskans pligt att detsamma tåligt och till sin förädling bära, hade hennes stolta och våldsamma själ aldrig rigtigt underkastat sig. I sin sorg efter Fabricius hade hon med ett nära nog upproriskt sinne klagat och knotat, men icke undergifvet ödmjukat sig. Kristendomens lära om ett kommande lif hade väl hennes känsla och inbildningskraft i vackra verser besjungit, men hennes filosofiska öfvertygelse aldrig omfattat så varmt och så fast, att den nu i nödens stund gaf henne tröst, tålamod och styrka. Så blef hon utan inre eller yttre stöd stående ensam, som ett rö, svigtande för vindkasten af sina häftiga och vexlande känslor. I denna öfvergifvenhet, denna andliga natt trefvade hon ängsligt efter än den ena än den andra tröstegrunden. Än sökte hon inbilla sig, att tycket för Fischerström var blott vänskap; *ehuru*, sade hon, *denna känsla är i ett bröst sådant som mitt starkare och ömmare än hos andra menniskor.* Än uttalade hon tänkesätt, som tydligen voro beslägtade mer med kärlek än med vänskap; än utbröto hennes sorg och svartsjuka i ord, som ovedersägligen ådagalade både verkligheten och styrkan af hennes lidelse. *Hvad*, skref hon,

Hvad har jag sett? hvad gruflig plåga!
Hvad nya ämnen för mitt qval!
Hvad olja på min olyckslåga!
Hvad öde för mitt hjertas val!
De ögon, som af ömhet brunnit,
Som ha mitt lif, min död i sig,
Ha nyss af sorg och saknad runnit —
För hvem? ack för en ann än mig!

Åter höjde rättskänsla och stolthet sina röster. Hon ville ej, att Fischerström skulle af tacksamhet, af pligtkänsla eller af någon annan driffjeder än kärlek, qvarhållas vid hennes person. *Låt*, skref hon,

Låt dock ej Damon! dygd och ära
Dig hålla qvar i något bann!
Jag svär vid dig och hjertats lära,
Att jag det aldrig tager an.
Förr må min sorg mitt lif förtära,
Än gå i tvungen vänskap in.
Du kan min sällhet icke göra,
Om jag ej högst kan göra din.

Under och genom dessa brytningar blef hennes själ våldsamt och oupphörligen kastad fram och tillbaka och till slut bragt ur all jemnvigt. Under eftervintern 1763 och i dylik sinnesstämning for hon en gång öfver till Sjöö, hvarest under samtal med grefvinnan De la Gardie harmen och svartsjukan utbröto med hela häftigheten af hennes lynne, hennes för tillfället tygellösa känslor. Grefvinnan bibehöll visserligen lugn och värdighet i det yttre; men skall af uppträdet blifvit så skakad, att den häftiga sinnesrörelsen tros hafva bidragit till hennes snart derefter timade död. Fru Nordenflycht for hem till sin boning, det s. k. Lugnet; men med ständigt växande stormar i sitt hjerta. Under våren 1763 förvärrades kropps- och själstillståndet mer och mer. Om hennes slutligen inträffade död och om orsakerna dertill finnas inga säkra underrättelser, men flere vexlande sägner. Den vanligaste är,

att hon, hvilken man kallat *Den svenska Sappho*, sökte sluta sina dagar på samma sätt som den grekiska skaldinnan, och att hon störtat sig i böljorna, men blifvit med lifvet uppdragen; — eller ock, att hon i sådan afsigt sprungit oklädd till stranden, men blifvit hejdad och tillbakaförd; och att dessa försök, det ena eller det andra [1]) ådragit henne en förkylning och deraf följande bröstvattensot. En prestman, dock okallad, besökte henne under sjukdomen flere gånger. Vid besvarandet af hans meddelanden var hon dock ganska fåordig, men försäkrade sig *nöjd med att dö*. Nådemedlen ansåg hon ej heller nödvändiga för sin frälsning, utan hoppades också utan dem *på det högsta väsendets kärlek och barmhertighet*. Till hennes sjukbädd skyndade både Gyllenborg och Fischerström med råd och med vänskaps- och ömhets-betygelser. Men numera kunde ingenting gifva lif åt de domnande själskrafterna, ljus åt det mörknande sinnet, tröst åt det förtviflade hjertat; förtvifladt kanske ej minst vid tanken på den svaghet, hon visat, den skugga, som deraf skulle kastas öfver hennes minne. Hon låg för det mesta halfslumrande eller stum, utan att på de närvarandes frågor gifva något svar. Det var, som hon icke förnummit, icke velat förnimma eller besvara dem; icke ens tröstens, deltagandets ord. Hvarje sådant medförde en smärtsam påminnelse om, hvad hon häldst ville dölja för både sig sjelf och andra. Slutligen hördes från läpparna de brutna orden: *jag vill hvarken ihågkomma menniskor eller blifva af menniskor ihågkommen*. Dessa voro, säger man, hennes sista ord. Hon afled den 28 Juni 1763.

Dödsfallet väckte stort uppseende. För den

[1]) Berättelsen om dessa dränkningsförsök voro den tiden allmänt gängse. Gyllenborg har hvarken upptagit eller förnekat, utan förbigått dem med tystnad och blott i allmänhet klandrat de många *osanna rykten* och *försmädelser*, som blifvit mot skaldinnan utspridda.

kärlek till sanning, renhet och dygd, som hos svenska folket lefde, hade fru Nordenflycht och hennes sånger varit på sin tid ett bland de ädlaste uttrycken; visserligen till form och språk ännu icke fullmoget; men så mycket mer till tankens renhet och allvar, värma och djup. Med sjelfkänslans glädje och stolthet hade ock svenska folket lyssnat till denna sång, såsom till en röst ur sitt eget hjerta, ett uttryck af sitt eget ädlare sjelfmedvetande. Denna stämma hade nu förstummats och alla känsligare sinnen erforo dervid en djup sorg; ej minst öfver det bedröfliga sättet. Egenheterna och den sista tidens svaghet glömdes eller ursäktades dock vid tanken på den myckna njutning, hennes dikter förskaffat konstens och känslans vänner; den ädla anda de hos alla ingjutit. Många beundrare infunno sig ock vid begrafningen. Af Fischerström ordnad, firades den med mycken högtidlighet. I en då utdelad minnessång prisade Gyllenborg hennes egenskaper och förtjenster samt uttalade fäderneslandets och skaldekonstens förlust och de efterlefvandes saknad. I det festligt smyckade likrummet sågos framför kistan ett lagerkransadt porträtt af den bortgångna skaldinnan, och utefter sidoväggarna bröstbilder af förut hädangångna stora skriftställare, hvilka liksom helsande skådade ned på den snillrika qvinna, de nu fingo mottaga i sin krets. En ljus sommarqväll, det var den 3 Juli, gick sorgetåget till Skoklosters gamla, minnesrika kyrka, hvarest hennes stoft blef invigdt åt den sista hvilan, åt det verkliga lugnet.

Ja stoftet! men ryktet, minnet? Det ovanliga i uppträdandet och verksamheten väckte också efter hennes död ofta nog en undran, som ej alltid var beundran, och de sista uppträdena föranledde alltjemnt uttryck af klander, medömkan eller åtlöje. Ännu fjorton år efter hennes död framkastade Kellgren i skaldestycket *Mina Löjen* begabbande ord om den *svenska Sappho,* och huru hon var mer

både ful och älskogskrank än den grekiska, hvilka speord af då rådande tidsanda ofta och under bifall och löje upprepades. Men å andra sidan höjde sig ock deltagandets, tacksamhetens och rättvisans röster. Man tycker sig förnimma en inom allmänna tänkesättet fortgående tvist mellan de olika åsigterna. *Hela hennes lefnad*, anmärkte några, *var ju en den fullständigaste vederläggning af hennes lära om qvinnans sjelfständighet?* Ja, svarade andra, *men huru många snillen hafva ej likaledes och på ett vida mer stötande sätt genom sin lefnad vederlaggt sina läror.* — Några påpekade det dystra moln, i hvilket hennes lefnadssol nedgick, och som kastade förmörkande skuggor tillbaka öfver hennes lif och framåt öfver hennes minne. *Ja!* svarade andra, *men om hon sjelf aflidit några år förut, eller Klingenberg några år sednare, skulle troligen hennes lefnadssol nedgått i den herrligaste glans.* — Några klandrade bristen på religiositet. *Ja!* svarade andra: *men också hon var ett barn af sin tid; och de läror, hon i stället hyllade, hade i sig sjelfva flere ädla sidor och hade blifvit henne af ädla personligheter meddelade.* — *Men*, sade man, *den våldsamma, stormande häftigheten!* *Ja!* svarade andra, *men af hvilka svåra pröfningar, Tidemans, Fabricii och Klingenbergs död och Fischerströms köld hade ej det ytterst känsliga hjertat slag efter slag blifvit träffadt*; — *och den utomordentligt starka känslighet, som slutligen störtade också denna fantasiens martyr, — det var dock just den, som förut, lifvad af ädla tankar, alstrat de sånger, som på sin tid tröstat många andra krossade hjertan, och hos tusentals läsare ingjutit sköna, varma och förädlande tankar.*

Ur en dylik strid mellan olika omdömen gjorde sig dock slutligen bland ädlare sinnen deltagandets, rättvisans och tacksamhetens stämmor gällande. Kellgren sjelf ångrade och sökte försona sitt förra hån, och förklarade redan två år derefter, att *fru*

Nordenflychts lagerkrönta namn skulle blifva odödligt så länge menniskor veta värdera det, som är högt och ädelt. I likartade omdömen har ock B. E. Malmström och några sednare författare instämt. *Men*, hördes omigen några röster invända, *men svagheterna, det sorgliga slutet!* Atterbom [1]) har låtit henne svara med Lidners ord:

Älskande hjertan, kommande tider
Freden mitt minne och gråten min lott!

ANDRA KAPITLET.

SKALDEPARET CREUTZ OCH GYLLENBORG [2]).

Båda voro nästan jemnåriga, födda Gustaf Filip Creutz 1729, Gustaf Fredrik Gyllenborg 1731. Båda voro af greflig börd. Creutz härstammade från en gammal finsk ätt, som gifvit fäderneslandet flere krigare, rådsherrar och högre ämbetsmän, utmärkta för personliga och medborgerliga dygder; Gyllenborg från en nyadlad slägt, af hvilken många gjort sig kända för stora själsförmögenheter och kunskaper. Båda åtnjöto god uppfostran, och inhemtade många kunskaper, serdeles språk, så gamla som nya. Creutz älskade i synnerhet den grekiska, Gyllenborg den romerska litteraturen. Man har ock velat häruti spåra deras olikhet, vare sig till anlag eller utbildning; hos Creutz till grekens finhet, smidighet och behag; hos Gyllenborg till romarens allvar, sedlighet och

---

[1]) Siare och Skalder.

[2]) *Siare och Skalder* 3:e del. räknar dem till Gustaf den 3:es vitterhetsskola. Creutz afbröt sin skaldeverksamhet redan 1763 och Gyllenborgs ryktbaraste och mest omtyckta qväden skrefvos på 1750-talet, och flere hans sednare under Gustafs tid författade skrifter voro icke i andan af den egentligaste gustavianska vitterheten. Som skalder höra begge två, Creutz uteslutande, Gyllenborg förnämligast till frihetstiden.

frihetssinne. Båda hyste varm kärlek till vitterheten och hyllade och följde de grundsatser, som fransmannen Boileau och engelsmannen Pope utvecklat, och likaså de exempel, Frankrikes skalder från Ludvig den fjortondes och femtondes tidehvarf gifvit. Båda, den ene från Åbo, den andre från Lund, kommo ungefär samtidigt eller omkring 1750 till Stockholm och ingingo i statens tjenst; snart och i nära vänskap med hvarandra, till följe af likhet i ålder, samhällsställning, tänkesätt, och böjelser. Båda följdes åt under vintrarna i hufvudstadens umgängeskretsar, under somrarna till det landtliga Skenäs. Båda blefvo snart nog intagna i den förut omtalade litterära så kallade *»Tankebyggare-orden»* och derigenom ock i fru Nordenflychts enskilda umgängeskrets. Båda blefvo med hänsyn till ömsesidig vänskap och gemensamma skaldeanlag kallade *tvillingsstjernorna* på Sveriges vittra himmel; och en annan gång och till följe af olika lynne liknade Creutz vid svanen, Gyllenborg vid örnen. Båda blefvo 1756 af riksdagen utkorade till kavaljerer, Creutz hos prins Fredrik Adolf, Gyllenborg hos kronprinsen Gustaf. Båda blefvo i denna sin nya befattning af hofvet behandlade med stötande motvilja, och *»fingo ej ofta deltaga i dess nöjen.»* Båda ansågo likväl detta vara på sätt och vis en fördel; ty de blefvo derigenom oftare än eljest befriade från uppvaktningens tvång och tidspillan och fingo mer ostörda lefva för sina litterära sysselsättningar. Båda lyckades dock slutligen att genom egenskaper och uppförande tillvinna sig konungahusets aktning och förtroende. Båda skrefvo under dessa år, 1753—1763 sina bästa och ryktbaraste skaldestycken, om hvilka mera här nedan. Sedermera skildes de åt och inträdde på olika banor; Creutz gick som sändebud till Madrid och sedermera till Paris; Gyllenborg stannade i Stockholm som kammar- och längre fram som kansliråd.

Efter döden inträdde åter den fordna gemen-

samheten. Bådas ära har blifvit tolkad af samma hand. Franzén är den, som skönast och varmast besjungit Creutz samt tecknat både hans och Gyllenborgs förtjenster och minne.

Ännu en gemensam lott! Bådas skaldestycken voro en tid mycket lästa och beundrade, men hafva sedermera blifvit af den stora allmänheten lemnade åt glömskan. Här må de dock ingalunda med tystnad förbigås. Deras jemnte Dalins och fru Nordenflychts skrifter utgjorde skönaste och ädlaste blomman af våra då lefvande förfäders vittra bildning, högsta uttrycket af deras lefnadsvishet, käraste föremålet för deras beundran. Vi deras efterkommande i tredje och fjerde led vilja derföre betrakta dessa bilder, lyssna till dessa toner och det med lärgirighet och deltagande; — också med glädje öfver att hos våra förfäder finna en så ren, så kraftig och så ädel anda. Vi sysselsätta oss först med

GUSTAF FILIP CREUTZ.

Han egde ringa eller ingen förmögenhet. Under första tiden i Stockholm fick han derföre om somrarna följa vännen Gyllenborg till dennes moder, som då bodde på Skenäs, beläget i Vingåker och på stranden af sjön Kolsnaren. Här tillbragte de sina dagar i landtligt lugn och under än landtliga, än vittra sysselsättningar och nöjen; och här skrefvos ock flere bland deras berömdaste dikter. Det var ock här, som Gyllenborgs systerson, Johan Gabriel Oxenstierna, längre fram ofta vistades och författade sina skaldestycken. Huru många ädla tankar och sköna bilder hafva icke från denna punkt utgått öfver Sveriges land, samt renande och förskönande ingått i svenska folkets hjertan!

Inbjuden i Tankebyggare-sällskapet, antog Creutz ordensnamnet *Medelväg* och valspråket: *Medio tutissimus ibis* [1]). Detta betecknar hans, den blif-

---

[1]) *Medelvägen är säkrast.*

vande diplomatens lynne, hvilket gerna undvek hårda brytningar, och använde i stället medlande åtgerder. Som skald var han i afseende på inbillningskraftens rikedom, språkets renhet och versbyggnadens behag både fru Nordenflycht och Gyllenborg öfverlägsen; men icke med afseende på innehållets ädelhet och kraft. Hans ryktbaraste arbete var en herdedikt i fem sånger, kallad »*Atis och Camilla.*» Den utkom 1761 och var på sin tid allmänt läst och beundrad, såsom det vackraste, svenska skaldekonsten dittills frambragt. Hans öfriga dikter voro få till antalet, och mindre utmärkta till formen, mindre rena till innehållet, och på svenska folkets andliga och moraliska[1]) utveckling har han icke utöfvat något större inflytande. Tidsandan växte ock snart ifrån herdepoesien i allmänhet och från de åsigter, enligt hvilka Atis och Camilla blifvit författad, och redan 1794 var detta fordom högt prisade skaldestycke i det närmaste af allmänheten förgätet. Efter 1763 har Creutz också med ett par undantag öfvergifvit det poetiska författareskapet. Vitter läsning och vittert sällskapslif deremot voro och förblefvo i alla tider hans käraste sysselsättning, hans största nöje. Tankspridd som en boklärd och misshushållare som mången skald, var han i öfrigt en mycket älskvärd man, och åtnjöt inom Frankrikes vittra och vetenskapliga verld stort anseende. Gustaf den tredjes förtroende och nåd upphöjde honom slutligen till kanslipresident, och hans politiska verksamhet och öden kunna blott i sammanhang med denne konungs historia skildras.

GUSTAF FREDRIK GYLLENBORG

härstammade från en slägt, af hvilken flere då lefvande medlemmar utmärkt sig genom hufvudets egenskaper; en bland dem, riksrådet Johan, tillika

[1]) På den vittra anses den hafva i flere fall inverkat.

genom hjertats. Han ansågs mer välsinnad och allvarlig än flere dåtidens herrar af samma namn. Han ogillade 1748 införandet af riddare-ordnar; *ty sade* han *de kunna missbrukas som medel att förleda fåfänga och svaga medborgare.* Slägtingen, Fredrik Gyllenborg, sökte en gång med mycken enträgenhet öfvertala honom hjelpa till vid genomdrifvandet af en mindre rättvis sak, och var dervid något envis. Slutligen utbrast Johan Gyllenborg: *om edert parti satt mig till rådsbordet för att främja orättvisa planer, så har man misstagit sig, och kan hvad stund, man vill, flytta mig derifrån.* Äfven som krigare hade han på ett ganska hedrande sätt utmärkt sig genom både mod och ädelmod. Hans maka, en dotterdotter af Erik Dahlberg hade ärft dennes snille och ädla tänkesätt. Hon älskade vitterhet, men hatade prål och fåfänga och trifdes bäst på sin landtegendom Skenäs [1]. Af dessa föräldrar föddes och uppföddes Gustaf Fredrik Gyllenborg till de känslor och tänkesätt, han sedermera i egenskap af både menniska och skald ådagalade. Dessas allvarliga rigtning visade sig tidigt och tydligt. Vid högskolan ådagalade han så mycket snille och flit och ett så hedrande uppförande, att han vid 19 års ålder valdes till studenternas s. k. rector illustris. Den både politiska och vetenskapliga andan af hans studier bevittnas genom valet af den disputation, han åtog sig att försvara, nämligen en af Nehrman författad undersökning om *Regentens rättigheter inom vetenskapens område.* Enligt faderns önskan studerade han väl lagfarenhet; men hade ej synnerlig hog för denna vetenskap, så mycket mer deremot för vitterhet. Han älskade i synnerhet Horatius och Tacitus. Äfven filosofien, i synnerhet den stoiska, ådrog sig liflig uppmärksamhet och han afskref långa stycken ur Epictetos och Marcus Aurelius. *Min i sig sjelf*

---

[1] *Upsala Bibl.* G. F. Gyllenborgs sjelfbiografi.

veka karakter, yttrade han sedermera, *fick genom dessa allvarliga studier en behöflig stålsättning* [1]. I Tankebyggare-sällskapet tog han till ordensnamn ordet »*Trofast*», och till valspråk orden *Amicis et scientiis* [2]. Också var han trofast mot både vännerna t. ex. Creutz, fru Nordenflycht, Kellgren m. fl. — och mot vetenskaperna, eller rättare sagdt mot vitterheten, se hela hans lefnad. Grunddragen i hans karakter, både som menniska och skald, voro en brinnande kärlek till sanning, och dygd, rättvisa och frihet; och denna kärlek var grundad mindre på brusande känsla och sväfvande inbillningskraft, än på lugn och klar besinning, hvarföre den ock hos honom alstrade en varm och allvarlig vilja att dem befrämja. Det var också nu och icke blott genom fru Nordenflycht utan ock genom Gyllenborg, som en högre bana öppnades för svenska vitterheten. *Denna utmärktes*, säger Franzén, *icke blott genom stilens större fullkomlighet, utan ock genom en högre åsigt af sjelfva konsten. Förut var vitterheten i Sverge blott ett lekande barn, som med de förgängliga blommor, hon kringströdde, icke hade annat syfte än att för ögonblicket pryda och förljufva det af mödor och bekymmer upptagna hvardagslifvet* [3]. *Nu framträdde hon i sin fulla skönhet och styrka, liksom en varelse från en högre verld; dit hon ock hänvisade tanken och inbillningskraften genom framställningar af en förädlad natur och af den renaste känsla, de renaste tänkesätt.* I ordenssällskapets skrifter »*Våra försök*» införde Gyllenborg många

---

[1]) S. st.

[2]) *För vänner och vetenskaper.*

[3]) Åtskilliga stycken af t. ex. Dalin och Frese utgöra väl undantag härifrån; men största delen af Lucidors, Runii och Dalins dikter ådagalägger, att Franzéns ofvanstående omdöme öfver den närmast föregående vitterheten var i det hela grundadt.

sådana uppsatser af än satiriskt, än didaktiskt innehåll. Sin egen personlighet har han målat, sina åsigter, sina föresatser har han uttalat i tvänne serskilda dikter »*Försvar för ungdomen*» och »*Afsked från ungdomen*»; skrifter, hvilkas innehåll all svensk ungdom borde lägga på minnet, på hjertat. I den första bland dem, tillegnad Creutz, uttalade han sin trofasta tillgifvenhet för vännen, sin trofasta kärlek till dygden, sitt fasta hopp, att en sedlig ungdom skulle medföra en frisk och lycklig ålderdom, och sitt fasta beslut, att sjelf liksom grefve Creutz på sådant sätt bereda sig en behaglig lefnadsafton. I sidostycket »*Afsked från ungdomen*», och vid inträdet i mannaålderns allvarliga verksamhetstid uttalade han sina dåvarande känslor och föresatser med följande verser.

Farväl min ungdomsro! jag ändar lifvets vår,
Och får med lätta steg ej mer på blomster vandra.
Med möda fyllas bör den väg, som återstår.
Jag lefvat har för mig, jag lefva bör för andra.

I rena himla-ljus! I dygder, samlen er,
Och tagen in det rum, som mina nöjen lemnat!
Jag er uti mitt bröst det främsta stället ger,
Det i ej alltid haft, men jag er alltid ämnat.

Du ömma menskligheł, som följt min ungdoms vår,
Blif i mitt hjerta qvar, som var ditt fordna läger!
Att jag med ålderns tyngd dess hårdhet icke får,
Men af min svaghetstid en dyrbar lemning eger.

Kom sanning! staka ut den väg, jag ärnar gå,
Och med din klarhet fyll, hvad jag i känsla mister.
Jag med din yta lekt, låt mig din kärna få;
Min själ en föda gif, som för mitt hjerta brister.

Och du min skaldemö! dig kallar jag härnäst
Att bli mitt tidsfördrif, men ej min arbetsplåga.
Kom stundom på besök, blif icke hvardagsgäst!
Och gif mig icke lust, om du ej ger förmåga!

Detta skaldestycke väckte då för tiden allmän förtjusning och gjorde på hvarje ädlare sinne ett djupt, ett än mer förädlande intryck. Franzén har beskrifvit, huru han knappt mer än gosse fick uti Uleåborg af sin från Stockholm hemkommande fader mottaga Gyllenborgs samlade dikter; och huru han, fast ännu icke fullt fattande hela deras innehåll, dock tjusades af de sköna bilderna, den ädla anden; och i synnerhet af det nyss anförda *Afskedet från ungdomen*. Sedermera, och som mognande man, har han i ett skaldebref till Gyllenborg beskrifvit sina, gossens, känslor och tankar vid denna läsning. *Ditt afsked*, heter det.

Ditt afsked ifrån ungdomen,
Hur ljuft det trängde i mitt sinne!
— — — — — — — — — — —
Jag såg din själ som i en spegel,
Så hjertligt sann, så ädelt god,
Och ropade med eldadt mod,
O! blef' hans sång min lefnadsregel!
O! att en himmelsk hand hvar rad
I djupet af mitt hjerta skrefve,
På det min ungdoms målning blefve,
Som hans så lärorik och glad!
— — — — — — — — — — — — —
Så eldades min ungdom re'n,
O! skaldefar af dina sånger.
Hur dyrbart var ditt namn mig se'n! o. s. v.

I samma anda voro Gyllenborgs öfriga skrifter från den tiden, hans »*Satir öfver mina vänner*», hans sånger öfver »*Menniskans nöjen, och öfver menniskans eländen;*» m. fl. Mycket berömda voro ock hans skaldestycken om »*Själens styrka*» och om »*Verldsföraktaren.*» Vi känna oss stolta öfver att vårt Sverige, att våra förfäder egde bland sig män, som mägtade uppfatta och vågade uttala så höga och fria känslor; — stolta öfver att kunna för

samtid och måhända för efterverld framte dessa ärorika och till ärorik efterföljd uppmanande ord. Mycket missnöjd med flere frihetstidens fel och förvillelser, misskände han dock icke friheten sjelf, ej heller dess värde och välgörande verkningar. Han vände sig derföre till forntiden för att i dess hjelteminnen och uppträden finna näring för sina åsigter, sin frihets-förtjusning. Lyssnom till hans ord!

I ålderdomens ljus! I höga hjeltesjälar!
Er anda kallar jag att gjutas i mitt bröst.
När en förgäten dygd för veklingar och trälar
Och för ett lättsint folk skall tolkas af min röst.
Du mod, som själens styrka föder,
Och Frihet, Dygd, förenta gudabloss,
Jag söker er, I mina stöder,
Hos ålderdomen, ej hos oss.

Hvad är det höga mod, som vi hos hjeltar dyrka,
Som mer än lyckan sjelf vår stumma undran drar?
Hvad lifvar ärans barn, hvad är den sinnesstyrka,
Som hemlig öfvermagt på alla hjertan har?
Du ädla dygd! det är din ifver;
Hos jordens son du himlens låga är.
Man menska var, man hjelte blifver,
När man dig fattar till begär.

O Frihet! till hvad höjd har du ej själar drifvit!
Ur dvalans mörka famn de skynda vid din röst.
Du snillen åt Atén, åt Sparta hjeltar gifvit;
En oförgänglig kraft de sugat vid ditt bröst.
Hvad väcker ej för ädel låga,
De kära ljud: »för frihet, fosterbygd!»
Hvad kunna ej de hjertan våga,
Som lifvas af din helga dygd!

Slutligen, vänd till hvarje fosterlandets och sanningens vän, utbrast han:

Låt dina svaga landsmän kalla
Din dygd för hög, din lära tung och svår!
När de som stoft till jorden falla,
Ditt namn till efterverlden går.

Hans andra nyss omtalade skaldestycke *Verldsföraktaren* var ett ädelt, kraftigt och snillrikt utbrott af harm öfver åtskilliga dåtidens klandervärda företeelser; en harm, som oförskräckt uttalade sig, äfven när det gällde högt uppsatta personers åtgerder, t. ex. Höpken hade till fördel för Hattpartiets åsigter utgifvit en då för tiden mycket beryktad skrift: *Om nyttan af öfverflöd.* I sin verldsföraktare omtalade Gyllenborg med ovilja den lära, som påstod, *att brist och fattigdom kunna hämmas genom prakt.* Vi minnas, huru under sin vistelse på Åkerö Tessin genom inskrifter på väggarna talade om sin belåtenhet med landets ensamhet och frid. Många ansågo detta filosofiska lugn vara tillgjordt och beräknadt på att vinna deltagande och bifall. Så trodde väl äfven Gyllenborg. I en bland sina dikter framlade han följande den verkliga lefnadsvishetens och förnöjsamhetens uppfattning af det undangömda ofta af verlden glömda lifvets behag. *Min hydda*, skref han:

Min hydda liksom jag skall bygdens ordning lyda.
Jag vill dess låga vägg med ingen stenstyl pryda,
Jag vill ej synas glad, om ledsnan mig förtär,
Och ropa öfverljudt: Kom se, hur säll jag är!

Serdeles uppbragt var han mot flere under riksdagen 1760—62 förefallna uppträden [1]) t. ex. många adelsmäns tilltag att sjelfrådigt öfvergifva pommerska kriget och resa hem till riksdagen [2]) eller, som han sade, den läran *att fritt ur krigets eld ett caput rymma får.* Genom den poetiska inbillnings-

---

[1]) **40.** 162—165.
[2]) **40.** 92—95; 104—108.

kraftens förstoringsglas såg han dessa och andra i sig sjelfva mycket vedervärdiga företeelser i än mer motbjudande gestalt och målade förhållandet med följande ord,

— — allt begrepp om ära har försvunnit.
Till den förnedringsgrad ha våra seder hunnit,
Att man sitt tänkesätt som varor håller falt,
Och tingar äran bort åt den, som mest betalt.

och han förklarade enligt Rousseau, att det var blott bland landsbygdens okunniga, obildade befolkning, man kunde finna dygd, trohet och heder. Dikten blef på sin tid mycket läst och beundrad, också inom konungahuset, som gerna såg, att Gyllenborg läste lagen också för ständerna. I ett annat hans skaldestycke, *Vinterqvädet*, förekommer dock en vers, som mer än alla andra blifvit älskad, upprepad, beprisad. Med varma böner och allvarliga varningar vände sig skalden till den älskade fosterbygden och sjöng:

Du land, som varit hjeltars moder,
Blif aldrig trälars usla bo!
Den dygd, dig vunnit ärestoder,
Låt evigt i ditt sköte gro!
Än bör du verlden dygder lära.
Låt fosterbrödratro och ära
I helgd hos svenska hjertan bli!
Dens namn må evigt mörker gömma,
Som, född i Sverge, vågar glömma
Sig vara född att lefva fri!

Dessa sånger blefvo mottagna med ett omätligt jubel till följe af deras kärlek till dygd, frihet och fosterland. Några biomständigheter gjorde innehållet än mera välkommet och älskadt. De hade blifvit uppstämda af en skald, om hvilken alla visste, att hvarje hans ord kom från hans hjerta.

De voro uppstämda också just under de år, då Lovisa Ulrika sökte genom stämplingar och våldsbragder tillintetgöra svenska folkets medborgerliga frihet, och då Dalin i sin ryktbara dikt omtalade, huru fyra par herdar (de fyra stånden) skulle beläggas med blå och gula tömmar och spännas för husbondens (Adolf Fredriks) vagn för att af honom sjelf köras. En hvar kan lätt förstå, med hvilken hänryckning Gyllenborgs frisinnade sånger skulle också till följe af dylika tidsförhållanden mottagas. Något hvar kände dessutom i djupet af sitt hjerta sanningen och vigten af deras innehåll, också af deras varningar. De voro ock i sjelfva verket föregångare till de likartade och än skönare sånger och uppmaningar, hvilka under en annan tid af hotande utsigter Tegnér genom sitt skaldestycke Svea ställde till svenska folket. Liksom sedermera Tegnérs, så blefvo ock på sin tid Gyllenborgs sånger öfver allt spridda, älskade och upptecknade i tusentals afskrifter, tusentals minnen och hjertan. Deras innehåll var så ädelt, att det hänförde alla. Partivännen Fersen hade Gyllenborgs skrifter liggande på sitt bord; Dalin, ehuru mindre vänligt stämd mot den nya skaldeskolan, gillade och berömde dock Gyllenborgs skrifter och egnade deras unge författare sin förekommande vänskap. Den berömde professor Porthan i Åbo gjorde Gyllenborgs sånger till föremål för sina föreläsningar, och det i både etiskt och estetiskt hänseende; och Franzén har berättat om sig sjelf som student och om många sina kamrater, huru Gyllenborgs sånger, beledsagade af Porthans utläggningar, *alstrade i deras unga hjertan en varm och oförgänglig känsla af sannt menniskovärde och medborgerlig dygd.* Man har kallat Creutz och Gyllenborg ett par tvilling-stjernor på vår litterära himmel och med skäl, om man har afseende på deras personliga vänskap, gemensamma ungdomsöden och verksamhet. Men i afseende på anda och själsrigtning var Gyllenborg långt mer

en tvillingstjerna till fru Nordenflycht. Gyllenborg uppläste en gång för henne sitt då nyss författade skaldestycke *Menniskans Nöjen.* Deri beskrefs den rena glädje, hjertat njuter redan under barndomsåren, icke blott af oskyldiga lekar, utan ock af redan då hägrande aningar om högre föremål. Det hette bland annat:

Förr än jag namnet Gud förstod,
Jag glädjeoffer honom tände;
Och förr än jag hans allmagt kände,
Så kände jag, att han var god.

Vid dessa ord afbröt honom fru Nordenflycht och utbrast: *ni är poet, grefve Gyllenborg! tänk ej att blifva någonting annat; ni blir det aldrig. Grefve Creutz gör snarare lycka i verlden. Gör ni sjelf er egen lycka, blif er egen tillfredsställelse! och var säker om ett namn, mer varaktigt än någon ämbetsmans, hur högt han än må stå.»* Gyllenborg följde rådet, troligen också derföre, att det öfverensstämde med hans kärlek för skaldekonsten och för lugnet, och likaså med hans likgilltighet för yttre utmärkelser, och med hans ovilja mot allt lycksökeri, hans vedervilja för de stämplingar, de många föraktliga medel, han såg tillgripas af såväl hofvet som de båda partierna. Hans tänkesätt härutinnan har enligt följande hans egna ord bestått uti

Ett medfödt verldsförakt, en afsky för att trängas
På lyckans skådeban, der hopen skockar sig;
En smak för enslighet, att fjerran utestängas
Från arga dårars krig. — — —

Utan någon större egen förmögenhet, kunde han likväl icke helt och hållet öfvergifva ämbetsmannabanan, utan qvarstannade på den som kammar- och sedermera som kansliråd, dock utan att stiga, utan

att vilja stiga högre, och utan att på verksammare sätt deltaga i de allmänna ärendernas ledning.

Det kan frågas, huruvida han häruti uppfyllde sin medborgerliga pligt? — frågas, huruvida icke hans orubbliga rättskänsla, fasta vilja och stora kunskaper inneburo en bestämd kallelse till högre verksamhet? — frågas, huruvida han ej kunnat genom dessa egenskaper på någon bland samhällets högsta platser åt sitt fädernesland bereda större fördelar än genom sina sednare vitterhetsalster och genom en mindre vigtig ämbetsmannasysselsättning? — frågas, om det var rätt att skjuta från sig en dylik högre kallelse och att göra det af fruktan för bekymmer och stormar, och af längtan efter ostörd njutning af vitterhetens nöjen och lugnets trefnad. Gyllenborg sjelf har icke varit döf för dessa frågor. I en bland sina dikter låter han någon vän uttala följande uppmaning.

»*Låt dina gåfvors ljus i dagen lysa fram!*
Du har ett öppet fält att dina dygder öfva;
Mot lastens yra svärm bör du din styrka pröfva.
En enda oförsagd kan skrämma hennes här.
Hon eger ej ett mod, som blott i dygden är.
Var säker på ditt vett, du segrar, om du vågar,
Du dina pligter vet, blott du ditt hjerta frågar.

Gyllenborg förklarade sig öfvertygad om åsigtens sanning och villig att ställa sig den till efterrättelse. Beslutet fattades likväl blott på papperet, men icke i hjertat. Han egnade sig fortfarande endast åt vitterhet och vanliga ämbetsgöromål, utan att på kraftigare sätt deltaga i de strider, som vare sig under frihetstiden eller under Gustafs regering blefvo förda i politiskt och administrativt hänseende till främjande af fäderneslandets välstånd, ljus och förädling. Var detta en följd af blott längtan efter ostördt lugn och ostörd vitterhetsnjutning? Näppeligen. Oaktadt sitt blygsamma och tillbakadragna

väsende, hyste Gyllenborg om sin poesi en icke ringa tanke och förmente sig 1772 vara Sverges enda namnkunnige skald. Han insåg och erkände visserligen, att hans sånger icke i någon högre grad utmärktes genom snillets eld och inbillningskraftens prakt. Men hvad han deremot kände, visste och värderade, var, att de i ovanligt hög grad utmärkte sig genom innehållets renhet, ädelhet och sanning; och han hoppades väl, att dessa dygder skulle genom egen skönhet och kraft framtränga samt välgörande inverka på svenska folkets känslor och tänkesätt, derigenom ock på dess öden. Troligt är, att han betraktade sin verksamhet som författare större och vigtigare, än den kunde blifva som ämbetsman, om ock på en högre plats; och att det var äfven denna tanke, som inverkade på hans beslut. Han ville, han hoppades måhända att genom sin personlighet och sina skrifter blifva för svenska folket någonting liknande, hvad Gamla Testamentets profeter voro för sina landsmän. Härtill har troligen också bidragit en annan känsla, nämligen den af växande tvifvel, dels om egen statsmannaförmåga, dels om den då gällande statsförfattningens användbarhet, och här komma vi till en annan sida och till en sednare utveckling af hans personlighet och öden.

Berättadt är, huru han 1756 blef af riksdagen och mot de kungliga föräldrarnas vilja förordnad till tjenstförrättande kavaljer hos kronprinsen Gustaf[1]; och med hvilken ovilja han liksom hans kamrater behandlades af hofvet och i synnerhet af Lovisa Ulrika; *han hör ju,* utbrast hon, *han hör*

[1]) Se **39.** 174—192. Med rigtning till frihetstidens nedsättande säges i Siare och Skalder (**3.** 566.) att Gyllenborg *fann obehagligt nödgas mottaga denna befattning.* Gyllenborg sjelf säger, att han vid utnämningen dertill blef *utom sig af glädje.* B. E. Malmström. Se Vitterhetshist. **1.** 348.

ju ock till la maudite race de Gyllenborg [1]). Mindre än de andra påtrugade kavaljererna blef han dock föremål för konungahusets ovilja, troligtvis derföre, att han föga blandade sig i partistriderna, men deremot mycket fästade sig vid kronprinsens person. Troligen har han icke kunnat vara blind för dennes under gossåren invanda fel; men han kunde ej heller vara blind för de lysande egenskaperna; skaldesnillet Gyllenborg ej heller för skaldesnillet Gustafs rika begåfning. Varm och gemensam kärlek till vitterhet drog dem ock snart till hvarandra. Med förtjusning genomgingo de tillhopa franska skaldekonstens förnämsta alster. Den förening af smak, snille och hänryckning, hvarmed prinsen uppläste alla sköna och ädelsinnade verser, gällde i Gyllenborgs ögon som osvikligt bevis på en varm och stark kärlek till de dygder, de ädla tänkesätt, samma verser uttalade. Denna åsigt vann ökad styrka, när han såg, hur den fjorton- till femtonårige prinsen lade bort den ena efter den andra af gossårens vanarter; en företeelse, som lofvade, att den mognande mannen skulle likaledes bortlägga de fel, som hittills följt ynglingen, och att en så högt begåfvad furste skulle i framtiden blifva en högst förträfflig konung. Gustafs stora förmåga att vinna menniskor gjorde väl äfven sitt till. Troligtvis har han, och det af själ och hjerta, varit serdeles förbindlig och älskvärd i umgänget med sin för tillfället varande poetiska vän, och detta har tvifvelsutan i sin mån bidragit till de varma känslor, med hvilka denne tillbaka omfattade sin blifvande konung. Samtidigt härmed inträffade riksdagen 1760—1762, denna vedervärdiga blandning af våld och list, förhetsningar och motsägelser; detta olycksdigra alster af Lovisa Ulrikas eller Pechlins ränker, af Höpkens svaghet och vankelmod, af Karl Scheffers hugskott och af

---

[1]) *Den förbannade slägten Gyllenborg.*

sjelfva folkombudens oefterrättlighet. Gyllenborg hade vid sitt första inträde i verlden varit en frihetens ifrige försvarare. Men nämnde riksdag väckte hos honom liksom hos många andra mycken misstro till det fria statsskicket och mycket missnöje med sjelfva folkombuden. I sitt redan omtalade skaldestycke, Verldsföraktaren, bestraffade han ock dessa sednares vankelmod och mutbarhet, och det så igenkännligt och kraftigt, att det ådrog honom bittert hat af Pechlin och af dennes vänner, men deremot tillvann honom hofvets och alla rättänkandes bifall.

Till följe af nu uppräknade omständigheter började han omkring 1762 öfvergå från Hattarna, t. o. m. från frihetsmännen och till hofvet. Förändringen fullbordades och stadfästades genom reduktionsriksdagen 1765. Redan i egenskap af skald, hyste Gyllenborg mer benägenhet för hofvets och Hattarnas lysande åsigter och storartade planer, än för de nu segrande Mössornas sparsamhet och försigtiga statskonst. Aristokrat till födsel, i någon mån ock till åsigter, kunde han ej heller vänja sig vid ofrälse ståndens växande anspråk och inflytande. Missnöjet ökades, när dessa under samma riksdag verkligen tillvällade sig en afgörande öfvermagt; och än mer, då de begagnade den till åtskilliga klandervärda åtgerder, t. ex. mot Sveaborg och mot arméens flotta, och derjemnte till flere reduktioner, som utarmade några Gyllenborgs vänner och åtminstone för tillfället skadade flere landets näringar. Dertill kom, att Gyllenborgs mycket rika svärfader, en bankokassör Gottsman, blef genom någon af ständerna anställd, kanske obillig [1]), efterräkning beröfvad alla sina egodelar, till stor förlust också för Gyllenborg sjelf. Sådana uppträden blefvo icke utan inflytande på dennes tänkesätt, och han

[1]) K. G. Malmström, hvilken mer än någon annan studerat den tidens riksdags-handlingar, anser Gottsman hafva blifvit orättvist behandlad. — Han fick också 1770 en pensjon.

gladde sig mycket, när genom reaktions-riksdagen 1769 *demokratiens öfvervälde krossades.* Att det 1771 återigen uppträdde och med än större anspråk, väckte ånyo hans missnöje. De under åren 1765—1772 inträffade täta partivexlingarna ökade ock hans misstro till folkombudens hållning och hans oro för framtiden. Mer och mer syntes honom denna bäst tryggad, om ledningen af fäderneslandets öden anförtroddes åt en stark konungamagt, hälst denna snart skulle falla i händerna på en furste med så utmärkta egenskaper, som dem han visste förefinnas hos landets dåvarande kronprins. Efter Adolf Fredriks död och vid tidningen om Gustaf den tredjes snara hemkomst, uttalade han ock sådana sina förhoppningar bland annat med följande verser:

Som snö, i drifvor förd, af vårens sol förjagas,
Och löses i en flod, som jordens sköte när;
Så skall i Gustafs tid partiens magt försvagas,
Och båda sammandragas
Till ett, som Sverges är.

Du (Svea) *aldrig kunnat än en konung dig begära*
Med mera hug för ära,
Och mera nit för dig.
I dessa höga mål, ack! skall han hinder skåda?
Nej, Svea, gynna du de dygder hos en drott!
Att i ett lyckligt land, i blifven frie båda,
Du fri att lagligt råda,
Han fri att göra godt.

Missnöjet med tidens politiska sträckte sig ock till dess poetiska, och vetenskapliga företeelser. De två klaraste stjernorna på svenska vitterhetens himmel, Dalin och fru Nordenflycht, dessa föremål för Gyllenborgs ungdomsförtjusning, voro 1763 för alltid nedgångna; och äfven hans jemn-

åriga författare hade fördunklats, förstummats, eller försvunnit. Det yngre framträdande slägtet kunde i hans ögon icke ersätta förlusterna. Bellman hade väl uppstämt många bland sina mest berömda sånger; men dessa stodo mot Gyllenborgs grundsatser i så öppen strid, att denne icke ansåg dem förtjente af någon gillande uppmärksamhet. Bergman, Ihre och Lagerbring utgåfvo ock under nämnde tid sina stora verk [1]; många andra utmärktheter att förtiga. Men i sin då varande fördystrade sinnesstämning, var Gyllenborg döf för Bellmans poetiska, och blind för Bergmans, Ihres och Lagerbrings vetenskapliga förtjenster. För den spegel, skaldens af missnöje grumlade inbillningskraft framhöll, visade sig tidskiftet 1762—1772 såsom en i vittert och vetenskapligt hänseende dyster ödemark, en det *svenska snillets allmänna förmörkelse.* I sitt inträdes-tal i Vitterhetsakademien 1773 framlade han en afskräckande målning af nämnde demokratiska tid och påstod, att under dessa år

Snillet Sverge öfvergaf,
Och på Vitterhetens graf
Växte Dagligt Allehanda [2]).

Detta förhastade och mot sanningen rakt stridande omdöme har sedermera och såsom ett dräpande bevis mot frihetstiden blifvit mångfaldiga gånger åberopadt först af Gustaf den tredjes och sedermera af fosforisternas historiska skola och i allmänhet af flere sednare författare. Om dess sanning var ock Gyllenborg sjelf uppriktigt öfvertygad, och han uttalade högljuddt sin glada förhoppning, att under Gustaf den tredje skulle Sverge få hugna sig af ett tidehvarf, rikt på vitter och vetenskaplig blom-

---

[1]) Verldsbeskrifningen, Glossarium Sueogothicum och Svea Rikets historia.

[2]) Det demokratiska Mösspartiets dåvarande tidning.

string; äfven på politisk lycka och ära. Han berättar ock, att han i förväg egt kännedom om statshvälfningen 1772; men att han i dess förberedande deltagit, derom känna vi ingen uppgift. Närmaste åren derefter, har han likväl densamme flere gånger beprisat. Han kom också nu till konungahuset i ett närmare och vänskapligare förhållande än förut. Lovisa Ulrika intog honom i Vitterhetsakademien och derjemnte i sin enskilda umgängeskrets. Gustaf den tredje nämnde honom 1772 till riddare af nordstjerneorden och kort derefter till kansliråd. Han blef ock kallad till deltagande i de vittra aftonkretsarna hos konungen sjelf, hvilken han äfven sedermera under några år fick åtfölja på spektakler, kungsgårdar och resor. Under denna tid sammanskref han flere sina sednare arbeten, deribland några skådespel, på Lovisa Ulrikas eller konungens begäran och enligt deras anvisning.

Oaktadt en så nära och både vitter och personlig beröring blef dock förhållandet mellan vitterhetsidkaren Gyllenborg och vitterhetsbeskyddaren Gustaf aldrig rätt varmt och förtroligt, snarare tvärt om; och nu komma vi till det tredje skedet i Gyllenborgs historia.

Jag var, berättar han sjelf, *jag var hvarken danad för eller angelägen om konungens närmare förtroende.* I sjelfva verket passade de icke för hvarandra. Mannen och skalden Gyllenborgs allvar, sedlighet och ursprungliga frihetskärlek öfverensstämde ingalunda med konungens lefnadsvanor, åsigter och fordringar. Gyllenborg skulle ock svårligen kunnat beqväma sig till så högstämda loford, som dem konungen var van att från sin omgifning mottaga; — svårligen låtit begagna sig till sådana underhandlingar, som dem Creutz dref med hertigen

af Aiguillon och madame Dy Barry; ej heller till sådana åtgerder, som åt konungen utfördes af Armfelt, Per Lilliehorn, Munck, Schröderheim m. fl. Häri torde man finna en bland orsakerna, hvarföre han drog sig från all politisk verksamhet under Gustafs regering, liksom förut under frihetstiden. Efter 1774 blef han ej heller af konungen ihågkommen med någon enda ordensutnämning eller ämbetsmanna-befordran; möjligt likväl, att han sjelf aldrig sådana sökt, kanske tvärtom afböjt. En berättelse säger dock, att, när till följe af riddarhusets nya indelning i klasser Gyllenborg 1779 mistade sin befattning som bankofullmägtig, begärde han till ersättning en plats vid tullsocieteten; men att Gustaf vägrade och sade: *jag beklagar, att detta händt min fordna kavaljer, men det kan vara nyttigt, att man får se, huru behagligt det är att bero af ständerna och att yrka på deras rättigheter.* År 1781 återfick dock Gyllenborg genom adeln den förlorade platsen. Oaktadt en möjligtvis förevarande inre ovilja eller åtminstone köld, har konungen likväl bevarat skenet af fortfarande välvilja. Några år derefter gaf han Gyllenborg en befattning vid nummerlotteriet, och derigenom en behöflig tillökning på inkomsterna. År 1786 kallade han honom ock till medlem af Svenska Akademien. Men som skäl eller förtjenst anfördes icke några bland skaldens skönare och frisinnade ungdomsdikter, utan sången om Karl Gustafs tåg öfver Bält.

En annan sida af saken är Gyllenborgs eget uppförande med hänsyn till konungen. Han tyckes snart nog funnit sig bedragen i de första glada förhoppningarna på dennes blifvande monarkiska styrelse, liksom förut i sina förhoppningar på det fria statsskickets blifvande välgerningar. Sin egen svåra ställning mellan de båda motsatta åsigterna synes han i sitt skådespel, Sune Jarl, hafva antydt, när han låter en bland dess

hjeltar omtala, hur olyckligt det var, att för *sitt samvetes skull ej kunna deltaga i någondera partiets öfverdrifter, och att derföre vara illa anskrifven hos båda.* Förhållandet till konungen blef ock tämligen kyligt. Efter 1774 har väl Gyllenborg flere gånger och med varma ord beprisat den »odödlige» konungens snille och vitterhetskärlek, men aldrig uttalat något allmänt och högstämdt loford öfver den förut så ifrigt efterlängtade furstens egentliga regeringsåtgerder. Det ser också ut, som Gyllenborg längre fram ansett någon öfverdrift hafva legat i det sätt, hvarpå han omkring 1772 beprisade statshvälfningen och klandrade frihetstiden. *Jag har,* så beskref han sedermera detta sitt uppförande, *jag har med hjernan berusad af revolutionens framgång med all möjlig hetta prisat densamma och uttömt min galla mot den krossade demokratien.* Han bibehöll visserligen äfven sedermera en viss ovilja mot Mössorna, men den fordna kärleken till monarkien tycks hafva svalnat. I sitt inträdestal i Svenska Akademien 1786 vidrörde han icke med ett enda berömmande ord statshvälfningen 1772 ej heller några konungens regeringsåtgerder, utan blott dennes snille och nitälskan för vitterheten och modersmålet. Såsom Svenska Akademiens kansler förde han ordet den 20 December 1792 vid akademiens första högtidliga sammankomst efter Gustaf den tredjes död. I sitt då hållna [1]) tal yttrade han sorg öfver förlusten af denne konung i egenskap af akademiens stiftare, beskyddare och välgörare, men icke ett ord. af beröm öfver hans regentvärde, och märkligt nog ej heller om det ohyggliga sätt, hvarpå han bortrycktes. År 1795 utgaf Gyllenborg sina vitterhetsarbeten och införde der tvänne år 1771 skrifna sånger till Gustaf den tredjes ära. I företalet anmärkte han dock, att just dessa dikter vi-

[1]) Af akademien förut gilladt.

sade, huru tiderna förändrats, och han uppmanade sina läsare år 1795 att icke anse dessa sånger vara 1771 framkallade af begäret att smickra; *ty*, tillade han, *när de skrefvos, voro de ett svagt återljud »af »medborgares dåvarande förtjusning öfver deras unge konung.* I nämnde af honom sjelf utgifna samling förekommer intet enda af honom till Gustafs ära efter 1771 skrifvet skaldestycke. Ett bland de högsta föremålen för Gyllenborgs önskningar och förhoppningar hade varit att få bevittna det älskade fäderneslandets förkofran och lycka. I ungdomsåren hoppades han, att detta skulle ske genom den fria statsförfattningen; i mannaåren genom förstärkt konungamagt och i synnerhet genom Gustaf den tredjes person. Båda åsigterna, båda förhoppningarna hade varit så varma och starka, att de, och i synnerhet de förra, eldat honom till flere sånger. Båda förhoppningarna slogo dock felt, och vid inträdande ålderdom hade i den vägen skalden ingenting mer att vänta. Med hoppets röst tystnade ock den glada och högstämda sången. Som nämndt är, hade han visserligen under 1770-talet, och enligt hofvets önskan skrifvit några skådespel [1]). Mycken skaldeverksamhet nedlade han ock i en stor samling fabler, de flesta från andra språk öfversatta; dikter, i hvilka han kunde under hvarjehanda förklädnad framställa sina tankar och känslor. Derjemnte har han ock sökt genom den uppmärksammaste granskning gifva åt sina äldre och yngre dikter all möjlig fulländning. Också blefvo hans sednaste arbeten på sin tid mycket prisade; men, som det tyckes, mindre af beundran för dem än af aktning och kärlek för deras författare. Det ryktbaraste bland dem, Tåget öfver Bält, var och förblef ett bland

[1]) *Kgl. Bibl.* Gjörwell t. P. Alströmer d. 12 Dec. 1774 beklagar Gyllenborg, som på befallning tvungits skrifva ett sådant arbete som Birger Jarl. Det författades 1774 till firande af hertig Karls förmälning.

dessa stora skaldeverk, som många berömma men få läsa. Några nya snillrika ingifvelser förnummos ej. Skaldesinnet hade blifvit kyldt genom de fyllda sextio åren och genom allt, hvad han sett och nu såg. År 1795 klagade han öfver samtidens sorgliga företeelser af *än despotism, än anarki, och,* skref han, *vid åsynen af*

Än kungars våld, än folkens yra,
Med fasa rycks jag från min lyra
Som ock, förnött, har fyllt sin tid.

Med känsla häraf lät han henne ock för det mesta hvila. Genom sin personlighet och genom minnet af de äldre skrifterna, var han dock föremål för allas kärlek och vördnad. Hyllad af sådana sin omgifnings, sin samtids känslor, genomlefde han en ålderdom, så lugn och stilla som den, hans ungdomssånger förutsagt. Kännande slutet nalkas, yttrade han sin önskan, att dödsfallet skulle blott genom en vanlig tidningsannons för allmänheten tillkännagifvas. Han afled år 1808 vid 77 års ålder. Både konungen och Svenska Akademien anslogo underhåll åt den i torftiga omständigheter efterlefvande enkan.

Gyllenborgs utseende var behagligt, i synnerhet de stora blå ögonen, hvilka talade ena gången om välvilja och mildhet, en annan gång om allvarliga och djupa tankar; så djupa, att han i dem försjunken, ofta förlorade ur sigte den yttre verlden och dess föremål, och gaf genom tankspriddhet och själsfrånvaro anledning till löjliga uppträden.

Hans vitterhet sysselsatte sig föga nästan aldrig med kärlek, detta vanliga föremål för unga skalders sånger. Enligt hans egen uppriktiga berättelse var det ej heller någon häftigare lidelse utan tycke och sansadt omdöme, som 1764 bestämde hans val af maka. Det föll på en dotter af den då för tiden rike bankokassören

Gottsman, och han fick af denne till skänks tvänne landtegendomar, och deribland Bockholmssätra vid Mälaren. Här tillbragte han första sommaren af sitt äktenskap. Men året derpå kom reduktionsriksdagen 1765. Då anställdes, som nämndt är, med svärfadern en efterräkning, som slutades så, att denne dömdes att till staten återbära summor, så stora, att den förut rike mannen bragtes nära nog till tiggarestafven. De egendomar, Gyllenborg af honom fått till skänks, hade blifvit inköpta mot skuldförbindelser, som Gottsman nu mera icke mägtade inlösa. Gyllenborg hade väl detta oaktadt kunnat behålla godsen, ty han för sin person hade dem på lagligt sätt bekommit. Men deras förra egare hade utan sitt förvållande gått misste om lofvad betalning. Detta grämde Gyllenborg djupt. Han sålde derföre egendomarne och inlöste med köpeskillingen svärfaderns ifrågavarande reverser. Några ogillade och beskrattade ett sådant uppförande; *men*, skref han, *de förra egarne fingo derigenom behålla sin förmögenhet, och jag mitt goda samvete* [1]. Han och hans fru inskränkte sina utgifter och lefde lyckliga i känslan af ömsesidig aktning och kärlek. Gyllenborg var ock en utmärkt god make, fader och husbonde. Om sin systerson, den blifvande skalden och riksmarskalken J. G. Oxenstierna, drog han ock öm försorg, och utsåg till lärare åt honom den snillrike och kunnige Bergklint.

Gyllenborg har visserligen ådagalaggt någon retlighet i fråga om eget skalderykte [2]) och ensidighet i bedömmande af andra partiets åtgerder. Men på hans enskilda lefnad hvilar ej minsta fläck.

---

[1]) Genom reaktionsriksdagen 1769 fick han någon ersättning för dessa förluster.

[2]) *Siare och Skalder* 6. 1. 189 berätta, att Hallman genom sin Skeppar-Rolf parodierat Gyllenborgs skådespel Birger Jarl; att Gyllenborg klagat deröfver hos konungen; att denne till straff ålade Hallman att skrifva en parodi öfver skådespe-

Hans författareskap var utmärkt genom stilens klarhet och lättfattlighet. Om vigten af dessa egenskaper har han sjelf sjungit:

När tanken harmsen är, att han sitt ord ej funnit,
Var viss, att han ännu ej har sin mognad hunnit,
Han lik Minerva går, när han är dagen värd;
Ur hjernan väpnad ut.

Det var ett förebådande anslag till Tegnérs ryktbara ord.

Hvad du ej klart kan säga, vet du ej.
Med tanken ordet föds på mannens läppar.

Att hans författarskap var likaledes utmärkt genom rena och ädla tänkesätt, är tillförene anmärkt; äfvenså att han sjelf hade starkt medvetande af denna deras förtjenst, men att han dock öppet erkände, sig icke vara i besittning af de snillegåfvor, som tillhöra en skald af högre ordning. Sjelfkänslan fick i detta hänseende undergå en hård pröfning. År 1785 stod han vid 51 års ålder på höjden af ett lysande och stadgadt skalderykte. Mot honom uppträdde då den 28-årige Leopold med en offentlig och utförlig granskning af Gyllenborgs mest omtalade, och af honom sjelf mest värderade dikt, *Tåget öfver Bält.* Recensjonen var hållen i vördnadsfull ton och erkände skaldens och skaldestyckets många förtjenster; men gjorde ock frimodigt och öppet mot detsamma många anmärkningar, hvilka en sednare tid i flesta fall gillat. Gyllenborg vardt visserligen ej litet uppbragt öfver den unge mannens anfall, men sansade sig snart, tillstod rigtigheten af flere anmärkningar,

---

let Thetis och Pelée, till hvilket konungen ansågs hafva uppgjort planen, och att Hallman då skrifvit Petis och Telée. Fryxell har hört litteraturhistorikern Sondén berätta ungefär samma uppträde, men såsom inträffadt med Wellander.

och vidtog med anledning af dem några ändringar samt öppnade sjelf en vänskaplig brefvexling med sin granskare. Till följd af det vackra och värdiga sätt, hvarpå striden å båda sidor fördes, blef från denna stund mellan den gamle och unge skalden ingången en vänskap, som, grundad på ömsesidig aktning, mer och mer tillväxte i innerlighet och styrka.

I allmänhet har Gyllenborg med varm och afundsfri kärlek hyllat de flesta skalder, hvilka på hans tid förädlade svenska språket och sången. Dalin var städse föremål för hans tacksamhet och vördnad. Oaktadt fru Nordenflychts brister som skaldinna och svagheter som menniska, förstod han dock att värdera den i båda hänseenden ädla kärnan, och det var med varm känsla och hög röst han vid frånfället uttalade hennes beröm, fäderneslandets förlust och sin egen sorg; likaså och gång på gång, när ungdomsvännen Creutz bortgick. Vid sitt inträde i Svenska Akademien, när denna 1786 stiftades, uttalade Gyllenborg sin och allmänhetens sorg att vid detta tillfälle sakna Atis och Camillas sångare; och han gjorde det med ord och röst af så djup rörelse, att de framkallade tårar i konungens och många andras ögon [1]). Med beundran och kärlek fäste han sig ock vid yngre skalder, ehuru han kände sig af dem öfverträffad. Med en känsla, som erinrade om hans ungdomstillgifvenhet för den äldre skaldinnan, fru Nordenflycht, egnade han liflig beundran också åt fru Lenngren. År 1797 beslöt Svenska Akademien att genom en hedersmedalj, pension, gåfva eller någon annan utmärkelse ådagalägga sitt erkännande af hennes snille, sin erkänsla för den ädla och förädlande andan i hennes skaldeverksamhet; och konungen gaf dertill med nöje sitt bifall. Fru Lenngren undanbad sig dock, hvarje sådan heders-

---

[1]) *Sv. Ak. bibliotek.* Rosensteins brefvexling.

bevisning [1]. Men på akademiens högtidsdag uppläste då Gyllenborg till hennes öfverraskning en till hennes ära skrifven sång [2]. Förhållandet till Leopold är redan berättadt. För Kellgren, behagens, ljusets och sanningens sångare, hyste han innerlig tillgifvenhet. Vid dennes begrafning voro alla hufvudstadens anseddare snillen tillstädes, äfven Gyllenborg. När jordfästningen var slut och sällskapet skulle åtskiljas, såg man den då 64-årige skalden, gripen af en oemotståndlig känsla och med tårfyllda ögon, framträda och lägga sina händer på likkistan. Det var, som ville han än en gång *klappa*, säger Leopold, *omfamna* säger Franzén den bortgångne vännen [3].

Under sin sednare samtid och närmaste eftertid blef Gyllenborg som skald icke af den stora allmänheten så högt uppburen som i början af sin bana. Orsaken var visserligen till en del den vanliga, att ett yngre slägte i mycket växer från det äldres tankar och känslor, åtminstone dess språk och uttryckssätt, hvilka två sednare dessutom aldrig hos Gyllenborg uppnådde någon större fulländning [4]. I hans skaldestycken funnos ej heller nog snille, styrka och inbillningskraft för att öfverglänsa formens fel och att dem oaktade tilltvinga sig också efterverldens beundran. Han blef dessutom snart och just inför denna efterverld öfverglänst genom det friare

---

[1]) *Svenska Akademiens protok.* d. 20 Maj; 1, 15 Juni, 7 Dec. 1797.

[2]) *Stockholms Posten* d. 29 Dec. 1797. Hvarken denna sång eller ens berättelsen om dess uppläsande finnes intagen i Sv. Akad. handlingar; troligen på den anspråkslösa skaldinnans begäran.

[3]) *Uppsala Bibl.* N. v. Rosensteins brefvexl. Leopold t. Rosenstein d. 4 Maj 1795. Jfr Franzéns berättelse i Sv. Akad. handl. 2. 6. 8. Uppgiften, att Gyllenborg med utbredda armar kastat sig öfver likkistan öfverensstämmer hvarken med Gyllenborgs lynne eller med samtida berättelser.

[4]) Hans sednare arbeten hafva likväl i dessa hänseenden bestämdt företräde framför de äldre; i hänseende till kraft och lif dock tvärtom.

behaget och den större formfulländningen hos den också snillrikare Kellgren. Andra skäl tillkommo. Den gedigna kärnan i hans både personlighet och skaldskap, den sedliga renheten, det stränga allvaret och den varma frihetskärleken, passade ingendera rätt tillsammans med andan i Gustaf den tredjes tidehvarf; ej heller med andan hos sådana den tidens och äfven sednare tiders vitterhetsälskare, som mest tycka om den sång, som passar till glasens klang, men deremot finna hvarje allvarligare skaldekonst torr och tråkig. Den 20 år derefter kommande fosforistskolan var i allmänhet mycket ogynnsamt stämd mot så väl sedclära i skaldekonst som frihets-sinne i politik, hvilka åsigter dock såsom hufvudsakliga beståndsdelar ingingo i Gyllenborgs författareskap. Hänförd af ädelheten i också dessa egenskaper, gjorde väl Atterbom slutligen dem och Gyllenborg sjelf rättvisa, och det med hjertliga och högtidliga ord. Men det hela af den åsigt, fosforismen infört, har allt framgent ogillat den art af poesi, som utgjorde grundtonen i den gamle skaldens författareskap. Det är dock just denna grundton och ädelheten i densamma liksom i skaldens personlighet, som öfver hans minne kastat en långt klarare glans än några mer lyckade dikter kunnat göra. Han, *skaldefadren*, som han på slutet vanligtvis kallades, är en bland dessa författare, hvilka icke blott genom sina estetiska utan än mer genom sina etiska egenskaper hänfört och välgörande inverkat på sin samtid; en bland dessa skalder, som mindre förtjusat läsarens inbillningskraft än förädlat hans hjerta. De känslor, som vid dessa skaldestyckens genomläsande Franzén erfor och beskrifvit, hafva visserligen i många andra samtida ynglingars och mäns hjertan blifvit på samma sätt väckta; — och till samma välgörande och välsignelserika verksamhet. Äfven hos det sednare slägtet har Gyllenborgs minne i samma rena och förädlande gestalt lefvat, och

framkallat uttryck af vördnad och tacksamhet. Genom det döfvande bullret af mångfaldiga politiska och litterära stormar har det tid efter annan låtit höra sin stämma och blifvit föremål för tacksamhet och vördnad. Talemän för dessa känslor hafva varit fäderneslandets sednare skalder, litterär-historiska författare samt litterära stiftelser och samfund; främst och mest dock Svenska Akademien. Åt ingen bland sina förut afgångne medlemmar hade den egnat någon serskild och fortvarande hedersbetygelse. Vid Gyllenborgs bortgång år 1808 beslöts för första gången en sådan. Det är en minnesvård, huggen af Byström och uppsatt i Klara kyrka. Den minneskrans, som i historiens tempel blifvit fästad öfver hans bild, är sammanflätad af blad, på hvilka läsas namnen Dalin, fru Nordenflycht, Creutz, Porthan, Kellgren, Oxenstierna, Franzén, Tegnér, Atterbom och B. E. Malmström.

TREDJE KAPITLET.

KARL MIKAEL BELLMAN

var en både som person och i synnerhet som skald högst ovanlig företeelse. Hans lefnad, hans sånger och de omdömen och åsigter, bägge föranledt, hafva utöfvat betydligt intryck på och de sednare tillika varit betydelsefulla uttryck af det allmänna tänkesättet hos en ej ringa del af våra landsmän. Skiftevis än klandrad eller försvarad, än ringaktad eller beundrad, har han i våra dagar (omkring 1850—1870), varit firad mer än någon bland Sverges hädangångne vare sig regenter, statsmän, krigare eller skriftställare, och man har förklarat honom, framför andra, vara svenska folkets skald, Sverges nationalskald. Om en så utomordentligt högt uppburen person bör efterverlden erhålla så fullständig och pålitlig kännedom som möjligt. För

att efter förmåga söka bereda våra läsare en sådan, skola vi låta skalden sjelf teckna sin bild genom sitt lif[1]) och sina sånger. De sednare utgöra hans ryktbarhet och nästan enda verksamhet. Vi skola fördenskull af de vigtigaste bland dem, så väl de mest berömda som de mest tadlade, införa ett så stort antal, att läsaren må kunna af dem och genom deras sammanställande bilda sig ett eget omdöme, öfver så väl hans person och skrifter, som öfver den inverkan, de utöfvat, de måst utöfva på hans landsmän.

BELLMANS FÖRFÄDER.

Hans farfars far, den svenske stamfadern, skräddare till yrket och kommen från Bremen, hade, efter gesällvandringar genom medlersta Europa, slutligen satt sig ned i Stockholm. Dennes maka Barbara Klein, likaledes född i Tyskland, var utmärkt genom dygd, duglighet och för sin tid ovanlig bildning, hvarföre hon ock blef för unga qvinnor inom sin klass framställd som ett efterföljansvärdt mönster. Hennes son och äfven hennes sonson erhöllo i dopet förnamnet *Johan Arndt*, troligtvis till följe af den kärlek, slägten hyste för den ryktbare författaren af dåtidens högt värderade uppbyggelseskrift: *Den Sanna Kristendomen*. Det var sedermera af vördnad för besagda stammoder och för hennes egenskaper och rykte, som sonsonssonen, Karl Mikael, besynnerligt nog upphöjde henne till ett slags skyddshelgon för det bekanta sällskapet Par Brikoll.

Stamföräldrarnas äldsta son, Johan Arndt Bellman d. ä., var en ypperlig tenorsångare, skicklig virtuos på flere instrument, lycklig författare af både latinska och svenska dikter och åtnjöt der-

---

[1]) Berättelserna om många bland hans öden och handlingar, så de pris- som tadelvärda, hvila på blotta sägner. Vi hafva bland den stora skaran af båda slagen upptagit blott dem, som hans beundrare och förra lefnadstecknare tillerkänt någon vigt.

jemnte så stort anseende för lärdom, snille och uppförande, att han nämndes till den utmärkte Peter Lagerlöfs efterträdare, d. v. s. till professor i romersk vältalighet och skaldekonst. Redlig, finkänslig och i allo angenäm, var han ock af alla älskad; och hans äktenskap förljufvades genom den varmaste inbördes kärlek. Men efter fem år blef den unga makan af döden bortryckt, och den efterlefvande mannens smärta dervid så häftig och gränslös, att vännerna högligen oroades. När inga tröstande ord hjelpte, öfvertalade man honom att på tredje dagen efter begrafningen resa till Stockholm för att derigenom i någon mån skingra de dystra tankarna. Men förgäfves. Genast vid framkomsten måste han intaga sängen, och afled efter tre dagars sjukdom blott fyratiofem år gammal. Ämbetsbrödernas och lärjungarnas saknad och sorg har Upmarck, högskolans då för tiden yppersta minnestecknare, tolkat i ett tal, hvilket ansågs vara ett bland de vackraste, denne mästare efterlemnat.

Den bortgångnes son, Johan Arndt Bellman d. y., född 1707, blef sekreterare i slottskansliet, med tittel af lagman, och älskade äfven han lärdom och vitterhet. Hans maka, Katarina Hermonius, var skön till utseende, smakfull i klädsel, behaglig i åtbörder, god, älskvärd och finkänslig i hela sitt väsende samt begåfvad med förträfflig sångröst. Deras hus var utmärkt genom ordning och gudsfruktan, der höllos dagliga bönestunder; — likaså genom välstånd, frun hade ärft någon förmögenhet; — likaså genom angenämt umgänge, både värd och värdinna voro älskvärda sällskapsmenniskor; — likaså genom umgängeskretsen sjelf, hvilken bestod af flere kunskapsrika och framstående personer. Också detta äktenskap var genom inbördes kärlek lyckligt, man frestas säga öfverlyckligt; ty det välsignades med tjuguett barn [1]). Liksom det

[1]) Enligt Karl Mikael Bellmans uppgift; Maria kyrkas dopbok upptager blott femton.

äldre slägtledet dog äfven detta par samtidigt eller år 1765.

Denne lagman Bellman hade en broder, som blef svensk konsul i Cadiz och af några berömmes för angenämt väsende, hjelpsamhet och fosterlandskärlek. Han har dock blifvit för oordningar och försummelser några gånger skrapad och slutligen afsatt, åtminstone för tillfället[1]). Derjemnte omtalas en Joh. Martin Bellman, som 1763 var landsfiskal i Finnland, men blef afsatt för prejerier mot bönderna[2]); och en J. M. Bellman, som 1768 var extra ord. kanslist i general-tullstyrelsen[3]); — och dessutom en sidenväfvaregesäll med samma slägtnamn, hvilken för lättja och oordningar blef satt på spinnhuset[4]).

BELLMANS FÖRSTA UNGDOM OCH FÖRFATTARE-VERKSAMHET.

Hos en ättling inom slägtens fjerde led framträdde i märklig förening många bland de anlag och egenskaper, som utmärkte namnets äldre innehafvare; moderns och mormoderns behagliga utseende och goda hjerta; moderns och farfaderns veka och lättböjliga lynne samt musikaliska anlag; faderns och farfaderns böjelse för vitter sysselsättning; tidtals ock slägtens fromma tro och kärlek för andakts-öfningar. Hvad han deremot saknade, var stammoderns, den omtalade fru Barbaras allvar, ordning och kraft, i hvilkas ställe han snart nog visade benägenhet till det oregelbundna lefnadssätt, som tyckes hafva förefunnits hos en och annan nyss omtalad innehafvare af samma slägtnamn. Den ättling, som sålunda hos sig liksom i en brännpunkt förenade dessa anlag och egenheter, var Karl Mikael Bellman.

---

[1]) Rådsprot. d. 13 Juni 1763, d. 17 Juni 1766.

[2]) *Rådsprot. i Just.ärend.* d. 21 Sept. 1763.

[3]) *General-tullstyrelsens protokoll* d. 11 Maj 1768. Månne genom misskrifning i st. f. K. M. Bellman?

[4]) Bankens arkiv Riksens Ständers komissariers protok. De tre sista ovisst om af samma slägt.

Han var född den 4 Febr. 1740. De nyss omtalade föräldrarna bodde på Södermalm vid dåvarande Brunnsgatan och nästan midt emot Maria sydvestra kyrkogårdsport. Deras samhällsställning och anseende kunna bedömmas deraf, att vid deras vigsel tjenstgjorde som marskalkar, kammarrådet Wulfvenstierna och sedermera blifvande presidenten Lillienberg, och vid sonens dop som fadder kanslipresidenten Karl Gyllenborg [1]). Sin undervisning erhöll han dels i Maria skola, dels af enskilda lärare, bland hvilka en var så svag och oefterrättlig, att lärjungen med tillhjelp af en sin kamrat gaf honom stut. En annan lärare deremot tilldelade Bellman sjelf kännbar aga derför, att denne visade mycken ovilja mot matematik och metafysik. Bellman har sjelf beskrifvit förhållandet med följande vers:

Hjernan ännu i mig vrides,
När jag tänker på Euklides
Och på de trianglarna,
A, B, C, och C, B, A;
Svetten ur min panna gnides
Värre än på Golgata.

Musik och poesi deremot voro hans älsklingsämnen. I fäderneheмmet fanns en cittra, som farfadern medfört från Italien. På denna lärde sig nu sonsonen redan i gossåren och på egen hand att uttaga de melodier, han mest tyckte om, och förvärfvade slutligen stor färdighet i dess behandling. Lika tidig och afgjord var böjelsen för skaldekonst, och redan vid sjunde året började han göra vers. Man blef t. ex. mycket förvånad, när han under en febersjukdom talade långa stycken

---

[1]) Enligt kyrkoboken. I sin lefvernesbeskrifning har Bellman sjelf uppgifvit Jan Gyllenborg; — och ytterligare, att hans farmoder Elisabet Daurer stod fadder. Men denna hade redan 1709 aflidit, och det var i stället hans farmors mor; — ytterligare, att dopet troligtvis förrättades af biskop Rhyzelius; men det skedde af en prestman vid namn Wollenius.

på rim; och icke blott talade utan sjöng dem på sjelfvalda eller sjelfgjorda melodier, och båda delarna på ett sätt, som väckte moderns och allas undran. Föräldrarna och deras vittra vänner ville nödvändigt bereda de ovanliga anlagen en motsvarande utbildning, och skaffade honom till enskild lärare en vitter och begåfvad man vid namn Ennes. Under dennes ledning inhemtades flere kunskaper, mest i språk; och det säges, att lärjungen slutligen kunde skrifva tyska, fransyska och engelska, t. o. m. italienska (?) — likaledes i vitterhet, så äldre som nyare; — äfven i dess utöfning. Redan som lärjunge fick han börja skrifva vers, hvilka af Ennes granskades och rättades. Så tidigt som vid femton års ålder företog han ock öfversättningar ur den pietistiska så kallade halliska psalmboken. Vid 16 till 17 års ålder ådagalade han en ovanligt rik ock lycklig skriftställareförmåga, och i tidningarna infördes flere af honom författade sånger. De flesta bland dem voro af andeligt, stundom pietistiskt innehåll, t. ex. tankar öfver yttersta domen, långfredags-tankar, öfversättningar ur Scrivers Själaskatt och ur en annan tysk uppbyggelseskrift, kallad *Evangeliska Dödsbetraktelser*. Sistnämnde vid 17 års ålder utförda verk tillegnade han sin moder med en öfverskrift, som bevittnade hans kärlek till henne och till ämnet. *Jag vet*, skref han,

Jag vet, hur högt min mor behagar,
Hvad ädelt, rent och gudligt är;
Hur samvetsfrid är henne kär,
Hur hon i all sin vandel lagar,
Att med sin Gud i vänskap stå.
Ty hoppas jag, det gunstigt tydes,
Att med dess namn mitt arbet' prydes,
Den ljufsta vinst jag önskat få.

För denna mor hyste han djup vördnad och innerlig kärlek. Hans känslor för det andra könet

voro ock vid den tiden af ren och ädel art. I ett vid 18 års ålder skrifvet skaldestycke agade han med kraftiga ord unga fruntimmers behagsjuka, flärd och jagt efter nöjen. Sitt dåvarande qvinnliga ideal målade han med följande ord.

Nit om Gud och dygder rena,
Stadigt sinne, alltid nöjd;
Skild från verldens falska fröjd,
Lefva tyst i ro allena,
Ädelt vett i ädel själ,
Ögon utaf mildhet rika,
Dygd och skönhetsglans tillika,
Det en Iris pryder väl.

I första början af sin skriftställare-bana ådagalade Bellman också mycken kärlek för Sverges dåvarande fria statsskick och skref till dess ära några verser; men öfvergick snart till alldeles motsatta åsigter, om hvilka företeelser mera, då fråga blifver om skaldens förhållande till konung Gustaf den tredje. Mest ryktbar och beprisad bland hans nu utgifna arbeten blef en från fransyskan öfversatt skrift, benämnd *Undervisning, lemnad af en fader åt en bortresande son.* Den innehöll en i dåtidens anda väl tänkt och skrifven afhandling, beledsagad af åtskilliga lefnads- och vishetsregler [1]). Som prof på tidens språk och Bellmans tänkesätt införa vi några bland dessa lefnadsregler.

Haf alltid något godt för händer, och föreställ dig alltid, att Gud är närvarande, så förekommas onda tankar och gerningar!

En allvarsam tanke på evigheten åstadkommer ett godt bruk af tiden.

Var dygdig, så slipper du besväret skrymta!

En syndig vana är en orm, som man föder i sin egen barm.

---

[1]) Om dessa, ehuru af Bellman och i hans bok utgifna, blifvit af honom författade, synes dock ovisst.

Vinets dunster förvirra hjernan, högmodets dunster förståndet och kärlekens dunster både hjernan och förståndet.

Lösaktig kärlek afbildas naken, icke allenast att dermed afmäta dess fräckhet, utan ock att lära oss, det han gemenligen till bara kroppen afkläder dem, som äro derpå begifna.

Var trogen mot din öfverhet! ty din egen säkerhet försvinner, om dess magt försvagas.

Sök ej sådant sällskap, der du är förnämst! ty deraf har du liten uppbyggelse, mindre sedeöfning och minst heder.

Välj dig en maka med öronen, mer än med ögonen! och — sist kom ihåg dessa tre varningar: akta din själ, din tid och din helsa; Gudi allena till ära!

Detta verk tillegnade Bellman åt sin farbror, och förklarade det vara en förberedelse till sin egen *förestående resa genom lifvet och dess besvärligheter och slippriga vägar;* tillika ett bevis på sin fasta vilja, att med Guds hjelp sådana grundsatser sorgfälligt efterlefva. Den fordne läraren Ennes helsade verket med en framför detsamma tryckt fägneskrift och förklarade,

— — — att sedeläran
Hos kloka folkslag vunnit pris.
Hon leder till den sanna äran,
Som är att dygdigt vara vis o. s. v.

En annan vän skref och lät till boken trycka ett annat förord, fullt af beröm och förhoppningar, och verket fick nya upplagor. Alla fäste sig med lifligt deltagande vid den så rikt begåfvade och så allvarligt sinnade ynglingen. Emedan fadrens tillgångar längre fram blefvo för de många barnens uppfostran otillräckliga, antog man denne hans älsta son, ehuru blott 17 år gammal, till tjensteman i banken, och lemnade honom likväl tillfälle att för inhemtande af mera kunskaper någon

tid bevista Uppsala högskola. Sånger af honom blefvo tid efter annan införda i tidningarna och berömdes, i synnerhet af Gjörwell. Man lade några bland dem för den gamla mästaren Dalins ögon, hvilken hade föga att vid dem anmärka. Bellman blef till och med formligen och som s. k. ämnesven föreställd för Vetenskaps-akademien. Det skedde tillsammans med den då 35-årige kaptenlöjtnanten, sedermera blifvande vice-amiralen Nordenanckar [1]), en i sanning ovanligt hedrande utmärkelse för en då blott 17-årig yngling. Införandet i Vetenskaps-akademien skedde genom bergsrådet Adlerheim, en umgängesvän hos Bellmans föräldrar [2]); man kan föreställa sig deras och deras vänners glädje och förhoppningar.

BELLMANS ÖFVERGÅNG TILL BACCHANALISKT LEFNADSSÄTT OCH SKALDSKAP.

Om denna stora och oväntade förvandling samt dess orsaker och omständigheter finnas inga andra underrättelser än tvänne af honom sjelf trettiofem år derefter afgifna. Den ena lyder ordagrannt som följer.

»År 1759 var jag första gången plakat, sofvande i min mors knä, sedan jag hos holländska ministern Marteville tagit mig ett pontaks-rus.

Jag kom hem, så röd och skön,
Eftermiddagen mot fyra,
Då till dagens aftonbön
Man såg folket sig utstyra.

---

[1]) Bellman tillägger ock hofmarskalken Jennings; men denne hade redan året förut blifvit ledamot af akademien.

[2]) Enligt Bellmans egen uppgift. Akademiens dagbok innehåller likväl ingen ting derom. Det tyckes ock, som ämnesvenner, d. v. s. sådana, som tillätos öfvervara akademiens sammanträden, blifvit då för tiden antagna, utan att någon uppgift derom i dagboken infördes.

Mina systrar, pjåkiga
Med bindmössor, syntes niga,
Men jag rosenblommig stiga
Till min mor och kjortlarna.

»Min Karl Mikael», sade hon,
Hvar min gosse har du varit?
Åh min mor, jag har erfarit
En mig något stor portion.
Jaså, så så, Kalle lilla!
Luta då ditt hufvud ner,
Lägg dig på mitt knä, jag ber
Vet, din mor vill dig ej illa!

Är det då underligt, att hela min varelse, hvar minsta tanke, hvar andedrägt upplifvar min olyckliga varelse att hålla af fruntimmer? Guds hämnd vare öfver mig, om jag icke blir förtjust af en gammal utsliten stubb, med alla sina trasor, på sopbacken vid Packartorget! Jag ser en kärleksgudinna i hvarje loppa och en Astrild i hvar utkastad nedandel. En uttrampad nedkippad sko... min Gud!... ett fruntimmers såla, hvarpå hon vandrat i Gröna Gången, ger mina ögon mera lif och vällust än den lager, hvarmed man mig på medaljen hedrat.

Det andra uppträdet inträffade samma år. Jemnte en annan kamrat besökte han den ryktbare borgmästaren Renhorn på en i Stockholms hamn liggande jagt, som skulle föra denne till Arboga. I kajutan tillagades genast punch och, berättar Bellman, *jag röker, jag dricker, jag somnar, jag vaknar — och ser då icke Maria, utan Strengnäs kyrktorn.* Der landsatt utan en fyrk på fickan, träffade han genast en bekant, i »*hvars svägerska,* skref han, *jag blef kär, ty hon var vacker som en dag; — — — men Herre Gud! ett fruntimmer, antingen vacker som en engel eller ful som Nymanskan, har att befalla mig kyssa sina fjät.* Det var på bysättningshäktet och 1794 eller året

före sin död, som den då femtiofyra-årige Bellman på detta sätt uppfattade och beskref sina första dryckesäfventyr.

För närmaste åren efter dessa uppträden finnas nästan inga underrättelser. Hans lefnadssätt under samma tid kan dock anas, af hvad man om honom vet från 1763, d. v. s. från hans tjugutredje år. Som nämndt är, hade han 1757 blifvit i bankens tjenst antagen, men blott på prof; 1759 dock som extra-ordinarie och sedermera som kontorsskrifvare. Sin befattning i småsedelskontoret och vexelbanken har han, enligt ett sednare betyg, skött med nit och skicklighet; men i andra hänseenden gifvit mycken anledning till missnöje. Föräldrarne lefde ännu, och han hade hela tiden bott hos dem; men det oaktadt redan nu åsamkat sig skulder, som stego till 17,446 [1]) d. kpm. Hans anklagare, tre kamrater, kontorsskrifvare i banken, beskyllde honom icke blott för *»förderfliga penningetransaktioner»*, utan ock för verkliga *»brottmål»* nämligen att hafva *»olofligen tillskansat sig andras medel»*. Han fann ock rådligast rymma riket och begaf sig sommaren 1763 till Fredrikshall. Härifrån begärde han få göra konkurs, men ville icke återvända till fäderneslandet utan förut erhållen lejd. Sådan beviljades äfven [2]), likväl, sägs det, med villkor att han skulle stå under uppsigt [3]). Formlig rättegång blef anställd. Bellman dömdes väl att (tills vidare?) stå, som nämndt är, under uppsigt; men skulderna blefvo betalade och rättegången nedlaggd, båda delarna måhända genom fadrens mellankomst. Sonen fick sålunda återkomma till Stockholm; men inställde sig icke till tjenstgörning i banken. Styrelsen öfver detta verk beslöt fördenskull att honom afskeda, dels af besagde skäl, dels derföre, att han

---

[1]) Enligt andra 16,400.

[2]) *Rådsprot. i Justit. ärender* d. 28 Sept. 1763. Jfr *Kgl. Bibl.* Ekeblads dagbok.

[3]) En annan sägen är, att han dömdes till arrest.

i hvarjehanda vinglerier lockat andra unga män. Dessa de verkliga orsakerna blefvo likväl icke i utslaget införda; troligen derföre, att man ville skona den högt aktade fadren, måhända ock den högt begåfvade sonen, hvilken ännu blott 24 år gammal kunde ändra sitt uppförande. Det hette i stället, att entledigandet blifvit beviljadt på fadrens begäran, och med beräkning, att sonen skulle i något annat verk göra bättre lycka. Man emellan anmärktes dock, att få ämbetsmän voro så väl aflönade som bankens [1]). Året efter afskedet ur banken dogo både föräldrarne, och från denna tid öfverlemnade sig Bellman än mer åt bacchanaliska nöjen; ännu likväl med något återhåll. Han hade nu fått plats i manufaktur-kontoret; nämligen på förord af en äldre der anställd tjensteman, som intygade Bellmans ekonomiska kunskaper och lofvade tillse, att han skulle blifva ordentligt sysselsatt [2]). År 1766 blef likväl detta ämbetsverk af de sparsamma Mössorna indraget, och Bellman sålunda tjenstlös.

År 1767 antogs han till extraordinarie kanslist i general-tullstyrelsen och befordrades året derpå till kopist. När 1771 verkets notarie anställdes vid riksdagen, uppdrogs åt Bellman att under tiden sköta dess syssla, och han fortfor dermed till den 20 januari 1772. Men från och med denna dag blef med tvärt afbrott uppdraget anförtrodt åt andra [3]), och Bellmans namn förekommer ej mer i årets protokoll [4]). Under åren 1772—1775 har

---

[1]) *Bankens arkiv.* Bankofullmägtiges protokoll d. 1 Dec. 1763; deras resolutioner d. 4 April 1764, och 11 Apr. 1770. Bankens handl. N:o 84 s. 160—169. — Silfverstolpes register öfver bankoverket.

[2]) *Kammarkollegii arkiv.* Manufakturkont. prot. d. 22 Nov. 1764.

[3]) Se verkets protokoll d. 21 Aug. 1767, d. 11 Maj 1768, d. 18 Juli 1771, d. 22 Jan. 1772.

[4]) Protokoll för de närmsta åren saknas.

han ock från verket utgått; ovisst när[1]) och af hvad orsak[2]). Bellman var nu åter tjenst- och lönlös men fortsatte sitt förra lefnadssätt. Det var ock nu han friade till Wilhelmina Norman, hvarom mera framdeles.

Som vi sett, hade han varit uppfostrad i ett ordentligt och gudfruktigt föräldrahem. I sin första ungdom var det ock till religionens och sedlighetens ära, han uppstämde sina sånger, och det med mycket bifall. Vid första inträdet på utsväfningarnas bana hade han ock erhållit afskräckande varningar genom afstegens genast inträffade olycksföljder. Men allt förgäfves. Han framgick, han framstörtade med hejdlös fart på den nu beträdda banan.

Orsaken till en så plötslig och djup förändring låg blott till ringa del i yttre och allmänna tids- och kultur-förhållanden. Några tala väl om Lucidors och Runii exempel, men ingenderas person eller poesi lockade till efterföljd. I Tyskland och omkring 1750 hade väl uppstått en ny dock kortlifvad s. k. anakreontisk skola; men dess anda var olik Bellmans och dess tillvaro honom troligtvis alldeles obekant. Snarare kunde man gissa på inverkning af några Frankrikes skriftställare. Men dessa dyrkade mer qvinnan än glaset; Bellman deremot slutligen mest det sednare, och båda delarna ofta med en cynism, som sällan fanns hos de bättre bland hans franska föregångare.

Egentliga orsaken till förändringen låg i hans egen personlighet; dels i ett sinnelag, som glömde för nöjet sin pligt, för dagen dess morgondag, för njutningen dess följder; dels ock i medfödd ytterst våldsam böjelse för qvinnan, för glaset, och i början kanske allra mest för uppsluppna muntrations-sällskap.

---

[1]) Måhända redan 1773; ty d. 19 Aug. och 15 Oktober s. å. har han i Stockholms stads konsist.protok. erhållit blott den allmänna titteln af *sekter*, ej af någon befattning i general-tullstyrelsen.

[2]) Gjörwell tyckes antyda försummade göromål.

En gång i dessa kretsar inkommen, kände han sig der genast hemmastadd, och liksom i den verld, för hvilken han blifvit skapad; den verld, den enda verld, inom hvilken han kunde rätt njuta sitt lif, rätt och fullständigt utveckla sina just för densamma egnade snillegåfvor. I dessa personliga egenskaper ligger första och rätta orsaken till den plötsliga och våldsamma öfvergången.

Att han sedermera på samma bana fortgick med växande och nästan oafbruten fart, dertill bidrogo sjelfva de ovanliga skaldegåfvorna. En gång väckta till medvetande om sin snillrikhet och styrka, läto de sig ej mer nedtystas. Och Bellman sjelf! Sedan han i sina först uppstämda dryckes-sånger engång fått höra dessas hänförande toner, kunde han ej förmå sig tillbakatränga de många deras likar, han hörde klinga i sitt inre; ej heller förmå sig att öfvergifva det tänke- och lefnadssätt, som framalstrat och kunde fortfarande framalstra sådana i sitt slag oöfverträffade mästerverk. Han kunde ej förmå sig till ett dylikt poetiskt sjelfmord; — men utsatte sig i stället för ett moraliskt, genom att öfverlemna sig åt det förslöande och förstörande dryckenskapslifvet. Till denna fortgång och utgång medverkade ock den frestelse, som både före och efter honom dragit många tusen snillrika ynglingar steg efter steg ned i förderfvets djup. Alla s. k. muntra bröder täflade om att till deltagare i sina gillen få räkna den nu 25—30 årige sångaren, hvilken då med hela ungdomsstyrkan af sitt snille förlustade sällskapet och kastade öfver dess lefnadssätt skaldekonstens förskönande slöja. Sägner omtala ock, huru han i dylika samqväm med outtömlig och oefterhärmlig qvickhet och med lika outtömliga ögonblickets ingifvelser icke blott roade utan alldeles hänförde sina åhörare. Detta skedde stundom medelst serskilda verser för hvar och en bland dem; — verser stundom så fria, så närgångna, att man, då han rätt kom i taget, utvisade betjenin-

gen, för att lemna obehindradt lopp åt hans snille och infall. Naturligtvis blef han af sådana slags vänner beundrad, eftersökt, lockad, trugad samt för deras nöjes skull förförd och förstörd. — *Förstörd!* ja, som menniska och medborgare; — men som poet? — Orubbadt fortgående på sedlighetens bana, hade han blifvit en aktningsvärd man, ämbetsman, äfven skald; en Adlerbeth, Bergklint, Gyllenborg; men aldrig en Fredman. Kroglifvet hade varit honom så främmande, så motbjudande, att han hvarken kunnat eller velat besjunga det. Hans dock just för ett sådant skaldskap utomordentliga anlag hade blifvit outvecklade och Fredmans epistlar och sånger oskrifna. Hänförande kärlek till bacchanaliskt lefnadssätt var ett oeftergifligt villkor för hänförande mästerskap i dess besjungande, — men tillika en oemotståndligt verkande orsak till skaldens personliga undergång [1]).

En ande, som ursprungligen hade varmt älskat dygd och sedlighet, kunde dock omöjligen till alldeles motsatt tänke- och lefnadssätt öfvergå, utan att dervid också genomgå svåra själsstrider. Att föräldrarna gifvit honom ömma och allvarliga varningar, likaså att han sjelf i början känt bittra samvetsförebråelser, detta kan anas; ehuru man icke om någondera eger närmare underrättelser. Bland hans sånger finnes dock i sistnämnde hänseenden ett eller annat spår. År 1760 hade han börjat föra ett oordentligt lefnadssätt. Han kom derunder att en gång fästa sig vid den evangeliska berättelsen, huru Kristus sade till den borttagne: *dina synder förlåtas dig. Tag din säng och gack!* Detta grep den tjuguårige ynglingen. I en då skrifven sång, klagade han öfver att *hafva fläckat sin oskuld och*

---

[1]) Här, om någonsin, men på ett förfärligt sätt, besannades skaldens ord:

Was unsterblich im Gesang soll leben,
Muss im Leben untergehn.

haft sin trefnad i mörksens gerningar, samt utropade:

Bort syndasäng och syndalarf,
Bort afgrundseld mot himlens värma,

Troligen var det ock under samma tid, som han skref nedanstående vers:

Som jag låtit mig förblinda
Uppå verldens falska stråt;
Så låt nu min bön och gråt
Dina vredes händer binda!
Hjelp! — Jag släpper Dig ej förr!
Styr, o Gud! se'n så min handel,
Att jag med en helig vandel
Nalkas må min griftedörr.

Men sådana samvetets ångestrop voro jemnförelsevis endast få och blefvo snart helt och hållet öfverröstade af hans egna brusande begär och af sällskapsbrödernas berusande loford och döfvande bifallsstorm. Sista från den tiden kända uttryck af en ångerfull sinnesstämning är af 1763, samma år han måste lemna banken. Att dock denna motgång väckt honom till förändradt lefnadssätt, derpå känna vi intet bevis.

Huru nu ock förhållandet må tolkas, förändringen blef stor och fullständig. Redan omkring 1766 framstod Bellman både som menniska och skald sådan, han sedermera förblef; naturligtvis med de förändringar, som ökade år och förslöade krafter jemnte andra omständigheter medförde.

Hans personliga öden äro för efterverlden af jemnförelsevis ringa vigt; men skola dock vid slutet af vår uppsats i korthet berättas. Hans bacchanaliska poesi deremot utgör en vigtig beståndsdel i vårt fäderneslands litterära och politiska historia, och skall derföre blifva främsta och förnämsta föremålet för vår fortsatta teckning.

Enskilda bjuduingar oräknade, voro de sällskap, i hvilka han från början rörde sig, af två, stundom med hvarandra sammanblandade, dock i visst fall olika slag, källarens eller krogens; för att benämna dem efter skådeplatserna för hvarderas möten. Det förra bestod af medlemmarna i Bacchi-orden; och det sednare af det Movitz-Mollbergska sällskap, som i Fredmans Epistlar omtalas. Hvartdera förtjenar sin egen beskrifning.

KÄLLARE-SÄLLSKAPET ELLER BACCHI ORDEN.

Dess flesta medlemmar voro obetydliga eller åtminstone för efterverlden obekanta personer och tyckas hafva bestått af sådana mest till medelklassen hörande män, som älskade muntra gillen, men ännu icke sjunkit ned till krogen, utan förlustade sig medelst besök på källare och värdshus, och ännu hade tillgångar nog att emellanåt göra egna dylika bjudningar. Se här beskrifningen öfver en sammankomst af sistnämnde slag. Orden äro af den då nittonårige J. G. Oxenstierna [1]. *Den 4:e Dec. 1769* [2]. *Bergklint och Kexel kommo och förmådde mig att med dem gå till kommissarien Lisander för att se på Bellmans upptåger. Jag följde med och har ännu i all min lifstid ej skrattat så mycket. Bellman har inrättat en orden till Bacchi ära, hvaruti ingen får intagas, som ej till det minsta två gånger för allas ögon legat i rännstenen. Han håller detta kapitel ibland och dubbar riddare, allt efter som förtjenta ämnen förekomma. I qväll höll han parentation efter en död riddare, allt på vers, satta efter operastycken, och han sjun-*

[1]) Se hans autobiografi på Uppsala bibliotek. Vi känna ej utom denna, någon annan öfver dessa möten gjord beskrifning af utom sällskapet stående person.

[2]) I Bellmans skrifter förekommer under denna dag ett Ceremoniel i riddarkapitlet af *De två förgyllda svinen;* måhända samma uppträde.

ger dervid sjelf och spelar på cittra. Hans gester, röst och spel äro oförlikneliga och föröka det nöje, man har af sjelfva versen, som alltid är vacker och innehåller tankar ömsom löjliga, ömsom sublima, alltid nya, oväntade och starka. Den 6 Dec. s. å. bevistade Oxenstierna ett annat dylikt möte och med samma känslor. Man finner ock, att en och annan ung vitterhetsidkare t. ex. Adlerbeth någon gång af nyfikenhet besökt dessa samqväm. Deras vanliga medlemmar voro dock, som sagdt är, blott obetydliga personer. Undantag härifrån äro dock Hallman och Kexel [1]), två Bellmans skalde- och sällskapsbröder; väl ingalunda så snillrika, dock på sin tid ryktbara, som författare af omtyckta lustspel. Folksägnen har efter sin vana utstyrt dem med några drag, ovisst i hvad grad diktade eller sanna, men angifvande allmänhetens uppfattning. Bellman, hette det, kom efter gårdagens rus en morgon in på källaren och begärde sillsalad, men kyparen svarade, att sådan icke fanns. Bellman förklarade sin ledsnad; men en i rummet sittande herre erbjöd sig afhjelpa bristen och tog upp ur fickan en pappersstrut innehållande nämnde anrättning samt förklarade sig vara alltid dermed försedd. *Se!* utropade då Bellman, *det är att vara rangerad karl.* Den främmande var Kexel, och mellan de två muntra herrarna blef från denna stund närmare bekantskap ingången. Hallman utgjorde snart tredje mannen i förbundet, hvilket plägade fira sina morgonsammankomster hos en på Kungsholmen boende apotekare, som var bekant för sitt ypperliga brännvin, och för sin rödblommiga näsa, för hvilkens skull han ock kallades Nasenblom. Detta tremanna-

---

[1]) Man har flere gånger anfört ett berömmande omdöme öfver Kexel äfven som menniska. I skrifter från den tiden hafva vi deremot flere gånger funnit honom omtalad, visserligen som qvick och rolig, men ock som oordentlig, opålitlig och klandervärd.

förbund firades ock med den än i dag ofta hörda sången: *bror Bellman, bror Hallman och bror Kexel.* I Bacchi-orden voro de alla högst vigtiga personer, Bellman och Hallman som dess talare och sångare, och Kexel som ordnare af dess högtidligheter och teatraliska föreställningar. Sällskapet hade till samlingsrum först Stadshus-källaren, sedermera ock Klas på Hörnet eller Kejsarkronan i hörnet af Freds- och Drottninggatorna. Bellmans sånger och Kexels tillställningar ökade sällskapets nöjen, snart ock dess antal, så att det för att erhålla större utrymme flyttade till Börskällaren.

För omvexlings skull och till ökande af nöjet började Bellman och hans muntra sällskap snart och sednast 1766 att utom vanliga sammanträden fira serskilda högtider, hvilka kallades Bacchi Ordenskapitel och tillika voro gäckande vrängbilder af statens. Man utnämnde der tid efter annan några framstående sällskaps-bröder till adelsmän, till riddare, till kommendörer; allt i Bacchi orden. De der antagna namnen och sinnebilderna äro mycket betecknande. Sjelfva orden kallades i början *De Två Förgyllda Svinen,* och de nya adelsmännen omdöptes t. ex. till *Oehlheim, Källarcreutz, Ehrensugga, Adlerstop.* Deras vapensköldar föreställde, den förstes en röd näsa i blått fält; den andres en guldbägare i rödt fält; den tredjes ett svin vid en ho; den fjerdes ett stop med en derur uppflygande örn och en derunder liggande hvalfisk, i hvars öppnade gap lästes ordet: *Gutår!* Tillika höllos der minnestal öfver aflidna ordensbröder, och från 1766 till 1792 har Bellman vid minst 20 dylika tillfällen skrifvit de flesta talen och verserna, stigande till minst 90 stycken. Under namn af än Bacchi Orden än Bacchi Tempel fortlefde sällskapet på ungefär samma sätt intill 1769, då det blef, som man säger, af Schröderheim omdöpt till Par Brikoll, men icke omskapadt till anda. Hertig Karl bjöd en gång hela sällskapet till sig på maskerad, hvarvid

en bland medlemmarna visade sig med det fordna sällskapets crachan, två förgyllda svin, på bröstet. Fere sånger från denna tid, bland hvilka några skola framdeles anföras, vittna ock om den råa ton, der ännu herrskade. Men omkring 1779 gjorde sig en något anständigare hållning gällande, så att äfven åtskilliga mer ansedda personer i sällskapets nöjen deltogo. Under åren 1792—1795 inträdde i samma rigtning än större förändring till följe dels af förädlad tidsanda, dels genom en sällskapets medlem vid namn Lundström, en mycket omtyckt person. Sammanträdena antogo mer och mer karakteren af en snillrik, men måttlig och sansad sällskaps- och lefnadsglädje, och man såg nu mera i dem deltaga många Sverges dåvarande utmärktare personer.

Som prof på andan i detta sällskap vid dess början och äfven på Bellmans skaldekonst vid den tiden inrycka vi en bland de mest utmärkta, eller åtminstone mest bekanta uppsatserna, nämligen verserna öfver Lundholm. Mannen hade varit brännvins-brännare, och Bellman berättade efter honom som ett betecknande drag, att

»Han söp tre qvart på sex, och klockan sex han dog.»

När samme man i Bacchi ordens-kapitel dubbades till riddare, blefvo ceremoniel och riddared föreskrifna af Bellman på följande sätt:

Hör pukor och trumpeter!
Hvar riddare står så feter
Med rosor och guldbeslag;
I dag blir det riddarslag.
Stig fram, du Bacchi hjelte!
Knäpp igen ditt riddarbälte!
Och Lundholm stå ej så tvär!
Stig, riddare, fram och svär!
Hör, Knapen han spelar!
Lundholm, var värdig! Tag stjernan här! : || :

Sjelfva riddaredens ord voro följande:

Jag Lundholm, jag bedyrar:
Af brännvin min hjerna yrar,
Af brännvin är all min blod,
Och flaskan är min klenod.
I stjernan, jag nu vinner,
Mitt timglas sakta rinner.
Ack, ack, tocken stjerna ... lull ...
Aj, aj, om hon vor' af gull!
Hör, Knapen han spelar!
Var, Appelstubbe, värdig! Fall ej omkull! :||:

När samme Lundholm sedermera dog, hölls öfver honom parentation d. 15 Okt. 1769 medelst följande af Bellman författade ceremoniel och afskeds-qväde.

Lundholms kista ses vid ingången till koret och lyftes på sitt paradbräde af närvarande kommendörer under följande

Kor af kommendörer.

Bacchus vi dyrka,
Här är vår kyrka.
Bacchus, gjut styrka
I dina krus!

Kor af prestinnor.

Vi äro qvinnor,
Bacchi prestinnor
Och tjenarinnor.
Uti hans hus.

(Prestinnorna niga, kommendörerna buga.)

Kor af kommendörer.

Låtom oss alla
Bacchus åkalla,
Och nederfalla
I hvar minut!

Kor af prestinnor.

Lundholm här vakat,
Vällusten smakat,

Flaskorna skakat
Och tömt dem ut.

— — — — —

Kor

(med ackompanjemang af klockorna)

Hör, klockorna med ängsligt dån
Nu ringa för en Bacchi son,
För riddarn Lundholm der i vrån;
Af döden uppsluken;
Se ordens-peruken!
Se stjernan på'n!

Hör klockorna vid mörksens tull!
Sof, gamle Lundholm, sof ... lull-lull!
Kupido sjunger vid din mull:
Om nånsin din maka
Skull' kysst på din haka,
Hon blifvit full.

Din morgonsol brann sällan klar,
Din middag blott en skymning var,
Din näsa aftonrodnan bar:
Så rödlätt och trinder,
Af mörkblåa kinder
Hon skugga har o. s. v.

Huru mycket af dessa och dylika s. k. cermonier varit af sällskapet sinnebildligen utfördt, eller blott af Bellman på papperet framkastadt, torde nu mera vara omöjligt att afgöra.

Som talande prof icke på Bellmans skaldekonst utan på andan i detta hans sällskap äfven så sent som 1779 må följande berättas.

I Oktober nämnde år och vid ett sammanträde på börskällaren höll kornetten A. A. Stjerncrantz [1])

---

[1]) Måhända den sekreter Stjerncrantz, som (enligt Fersen 5. 148.) deltog i författandet af en mot Karl Sparre 1783 rigtad smädeskrift, som konungen och Armfelt misstänktes hafva tillställt.

en slags Gudstjenst, som parodierade statskyrkans. Se här några prof! Predikstols-versen var af följande lydelse.

O Bacchus! du, som vistas här,
Der dig till ära drickas plär;
Ty detta rum dig helgadt är.
Kom stärk nu vår strupa!
Att pimpla och supa
Är vårt begär.

O Bacchus! blif du vår kusin.
Vi dricka skall din skål i vin.
Men tystne nu allt skrål och grin!
Se presten uppträder.
Din ankomst oss gläder.
God dag, ditt svin!

Prestens och församlingens sista ömsesidiga helsningar bestodo i följande ord:

Presten: *Fylleriet vare med eder alla!*
Församlingen: *Så ock jemväl i din skalla!*
Presten: *Ären i nyktra eller fulla?*
Församlingen: *Vi äro fulla.*

I stället för slutordet *Amen!* ropades *Jamen!*

I detta sällskap hade ock hertig Karl ingått som medlem och beskyddare och blef der mycket prisad.

Vi veta, att inom detsamma gjorde sig dock från denna tid en anständigare ton gällande. Det var måhända en reaktion mot den anda, om hvilken nyss anförda uppträde gifver vittnesbörd.

Efter denna korta teckning af Bacchi Orden och af Bellmans skaldeverksamhet inom densamma, vända vi oss nu till den andra kretsen, till det andra föremålet för hans bacchanaliska poesi, till

KROGSÄLLSKAPET.

De flesta deri deltagande medlemmarna voro afsigkomna förrumlade personer, icke egentligen

elaka, än mindre våldsverkare eller gröfre brottslingar; utan tvärtom godmodiga men af naturen slöa eller af utsväfningar förslöade menniskor, hvilka sökte genom glaset döfva tanken på sin olyckliga belägenhet, rycka för tillfället upp sina domnade krafter och skaffa sig den njutning, för hvilken de numera voro mest känsliga, derunder obekymrade om morgondagen och om följderna; så obekymrade äfven om sedlighetens bud, som hade dessa varit dem alldeles obekanta. En enda till sällskapet nedträngande tanke eller ton från en renare, en högre verld skulle ock förstört deras nöje, gjort deras brottslighet medveten, och derigenom omöjlig att bemantla, att försköna, vare sig för deras egna eller för läsarens ögon. I detta sällskap har ock deltagit en och annan person ur högre samhällsklasser; t. ex. en ung snillrik men snart förrumlad baron Tilas, och till en tid också Elis Schröderheim, troligen ock flere andra och i synnerhet Hallman och Kexel, ehuru dessas namn ej förekommer i Fredmans år 1790 tryckta Epistlar [1]). Till detta sällskap hörde ock flere qvinnor af det slag, som trifves i sådana kretsar; qvinnor, om sjelfva icke blott iskänka utan ock tömma glaset, och dessutom på sitt vis öka nöjet för de manliga kamraterna. Se här några bland de af Bellman oftast besjungna sällskapsbröderna;

Fredman, son af en förmögen urmakare, skulle idka samma rörelse; men hade snart hvarken verkstad eller ur, utan tillbragte sin mesta tid på ölstugor, stundom ock i rännstenen. Det var i dennes mun, Bellman 1768 lade epistlen n:o 23: *Ack du min moder! säg hvem dig sände.* Fredman hade dock försupen och utfattig aflidit redan 1767; men Bellman har sedermera ofta gömt sitt eget författarskap bakom Fredmans namn, men ock vid andra tillfällen undertecknat sig än Movitz, än Haquin Bager.

---

[1]) Måhända ville dessa herrar vid den tiden icke inför allmänheten framställas som kamrater åt Movitz, Mollberg och dylika personer.

MOLLBERG, en lång och ståtlig karl, först fabrikör, sedermera stånddrabant eller gardeskorporal, slutligen vaktmästare, tjenstgörande vid bröllop och grafööl m. m. och derunder ofta tagande sjelf öfverflödigt till bästa. Han var äfven dansmästare, och det är om en hans bragd i den vägen, som Bellman sjunger:

Hjelp himmel! — — — nå!
Nu sprang han öfver disken,
Bums i en så,
Der krögarmor har fisken.
Himmel, ack, se på, hur luten
Dryper af syrtuten!
Näsan tätt med blommor gjuten,
Skiner som en sol.

MOVITZ, först paraplymakare, blef derefter artilleri-korporal och slutligen näringsidkare. Hustrun var likväl den, som skötte rörelsen, under det han sjelf besökte andra krogar och värdshus, der han förplägade sig sjelf och roade gästerna med musik; ty han spelade flere instrument. Han dog 1779 af lungsot. Bellman har åt allmänheten meddelat åtskilliga tänkespråk, hvilka han utgifvit såsom de grundsatser, Movitz hyllade; t. ex.

»*Democritus gret vid allt, som hände: Heraklitus skrattade åt allting. Den vise tar sig en sup vid alla lifvets händelser.*

Hvad man kallar dygd, är ofta ej annat än oförmögenhet, och nykterheten nästan alltid brist på penningar eller kredit.

Den drucknes öga ser mer än filosofens. Hvad tid och möda har det icke kostat de lärda att bevisa, det jorden går omkring! Stackars narrar! Tolf supar brännvin öfvertyga derom långt kraftigare än alla deras demonstrationer.»

KRISTIAN BREDSTRÖM, skoflickare, »*såg ej dagen oftare än genom buteljens botten*»; KNAPEN, f. d.

hofkapellist, sedermera försupen och utfattig namnsdagsblåsare, vistades vanligtvis på krogar. GÅSE, filosofie kandidat, om hvilken det heter, att han »*Sjöng, raglade och drack och jemnt på qvinnfolk glodde;* vidare, att han söp kläderna af kroppen; att han stundom vandrade omkring på Djurgården i blotta skjortan; att han en gång måste låna Ulla Vinblads förkläde för att skyla sin skröplighet; hans sista lefnadsöden äro obekanta. De öfriga sällskapets medlemmar voro hvarjehanda likartade personer, afsigkomna notarier, tullnärer, sockerbagare, klädmäklare, handtverkare o. s. v., omkring 40 till antalet; visserligen i det yttre något skiljande sig från hvarandra, men för det mesta blott olika skiftningar af en gemensam urbild. Ingen enda bland dem hörde till den klass, allmogens eller arbetarens, som man stundom betecknar med namn af *folket.* Sällskapet bestod i stället af sådana slags halfherrar, som från en något bättre samhällsställning hade genom oordentligt lefnadssätt nedsjunkit till de omständigheter, i hvilka Bellman dem tecknat.

Inom hela sällskapet var Ulla Vinblad den mest framstående personen, och sällan har någon svensk enskild qvinna blifvit så ofta omtalad och besjungen. Vi vilja fördenskull se till, hurudan en så ryktbar person i verkligheten var. Fadern, gardeskorporal, dog tidigt likaså modern, så att dottern fick växa upp utan föräldravård [1]). Hon var af medelstor längd, växten yppig och välbildad, kroppsbyggnaden mycket stark, lynnet eldigt, ansigtet behagligt, hullet fint, ögonen bruna, håret rikt, lockigt och svart, vanligen betäckt af en schäferhatt. Hon var i början värdshusjungfru, blef sedermera en så kallad kammarmamsell, som bodde för sig sjelf och lefde ef-

[1]) Att dömma af en Bellmans sång tyckes hon hafva varit född på en vid Mälarens strand belägen krog n:o 46, kallad *Blå kanin.*

ter eget behag och af egna behag. Hon deltog som förnämsta personen i många af de nöjen och bacchanaliska högtider, Bellman beskrifvit, och gaf lif och glädje åt dem genom sin dans, sin sång, sitt vackra utseende och genom sitt obesvärade deltagande i sällskapets alla nöjen. Bellman sjelf beskrifver, huru hon var fru än åt Mollberg, än åt Movitz, än åt Norström, än åt Jenssen; stundom *åt alla;* och han säger en annan gång, att hon *hvarenda dag stod brud.* Vid denna af honom sjelf så beskrifna qvinna tyckes han hafva varit mycket fästad. Ofta åkte han med henne och en annan dylik person, kallad *Pommerska Rofvan,* ut till Djurgården, till någon skepparkrog, der han trakterade dem med ankstek, filbunke och rödvin. En gång mötte hon honom på Drottninggatan och bad om ett penningelån för att köpa en krage. »*Gerna!*» svarade Bellman, och de gingo till ett närbeläget klädstånd, hvarest en dylik verkligen fanns; men den kostade 4 plåtar, och Bellman hade ej mer än 2 [1]). Nu satte klädmäklerskan glasögonen på sig, betraktade honom skarpt och sade: »*Skulle herrn kanske vara Bellman*»? — *Ja, min goda madam! — Poeten? — Det också! — Han, som så ofta narrat mig att skratta? — Tör väl hända. — Åh min goda herre! det förändrar saken; kragen kostar väl 4 plåtar men för en så rolig herre står den till tjenst för två,* och Ulla Vinblad fick mottaga sin efterlängtade prydnad [2]) — I sjelfva verket var denna qvinna Bellmans sångmö, och det länge nog nästan mer än sjelfva glaset. Han tröttnade aldrig att besjunga det buckliga håret, den leende munnen, den kullriga länden och i synnerhet de sköna ögonen. Han egnade en serskild dikt till idylliskt beprisande af hennes barndomshem. Till hennes ära hafva ock flere de

[1]) Andra säga blott 1.

[2]) Allt enligt Atterboms ord. Andra berätta sägnen på något olika sätt.

vackrare epistlarna blifvit skrifna; t. ex. n:o 25 *Blåsen nu alla,* om hennes utfärd till Djurgården; — n:o 48 *Solen glimmar blank och trind,* om hennes hemresa från Essingen; — n:o 82 *Hvila vid denna källa!* om en hennes utfart i det gröna; — n:o 36 *Vår Ulla låg i sängen och sof,* om hennes bortförande till spinnhuset. I början fann hon sig smickrad af så mycken uppmärksamhet, så mycket beröm; men det oförställda sätt, hvarpå Bellman mer och mer beskref hennes lefnadssätt, förvandlade snart tillfredsställelsen till harm, välviljan till hat. Hon beklagade sig högt öfver den *otäcke Bellman och öfver hans fula visor,* och kallade honom en *drinkare, en suput.* När han förde en bekant till henne på besök, mötte hon dem med eldgaffel i hand och utbrast: *är du nu här igen, du infama karl, som belackar mig med dina förbannade visor.* En annan gång lär hon hafva på öppen gata öfverfallit honom med skällsord; men fått sådana svar, att hon tystnade och grep till flykten. Bellman var dock ingalunda oförsonlig, ej heller svartsjuk. Hans Ulla tyckes någon tid haft till företrädesvis gynnad älskare en bland sällskapets muntra bröder, vid namn Norström, med hvilken hon ock slutligen blef gift. Denne önskade få en besökare-syssla vid sjötullen. Öfverdirektör i detta verk var en Stapelmohr, svärfader åt Bellmans gynnare Schröderheim. Till denne Stapelmohr och till förmån för Norström ingaf då Bellman följande böneskrift:

En ringa supplikant ur gruset jag framdrager,
Som till min ringa hjelp en ringa tillflykt tager.
Han tror uti sin själ, — Gud vet hvem den tillhör! —
Att han har vunnit allt, när han blir visitör.

Norström fick sysslan. Enligt sägen har Ulla Vinblad flyttat med honom till Norrköping, der blifvit enka, men omgift sig med en vaktmästare i Stockholm, bott vid Svartensgatan på Södermalm och slutligen under 1820-talet aflidit. Sådan var Bellmans sånggudinna, den ojemnförligt

främsta bland qvinnorna i hans sångarverld De öfriga, mer eller mindre henne lika i lefnadssätt, voro krögaremadamer, källarjungfrur, krogpigor o. s. v., ingen dock af någon i hans sånger mer utmärkt betydenhet; men alla af bacchantiskt lynne, liksom den manliga befolkningen af bacchanaliskt.

Vi hafva öfverskådat personerna i det sällskap, som under många år utgjorde föremålet för Bellmans här i frågavarande skaldeverksamhet. De jagade alla efter tidsfördrif, nöjen och njutningar, skämtets, sångens, dansens, glasets och sinnlighetens. Sommartiden företogo de ofta gemensamma utfarter till Mälarens och Saltsjöns stränder och dervarande näringsställen. Under vintrarna möttes de på åtskilliga krogar, belägna dels i stadens gränder, dels i dess utkanter, t. ex. Lill-Jans på Norr, Gröna Lund på Djurgården, Tantobommen på Söder m. fl., hvilka genom Bellmans snille och sånger fått en viss ryktbarhet. Sällskapet tyckes hafva småningom upplöst sig och efter 1781 alldeles försvunnit. Men hvad som sent eller aldrig försvinner, äro de dikter, Fredmans Sånger och i synnerhet Epistlar, hvilka Bellman just för eller om detta sällskap uppstämde. De utgöra kronan af hans skaldekonst och hafva i sitt slag icke oss veterligen blifvit inom hela verldslitteraturen öfverträffade, icke ens uppnådda. Ty såsom Bellman i dessa diktsamlingar har väl sällan någon skald utmärkt sig genom rik inbillningskraft, blixtrande snille, sprittande qvickhet, liflig åskådlighet och en beundransvärd lätthet att finna rim och bilda verser, och en lika beundransvärd förmåga att åt obetydliga stundom motbjudande föremål gifva ett skimmer af poetiskt behag.

I dessa liksom i många andra af sina dikter, var det i synnerhet åt tre föremål han egnade sin lyra, nemligen åt *naturen*, *glaset* och *qvinnan*; och det var ock genom dessas besjungande, han förvärfvade sitt stora rykte.

Den vackraste sidan af detta skaldskap var naturmålningen. Bellmans poetiska landskaps-taflor utmärka sig genom en hög grad af friskhet, åskådlighet och natursanning. Vi införa som prof följande hans beskrifning öfver en sommarmorgon.

Luften spelar frisk och skön.
Minsta blomma, växt och frön
Öppna sina knoppar,
Le åt daggens droppar,
Präktigt randas,
Vällust andas,
Med sefirens fläktar blandas.
Skogen skymtar mörk och blå.
Berg och kullar prydda stå
Med båd' lam och qvigor.
Bygdens barn och pigor
Gå och valla,
Le och tralla,
Sina hjordar sammankalla.
Lärkan i skyn
Fläktar så sval,
Tuppen i byn
Flaxar och gal;
All naturen börjar vakna, o. s. v.

Se här en annan täck [1]) skildring af samma föremål:

Opp Amaryllis! vakna min lilla!
Vädret är stilla,
Luften sval.
Regnbågen prålar
Med sina strålar,
Randiga målar
Skog och dal.
Amaryllis! låt mig utan våda
I Neptuni famn dig frid bebåda!
Sömnens Gud får icke mera råda
I dina ögon, i suckar och tal!

---

[1]) I Siare och Skalder 6. 88, säges, att denna enda visa vore nog att göra Bellman odödlig.(!)

Kom nu och fiska — noten är bunden —
Kom nu på stunden,
Följ mig åt!
Kläd på dig tröjan,
Kjorteln och slöjan,
Gäddan och löjan
Ställ försåt!
Vakna, Amaryllis lilla, vakna;
Låt mig ej ditt glada sällskap sakna!
Bland delfiner och sirener nakna
Sku vi nu plaska med vår lilla båt.

Tag dina metspön, refvar och dragen!
Nu börjar dagen,
Skynda dig!
Söta min lilla,
Tänk icke illa!
Skulle du villa
Neka mig?
Låt oss fara till det lilla grundet,
Eller dit bort till det gröna sundet,
Der vår kärlek knutit det förbundet,
Hvaröfver Tirsis så harmade sig!

Stig då i båten! Sjungom vi båda!
Kärlek skall råda
I vårt bröst.
Eol sig harmar,
Men när han larmar,
I dina armar
Är min tröst.
Lycklig uppå hafvets vreda bölja,
I din stilla famn kan jag ej dölja,
Hur i döden hjertat dig vill följa.
Sjungen sirener och härmen min röst!

Knappt någon enda skald har med så mycken skönhet och sanning, som Bellman, beskrifvit en svensk sommarmorgon. Valerius berättar ock, att Bellman stundom plägade under vackra morgnar vandra ensam ut till Solnaskogen för

att der hämta ingifvelser och bilder. En tredje dylik tafla förekommer i episteln n:o 48, *Solen glimmar, blank och trind*, hvilken derjemnte liksom många andra målar hufvudstadens vackra omgifningar. Af dessa har Bellman serdeles i nämnde epistel lemnat taflor, så lefvande och åskådliga, att de än i dag af stockholmaren med glädje för minnet återkallas, då han i verkligheten eller i tankarna ser sina och sina vänners på Mälarens stränder liggande landtställen eller förlustelse-orter. Denna mycket kända epistel förenar inom sig, med undantag af det vildare bacchanaliska lifvet, alla bellmanismens olika beståndsdelar; dess såväl skönheter som fel; lyckade målningar af naturens fägring och af Stockholms omgifningar; lätta och skämtande anspelningar på sällskapets glada njutnings- och samlif; andra också lätta och skämtande men likväl betydelsefulla påminnelser, åt sällskapets hjelte om *kurhuset*, åt dess hjeltinna om *tukthuset;* här och der intrugade rim- och strof-fyllnader; grofva bilder ur hvardagslifvet, och i sista versen exempel på det råa språk och den stötande osedlighet, hvilka hos denna skald stundom förekomma.

Jemnte dessa landtliga taflor sysselsatte sig Bellman ganska ofta med tecknandet af en mindre vacker verklighet; man kan ej säga *natur;* den nämligen, som förekommer i hufvudstadens trånga och mörka gränder, under qvällupptråden af dryckenskap, gräl och slagsmål. Äfven den, som afskyr dylika verkligheter, kan ej annat än beundra målningarnas lif och åskådlighet, och vi anföra ett prof af också detta hans skaldskap.

Skådom nu Kolmätargränden,
Smal och smutsig, full af grus!
Rådstu-taket syns vid änden,
Se'n blott krog och jungfruhus.
Ur ett bugnadt fönstergaller
Syns en nymf med skinn-karpus —
Straxt burdus

Slagsmål och sqvaller,
Nakna hjessor, tomma krus.

Mot en vägg med skalmar tryckta
Står en kärra, full med drank.
I en sönderslagen lykta
Ryker en utbrunnen dank;
Och i rännsten på sitt öra
Hvilar en gesäll så pank.
Kors hvad stank!
Hvad ska vi göra?
Vräk den saten mot ett plank!

Kors, bland dessa Sodoms murar
Är det svårt att hitta rätt:
Mörka hvalf och heta skurar
Brylla ögat på allt sätt.
Här bor Movitz ... Kors hvad buller,
Brandsignal och bajonett,
Menuett,
Tjufvar, patruller,
Jungfru-röster, klarinett! [1])

Den andra, den mest rikhaltiga och ryktbara beståndsdelen af Bellmans poesi utgöres af dryckessånger, bland hvilka många äro genom lif och snille högeligen beundransvärda. Det är förvånande att se, huru Bellman mägtat gifva, som sagdt är, så mycket lif och omvexling och så mycken verklig poesi åt så obetydliga, ofta så vedervärdiga personer och uppträden. Vi skola här inrycka några sådana hans sånger såsom prof af det snillrika sätt, hvarpå han skildrat drinkarens olika åsigter och sinnesstämning under de olika skeden, denne genomgår från första glada indansandet på rummel-lifvets bana, till sista domnande nedsjunkandet i dess förfärligaste djup; — scener, tillsammans utgörande ett dramatiskt *trettio år ur en drinkares lefnad;* — — eller ett poetiskt sidostycke till Hogarths snillrika

[1]) Epistel n:o 34.

bilder-epos: *The Rakes Progress.* Se här några verser, tagna ur en sång från det första skedet, en tafla, förskönad genom vackra naturmålningar och en lekande glädje, som vid första anblicken synes oskyldig, men dock har ett och annat för framtiden betänkligt drag. Det är den för både ord och melodi berömda episteln n:o 82.

Hvila vid denna källa!
Vår lilla frukost vi framställa:
Rödt vin, med pimpinella,
Och en nyss skjuten beckasin.
Klang, hvad buteljer, Ulla,
I våra korgar öfverst fulla,
Tömda i gräset rulla,
Och känn, hvad ångan dunstar fin!
Ditt middags-vin
Sku vi ur krusen hälla
Med glädtig min.
Hvila vid denna källa,
Hör våra valdthorns klang, kusin!

Präktigt på fältet pråla
Än hingsten med sitt sto och fåla;
Än tjurn han höres vråla,
Och stundom lammet bräka tör.
Tuppen på taket hoppar
Och, liksom hönan, vingen loppar;
Svalan sitt hufvud doppar,
Och skatan skrattar på sin stör.
Lyft kitteln, hör!
Låt kaffeglöden kola
Der nedanför!
Präktigt på fältet pråla
De ämnen, som mest ögat rör.

Blåsen, I musikanter,
Vid Eols blåst från berg och branter!
Sjungen, små kärlekspanter,
Bland gamla mostrars kält och gnag!

Syskon! en sup vid disken,
Och, pro sekundo, en på fisken!
Krögarn, den basilisken,
Summerar taflan full i dag...
Klang, du och jag!
Klang, Ullas amaranter
Af alla slag!
Blåsen, I musikanter,
Och hvar och en sin kallsup tag.

Ändtlig i detta gröna
Får du mitt sista afsked röna:
Ulla, farväl, min sköna,
Vid alla instrumenters ljud!
Fredman ser i minuten
Sig till naturens skuld förbruten:
Kloto re'n ur syrtuten
Afklippt en knapp vid Karons bud.
Kom, hjertats gud,
Att Fröjas ätt belöna
Med Bacchi skrud!
Ändtlig i detta gröna
Stod Ulla sista gången brud [1]).

Följande sång [2]) målar sinnesstämningen hos den unge man, som med ystert sinne och ännu oförstörda krafter störtar in på rummellifvets bana; ännu dock dyrkande Venus med större ifver än Bacchus.

Fader Bergström, stäm upp och klinga!
Öppna kråset för bröst och bringa!

[1]) Denna sång är tillegnad *kongl. sekreteraren* Leopoldt, hvilken först efter 1785 blef konungens handsekreterare. Af nämnda anledning hafva några trott episteln vara skrifven först efter detta år. Möjligtvis är den likväl författad långt förut, ehuru den vid tryckningen 1790 tillegnades Leopold. Till anda och form liknar den mer Bellmans äldre än sednare dikter. Ulla Vinblad hade väl ock före 1785 afflyttat från Stockholm?

[2]) Epist. n:o 63.

Vi ska dansa och vi ska svinga
I ditt glada hus.
Låt oss ge våra små mamseller
Vin och sviskon och karameller!
Pimpinella mor Maja häller
Uti glas och krus.
Vi ä' vana att jemnt traktera
Och med glaset i hand orera.
Fader Bergström, nu qvintilera
Under sus och dus!
Se, der dansar flickan
I sin rosenröda koft och kjol!
Hvar är nu den brickan [1]*,*
Som hon bar i fjol?
Korgen med citroner
Tynger inte mera hennes arm.
Nu ibland baroner
Dansar hon sig varm.
Med solfjedren hon bröstet fläktar,
Niger djupt och med armen fäktar,
Sockrar vofflor och dricker nektar
Under pukors larm.

Fader Bergström! re'n månen glimmar,
Nyckelharpan i rummet stimmar,
Och mor Maja vid skänken primmar
Med sin sneda trut.
Gladt på Djurgåln kring alla backar
Skymta kjortlar och hvita klackar;
Första nymf, som på dörren knackar,
Inom dörren skjut!
Långt till måndan, I raska bröder,
Likså långt som från Norr till Söder!
Morgondagen blott oro föder
Hela året ut.
Väljom nattens sköte
Under aftonstjernans klara brand

[1]) Ett märke, som bars af uppassare-flickor hos den tidens fruktmånglerskor.

Till vårt glada möte
Med pokaln i hand.
Och i mörkrets dvala
Res Kupidos altar, der du spör,
Bacchi källarsvala
Drufvans ångor strör!
Låt den dumma i oket tråka
Och den sluga sin hjerna bråka;
Vin och flickor och Fredmans stråka
Natten ljuflig gör.

Denna sång har hänfört många genom sin åskådlighet och sitt sprittande lif, och ej minst genom sin vackra melodi, isynnerhet vid öfvergången till de äfven i sig sjelfva klangfulla orden:

Väljom nattens sköte
Under aftonstjernans klara brand
Till vårt glada möte
Med pokaln i hand!

Följande sång [1]) tecknar rumlarens sinnesstämning under ett tredje skede; nämligen då han med ännu oförstörda kroppskrafter, men med redan förmörkad och förvillad själ medvetet och hejdlöst öfverlemnar sig åt äfven ganska vilda utsväfningar, på en gång i tjenst hos både Bacchus och Venus. Han sjunger:

Hej! sade Fredman, hvar gång han hörde valdthornen börja skråla
Och spelmän såg.
Verlden är ej så ful, som vi henne ängsligt afmåla,
Med storm och våg.
Allt leker för vår håg.
Skönhet i hvar ögna-stråla.
Brännvin och dubbelt öl ha vi nog,
Fioler på hvar krog.

---

[1]) Epistlen n:o 11.

Här kommer Ulla Vinblad, Ge rum! Och kors-
gevären unnan!
Blås nu med force!
Ser du Cupidos altar? Släpp in den dejliga nunnan!
Stick om ni tors!
Korsgevären nu i kors!
Slå till porten, öppna tunnan!
Käraste bröder, amen, gutår!
Det bästa återstår.

Följande sång [1]) är från ett fjerde skede; tiden för ännu fortfarande utsväfningar, men redan början de både lekamlig och andlig försoffning; — från den tid, då mindre Venus än Bacchus, och ej mer det brusande sällskaps-rumlet, utan den berusande drycken, blotta strupen och supen blifva hufvudsakliga föremålen för rumlarens sång; — den sinnesstämning, som känner en slags sällhet i att förlora medvetandet af sig sjelf och att på detta sätt smälta tillsammans med universum, som man säger. Han sjunger:

Kom sköna källar-flickor,
I hurtigt språng, i tripp och traf!
Slå upp båd sprund och svickor,
Och låt mig supa braf!
Torstig är jag,
Natt och dag
Matt och svag:
Gif mig vin af femton slag!

Hur ljufligt månd' det vara
Att tappert dricka glasen ut
Och se sig sjelf i fara
Att dimpa hvar minut!
Hurtigt! Jag ler;
Rättnu ser
Jag ej mer
Att gå hem till mitt qvarter.

[1]) Sång n:o 15.

Jag vill ej vara nykter
För allt för mycket, mycket godt.
Man lefver så betryckter,
När inte vankas vått.
Jag håller för,
Strupen bör
Som ett rör
Läskas, vätskas, tills man dör.

Se, stjernorna de blänka
Och nattens kulna dimmor stå
Jag orkar ej mer tänka,
Ej se, än mindre gå.
Gubbar! minsann,
På hvarann
Måste man
Nu förlikas, som man kan.

Jag dimper öfver ända:
Min hjertans supebror, jag ber,
Din skål, min vän! Kanhända
Vi aldrig råkas mer.
Nu ha vi fått
Mycket godt,
Mycket vått,
Som vårt hjerta efterstått.

Följande sång [1]) är från ett femte skede; från tiden för alldeles domnade både själs- och kroppskrafter.

Bort vid en grind uti en skog
Ett litet gammalt tempel stog,
Dit hvarje man med längtan drog.
Det hade två fenster
Och dörren till venster
Och hette krog.

Ett tempel utan torn, gunås!
En gammal dörr förutan lås!
Ej minsta bok der kunde fås:

[1]) Sång n:o 24.

Församlingen surra,
Och psalmen var hurrah!
Och koret bås.

En syndare der i sin nöd
Ej nånsin bad om dagligt bröd,
Ej heller om sin sälla död.
I skjortan stod presten,
På tröskeln låg gästen
Så rosenröd.

En sjette dikt framställer en gammal drinkare, som känner sin helsa förstörd och sin död påskyndad. De deraf föranledda tankarna, drinkarens både sorg ooh tröst, beskrifver Bellman i följande sång [1]).

Drick ur ditt glas; — se, döden på dig väntar,
Slipar sitt svärd och vid din tröskel står!
Blif ej förskräckt! han blott på grafdörrn gläntar,
Slår den igen — kanske än på ett år.
Movitz, din lungsot, den drar dig i grafven.
Knäpp nu oktaven,
Stäm dina strängar, sjung om lifvets vår! : || :

Guldguler hy, matt blomstrande små kinder,
Nedkramadt bröst och platta skulderblad!
Låt se din hand: hvar ådra, blå och trinder,
Ligger så svälld och fugtig som i bad.
Handen är svettig och ådrorna stela.
Knäpp nu och spela,
Töm ur din flaska, sjung och drick, var glad! : || :

Himmel! du dör: din hosta mig förskräcker:
Tomhet och klang! inelfvorna ge ljud.
Tungan är hvit, det rädda hjertat kläcker,
Mjuk som en svamp är sena, märg och hud.
Andas!. . . . fy tysan, hvad dunst ur din aska!

[1]) Episteln n:o 30.

Län mig din flaska!
Movitz, gutår! skål! — Sjung om vinets gud! : || :

Utur hans kärl din död i droppar flutit
Helt oförmärkt med löje, sång och ro.
Ja, detta glas bedröfligt inneslutit
Glödande maskar, vill du, Movitz, tro.
Allt är förtärdt: dina ögon de rinna;
Tarmarna brinna.
Orkar du ropa än gutår? »*Jo, jo!*» : || :

Nåså, gutår! Dig Bacchus afsked bjuder:
Från Fröjas tron du sista vinken får.
Ömt till dess lof det lilla blodet sjuder,
Som nu med våld ur dina ådror går.
Sjung, läs och glöm, tänk, begråt och begrunda:
Skull' du åstunda
Ännu en fälsup? Vill du dö? »*Nej — gutår!*» : || :

Följande sång är slutligen från det sjunde, det sista skedet och målar en bland dessa förfärliga stunder, då den alldeles förstörde drinkaren vaknar åtminstone för ett ögonblick upp till medvetande om sitt elände; men ock nästa ögonblick söker i en ny syndaflod af rusdrycker dränka denna pinsamma känsla. Sången [1]) beskrifver, huru han, efter qvällens rus insomnad i rännsten utanför krogen, vaknar upp tidigt en klar sommarmorgon, ser sin uselhet, sitt elände och utfar i bittra förebråelser mot de föräldrar, som frambragt honom till ett så olyckligt lif, och derpå utbrister.

»*Ett troget hjerta platt jag föraktar:*
Tvi både far och mor!
Här ligger jag i rännsten och betraktar
Mina gamla skor.
Tvi tocka hasor! —
Rocken i trasor!

---

[1]) Epistlen n:o 23.

Skjortan svart som sot!
Si på halsduken,
Lamskinns-peruken
Och min sneda fot!
Det kliar på min kropp:
Kom och hjelp mig opp!

Känn mina händer, magra och kalla,
Darra vid larm och dån:
Se dem af vanmagt vid min sida falla,
Liksom vissna strån!
Ögon och kinder,
Allt sammanbinder
Dubbel skröplighet.
Himmel! min tunga
Orkar ej sjunga
Om den fröjd, jag vet:
Om kärleks ro och qval
Och en full pokal

Läska min tunga, ack, söta safter!
Spriden i kärlen ljud.
Jag är en hedning: hjerta, mun och krafter
Dyrka vinets gud.
Fattig, försupen,
I denna strupen
Fins min rikedom.
I alla öden,
I bleka döden
Läskar jag min gom,
Och i min sista stund
Glaset för till mund.

Men krogdörrn öppnas, luckorna skrufvas:
Ingen i staden klädd.
Stjernan af morgonrodnan liksom kufvas
Ned i molnens bädd.
Solstrålar strimma,
Kyrktornen glimma,
Luften blir så ljum.

Hvar är nu kappan?
Här ser jag trappan
Ned till Bacchi rum.
Gif mig en sup: min själ
Törstar snart ihjel.

Nå så, gutår! Jag vill mig omgjorda,
Ragla till bord och stop.
Nu ska de styfva leder blifva smorda,
Smorda allihop.
Hurra, kurage!
Lustigt bagage!
Friskt i flaskan, hej!
Nu är jag modig,
Tapper och frodig,
Och jag fruktar ej.
Ännu en sup ell' par!
Tack, min mor och far!

Sången beskrifver vidare, huru drinkaren efter att hafva ånyo grundligen berusat sig, blifver åter glad och nöjd med sin tillvaro och utbrister i tacksägelser till sina föräldrar. Början och slutet af denna epistel äro af sådant innehåll, att vi ej velat aftrycka dem. Hela stycket är likväl det kanske mest snillrika, fulländade, men förfärliga, Bellman någonsin skrifvit [1]).

Sångerna om dessa olika dryckenskaps-skeden äro icke författade i någon tidsföljd af Bellmans egen ut-

---

[1]) Denna epistel blef för många år sedan i ett större karlsällskap föredragen af den bekante Bellmans-sångaren Raab och under högljudda skratt och bifallsrop af en talrik skara åhörare. Efter sångens slut gick Raab in i ett närbeläget rum. Der mötte honom sedermera blifvande general-major Lovén, som sade: *lycka till det högljudda bifallet! Men enligt mitt omdöme borde man vid den sången icke skratta och hurra, utan snarare häpna, tystna och gråta.* Plötsligt grep honom då Raab om armen och utbrast: *tack, broder Lovén, för det ordet! Så känner jag det ock; och det är påkostande att höra, huru gåsskocken derute i stället kacklar och skrattar åt den förfärliga skildringen.* (Muntlig berättelse af general-major P. Kr. Lovén.)

veckling. Flere bland dem, t. ex. de anförda epistlarna n:o 23, och 30, hvilka beskrifva drinkaren under dennes djupaste och ända till trasor och rännstensbädd sjunkna tillstånd, äro författade före 1772, till hvilken tid likväl skalden sjelf ännu höll sig tämligen uppe. Dessa dikter kunna således icke betraktas som uttryck af hans egna känslor under dylika af honom sjelf genomgångna lefnadsskiften. De äro i stället om hvarandra framkommande ingifvelser, alstrade af de verkligheter, som andras exempel visade, och hans egen inbillningskraft ytterligare utmålade. Att betrakta, beskrifva, beskratta och att i någon mån deltaga i dylika uppträden var dock hans nöje, och han kunde derifrån hvarken afhållas genom renare sedlighetskänsla eller afskräckas genom deras förutsedda slutliga följder. Dessa har han visserligen sjelf målat i deras förfärande sanning; men ock i en så poetisk dager, att både han sjelf och hundradetals läsare, bländade och hänförda, hafva för diktens snille och glans blundat för verklighetens förfärliga skuggor.

Förutom de berömda diktsamlingarna Fredmans Epistlar och Sånger har Bellman skrifvit en stor skara andra qväden af samma art. I den samling, som kallas Fredmans Testamente, finnas omkring 300 dylika och deribland vid pass 60, hvilkas tittel eller begynnelse-ord innehåller Bacchi namn; och hvilka beskrifva denne som prest, munk, filosof, skriftställare, domare, advokat, general, soldat, trumslagare, sjöman, dansmästare, tunnbindare, skoflickare o. s. v. Bellman har dessutom börjat en samling lefnadsteckningar öfver Stockholms mest beryktade krögare; men ej medhunnit mer än fyra deribland. Nu nämnde hans bacchanaliska qväden äro dock i allmänhet underlägsna dem, som i Fredmans Epistlar och Sånger förekomma, men för öfrigt hållna i samma anda. Vi anse derföre onödigt upptaga läsarens tid med några derur hemtade utdrag.

Tredje föremålet för Bellmans skaldskap var *qvinnan*. Detta är dess svagaste sida. Om någon kärlek könen emellan, grundad på inbördes aktning och tillgifvenhet eller på gemensam känsla för religion, sanning och ädla tänkesätt, om någon sådan kärlek finnes icke ett ord, icke en aning [1]). Om en visserligen i grunden sinnlig, dock ännu tämligen ren känsla, finnes en sång, nämligen den nyss anförda *Opp Amaryllis;* men knappt någon enda mer. De öfriga besjunga blott den djuriska njutningen, stundom på ett lätt och lekande sätt, men ofta med sådana ord och uppträden, att de ej kunna ens som exempel anföras [2]). Åtskilliga redan inryckta dikter och i synnerhet episteln n:o 63 gifva något begrepp om den kärlek, som förekommer i några bland sam-

[1]) Nämligen i hans Epistlar, Sånger, Testamenten och Bacchanaliska Ordens-fester. — Men bland tillfällighets-dikter finnes stundom erkännande af qvinnliga dygder hos de personer, åt hvilka dessa sånger varit egnade.

[2]) De läsare, som måhända tro ofvanstående omdömen för stränga, anmodas att genomögna epistlarna n:o **4**, **23**, **25**, v. 5, 7, **44**, v. 3, 4, **56**, v. 3; sången n:o **55**, ordenskapitlets handlingarna; n:o **10** Bacchi fest den 4 Dec. 1771, uppträdena mellan Ulla Vinblad och ena gången Collin, andra gången Jenssen; Bacchi tempel öppnadt vid en hjeltes död, Ulla Vinblads klagan öfver Movitz, m. m. och sången n:o **45**

Om ödet mig skull skicka
En skön och dugtig flicka.

Många likartade prof skulle kunna tilläggas; men något hvar skall redan efter genomläsning af de nu uppgifna finna våra omdömen snarare för milda än för stränga. Än ett prof! Den kärlek, som i Bellmans dikter förekommer, kan till beskaffenhet ytterligare karakteriseras: 1:o genom beskaffenheten af de qvinnor, Ulla Vinblad och hennes kamrater, som voro dess föremål; 2:o genom beskaffenheten af de ställen, som Bellman kallade *Kärlekens tempel*, *Cupidos altaren* o. s. v. Se Episteln n:o **4**, n:o **25**, v. 5, n:o **63**, v. 2; 3:o genom den omständigheten, att samma kärlek är vanligtvis höjd öfver eller rättare sagdt nedsjunken under all svartsjuka, och till ett slags kommunism. Man läse t. ex. den nyss anförda visan *Om ödet mig skulle skicka*, m. fl.

lingens mindre stötande sånger. Vi meddela här ett annat prof, taget från ett lägre utvecklingsskede. Drinkaren har af sin älskarinna blifvit bedragen och klagar deröfver på följande sätt:

Fader Movitz! slå i, slå i!
Min flicka har glömt mig, jag dör trogen.
Natt och dag jemnt i fylleri,
Skall all min sorg gå förbi.
— — — — — — — — —
Flickans skål uti tankarna,
Fast hon har kostat mig bra!

Ja, jag har gett henne skänker och gull:
På barnhuset skaffa' jag barnet.
Barnet det dog: med kalas på dess mull,
Jag söp dödgräfvaren full.
Ofta ha paltarna gått på patrull:
Jag har då friat det lidliga skarnet,
Vågat för henne båd' ryggbast och hull,
Och slagit de hjeltarna kull,
Men, min Anna Greta, men,
Nu är jag lik fogeln, snärd i garnet,
Som vill ut till sin frihet igen,
Och har knappt döden till vän.

Slå i åt mig: kanske smärtan förgår
Af safternas ljufliga syra.
Tårarna rinna på näsan: Gutår!
Mitt hjerta bättre nu mår.
Knappt har jag lefvat i femtio år,
Dock kan jag tryggt för er alla bedyra,
Att sådant finkel, som jag söp igår,
Är kostligt mot kärlekens sår.
Dryp en droppa eller två,
Och häll den på hjertat, häll man fyra —
Svedan skall, ta mig tusan, förgå:
Tag blott en sup ofvanpå!

Aj! när jag tänker uppå hennes hy
Och ögonens brinnande lekar,
Hjertat, af ängslan så tungt som ett bly,
Vill från buteljerna fly.
Bröstet det liknar en sväfvande sky:
Fröja mig lockar och Fröja mig nekar:
Händerna fängslas, mig ögonen bry.
Ack himmel! min sorg blir nu ny.
Men, min Anna Greta! nog,
Nog vet du nu väl, på hvem jag pekar:
Fan i dej, så du mig bedrog!
Slå kypare i! det är nog [1]).

Qvinnan i sitt kärleksförhållande till mannen har näppeligen af någon skald blifvit framställd i så låg, så djurisk gestalt som af Bellman, och det nästan utan undantag [2]). Detta har väl jemnte det öfriga innehållets beskaffenhet bidragit till den ovilja, med hvilken hans dikter oftast blifva betraktade af det kön, som eljest är serdeles känsligt för snille och poesi. Men i detta fall har det visat sig känsligt också för sedlighet — och för sin egen ära [3]).

BELLMANS MUSIK [4]).

I Bellmans Epistlar utgör musiken en väsendtlig beståndsdel. Det är ett eget förhållande, att flere bland Sverges skalder, Geijer, Valerius och Vennerberg, varit så rikt begåfvade, att ur deras inre framsprungo på en gång både ord och tillhö-

---

[1]) Fredmans epistlar n:o 35. En mängd likartade exempel kunde ytterligare anföras.

[2]) Märk dock noten 1. sid. 117.

[3]) Den företeelsen, att fruntimmer vanligen hysa mindre tycke för Bellman, förklaras i (Siare och Skalder 6. 341) komma deraf, att *storartad komik är fullt begriplig endast för mannen, icke för qvinnan;* och tillägger Atterbom, *för den qvinna, hvilken fullkomligt såsom en man kunde förstå och njuta Bellman, skulle jag och troligen de flesta af mina läsare hysa bäfvan.*

[4]) Någon vetenskaplig framställning af detta ämne har ännu icke blifvit utarbetad.

rande musik, hvarföre de ock kunna i dubbel bemärkelse kallas sångare. Detta var händelsen också med Bellman. Hos honom mer än hos någon annan är musiken en oumbärlig följeslagare åt sången. Läs hans dikter, och du skall icke ens till hälften fatta deras anda, än mindre erfara deras tjusningskraft; kanske skall du tvärtom, såsom många gjort, anse dem icke förtjenta af något högre loford. Men hör dem sjungas, och du skall blifva hänförd. »*Man känner*, säger Kellgren, *ej mer än till hälften dessa poemers värde, om man betraktar dem blott som poemer. Aldrig ännu voro skaldekonst och tonkonst mer systerligt förenade, — — och ingen kan utan öra och röst deras värde bedöma.*

Så var det ock. För enhvar, som ej känner den ofta konstigt brutna rytmen i dessa verser och melodier och tillika deras åtföljande mellanspel, synes skaldestycket ofta taktlöst, trögt och nästan omöjligt att rätt läsa, rätt uppfatta, rätt uppskatta.

Som berättadt är, var Bellmans anlag för tonkonsten ett arf från modern och farfadern. Första medlet för dess utveckling, den gamla cittran, var också ett arf från den sednare; ett älskadt arf, hvilket sonsonen under sina skiftande öden dock alltid troget bevarade. Han förvärfvade stor färdighet i dess liksom i lutans behandling; men egde derjemnte ovanlig förmåga att härma flere andra instrument. Detta skedde genom ljud på olika sätt frampressade dels medelst tunga och läppar, dels medelst tummens och fingrarnes rörelse mot bordskifvor eller glas, hvarföre han ock kunde och plägade med dylik härmande musik sjelf beledsaga sina sånger. Han började vanligen att under sådana rörelser trefva efter den melodi, på hvilken han ville sjunga, under det tankar och inbillningskraft likaledes trefvade efter de tankar och bilder, han ville begagna. Att anställa dessa förberedelser kallade han att *operera*. När efter några minuter allt var färdigt, höjde han

hufvudet och började sitt föredrag, då från läpparna samtidigt strömmade både ord och musik, och icke blott sjelfva melodierna, utan ofta ock ett mellanspel af härmade instrument. Stundom tillslöt han härunder sina ögon, på det inbillningskraftens skapelseakt icke skulle störas af den omgifvande verkligheten. Detta allt var bland vännerna allmänt bekant. Derföre, och när man såg honom rigtigt *modd*, som det hette, satte man framför honom ett bord med buteljer och glas, och den beräknade påföljden uteblef sällan. Som bevis på härmnings-förmågan omtalades, huru han en gång efterapade utgångsmusiken ur en kyrka och det så mästerligt, att man tyckte sig höra om hvarandra ljuden af orgelverket, af de smällande bänkdörrarna och af folkmassans prat, tramp och buller.

Melodierna voro lånade stundom från andliga- eller folksånger, oftare från gängse fransyska visor och från dåtidens dramatiska tonsättningar. Dessa lån behandlade han dock mycket godtyckligt och ändrade och använde dem, efter hvad sångens innehåll fordrade. Några har han sjelf skapat [1]) och deribland, säger man, den till episteln n:o 81; »*Märk hur vår skugga, märk Movitz, mon frere!*» och det berättas, att, när Bellman första gången sjöng den för Kraus, har denne sagt, det tonen F i slutet af tredje och åttonde raderna vore värd en dukat. Både samtid och efterverld hafva egnat hög och enhällig beundran åt det snille och den fina takt, med hvilka Bellman valde eller sammansatte dessa melodier och lämpade dem och orden ömsesidigt efter hvarandra. Några anse just detta utgöra höjdpunkten af hans snille och flere hans melodier hafva blifvit intagna i danska lustspel. Det

[1]) Enligt egen uppgift. Men Åhlström skall hafva förklarat, enligt Wiesselgren, att *Bellman ej komponerat en enda melodi*; men enligt Atterbom, att han åtminstone haft förmåga ombilda tonsättningar, lånade från andra, Om melodierna till Bellmans dikter hafva upplysningar blifvit lemnade af Atterbom i Siare och Skalder (6. 53—62), och af Eichhorn i Skrifter af Bellman 2. 393.

har ock blifvit anmärkt, att de flesta personer vid sjungandet af Bellmans dikter ofta upprepa blott en eller annan strof, likasom vore det mindre orden än musiken, som väckt deras förtjusning.

Vi hafva sett mängden och höjden af Bellmans anlag, på en gång till skald, tonsättare, sångare, skådespelare, i visst fall också till virtuos. Sällan har väl för en bana, sådan som hans, funnits hos en person förenade så många och stora anlag, kallelser, — frestelser.

BELLMANS RELIGIÖSA SKALDSKAP.

Efter att hafva betraktat förnämsta sidan af Bellmans skaldekonst, nämligen den bacchanaliska, må ock något nämnas om hans öfriga poetiska skrifter.

Redan förut är berättadt, huru han någon gång sysselsatte sig med religiösa och bibliska ämnen. Hans skaldekonst företedde likväl på detta fält två olika sidor, en allvarlig och en gäckande. Den förra var ett arf från slägten och fädernehuset. Redan före sitt nittonde år hade han, som berättadt är, öfversatt åtskilliga andeliga skrifter och sjelf författat några sådana [1]). Sedermera inträdde han dock på en helt annan bana, den bacchanaliska. Ett besynnerligt afsteg från denna skedde dock, när han, omkring 40 år gammal, utgaf en samling andeliga skrifter kallad *Zions Högtid*, hvilken vann så allmänhetens tycke, att den kunde i ny och förbättrad upplaga utgifvas. Den innehöll många rimmade evangelii-betraktelser, hvilka voro någorlunda bekännelse-trogna, men ingalunda så snillrika, som hans dryckessånger, ehuru i den tidens smak tämligen väl skrifna. Vi meddela också af dem några prof. En gång tilltalade han sig sjelf med följande ord:

Ransaka dig, min själ, upptänd din låga sakta!
Sök Gud uti din bön, lär rätt hans nåd betrakta,

---

[1]) Sid. 76.

Att ej ditt hus blir tomt, eländigt och förstördt,
Och att ditt hesa rop ej blir ur afgrund hördt!
Låt detta hårda bröst hvar dag bli förödmjukadt!
Träd till Guds nådebord — det står ju för dig dukadt!
Glöm verldens gyckleri, besinna, märk och lär:
Ju mera nåd du fått, ju mer ditt ansvar är!

I en annan sång berättade han, huru den kananeiska qvinnan bad Jesus förbarma sig öfver hennes dotter, som jemmerligen qvaldes af djefvulen, och huru frälsaren slutligen lyssnade till de bönfallande ropen, hvarefter Bellman för sin egen person utbrister:

Milde Gud, mitt rop besvara:
I mitt Sodom, der jag bor [1]).

Sådana utbrott af andakt, ånger och bön förekomma dock i jemnförelse med de bacchanaliska sångerna ytterst sällan. Under sista åren återupptog han visserligen också ett annat mer allvarligt arbete från sin första ungdom, en öfversättning af Gellerts fabler; men hann dermed icke långt.

Dessa Bellmans moraliska och religiösa skrifter blefvo dock, äfven på det bibliska fältet, ofta öfverröstade och undanträngda af sånger i alldeles motsatt anda. Några hafva misstänkt, att det var

---

[1]) Ofvannämnde skrifter stå i bjert motsats till hans då för tiden vanliga bacchanaliska poesi. Man kunde gissa, antingen att de blifvit åtminstone till större delen författade under hans första skriftställaretid, ehuru ej förr än 1780 utgifna; eller ock, att de voro alster af en verklig väckelse, förorsakad genom det förenade inflytandet af religiösa ungdomsminnen och af de allvarligare tankar, som den ingångna äktenskapsförbindelsen samt pligterna mot maka och barn måste ingifva en så lätttrörd och i grunden så godhjertad person som Bellman. Några lösa sägner antyda ock, att han omkring 1780 tycktes vilja återvända till ordentligare lefnadssätt. Men dessa förklaringar äro dock, som sagdt, blott trefvande försök att tyda det besynnerliga uppträdet. Anmärkas må ock, att, i fall någon omvändelse egde rum, så var det i rigtning till kyrkobekännelsens läror. Efter dåtidens naturreligion och stoiska moral finnes hos Bellman intet spår.

till motstycke af Zions Högtid; Bellman i förändrad sinnesstämning kort derefter utgaf Bacchi tempel. Ofta tillät han sig ock hvarjehanda gyckleirier med bibliska föremål. Man trodde, att det var för att gäcka Pauli *epistlar* till de *Korinter*, *Efeser* och *Galater*, som han åt en del af sina sånger gaf namnet *Epistlar* och åt några i dem förekommande personer namnen *Gutårinter*, *Ölfeser* och *Galimater*. Tillika skref han en mängd sånger om personer, som förekomma i Gamla Testamentet, om Adam, Noak, Josef, Judit m. fl.; sånger, stundom oskyldigt lekande, men ej sällan i ord och beskrifningar nog cyniska. Flere voro dock så qvicka och snillrika, att de, näst Fredmans Epistlar och Sånger, bäst bibehållit sig i allmänhetens minne; t. ex. de allbekanta visorna om Gubben Noak, om Judit, om Susanna m. fl.

BELLMANS TILLFÄLLIGHETS-DIKTER

voro till antalet ganska många både under hans första ungdomstid och intill hans allra sednaste år. En betydlig del af dem var egnad åt Gustaf den tredje och konungahuset, men äro märkvärdigare i politiskt än poetiskt hänseende. Vi skola derföre upptaga dem icke här, utan i en serskild afdelning.

Hans öfriga tillfällighets-dikter äro både till innehåll och föremål af mycket olika beskaffenhet. Ehuru sjelf föga prisvärd som make, fader eller ämbetsman, saknade han likväl icke sinne för det enskilda lifvets dygder, när de uppenbarade sig hos andra, och han stämde då ej sällan sin lyra till deras besjungande. Naturligtvis var han än mera känslig för vittra, konstnärliga och mecenatiska förtjenster, och har sålunda egnat varma hyllningar åt Dalin, Gyllenborg, Holberg och Lehnberg, åt Mozart, Sergel och Vogler, åt bröderna Alströmer, Grill, Karl Scheffer m. fl. Som prof på sådana vackra tänkesätt införa vi följande hans sång vid Wargentins död.

Du hedersman af rena seder,
Som vid vår klagan skils från oss,
Och nu vid nattens bleka bloss
I jordens sköte sänkes neder!
Hur ädelt var ditt lif och godt?
Den lärde, gråtögd vid din kista,
Knappt vågar att din runa rista,
Så sällsynt var ditt snilles lott.

Så hvälf då fritt ditt trötta öga,
Från jordens klot och mörka pol,
Att vid en oförgänglig sol
Med evig lust bese det höga,
Som dig så saligt undangömt!
Emellertid ditt namn helt stilla
Skall sväfva kring vårt låga, lilla,
Välsignadt, äradt och berömdt.

Detta och några dylika stycken visa, att Bellman hade känsla också för sedlig renhet samt vetenskaplig och konstnärlig verksamhet. Men sådana hans verser genomglödgas icke af den brinnande eld, som utmärker hans snillrikare dikter till besjungande af glaset och den sinnliga njutningen. Jemnförelsevis mot dessa äro de ock till antalet ganska få. Flere hans åt serskilda personer egnade lofsånger peka dessutom hufvudsakligen på erhållna eller väntade välgerningar; — eller på njutna eller väntade gemensamma förlustelser. Sådana äro ock stundom egnade åt ganska klandervärda personer. Samme skald, som stämde sin lyra vid Wargentins död, stämde henne både förut och efteråt till grafqväden öfver helt andra personer, t. ex. öfver Knapen, öfver kopplerskorna Platskan och mor Maja, brännvinsbrännaren Lundholm, krögaren Movitz, krögerskan Mor Brita [1]), krögerskan Löfberg

[1]) Denna grafskrift berättar, hur sånggudinnan befallt honom att *en griftruna rita.* Sista raderna deraf lyda så:
Välan, mitt snille, tänk och yfva dig mitt hår!
Men hvem kan vara död? Hvem är det då? Mor Brita,
Som dessa rim beställt — och till hvad pris? Gutår!

vid Tanto-bommen o. s. v. De personer, Bellman dock oftast och varmast då för tiden besjungit, äro Gustaf den tredje, hertig Karl, Ulla Vinblad och Elis Schröderheim.

BELLMANS POLITISKA POESI OCH FÖRHÅLLANDE TILL GUSTAF DEN TREDJE.

Som inledning må Bellmans politiska tänkesätt och dikter under en föregående tid tagas i betraktande.

Till följe af antingen sjelfskapad eller från föräldrarna ärfd öfvertygelse var han i sin första ungdom en beundrare af Sverges då varande fria statsskick. När år 1756 Oehlreichs veckoskrift Ärlig Svensk upphörde, helsade honom den sextonårige Bellmans sångmö med följande vers.

Tack, Ärlig Svensk! som lag och rätt
Oss lärt att rätt förstå.
Dermed har Du gjort bördan lätt.
Hos man så väl som qvinna.
Är Du ej allom till behag,
Så säger jag ändå:
Vill ingen ann, så vill dock jag
Städs bli din tjenarinna [1]).

Från samma tid förskrifver sig troligen ock en annan sång, ur hvilken vi afskrifva följande strof.

En skål du himlabarn! Lef du
Vår svenska frihet säll!
Hvar en dig vörda vill ännu
Uti sitt tysta tjäll.
Drick glasen ut och sjung med frid:
Lef svenska frihet du!
Du får dock pris i sinom tid;
Och vi dig vörda sku [2]).

---

[1]) Salvii Lärda Tidningar, d. 8 Maj 1756. Under stycket lästes signaturen C. M. B.

[2]) Tryckt i Völschovs samlingar dock utan uppgifven tid för författandet. Att den tillhör Bellmans ungdomstid synes troligt deraf, att Völschov upptagit den bland de allra första; —

Snart ändrades dock härutinnan åsigterna; och som det tyckes hos honom liksom hos flere andra samtidigt med 1760 års riksdag och den tidens vedervärdiga politiska uppträden. Nämnde år utgaf han en dikt, kallad Månan, som med skärpa beskref flere frihetstidens mörka sidor, mutbarheten, oenigheten, öfverdådet och i synnerhet okunniga personers och samhällsklassers sjelfkloka kannstöperi. Dessa åsigter utbildade sig mer och mer till obenägenhet mot fria statsskick samt benägenhet för stark konungamagt, och han uppstämde redan åt Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika och likaledes åt reaktions-riksdagen 1769 lofprisande sånger. Förändringen var en följd af icke blott riksdagen 1760 och dåtidens uppträden, utan ock af personliga anlag. Liksom många dylika snillen trifdes Bellman ej rätt väl under republikanska författningar med dessas kontroller och inveckladе förvaltning; och än mindre med Mössornas stränga anspråk på sparsamhet och regelbundet arbete. Oviljan mot statsskicket och i synnerhet mot Mössorna ökades, när han tre gånger efter hvarandra förlorade sina innehafda sysslor; ena gången till följe af egen oordentlighet, andra gången till följe af Mössornas sparsamhet; tredje gången man vet ej rätt af hvad orsak. Måhända hoppades han mer framgång under ett sådant enväldigt regeringssätt, som både för regent och undersåte gjorde gällande ett sjelfsvåldigare *lefva och låta lefva;* — ett regeringssätt, hvilket ock för vissa skaldenaturer är serdeles lockande genom sin anstrykning af patriarkalism och tillika genom enklare former, praktfullare hoflif och mer lysande företag o. s. v. Ett sådant statsskick tycktes nu så mycket mer lockande, som den tillämnade större magten snart skulle falla i händerna på dåvarande kronprinsen Gustaf, vid hvars

och än mer deraf, att den prisar svenska friheten, det fria statsskicket, hvilket under skaldens sednare tid, åtminstone efter 1771, aldrig var föremål för hans lofsånger, utan tvärt om.

snille Bellman som skald och medborgare fäst stora förhoppningar. Vid dennes anträde till regeringen skref ock Bellman några verser, hvilka, ehuru i dunkla ord, likväl antydde, huru skalden väntade af honom en stor förändring. Denna inträffade ock 1772, och Bellmans då uppstämda herrliga triumfsång [1]) visar hans tänkesätt, hans förtjusning. Redan från besagda tid sökte ock Gustaf den tredje taga vara och fasta på detta lysande snille, som derjemnte var så utmärkt genom sin kärlek för konungamagten och genom sin förmåga att densamma besjunga, försköna och stödja. Från samma tid uppträdde ock Bellman som Gustafs lofsjungare, dels enskildt, dels i ett för sådant ändamål stiftadt samfund. Betraktom båda sidorna af denna hans verksamhet; och först det ifrågavarande sällskapet!

Någon tid efter revolutionen 1772 stiftades en orden, kallad *Augustibröderna* [2]). Främjande af redlighet, barmhertighet, fosterlandskärlek, o. s. v. uppgafs här, såsom i ordnar ofta sker, vara samfundets ändamål; men tillika, och detta var väl hufvudsaken, skulle man derstädes fira statshvälfningen d. 19 Augusti 1772. Ordens årliga tre högtidsfester voro nämnde revolutionsdag samt konungens namns- och födelsedagar; — dess ordenstecken i högsta graderna en öfver samma statshvälfning slagen skådepenning; — dess beskyddare prins Karl; — dess ordensstormästare revolutions riksdagens landtmarskalk Axel Gabriel Leijonhufvud; — dess ordensskalder och talare Bellman, Hallman, och sedermera Envallsson; dess ceremonimästare Kexel [3]); dess församlingsrum stundom orangeri-

[1]) 42. 264.

[2]) Måhända på konungens födelsedag d. 24 Jan. 1776, hvilken dag står på dess skådepenning. Första kända i sällskapet hållna tal är af Hallman och från den 24 Jan. 1777. År 1782 blef ett skaldestycke, kalladt *Augustiade* och skrifvet för sällskapet A. B. (Augusti-Bröderna?), inlemnadt till tidningen Den Välsignade Tryckfriheten, men der icke intaget.

[3]) Oss veterligen har för öfrigt ingen anseddare skriftställare deltagit i berörde sällskap. Vi hafva dock ej lyckats återfinna dess handlingar.

salen· på Karlberg, stundom Piperska Muren, stundom för tillfället valda platser i den fria naturen. Hvem som bekostade ordens utgifter, är icke kändt; men torde kunna gissas [1]). Andan i sällskapet kan bedömmas, dels af hvad berättadt är, dels ock ytterligare af der hållna föredrag. I t. ex. Hallmans tal på konungens födelsedag 1777 lästes: *Sverges hopp började tindra likasom nordstjernan från sin höjd och njöt sin sälla tillfredsställelse om morgonen den 24 Jan. 1746* [2]). *Lycksaliga timma, efterlängtade ögonblick! Sverges sällhet vred sig straxt efter det dyra barnet, liksom blomman efter sin sol; och allt upplifvades* o. s. v. År 1785, har Bellman den 19 Aug. hållit inför besagde orden ett tal, i hvilket såväl frihetstiden som statshvälfningen 1772 beskrefvos enligt gustafvianska skolans anda. Det hette om den första:

Förbistring hos en flock och hämnden hos den andra
Af snikna styresmän inblåstes, vild och stark.
Till rikets möten opp sågs rikets bödlar vandra
Att plundra få hvarann och fängsla sin monark;
Att åt en utländsk arm (hvem häldst) sitt hjerta skänka
Och mot sin fosterbror i blodigt harnesk blänka.

och om den sednare:

Vår frihetsfest i dag (d. 19 Aug.) *vi fira*
Uti vår sälla fosterbygd.
I, Svea folk, kring Gustafs spira
Lofsjungom ömt hans hjeltedygd!

Riksdagen 1789 efterlemnade mycket missnöje mot Gustaf den tredje; men vid Augusti-brödernas nästa sommarhögtid uppstämde Bellman ett lofqväde öfver konungen och dess åtgerder; och 1792 vid

[1]) Redan 1774 hade konungen skänkt Bellman 3,000 och Kexel 2,000 d. k. m.
[2]) Gustaf den tredjes födelsestund.

dess död likaledes en mycket berömmande sång [1]. Man har ännu qvar många i sällskapet hållna tal dels af Bellman, dels af Hallman m. fl. och alla i ofvanbeskrifna anda.

Samfundet, i öfrigt föga kändt, fortfor dock i flere år och upplöstes först efter statshvälfningen 1809.

Vi vända oss nu till Bellmans enskildt personliga verksamhet i konung Gustafs tjenst. Bästa öfversigten deraf torde erhållas genom en tidsordnad framställning af dess förnämsta uppträden.

Redan år 1771 skref Bellman, som berättadt är, flere sånger till nämnde konungs ära.

År 1772 skref han sin herrliga, redan införda [2] triumfsång öfver revolutionen, jemnte några andra dikter af likartadt innehåll. Vi minnas, huru främlingen Michelessi utgaf en skrift, hvilken inför Europa berättade och mycket berömde detta års statshvälfning [3]. Gustaf gaf honom en dyrbar föräring och anmodade Bellman skrifva verserna dertill, hvilket denne ock gjorde [4].

Under åren 1773 och 1774 skref Bellman ånyo några qväden till Gustafs ära. Det tyckes ock hafva varit vid denna tid, som Schröderheim, nu kommen i stor nåd hos Gustaf, lyckades till dennes uppmärksamhet än mer framdraga Bellman. I slutet af 1774 erhöll ock den sednare, som nämndt är, en nådegåfva af 3,000 d. k. m.

---

[1]) Stycket var dock så svagt, att det stundom blifvit ur Bellmans samlade skrifter uteslutet. En sägen är, att större delen af upplagan blifvit på hög befallning förstörd.(?)

[2]) **42**. 264.

[3]) **42**. 270.

[4]) Gåfvan tyckes bestått i juveler och en dyrbar dosa, hvilka dock blefvo Michelessi frånstulna. År 1777 skref Bellman en lofprisande inskrift för en minnesvård, som Höpken och Scheffer då ämnade uppresa öfver Michelessi. En sådan med inskrift på latin blef ock af nämnde herrar i Jakobs kyrkomur insatt.

År 1775. Oaktadt nyss erhållna summa var Bellman snart omigen i svårt betryck. I december 1775 inlemnade han till konungen en rimmad böneskrift om sekreteraresysslan vid nummerlotteriet, och förklarade, att han i händelse af bifall *skulle vid sitt champagneglas sjunga så som Dalin och Gyllenborg sjungit.* Han blef ock till besagde syssla utnämnd. Af lönen 3,000 d. k. m. afstod han ena hälften åt en person, som förrättade tjensten [1]. Andra hälften [2] uppbar Bellman som årlig pensjon hela sitt lif igenom. Några hafva ock trott, det konungen äfven dessutom flere gånger ur sin handkassa gifvit honom betydliga understöd.

År 1776. Vi erinra om frihetsmannen öfverste Gyllensvan. I en tvist mot landshöfding Gyldenstolpe, hvilken hörde till konungens parti, blef han dömd från tjensten, och detta, påstodo några, till en del genom Gustafs personliga bedrifvande. Många sade och säga ännu, att konungen hade lag och billighet på sin sida; och att Gyllensvan var en klandervärd person. Många sade och säga ännu, att konungen, ledd af politisk ovilja, tillät sig olagligheter i rättegångssättet och oloflig inverkan på domstolen, och derigenom skärpte utslaget mer än lagligt eller billigt var. Säkert är, att han blef af flere strängt tadlad. Men då uppträdde Bellman med några verser, i hvilka han ställde sig på konungens sida och prisade dess åtgerd.

Samma år 1776 blef ofvanbeskrifne orden Augusti-bröderna stiftad, och några nya Bellmans lofsånger öfver Gustaf diktade. Denne gaf honom tittel af hofsekreter och började vid samma tid hedra honom med namn af *Den Svenske Anakreon,* hvilket kungliga vitsord medförde i den vittra verlden ej ringa anseende.

---

[1]) En sägen är, att han någon tid sjelf bestridt göromålen.

[2]) Beräknad af några till 300 d. s. m., af andra till omkring 700—1000 kronor.

År 1777 diktade Bellman nio sånger, som dels omedelbart dels i förbigående prisade Gustaf den tredje. Bland dem må i synnerhet nämnas en ställd till Schröderheim och fylld af det högstämdaste beröm öfver konungen.

År 1778 blef på förord af Schröderheim Bellman utnämnd till notarie i bondeståndet; en befattning, som medförde ringa arbete [1]); men troligen ej ringa arvode. Under loppet af samma år, hördes från Bellmans lyra vid sex serskilda tillfällen utbrott af förtjusning öfver Gustaf den tredje.

Från åren 1779—1782, finnas efter Bellman likaledes flere dylika lofsånger. Gustaf visade honom ock fortfarande mycken välvilja och lät 1780 måla hans porträtt. När 1781 en Bellmans son föddes och döptes till Gustaf, lät konungen sig och drottningen skrifvas som faddrar och vid dopet föreställas af hofmarskalken Ridderstolpe och öfverhofmästarinnan, grefvinnan Fersen. Dopet förrättades i slottskapellet och af biskop Troil [2]).

År 1783 oaktadt ofvannämnde årliga lön eller pensjon var Bellman i nödställd belägenhet och

---

[1]) *Riksarkivet.* Bondeståndets der befintliga protokoll vid besagde års tre månaders långa riksdag upptager blott 8 ark in folio; och deraf äro 6 sidor tomma, och öfverläggningarna angå oftast ceremonier och gåfvor till konungahuset. Besagde ämbetstillsättning har Fersen beskrifvit (4. 55, 61) med följande ord: *Till sekreterare i bondeståndet utnämndes af konungen herr Schröderheim och till notarie en Bellman; den förre beryktad i riket och vid hofvet för dess egennyttigheter med tjensters försäljande, men den sednare var allmänt känd för dess krogpoesi och ett liderligt uppförande samt comiqua uppgånge. Dessa män anförtroddes bondeståndet. Herr Schröderheim fick månadtliga taffelpenningar att tractera bönderna och hålla dem i godt lynne.* Trakteringen gafs i början i Schröderheims egen våning. Huruvida Bellman vid 1786 års riksdag hade samma befattning, känna vi ej; ty bondeståndets protokoll för den tiden äro ej till finnandes.

[2]) *Kgl. Bibl.* Anteckn. af K. M. Bellman i hans familjbibel, samt *Hofförsamlingens födelse- och dopbok,* hvilken dock som faddrar uppgifver *Deras Konglige Majestäter* utan att nämna deras ställföreträdare.

vände sig åter till konungen med en böneskrift af följande innehåll.

Stormägtigste Allernådigste Konung!

Sedan under den högstes välsignelse, min underdåniga nit och glädjesång mycket bidragit till afsättningen af de regala brännerierna goda varor, och äfven till uppmuntran af hasarderade glupska insättningar på konglige Nummer-lotteriet, vågar jag underdånigst bönfalla om en liten gratifikation af 333 [1]) *riksdaler specie uppå någondera af dessa fonder.*

Allernådigste Konung!

Bacchi Tempel [2]) *är nu öppnadt. Allmänheten har derigenom fått första gången del af mina arbeten. De medföra ingen elak verkan, då de roa* [3]); *och om någon gång min lyra jagat bekymren från tronen, äger jag all den förtjenst, som gjorde Maros lycka.*

Framhärdar till dödsstunden i djupaste underdånighet Eders Kongl. Majestäts

Allerunderdånigst [4]) *tropligtigste tjenare*

Carl Michael Bellman.

Måhända var det som bihang till denna ansökan, som Bellman skref följande vers:

---

[1]) Motsvarar 1,332 kronor.

[2]) Ett af Bellman nämnde år utgifvet skaldestycke.

[3]) Det Bacchi Tempel, Bellman här som en förtjenst inför konung Gustaf åberopade, bestod i en ganska lång (117 sidor i Sondéns upplaga) beskrifning öfver den högtidlighet, med hvilken det vanliga sällskapet på sitt vanliga vis år 1779 firade likbegängelsen efter Movitz. Den innehöll bland annat Ulla Winblads anvisning på det träd, under hvilket, och den tufva, på hvilken hennes bröllop med Movitz stått (S. st. s. 113), samt beskrifning på hennes plågor, (S. st. 210—212) då hon framfödde en son åt Movitz. Der finnes ock visan: *Om ödet mig skull skicka En skön och dugtig flicka* etc. (S. st. 163) det i sedligt hänseende kanske mest motbjudande, Bellman skrifvit.

[4]) Enligt originalet i riksarkivet, men i De la Gardieska arkivet står genom tryckfel *allernådigste.* Atterbom, Siare och skalder 6. 88, antager, att Bellman verkligen skrifvit *allernå-*

Hade jag millioner livres
I min kista och min pung,
Skulle allt, så sannt jag skrifver,
Genast höra till min kung.
Men ett ting för barn och maka,
Vore underdånigst be
Att i nåder få tillbaka
Blott trehundra-trettiotre.

Huruvida Bellman erhöll den begärda summan, är oss obekant [1]). För att öka afsättningen på kronobränneriernas tillverkningar hade Gustaf förbjudit brännvinsbränning i enskilda hus. Af många blef detta klandradt, som ett ingrepp i medborgarens rättighet att få sjelf förädla sin vara. Till åtgerdens försvar uppträdde dock Bellman i en sång, som uppräknade Gustaf den tredjes storverk och bland andra också det förhållande, att numera

Ej i hvart torp en olyckskittel sjuder.

Att förbudet utgafs för att öka inkomsten från kronobränneriernas stora *olyckskittlar*, derom nämndes ej ett ord. Vid samma tid hade Bellman lemnat några bidrag till en då utgifven tidning, kallad *Den välsignade Tryckfriheten.* Men när bladet började misshaga konungen, drog sig Bellman derifrån, och fortfor att sjunga Gustafs lof.

Från dessa tider berättas ock, att när Gustaf kom på besök till Carleson på Mellby, plägade man dithämta Bellman för att roa konungen. Dennes för den muntre skalden gynnande tänkesätt var äfven så allmänt bekant, att tjenstsökande utbådo

---

digste och med flit för att åstadkomma komisk effekt, och ser deri ett bevis för sitt påstående, att det var blott ett skämt, då Bellman inför konungen berömde sig af att hafva med sina sånger befordrat afsättningen från kronobrännerierna. Atterbom söker derigenom befria båda Gustaf och Bellman från den mörka skugga, bemälte böneskrift kastar öfver bådas minnen.

[1]) Att så skett antages i Siare och Skalder s. 22.

sig Bellmans förord, hvilka vanligen gåfves i rimmad form och ansågos mycket verksamma.

År 1785 började missnöjet med flere konungens åtgerder blifva mer allmänt och hotande. Då och i Augusti-brödernas sällskap höll Bellman till dennes försvar och ära ett längre rimmadt tal, ur hvilket redan några betydelsefulla rader äro införda.

Under åren 1787—1792 inträdde dessa förhållanden i ett än märkligare skede. Missnöjet mot konungen blef mer och mer högljudt, lofsångerna mer och mer svaga och sällsynta. De anseddare skalderna, med undantag af Leopold, började iakttaga en betydelsefull tystnad. Något serskildt lofqväde öfver Gustaf den tredje såsom regent [1]) hördes från Gyllenborg icke efter 1775, från Adlerbeth och Kellgren icke efter 1783, och i den sednares kantat 1789; i denna patriotiska uppmaning till fosterlandets försvar, förekommer ej ett enda ord om konungen [2]). Sedan sålunda vid dennes djerfva och olagliga tilltag 1788—1792 de flesta anseddare skalderna tystnat, var det för Gustaf så mycket dyrbarare att blifva af Bellman beprisad med om möjligt ökad ifver och värma. Vi hafva räknat 14 serskilda gånger, som Bellman under dessa år stämt sin lyra till Gustafs ära, dels i serskilda för sådant ändamål skrifna dikter, dels medelst tillfälliga i andra sånger fällda yttranden.

---

[1]) Som vitterhetsbeskyddare blef han ofta beprisad.

[2]) Mellan denne skald och Bellman inträdde nu en märkvärdig olikhet. Under slutet af 1770- och en del af 1780-talet hade båda uppstämt sina erotiska och bacchanaliska ofta ganska betänkliga qväden, och derjemnte varma lofsånger till konungens beröm. Småningom ändrades förhållandet. Kellgrens politiska lofqväden tystnade efter 1783, hans erotiska likaså efter 1790; och han egnade mer och mer sin penna åt högre och för menskligheten vigtigare föremål. Bellman deremot stannade qvar i sin förra verksamhetskrets och fortsatte med oförminskad ifver sina icke blott bacchanaliska utan ock rojalistiska qväden.

Straxt efter riksdagen 1789 och säkerhetsaktens framdrifvande har han inom Augustibrödernas sällskap och i en serskild sång beprisat Gustaf såsom den, der *Gudar lik, kufvade nattens ränker och stormens böljor samt stadgade rikens väl.* Tillförene hade det vanligtvis varit Adlerbeth, Gyllenborg, Kellgren eller Oxenstjerna, som författat de större eller mindre skådespel, hvilka till hofvets nöje stundom på lustslotten uppfördes. Nu och sedan de fleste dessa herrar tystnat, blef det emellanåt Bellman som hedrades med sådana uppdrag, en gång 1787 och tre gånger 1790.

Sist kommo efter hvarandra riksdagen 1792 och konungens mord. En hemsk rysning gick genom landet, och nästan alla ansedda skalder iakttogo en dyster tystnad [1]). Men i Augusti-brödernas sällskap uppstämde Bellman en klagosång, som förklarade, att *Gustaf varit den bäste kung, som ännu burit krona, och att segren slösade sina lagrar åt hans mod* o. s. v. Detta var Bellmans afskedsqväde till nämnde konung. De kända dikter, i hvilka han på ett eller annat sätt sjungit dennes ära, stiga enligt vår räkning till ett antal af 73.

De många fiender, samme konung fick under sednare åren, sågo naturligtvis med missnöje, med förakt detta Bellmans författareskap, och kallade honom och Leopold *hofskalderna.* Denna åsigt delades af ej få, och i en dansk lärd tidskrift meddelades en öfversigt af Sverges vitterhet, i hvilken Bellman kallades en *hofpoet, som uppbar lön af Gustaf den tredje* [2]).

Nekas kan ej, att i visst hänseende Bellman förtjenade denna benämning; men icke i ordets sämsta bemärkelse. Saken tarfvar närmare undersökning.

---

[1]) Utom Leopolds sånger vid begrafningsakten.

[2]) *Nordia.* Dansk tidskrift 1795. I. 68. Uppsatsen ansågs skrifven af Karl Uggla, kammarherre och författare till Svea Rikes Rådslängd.

Att Gustaf med sitt noggranna iakttagande af konungavärdighetens yttre sken likväl hyllade och drog till sig en person sådan som Bellman; — och att denne sednare orubbligt fästade sig vid den mer och mer klandervärde konungen; detta märkliga förhållande har sin förklaring i flere hos båda gemensamma karaktersdrag. Visserligen förefanns, och det å båda sidor, en egennyttig beräkning; hos konungen att städse hafva en ifrig och snillrik lofsjungare [1]), och hos Bellman att städse hafva en frikostig och mägtig gynnare; och emedan båda beräkningarna slagit in, alstrades ock ömsesidiga känslor af tillgifvenhet. Men förbindelsen hvilade utan tvifvel också på varm samkänsla med och för hvarandras personer. Ty emellan begge snillekonungarna, den ene på tronen, den andre på krogen, förefanns oaktadt all yttre skilnad dock mycken inre likhet; deras uppriktiga kärlek till snille och poesi; deras oemotståndliga åtrå efter nöjen och njutningar, hvar på sitt vis; deras bestämda ovilja mot hushållning, sparsamhet och träget arbete; deras fladdrande lättsinne och äfventyrslystnad. Hos båda voro ock dessa fel i mycket öfverskylda genom snille, qvickhet och ett gladt och i grunden välvilligt lynne. Ingendera egde dessutom nog stark rätts- och sedlighetskänsla för att djupare såras af den andres fel; men begge hyste för qvickhet och snille en beundran, en kärlek så stark, att de för dessas skull ömsesidigt öfversågo med de moraliska bristerna. Dylika gemensamma drag i personligheterna alstrade inbördes deltagande och välvilja mellan personerna. Flere sägner om ett sådant för-

---

[1]) Några säga, att konungen med flit uppmuntrade en epikureisk vitterhet, och att han ville genom nöjen och njutningar döfva svenska frihetssinnet och leda folket från all sysselsättning med allmänna angelägenheter. Närmare granskning af denna anklagelse hör till Gustaf den tredjes egen historia.

hållande berättas ock. En gång mötte konungen Bellman och frågade: *hur står det till? Nu ser du mig ut att icke kunna hitta på ett enda rim.* Denne bugade sig och svarade genast:

Helt tomt är mitt schatull,
Min lyra är i kras.
Men ändå på mitt glas
Står Gustafs namn i gull [1]).

En annan gång mötte honom konungen och anmärkte: *jag tycker, du är tämligen illa klädd, Bellman! — Jag kan,* svarade denne, *jag kan ändå i underdånighet försäkra, att jag har hela min garderob på mig.* — En annan gång, när Bellman vistades ute på Haga, träffade Gustaf honom en morgon ute i parken, sittande helt dufven på en soffa, under det framför honom låg i gräset en sofvande arbetskarl. *Gud bevare mig!* utbrast konungen, *jag tror, du redan skaffat dig ett rus, Bellman!* Denne pekade på arbetskarlen och svarade genast:

»Tänk, hvad den fähund vet att nyttja väl sin dag,
Som klockan åtta är långt fullare än jag.»

En annan gång fick han inför konungen härma dennes två fordna guvernörer Tessin och Scheffer, och han gjorde det på ett sätt, som väckte alla närvarandes beundran och löje. — En annan sägen är, att Gustaf en gång haft någon förtret och derföre uppskjutit ett tillämnadt ordenskapitel, och i stället efterskickat Bellman för att genom honom komma i gladare sinnesstämning. Denne anträffades på källaren Kejsarkronan; men svarade, att han *för tillfället icke hade tid att komma; ty han var sjelf sysselsatt med ett ordens-kapitel.* Men efter en stunds besinning, kanske ock öfver hvad han skulle föredraga, gick han upp till konungen,

---

[1]) Enligt en annan sägen skrefs denna vers som ett boutes-rimés.

der han fick plats framför en rykande bål, och sjöng då sin sedermera tryckta dikt om *Bacchi adelsmän* [1]. En annan gång och under sednare bekymmersamma tider, hade konungen en ruskig höstafton sändt en vagn för att till Haga hämta lustigmakaren Bellman, på hvad ställe och i hvad tillstånd denne ock anträffades. Budet fann honom slutligen på Djurgården, men så beskänkt, att han icke ville visa sig för konungen. Det hjelpte ej; han fördes i hofvagnen och till Haga. Här sattes han framför ett med champapne dukadt bord och började dricka och sjunga den ena visan efter den andra. Men snart domnade krafterna, hufvudet sjönk ned och han inslumrade. Konungen lät honom sofva och gick till sin qvällsvard. Återkommen derifrån, fann han sångaren ännu slumrande och utbrast: »*jag undrar, hvad Bellman skulle säga, om jag nu väckte honom och fordrade en sång till mig.*» I blinken lyfte skalden hufvudet, gnuggade ögonen och svarade: »*då skulle Bellman säga så här!*» hvarpå han genast sjöng på Marlborough-melodien [2]) följande strof.

De nattliga skyarna draga
Tungt, tungt, tungt hän öfver Haga,
Och stjernorna glimma så svaga,
Och skogen mörknar och flyr.
O Kung! din hvila är dyr.
Gå, Kung! din hvila att taga;
Lugnt, lugnt, lugnt hvila på Haga!
När rymderna åter sig daga,
Ditt folk med mildhet du styr [3].

Utmattad, dignade han ånyo ned i sitt förra läge och blef, med en gåfva i fickan, sofvande förd till sitt hem.

---

[1]) Fredmans Sånger n:o 1.

[2]) En fordom ofta hörd fransysk visa: *Marlborough s'en va't en guerre.*

[3]) Dessa verser har Bellman sedermera inryckt i ett till hofvets förlustelse uppfördt skådespel.

Mot bevisen på konungens fortfarande ynnest svarade bevisen på Bellmans fortfarande tillgifvenhet. Han skref, som berättadt är, allt framgent till Gustafs ära en mängd lofsånger.

Dessas poetiska värde var mycket olika. Några i synnerhet omkring 1772 voro genomglödgade af förtjusning och verkliga mästerstycken. De från sednare åren icke så. Både smickret och tonen blefvo gröfre än förut. Se här ett exempel! Öfver Hogarths bekanta tafla *Midnatts-gillet* författade Bellman en rimmad beskrifning, som började med följande strof.

Kom Apollo! gack din skald tillhanda,
Om mig egnar kallas din.
Skänk mig Hogarths öga, eld och anda,
Låt hans teckning blifva min!
Redan min skugga tungt i en dvala
Röner sömnens roliga gräl,
Och re'n mig tyckes vinet squala
Kring min hjessa och min själ.

Derpå följde en beskrifning öfver taflans innehåll och personer. Den var af Hogarth målad i afsigt att från dryckenskap afskräcka genom att framställa dess vedervärdighet och olyckliga följder. Bellman deremot fäste sig blott vid det lustiga, det löjliga, utan någon antydan på ohyggligheterna. Han framställde tvärtom det hela som ett sällskap Gustaf den tredjes beundrare, hvilka samlat sig för att prisa denne konung, hvarföre ock Bellman slutade sin sång med följande strof:

Kom, drick, tills dagens fackla sig tänder,
Drick konungens skål i Svea länder,
Som Norden lugn och frid beredt [1]*.*
Klockan skrider rätt nu till ett.

---

[1]) Detta skrefs straxt efter den af Gustaf tillställda ryska fejden, och under hans förberedelser till krigisk inblandning i Polens eller Frankrikes angelägenheter.

Detta skaldestycke aflemnade han till konungen d. 13 febr. 1791[1]). Se här ett annat prof! År 1790 och på kronprinsens födelsedag öfverlemnade Bellman åt honom ett exemplar af Fredmans Epistlar, åtföljdt af nedanstående sång.

Hvad gräl om Bacchi kannor
Bland templets[2]) *tjenstemän i dag*
Med violetta pannor
Och blödiga behag!
En ropar i sin ifver:
»Prins Gustaf Adolf lefve han!»
En åter varsamt klifver,
Men tumlar på en ann.
Der drufvans safter strömma
Uti en bacchanalisk lut,
Sig hjertat ej kan gömma,
Det trängs i tårar ut.
»Gud må vår prins bevara!»
Blir hela lagets hesa skrål o. s. v.

Att Bellman trodde sig kunna åt Gustaf och åt dess kronprins framlemna dylika dem tillegnade sånger, och att Gustaf tillät sådant ske, och lät för sig gång på gång Bellmans smickrande men obetydliga ofta råa lustspel uppföras och stundom inbjöd honom till sina nöjen, detta med mera dylikt[3]) är af stor betydelse för konungens dåvarande sinnesstämning och belägenhet, och för den anda, som dåförtiden herskade i och utgick från detta hof.

I öfrigt var det icke blott för Gustaf personligen, som Bellman uppstämde sina lofsånger; utan ock för alla konungahusets medlemmar, drottningen,

---

[1]) Den vanliga uppgiften af år 1793, anses numera vara origtig.

[2]) Bacchi tempels.

[3]) T. ex. att, som förbemäldt är, Bellman 1783 inför konungen åberopade som förtjenst en sådan sin dikt, som Bacchi tempel, öppnadt vid en hjeltes död.

enkedrottningen, kronprinsen, prinsessan, bägge hertigarna, t. o. m. för prins Fredrik Adolfs mamsell Hagman och för hofgunstlingarnas gunstling Johan Simmingsköld. Men i synnerhet var han fästad vid hertig Karl, dels till följe af slaget vid Hogland, hvilket Bellman städse omtalade som en lysande seger; dels måhända till följe af hertigens deltagande i åtskilliga muntra lag, så Augusti-brödernas som Par Brikolls. Till bemälte furstes ära skref han ock flere sånger, hvilkas anda kan bedömmas af följande exempel.

Dyraste prins Karl, du är vår!
Hvar finns väl den, som till altaret [1]) *går,*
Och icke med tårar bekänner nu med mig,
Att Sverge räddadt är af Gud och kung och Dig!

och en annan gång:

Men som vi segren hunnit,
Så svallar glädjen i min barm.
Prins Karl har segren vunnit
Med Karl den tolftes arm.

Vid sin tredje sons döpelse skref Bellman en sång, som slutade med följande rader:

Så lugnt, så still, så tyst jag denna fest inviger.
Ja, till och med jag sjelf, jag bara står och tiger.
Tills pilten skall få namn. Då ropar jag: Min vän!
Vet han skall heta Karl, som jag och hertigen.

och han har en annan gång förklarat, det Voltaire borde till samma hertigs ära dikta en Caroliad.

BELLMAN OCH ELIS SCHRÖDERHEIM.

Sistnämnde herre förtjenar i så väl personligt som politiskt och litterärt hänseende mycken uppmärksamhet. Här skola vi taga i betraktande blott hans förhållande till Bellman.

När och hur bådas vänskap började, är obekant. Man vet blott, att under några år af sin

---

[1]) Bacchi tempels.

ungdom har Schröderheim varit Bellmans vän och dubroder, och här nedan införda bref gifva något begrepp om det lefnadssätt, de stundom tillsammans förde. Under denna tid hade ock Schröderheims befordran gått ganska långsamt. År 1764 inträdde han i statens tjenst, men hade nio år derefter ej hunnit längre än till kopist. Men efter statshvälfningen 1772 blef han af Gustaf genast framdragen och utnämnd 1773 till kanslist och protokollssekreterare, 1774 till ordenshärold, 1775 till expeditions-sekreterare o. s. v. Till följe af dessa befordringar måste han väl draga sig från de fordna dryckeslagen, men visade dock alltid mycken tillgifvenhet för den i fattigdom qvarlefvande vännen. År 1774 åtföljde Schröderheim konungen på resa till Skåne. Då tillskref honom Bellman ett för tiden och personerna betecknande bref [1]). Dess egentliga innehåll var att till Herrestads pastorat rekommendera Bellmans fordne lärare Ennes [2]). Brefvets större del utgjordes af en beskrifning öfver det sätt, hvarpå deras förra gemensamma vänner, fader Berg och Ulla Winblad m. fl. hade i ett muntert lag uttalat sin tillgifvenhet för den fordne sällskapsbrodern och sin vördnad för den nu på ärans trappa uppstigande protokollssekreteraren. Bellman berättade, huru den ene ropade: *Skål för Elis!* och hur

En annan gäspar tungt, med armarna på duken,
Och hur han nicka till, i stopet föll peruken.
En raglar åter fram, som stapplar på sitt mål,
Och sjunger vid en klunk det täcka könets skål.
Två ta hvarann i hand och kyssas och bli bröder,
Den ene mist sin hatt, den andres näsa blöder.

— — — — — — — — — — — — — — — —

[1]) Den 24 Aug.

[2]) Denne fick ej Herrestad, men år 1777 och säges det på Schröderheims förord ett annat, benämndt Röke och Torup. Han förföll på slutet till dryckenskap.

Men vid den stora båln, som uppå bordet röker,
En flunsig glad madam den tjocka armen kröker.
— — — — — — — — — — — — — —
Hon dricker Elis's skål.
I dörrn, som står på glänt, en nymf man varse blifver,
Som med en kullrig buk inöfver tröskeln klifver.
Hon raglar vid hvart hörn, af vin och lustar sjuk,
Och hennes panna bär en rutig silkesduk.
Med glaset uti hand hon menlös står och tiger.
Man dricker Elis's skål; hon rodnar och hon niger.
Straxt klingar hvar och en och skrapar med sin fot;
Men flickan sprang nu in i dörren midtemot.
Allt laget reser sig: man stöter i trumpeten.
Sjelf fader Berg steg upp och snöt sig i serveten,
Drack Ulla Winblad till, med syster Ann' Katrin'
Bror Movitzs syskonbarn och fader Bergs kusin o. s. v.

Schröderheims likaledes rimmade svar d. 4 September är till ord och innehåll sådant, att vi ej kunna införa det; blott nämna, att han ålade Bellman taga vård om den ifrågavarande tärnan och låta hennes blifvande barn döpas till *Bibalius Mikael* och med *Stockholms dubbelöl till dopvatten* samt *Fredman, Movitz, fader Berg och Ulla Winblad till faddrar* [1]).

Troligt är, att Schröderheim bidragit till de många nådebevis, Bellman fick under åren 1774 och sedermera åtnjuta, och att han låtit denne år 1778 biträda vid de muntrande förplägningar, hvarmed konungen lät på sin bekostnad Schröderheim hålla riksdags-bönderna i godt lynne.

För Schröderheims fru tycks Bellman hafva hyst verklig tillgifvenhet. Hon, Anna Charlotta v. Stapelmohr, var dotter till hans fordna förman inom general-tullstyrelsen och utmärkt för behag, qvickhet och fria tänkesätt. Hon fick redan som ogift

---

[1]) *Kgl. Bibliot.* Skrifter af Bellman. Enligt *Jakobs församlings kyrkobok* döptes d. 31 Nov. s. å. en *Anders Mikael* med Bellman, en kypare och två med Bellman bekanta qvinnor till faddrar.

och äfven sedermera af Bellman mottaga verser, som tycktes vittna om vackrare känslor; men stundom ock om hans hopp, att hon skulle öfverse med det vågade i hans dikter, hvarföre han äfven skickade henne sin mycket burleska parentation öfver Lundholm [1]). Vid hennes död uppstämde han ett klagoqväde, som, satt till en bland hans vackrare melodier, på sin tid och länge efteråt sjöngs öfver hela Sverge [2]).

Karon! din färja, den kom ej för sent.

För Schröderheim sjelf hyste Bellman likaledes mycken tillgifvenhet. Han uppkallade efter honom en bland sina söner, hvarvid Schröderheim stod fadder. Han tillskref honom ock dikter, som innehöllo uttryck af nämnde känslor och tillika flere vackra naturbeskrifningar. Stundom förekommo dock uppträden af det besynnerliga lustighetsmakeriet. Han hopklistrade af pappersark en bred remsa, 65 alnar lång, hvilken enligt forntidens bruk hoprullades öfver en kafle. På denna remsa nedskref han en mängd af sina dikter och skänkte år 1780 dessa så kallade *väfrim* [3]) åt Schröderheim. Den fordna gemensamma bacchanaliska andan i allt dess sjelfsvåld bröt ock stundom fram äfven under sednare tider. Som betydelsefullt prof deraf inrycka vi följande sång på någon statssekreteraren [4]) Schröderheims födelsedag.

Alle man i bålen!
Gissa! hvars är skålen?
Skrålen, gode vänner, skrålen!
Han med stora magen [5])

---

[1]) Se sid. 93.

[2]) Liksom Atterbom har äfven Fryxell i sin barndom ofta hört denna sång.

[3]) Måhända var det med anledning häraf, som han en gång anhöll att för sina *väfnader af rim* erhålla premier, på samma sätt, som andra för deras väfnader af ylle eller linne.

[4]) Således efter 1782.

[5]) Afser Schröderheims växt.

Blef på denna dagen
Fram till denna verlden dragen;
Älskad af kamrater,
Vördad af magnater,
Rikshärold och statssekter i rikets och i nöjets stater,
Tar han smak och toner
Efter ort, personer,
Ämnen, ordning, tid och skick.
Drick!

Ett ting ej vi glömma,
När vi glasen tömma,
Att vår Elis högt berömma.
Önskom honom, bröder,
Allt, hvad kroppen göder,
Allt, hvad muntert snille föder!
Måtte kreditorer
Och exsekutorer
I ditt förmak lemna rum för välbemedlade pastorer! [1])
Må så dina dagar,
Efter ödets lagar
Långsamt skrida till sitt mål!
Skål!

ALLMÄNNA ANMÄRKNINGAR OM BELLMANS SKALDEKONST.

Hans religiösa, politiska och tillfällighetsdikter samt flertalet af de bacchanaliska [2]), ehuru mycket snille och qvickhet i dem förekommer, höja sig dock icke så betydligt öfver andra den tidens bättre skaldestycken, att de ådragit sig någon större uppmärksamhet, eller fordra någon serskild granskning. Så mycket mera är detta händelsen med de samlingar, som äro bekanta under namn af Fredmans Sånger och i synnerhet hans Epistlar. Till antalet 147 utgöra båda visserligen blott en mindre del af hans poetiska qvarlåtenskap, hvilken stiger

---

[1]) Schröderheim, statssekreterare i ecklesiastik-expeditionen, sålde ofta pastoraten till den mestbjudande.

[2]) Fredmans testamente och sångerna i Bacchi Orden.

till vid pass 1,000 serskilda stycken [1]. Men ur denna massa har han mot slutet af sin lefnad utvalt just nämnda epistlar och sånger, såsom varande af allmänhetens uppmärksamhet mest förtjenta. De äro det äfven och tillika de enda större dylika samlingar, han sjelf utgifvit, och de, efter hvilka han förnämligast bör bedömmas och blifvit både bedömd och berömd. Den teckning af hans skaldskap, hvilken här nedan förekommer, afser sålunda i synnerhet det sätt, hvarpå han i nämnde två samlingar uppträdt [2].

För att vara en skald, en konstnär af högsta ordningen, egde Bellman de flesta vigtigare egenskaperna; först och sist en oöfverträffad originalitet i så väl uppfattning som framställningssätt; ytterligare ett blixtrande snille, en lysande och outtömlig inbillningskraft, en ständigt sprittande qvickhet, en ovanligt stor fyndighet i fråga om både infall, uttryck och rim, och en lika ovanlig förmåga att gifva lif och åskådlighet åt allt, hvad han framställde; en förmåga, hvilken, såsom redan är anmärkt, visade sig ej minst i den skicklighet, hvarmed han mägtade åt de obetydliga och ruskiga personerna i sina dikter och åt deras lika obetydliga och ruskiga samlif gifva en ofta hög grad af poesi, omvexling, t. o. m. behag. Alla dessa egenskaper af en stor skald egde han ock i ovanligt rikt och öfverflödande mått. Bland svenskar kan härutinnan ingen, utom Tegnér, med honom jemnföras, och hans mest lyckade dryckes-visor äro i sitt slag på en gång så snillrika och så egendomliga, så oöfverträffade, att man om dem med rätta sagt:

»*Det finns ej land, som deras like har.*»

---

[1]) Vi tro oss hafva funnit 1,005. Några deri inberäknade numror utgöras af längre skådespel eller längre skaldestycken.

[2]) Några enskilda citat äro dock hemtade ur andra hans sedermera utgifna skrifter.

I detta omdöme äro nästan alla granskare ense. Men för vinnande af den högsta skalde-ära saknade dock Bellman en bland de vigtigaste egenskaperna, nämligen *allvaret;* — så väl konstnärens, som mannens; konstnärens i afseende på formen; mannens i afseende på innehållet.

Konstnärens. Han älskade icke sina verk så högt, att han åt deras formfulländning egnade någon större uppmärksamhet, någon rätt grundlig granskning. Visserligen har han stundom sökt anställa en sådan; men aldrig med behöflig stränghet. Hans dikter voro alster af ögonblicket, och ofta blott för ögonblicket, och någon föregående begrundning eller efterföljande granskning kom dervid sällan i fråga. Också stöter läsaren esomoftast på betydliga fel mot tankeföljd, språk och versbyggnad; likaså många nödrim och stroffyllnader. Men ingifvelsens tankar, bilder och infall, vackra och fula om hvarandra, framstörtade så våldsamt, att skalden omöjligen hann besinna och granska hvarken deras form eller innehåll. Åhöraren eller läsaren hinner på samma sätt blott beundra det skimrande poetiska strömfallet i dess helhet, icke att granska, icke ens urskilja de enskilda hvarandra jagande dropparna, hvilka dessutom alla, de smutsiga liksom de rena, gemensamt glittra i en strålande glans af qvickhet och snille. Skönhets- t. o. m. sedlighetskänslan blifver vid det praktfulla skådespelet öfverraskad och bländad, åtminstone vid första anblicken.

Men vid förnyad genomläsning träda de tekniska felen och stötande osedligheterna mer och mer fram och såra form- och språk-sinnet, skönhets- och sedlighets-känslan, samt nedpruta i någon mån den höga förtjusning, som först af det hela framkallades. Ju oftare genomläsningen förnyas, desto mer blifver detta händelsen. Endast några få bland Bellmans dikter ingifva den oafbrutna, jemnt stegrade förtjusning, som ett icke blott snillrikt

utan ock formfulländadt och rent skaldestycke framkallar, och som gör, att det blifver som en älskling för hela lifvet omfattadt af läsarens både minne och hjerta. Häruti ligger orsaken, hvarföre jemnförelsevis endast få personer kunna i deras helhet utan till något större antal af de högt prisade Bellmansdikterna; under det en otalig skara läsare har många och långa stycken af Runeberg och Tegnér i minnet och på läpparna.

Man har i afseende på formen serskildt anmärkt, att stundom förekomma tvärt afbrutna meningar och hvarandra jagande utrop; t. ex.

Käraste bröder! Amen! Gutår!

eller:

Hurra, kurage!
Lustigt bagage!
Friskt i flaskan! Hej!

hvilka synas slumpvis och huller om buller framkastade. De hafva dock sitt sammanhang, sitt gemensamma upphof i djupet af en sinnesstämning så glödande, att den ofta blott genom vulkaniska utbrott, genom interjektioner, hinner uttala sin förtjusning. Häruti och i en lika vulkanisk inverkan på läsaren hafva de ock sitt försvar, sitt berättigande.

Man har i afseende på formfelen ytterligare satt i fråga, huruvida ej dessa dikters många betänkliga läror och uppträden skulle blifva än mer anstötliga, om man finge läsa dem i ett språk, som vittnade om afsigt och medvetande; sättas i fråga, huruvida de ej genom en närmare och konstnärlig putsning skulle i någon mån förlora det uttryck af ursprunglig friskhet och naturlif, som nu förlänar dem ett eget behag. Många betrakta ock dessa fel, som följder af det förakt, ett högsinnadt skaldesinne hyser för formella småsaker, och känna sig just derigenom uppfordrade till än större beundran. Kellgren har ock sagt, att ynglingen, hänförd af sin lågande känsla, icke ser dessa fel, icke stötes af dem, utan tvärtom blifver ofta just genom dem

än mera hänförd. Sannt! Men sannt är ock, att ehuru mycket, som blifvit sagdt och kan sägas till deras ursäkt, måste dock inför den finkänslige och skarpsynte granskarens ögon dessa många och betydliga fel i ej ringa grad nedsätta den hänryckning, Bellmans dikter i öfrigt ingifva.

Detta om den brist på allvar, som hos Bellman i egenskap af konstnär förekommer.

Och nu till den långt vigtigare frågan om *mannens, om medborgarens allvar!*

En varm känsla för fädernesland och menskligheten och för deras framsteg i ljus och dygd, i frihet och välstånd, och en liflig önskan att dem befrämja; dessa tankar och sträfvanden höra till kronan på all mensklig verksamhet, äfven skaldens. Se Kellgren, Tegnér, Schiller m. fl. Dit hör ock kärleken till sedlig renhet, detta oeftergifliga villkor för så den enskildes som samhällets förädling. En rättsinnig skriftställare söker derföre att äfven i sina skämtdikter undvika hvarje ord, hvarje bild, som kunde villseleda omdömet eller orena inbillningskraften, känslan och tankarna; och han söker i stället införa sina läsare i den rena verld, i hvilken han sjelf lefver och hafver sin varelse; se t. ex. Franzén och Runeberg.

Den förherrligande glans, nämnde egenskaper gjuta öfver skaldens lager, finnes ej hos Bellman. Icke renhetens, sedlighetens; hans skaldskap rörde sig tvärtom förnämligast inom en krets af råa laster samt uppstämde lofsånger till dessas ära; — ej heller i mannens eller medborgarens allvarligare och högre sträfvande efter samhällets, efter menskligheten förädling. Bellman har visserligen många gånger uppmanat sina landsmän att tappert försvara fäderneslandet och att troget hylla dess konung. Men i öfrigt ådagalade han mycken likgilltighet för allmänna angelägenheter, mensklighetens, kyrkans, statens [1]; kraftfulla från hjertat

[1] Sången vid nyåret 1780 är ett ehuru svagt försök i den vägen. Måhända kunna några flere likartade upp-

utgångna uppmaningar till verksamhet i dessas tjenst förekomma ej; snarare gäckerier öfver de personer, som lefva och arbeta för dylika högre mål; i stället för att, obekymrade om allt annat, jaga efter ögonblickets ofta högst orena njutningar. Deremot är rummellifvets förherrligande föremål för flere hundrade Bellmans sånger, och det är i sanning högeligen smärtsamt att se, huru i dessa dikter snillets, skaldekonstens och musikens rikaste gåfvor blifva använda till lofsjungande af just de mest förförande och förstörande lasterna, — och det på ett sätt, som lockat och kommer att locka nya skaror in på deras olycksbringande bana.

Några allvarligt afrådande varningar förekomma icke; ej heller några ord af ogillande eller ånger. Den nedslagenhet, det missmod, som stundom uttalas, härrör icke från sådana känslor, utan från sorg öfver aftagande njutnings-förmåga och öfver rummel-glädjens snara slut; och den enda tröst, som deremot uppgifves, är att så vidt möjligt och i sista stunden fortfarande jaga efter dessa njutningar; berusa sig med t. o. m. den vedervärdiga bottendräggen i deras bägare. När i den gripande episteln n:o 30 det heter:

Movitz, din lungsot han drar dig i grafven!

tillägges genast:

Töm ur din flaska, sjung och drick, var glad!

I en annan sång tröstar sig den olycklige med den tanken:

Dag och natt jemnt i fylleri
Skall all min sorg gå förbi [1];

och i den s. k. *betraktelsen öfver döden* slutas hvar och en af de åtta stroferna med följande uppmaning [2]:

---

letas. Att också i tillfällighetsdikterna sådana dygder hos andra stundom berömmas, är redan anmärkt.

[1]) Fredmans Epist. n:o 35.

[2]) Fredmans sång n:o 21.

Tycker du, att grafven är för djup,
Nå välan! så tag dig då en sup!
Tag dig se'n dito en, dito två, dito tre,
Så dör du nöjdare.

I hundradetals andra qväden uttalas på samma sätt varma och snillrika uppmaningar att djerft och oafbrutet fortgå på utsväfningarnes bana. När t. ex. Ulla Winblad blef från krogen bortförd till spinnhuset, beskrifves uppträdet med oöfverträffligt snille och behag; men på ett sätt, som kastar öfver ordningens och rättvisans tjenare åtlöje och ovilja; men öfver krog-nymfen, öfver oordningens och lastens prestinna, en försonande och förskönande dager, och framställer henne nära nog som en person, hvilken var föremål för orättvisa förföljelser, men borde vara föremål för hyllningar. En annan sång omtalar i triumf, hur hon lyckades rycka sig från de poliskarlar, som ville föra henne till spinnhuset, hvarefter skalden ställer till henne följande uppmaning:

Så skynda dig att Fröja lyda,
Glöm afunds hand!
Låt nöjets bloss din himmel pryda
I Pafos land!
Gå tänd och dela än en lusta,
Som naturen ger lif!
Gråt inte mer, håll upp att pusta
Och lycklig blif! [1])

Huru Bellman i allmänhet uppmanade sina läsare, sina åhörare till det bacchanaliska lifvet, är genom många anförda exempel visadt. Äfven med afseende på familjlifvet uttalas samma läror. Till en ännu någorlunda ordentlig dryckesbroder sjöng han följande uppmaning.

Kom låt oss lefva och göra dagen lätt!
Tömmom ett anckar,

---

[1]) Fredmans epistel n:o 28.

Med lustiga tankar!
Stor sak i hustrun och barnens lip och pip![1])

Och på ett annat ställe sjunger han till en dryckesbroder:

Nu flaskorna skaka,
Och safterna smaka,
Och piska din maka o. s. v.[2])

Äfven åt sina barn gaf han stundom likartade lärdomar. Till en sin son, när denne höll på att lära sig katekesen, skref han året före sin död följande uppmaning.

Hvarje budord lär dig rent!
Var beskedlig mot din nästa!
Si! då blir dig ej förment
Att i Bacchi kamrar gästa.

I en annan sång heter det.

Pojke, upp ur vaggan, unge!
Du skall supa med din far.
Mor och gamla tanter sjunge:
Här skall Bacchus få en karl!
Pojke! blomstre dina kinder!
Och ditt frukttträd spire opp!
Gå till Chloris med små hinder,
Men burdus till Bacchi tropp![3])

Sin egen åsigt har han uttalat med följande ord:

Femton års flicka och fuller pokal
Är, hvad i verlden häldst mig behagar.
Ack! hvad jag önskar uti mina dagar
Hos Venus bli fänrik, hos Bacchus korpral[4]).

En bland hans utförligare trosbekännelser läses

---

[1]) Bellmans skrifter, utgifna af Eichhorn, I. 63.
[0]) Episteln n:o 68.
[3]) Fredmans testamente n:o 110.
[4]) Fredmans Sånger n:o 7.

i följande sång [1]), den han, som det heter, *sig och bröderna till filosofisk hugsvalelse* diktat.

Är jag född, så vill jag lefva
Och må väl på bästa vis,
Som en Adam med sin Eva
Uti paradis.
Stekta sparfvar uti munnen få,
Dricka nektar, sofva sött och uppå rosor gå,
Klappa den mitt hjerta tänker på,
Sjunga visor, dansa polska, tumla då och då.
Vid min flaska vill jag somna,
Vid min flicka vakna opp.
När min hjerna börjar domna,
Saktar sig mitt lopp.

Mina dagar då försvinna
Lustigt på vår sorgepark.
Venus, blif vår hjertgudinna,
Bacchus, strup-monark!
Snäser någon mig för fylleri,
Hut för tunnor tusan, han skall alltid torstig bli!
Får jag inte Chloris ta uti,
Ta mig tunnor tusan i förtreten supa vi!
Kom, kamrater, låt oss stimma!
Punsch och bischof upp i skyn,
Till dess döden med sin dimma
Skymmer för vår syn!

Sådana voro de lefnadsåsigter, Bellman genom sång och exempel meddelade åt sina läsare, åt sin omgifning, åt sina barn. Med erkännande af det snillrika i utförandet, men med harmfullt förkastande af lärorna, har en stor del af hans samtid och nästan hela hans närmaste efterverld dragit sig tillbaka från dessa läror och från deras förkunnare. Huru deremot fosforismen sedermera förklarade, att det *innersta af Bellmans skaldekonst*

[1]) Fredmans Sånger n:o 16. En stor mängd alldeles likartade kunde anföras.

var ett sedligt, och att dess totalintryck var en oskuld, denna besynnerliga företeelse skall framdeles omtalas.

Vid öfversigten af Bellmans skaldeverksamhet finner man med förvåning, att han kunnat skrifva om hvarandra dikter af den mest olika art och anda; än blixtrande snillrika, än misslyckadt platta; än religiösa, än bibelbespottande; än moraliska, än bacchanaliska; än rena och anständiga, än råa och liderliga; än mycket frisinnade, än ytterst rojalistiska. Förhållandet har dock sin förklaring. Det finnes menniskor, som likna skepp med stora segel men intet styre, och som derföre blifva af hvarje vindkast drifna i än den ena, än den andra rigtningen. En sådan var Bellman. Utan fast öfvertygelse, man frestas säga, utan förmåga att kunna bilda sig någon sådan hvarken för tanken, lifvet eller sången, blef han ständigt fram- och återkastad af ögonblickets känslor, ingifvelser, vindstötar. Bland dessa voro dock de bacchanaliska, de bacchantiska ojemnförligen till antalet de flesta och till innehållet de snillrikaste, och de som omedelbarast utströmmat från hjertat af hans personlighet. Det har också varit just de, som åt hans skaldskap förvärfvat största ryktbarheten.

Man har anmärkt, att Bellman blef genom Dalins skrifter ledd till poetisk verksamhet. Oaktadt mycken olikhet, funnos dock hos bägge vissa gemensamma drag, t. ex. deras glada, lekfulla och godmodiga sinnesstämning; deras vana att ofta på obetydliga föremål slösa sina gåfvor; deras förvånande lätthet att finna rim och bilda verser; på sätt och vis ock deras förfarande dervid. Vi erinra om, huru, när sällskapet väntade besök af någon bland dem, plägade man på försåt framsätta, för Dalin ett bord med papper och penna, för Bellman ett bord med vin och glas; lockelser, hvilka de sällan kunde motstå; häldst de yttre frestelserna understöddes af inre; af den stora rike-

domen på tankar, som ville tränga sig fram; den stora lättheten att hjelpa dem fram och gifva dem antaglig form, och slutligen, det stora nöjet att dermed roa sin omgifning — och sig sjelfva. Så tillkom den talrika skaran ofta qvicka men ofta tämligen obetydliga småvers, med hvilka de firade tilldragelserna hvar inom sin krets, Dalin bland hofvets fröknar, Bellman bland krogarnas nymfer. Båda liknade hvarandra också deruti, att de, bland frihetstidens anseddare skalder, äro de enda, efter hvilka några dikter kunnat under en längre tid bibehålla sig i allmänhetens minne; t. ex. efter den förre hans *Förblindade Verld* samt några skämtsamma herde- och kämpa-visor, och efter den sednare flere Fredmans Epistlar, Sånger samt några andra stycken. De öfriga, både den enes och andres hundradetals tillfällighets- och småvers hafva sjunkit i glömska.

BELLMANS PERSONLIGHET.

Bellmans ansigte var välbildadt och behagligt[1]), men hyn, åtminstone under sednare åren, något blek, kinderna infallna och ögonen dufna; företeelser, hvilka jemnte den försvagade helsan blefvo af många betraktade som följder af lefnadssättet. Drägten var tarflig, ofta torftig, vanligtvis en blå kappa, röd väst och gulbrun rock, då Bellman ej, som ofta hände, visade sig i skjortärmarna. Beskaffenheten af hans inre menniska kan i flesta fall bedömmas, af hvad redan berättadt är. Sjelf har han året före sin död lemnat derom följande korta beskrifning. *Jag är en herre af mycket liten djupsinnighet, och frågar ej efter, om solen går eller*

---

[1]) Det finnes två olika porträtt af Bellman; det vanligaste är måladt efter Sergels medaljon, hvilken Gjörwell ansåg ega mycken likhet. Bellmans der framställda anletsdrag sägas erinra om Boccacios. Dessutom finnas efter Sergel två handteckningar öfver Bellman, begge med tillhörande buteljer och glas.

jorden axlar sig. Hvad jag kan bedyra, är, att jag vill ingen menniska i naturen ondt, älskar oändligen en ädel man och med oupphörlig låga fruntimmer samt små beskedliga barn, — äter efter aptit, litet och godt, söndagen hvitkål, torsdagen ärter, lördagen strömming.

Han var i sjelfva verket godhjertad och gifmild; och bortskänkte ofta åt andra, hvad maka och barn kanske bättre behöft. Till sina vänners hjelp använde han de medel, som stodo honom till buds. Ett sådant var att genom sjungande samla bidrag till deras understöd. När Lidner dog, saknade sterbhuset medel till vanlig begrafning. Bellman författade då och uppstämde i några sällskap följande sång:

Skalderna ha aldrig råd,
Att en bror i grafven sänka;
Knappt till svepningen en våd;
Mindre facklorna som blänka.
Visen ömhet, visen nåd
Mot poeten Lidners enka!

Försöket lyckades och han kom till henne med en hopknuten näsduk, ur hvilken han på bordet uttömde 50 specie riksdalrar, sägande: *Se här! detta har jag sjungit ihop åt dig.* Ett annat medel till vännernas hjelp bestod deruti, att han till deras ansökningar om tjenster eller understöd skref rimmade förord, såsom redan berättadt är.

Bellman var icke blott god — utan ock gladlynnad, hvarom hans lefnad och dikter bära hundradetals vittnesbörd. Stundom och i synnerhet under sednare åren, satt han dock med dufna ögon, sluten mun och trumpen uppsyn; och det var först efter några glas, som den förra lifligheten vaknade. En och annan säger, att han på slutet var stundom nödbedd till både glas och sång. Måhända! Men motsatsen tyckes ådagaläggas genom det stora antal sånger, som man ock från hans sista år har i be-

håll; sånger, diktade för eller vid glaset eller åt vänner och bekanta till firande af deras personer och högtider. Att dock på närgången begäran af hvem som häldst uppträda som beställd vers- och lustighets-makare, dertill ville han ej beqväma sig. Åt dem, som försökte något sådant, gaf han till svar stundom ganska bitande minnesrim, t. ex. åt en prest [1]):

En visa vill jag sjunga,
När vinet smakar bäst.
Hin håle i en gunga
Han satt' en gång en prest;
Han gunga honom af och an
Och fast han var en riksdagsman,
Så tog han honom ...

Bli inte rädd och slagen,
Men drick ditt glas i ro!
Hin lemna likväl kragen
Och satt'en på en so.
En annan gång så hände,
Han den för presten kände,
Och så tog han den med;

åt en polis-gevaldiger:

En far hade tre barn,
Alla voro de kanaljer.
Två blef hängda med segelgarn,
Den tredje blef en gevaldiger;

åt en herr Griis:

Af drufvor pressas vin;
Af grisar blifva svin [2]).

Fy! nej! sade mannen; *jag vill hafva något ståtligt, något kungligt.* — *Gerna,* svarade Bellman och framsade genast följande vers:

---

[1]) Man säger biskop Filenius.
[0]) Infallet förekommer redan förut hos andra.

Salomo var en konunga-son,
Och Absalon var hans broder.
Och grisen var en galtes son,
Och suggan var hans moder.

BELLMANS DELTAGANDE I DRYCKES-SÄLLSKAPERNA.

Att veta om och i hvad grad detta egde rum, är af vigt för bedömmandet af hans personlighet.

Utom de enskilda bjudningarna är det tre sällskapskretsar, som härvid komma i betraktande, källarens och krogens, såsom vi tillförene benämnt dem, samt Augusti-Brödernas. Hans myckna deltagande i enskilda gästabud eller dryckeslag anas och intygas af hans många för sådana tillfällen diktade sånger.

I källare-sällskapet Bacchi orden, sednare Par Brikoll, och i dess nöjen har han ock flitigt deltagit från dess början 1766 och till sina sista år, häldst han varit dess förste stiftare och sedermera i omkring 25 år dess ordensskald. Detta förhållande är oemotsägligt. Så ungefär var det väl ock med Augusti-Brödernas samfund.

En annan fråga är, om eller till hvad grad han deltagit i det kroglif, Fredmans Epistlar besjungit. — Att han med sitt rika snille och efter att hafva erhållit god uppfostran och många kunskaper kunde finna trefnad tillsammans med en Movitz, Mollberg, Bredström och med dylika honom i allo djupt underlägsna personer samt i deras råa och ruskiga nöjen, detta synes besynnerligt, nästan otroligt. Några hafva ock förmenat, det han blott då och då infunnit sig bland dem för att skratta åt befängdheterna och tillika hemta ämnen för sina dikter. Detta torde väl ock någon gång varit händelsen, serdeles i början. Men att sådana besök snart öfvergingo till nära och förtroligt umgänge, det intygas af hans just om detta krogsällskap skrifna sånger, och af deras både antal och innehåll; — likaså genom hans biografier öfver Stock-

holms krögare, hvilka alla skrifter ådagalägga en ganska nära bekantskap med dåtidens krogar, kroglif och kroghjeltar. Hans införda bref till Elis Schröderheim bevisar ock på ett enskildt och talande sätt, att de båda vännerna ännu år 1773 stundom lefde i denna krets och deltogo i dess förlustelser.

En annan fråga är, huru djupt han sjelf nedsjunkit i dryckenskapslasten. Att detta till ej ringa grad varit händelsen, kan man sluta sig till också af hans dryckessångers icke blott innehåll, utan ock antal, hvilket steg till öfver 400 [1]). Hvaraf framkallades det? Oemotståndligt påtvingar sig här det gamla ordspråket: *hvaraf hjertat fullt är, deraf talar ock munnen.* Med denna åsigt instämma ock samtidens vittnesbörd. Kellgrens stränga omdöme i den vägen skall framdeles anföras. Fersen säger, att Bellman var 1778 en *allmänt missaktad drinkare och en gyckelmakare för det lägsta folket*, samt *känd för liderligt uppförande.* Ulla Winblad har kallat honom *en drinkare, en suput.* Gjörwell, från ungdomen med honom bekant, har sagt, att *hans kropp blef i förtid utnött genom nästan daglig tjenstgörning i Bacchi tempel och genom en dyrkan utan gräns.* Blom berättar, huru 1793 vid grafölet efter en slags vitterlekare *de efterlefvande tröstade sig på källaren till kl. 5 på morgonen, Bellman i ett hörn med bränvinsflaskan, de öfriga med punch eller något dylikt.*

Troligtvis har dock Bellman i verkligheten icke varit så hejdlöst utsväfvande, som hans dikter antyda. Till en försupen rännstensliggare har han icke sjunkit. I fall han varit en sådan, skulle han svårligen kunnat skrifva så pass läsliga dikter, som dem han också under de sista åren författade; — ej heller mägtat hålla sig så pass

---

[1]) Vi hafva räknat 412. Men bacchanaliska beståndsdelar ingå till stor mängd i också andra hans sånger.

uppe, att konungen kunnat, om också blott i smyg, kalla honom till sitt sällskap; och att Svenska Akademien kunnat 1791 offentligen hedra honom med sin belöning. Leopold och en prost Ekström lära ock hafva sagt, det han visserligen en eller annan gång varit öfverlastad, men ingalunda, hvad man kallar, en fyllhund. Några säga ock, att han till följe af antingen nedsatta krafter eller ingånget giftermål [1]) har under sista årtiotalet fört ett stillare lif. Kanhända! Men hvarken i sånger af honom eller sägner om honom från dessa sednare år finnas några spår efter en sådan mer djupt gripande förändring; utan tvärt om efter ett än djupare förfall, såsom vår berättelse framdeles skall visa.

BELLMANS ENSKILDA LEFNADS-OMSTÄNDIGHETER.

Vi hafva redan berättat Bellmans missöden på ämbetsmannabanan, såväl i banken som manufakturkontoret och generaltullstyrelsen [2]).

Hvad han efter utträdet ur sistnämnde verk haft att lefva af, är oss okändt. Med anledning af hans många redan då till Gustafs ära uppstämda sånger, kunde man dock gissa på åtskilliga ur dennes handkassa erhållna understöd. Detta har åtminstone varit tillfället vid följande för Bellman i flere fall betecknande uppträde just vid i fråga varande tid.

Hans känslor för Ulla Vinblad hade tidigt trädt i dagen. Men det oaktadt blef han verkligen, ehuru på sitt eget sätt år 1773 förälskad i ett annat fruntimmer, Vilhelmina Norman, boende i Yxsmedsgränd mellan Vesterlånggatan och Stora Nygatan. Hon var ej ung, men vacker, välväxt och god sångerska, samt rask och tilltagsen. I spridda

---

[1]) Tidningen Den Välsignade Tryckfriheten klagade d. 23 Maj 1781, att *Anakreon gift sig och ej mer skref vers.*

[2]) En anteckning från Nov. 1776 tyckes dock visa, att han då ännu hade befattning vid något räkenskaps-verk.

uppsatser talade han gång på gång om den fagra Vilhelmina och om hennes för *kyssar gäldbundna bo; och huru i St. Vilhelminas domkyrka skulle pastor Bellmannus predika både ottesång, högmessa och aftonsång* m. m.[1]). Det gick slutligen så långt, att han i all sin fattigdom verkligen friade, och föremålet för hans kärlek tycktes i början icke alldeles obenäget. Men icke ens i denna vigtiga sak kunde han afhålla sig från skämt och gyckel. Både till mor och dotter skickade han bref af egendomlig art. Den förra, madam Norman, kallade han redan i förväg sin *svärmor*. I brefvet till henne införde han bland andra lustigheter också följande merit-lista.

1740 är jag till verlden född
Och af mina föräldrar gödd.
Sjuttonhundra fyratioett
Fick jag två års vett.
Sjuttonhundra fyratiotre
Gick jag i kolt och amman bre've.
Sjuttonhundra fyratiofyra
Kröp jag som en myra.
— — — — — — — —
Sjuttonhundra fyratiosex
Blef jag Versifex[2]).
Sjuttonhundra fyratiosju
Var jag så tokig som nu.
Sjuttonhundra fyratioåtta
Lärde jag röka och spotta.
— — — — — — — —
Sjuttonhundra sjuttiotvå
Visste mitt hjerta inte då,
Att jag i Augusti sjuttonhundra sjuttiotre
Skulle min älskvärda Vilhelmina få se.
Kära svärmor mig nåd bete!
— — — — — — — — —

[1]) *Kgl. Bibliotheket.* Bellmaniana.
[2]) Rimsmed.

Tala väl hos Vilhelmina
För en herde sjuk och kär.

Hans friarebref till dottern var af följande lydelse.

Högädla Mademoiselle!

Med och inunder den strida tåreflod, som mina ögon utpressa för hennes nådigaste fötter, dristar jag allerödmjukast och troinnerligen uppvakta henne denna postdag. Gud i himmelen vet, huru mitt beklämda hjerta utgjuter suckar natt och dag för den lyckan att, med dygd och kärlek förknippad, kunna göra mig värdig hennes, högädla mademoiselles, åtanka. Charmanta mademoiselle! hvarföre plågar hon med sitt stillatigande den, hvars diktan och traktan är att i stoftet vörda hennes gunstiga person? Sannerligen, liknar mitt sårade hjerta en tätting, skjuten af Dianas solglimmande blomsterpilar.

Förr skall solen sluta skina,
Förr skall hafvet gå sin kos,
Än jag glömmer Vilhelmina,
Täck och söter som en ros!
Ja, förr skall mitt trogna hjerta
Bli förbytt uti ett stop,
Än jag glömma kan min smärta ...
Herre, hjelp oss allihop!

Allernådigaste! fläta mina tårar i sin chinjong, virka mina tankar i sin roberong, och gör slut uppå min pina lång! Hon är den endaste i verlden, med hvilken jag vill dö, aflida och begrafvas i den mull, som oss arma syndare slutligen betäcka skall, sedan det jordiska är förbytt i det himmelska! Öfverhölj mitt beklämda bröst, som in i grafvens mörka vrå beständigt utgjuta vill suckar utan ända — tårarne stå mig i munnen och tankarne i ögonen ... Adjö, charmanta vän! Glöm ej en trogen

Haqvin Bager.

Dylika bref hafva troligtvis mer skadat än befordrat författarens sak, och en så bacchanalisk och dessutom fattig friare ville slägten icke veta af; snart ej heller Vilhelmina sjelf. Då han slutligen i egen person anmälde sig, svarade hon med några spotska ord om hans *orena linnekläder*. Han gick hem och skref i förtviflan en klagosång; men konungen gaf honom 3,000 d. k. m., med hvilka, säger berättaren, han troligen betalade åtskilliga källar-räkningar och sedermera tröstade sig [1]), och man hör ej mer i hans sånger Vilhelmina Norman omtalas.

Den nödställda belägenheten fortfor. Men år 1776 nämnde honom konungen till sekreterare i nummerlotteriet, hvarefter han också benådade honom med tittel af hofsekreter, så som berättadt är. Man ser tydligen, huru Gustaf sökte hålla denne sin ifrige lofsjungare uppe; men fåfängt. Redan 1777 samma år, han gifte sig, och kort efter erhållen syssla med lön beskref han sig sjelf som

— — ett Pindi vrak,
Hvilket under nattens kulna tak
Var om husrum angeläget,

och som derföre hos, man vet ej hvem, anhöll om bostad. En annan gång, ovisst när, har han hos hofmarskalken bedt om två rum på Karlberg, och beskrifvit, huru han, i händelse af bifall, skulle med sin son i famnen *tolka ömt kung Gustafs namn.* År 1783 var han stämd till betalning af en ingången borgesförbindelse. Under åren 1785—1789 blef han tre gånger och för egna skulder lagsökt [2]); ena gången var ej summan större än 17

[1]) *Vetenskaps-Akademiens Bibl.* Bergianska Saml. Band. 16. Gjörwell till P. Alströmer d. 12 Dec. 1774. I Siare och Skalder 6. 33 antages, att intet frieri varit i fråga och att här anförda bref blifvit skrifna endast på skämt. Motsatsen ådagalägges dock genom Gjörwells anförda bref.

[2]) Slottskansliets arkiv.

riksdaler. År 1788 begärde han få göra konkurs[1]; men tog snart sin ansökan tillbaka, emedan han troligen genom arf efter farbrodern i Cadiz erhållit medel att åtminstone för tillfället lugna sina fordringsegare. Hans ekonomiska belägenhet blef dock mer och mer bedröflig, hvarom längre fram.

Hans frieri till Vilhelmina Norman och huru det misslyckades, är nyligen berättadt. Efter att sedermera hafva erhållit hofsekreterare-tittel samt syssla med lön friade han år 1777 till ett annat fruntimmer vid namn Lovisa Fredrika Grönlund, dotter till en våg- och stämpelmästare vid packhuset. Hon var då 20 år gammal och beskrifves som en välväxt och behaglig qvinna, med hög panna, bruna genomträngande ögon, skarpt, qvickt, något satiriskt lynne, samt ståtlig hållning och stark karakter. Att hon, utrustad med sådana egenskaper, lät fästa sig vid en sådan make, synes måhända underligt; men torde hafva sin förklaring icke blott i hans snille, godmodighet och behagliga utseende, utan ock i den förhoppning, att hon med sina stora själsförmögenheter skulle kunna rädda och till ordentligt lefnadssätt återföra den utmärkte mannen; samma förhoppning, som dårat Lidners maka och lockat i förderfvet så många andra qvinnor. Likväl torde det något stillsammare lefnadssätt, hvilket enligt somligas berättelse Bellman skall hafva fört efter 1780, varit till någon del hennes förtjenst. Men den förändring, som möjligtvis egde rum, var ringa. Hans maka hade behof af allt sitt förstånd, all sin själsstyrka för att uthärda de många pröfningarna, nöden, husvillan samt mannens fortfarande oordentlighet och lättsinne, häldst ett sådant uppförande var i hög grad stridande mot hennes eget lynne. Detta kan i någon mån bedömmas af följande hennes berättelse från den tiden. Hon skall hafva sagt: *en*

---

[1]) **Skuldsumman var omkring 530 rdr.**

qväll satt Mikael hemma och spelte och sjöng helt ifrig för sig sjelf, så att vi trodde oss få en rigtigt huslig afton. Men då kom den skojarn Sergel och drog honom ut med sig, och sedan såg jag icke till honom på ett par dagar. Af detta omdöme öfver Sergel kan man sluta till hennes tankar om Bellmans andra umgängesvänner, kanske i någon mån om. Bellman sjelf. Bland dennes dikter finnes ej heller en enda sång om henne, men en stor mängd om Ulla Vinblad. Man har ock velat häraf sluta till ett mindre godt förhållande makarna emellan. Rätt godt kunde det väl ej heller vara; men efter något klandervärdt uppförande på hustruns sida finnes intet spår; — ej heller efter några svårare uppträden makarna emellan. Sådana blefvo troligen afböjda genom hans godmodighet och hennes förstånd.

Hon öfverlefde sin make i femtio år, men iakttog rörande hans person en tystnad, hvilken tycktes visa, att hon ansåg sig icke böra tadla, men ej heller kunna berömma [1]). Sägner finnas dock om ett eller annat ofrivilligt frambrustet stänkord. När vid aftäckandet af Bellmans byst 1829 hans beröm öfver allt genljudade, äfven från några fruntimmers läppar, skall hon hafva yttrat: *jag må väl undra, hvad de skulle hafva sagt, om de haft honom till man.* Hon afled slutligen 1847 vid en ålder af 90 år.

Med denna sin maka hade Bellman fem barn. Två dogo i unga år, två stannade utrikes och den femte, som stundom författade lyckliga vers, blef sidenkramhandlare och en ansedd borgare i Stockholm; men slutligen sinnesrubbad.

[1]) Författaren till dessa rader var omkring 1821 flere gånger i enkefru Bellmans sällskap och en gång i hennes dåvarande boning i huset N:o 110 vid Drottninggatan och fann hennes personlighet alldeles sådan, hon här ofvan blifvit efter Atterboms ord beskrifven. Hennes dåvarande bekanta berättade också de, att hon aldrig ville tala om sin man. Atterbom har i sistnämnde hänseende erhållit andra uppgifter.

Också inom familjekretsen gjorde sig Bellmans godmodighet gällande genom åtskilliga de sina tillegnade verser. Öfver svärfadern, som tyckes hafva varit en glad och lefnadslustig man, skref han tre sånger; öfver sin moder en, sin svärmoder en, sina barn flere. En bland dessa sednare börjar med följande ord:

Lille Karl, sof sött i frid!
Ty du får tids nog vaka,
Tids nog se vår onda tid,
Och hennes galla smaka.
Verlden är en sorge-ö;
Bäst man andas, måst man dö,
Och bli mull tillbaka.

Denna vaggvisa är allt igenom af ett rent och oskuldsfullt innehåll och har på den tiden och länge efteråt klingat från tusentals kärleksfulla mödrars läppar [1].

Att skrifva vackra verser åt sina barn, dertill var Bellman villig; men icke så, när det gällde att för deras vård, deras uppfostran afsäga sig nöjen, eller underkasta sig försakelser och ihärdigt arbete. Ehuru numera egande i sitt hem maka och barn, har han dock i det hela och allt framgent fortfarit med samma lefnadssätt som förut, och vi minnas, huru han t. o. m. uppmanade en dryckes-broder att ej låta från det muntra lifvet afhålla sig genom *hustrun och barnens lip och pip*. Man finner ej heller hos honom förr än på dödsbädden något djupare spår af ånger, af samvetsförebråelse öfver den sorg, han gjorde sina föräldrar, den nöd, hvari han störtade hustru och barn. Man frestas tro, att han härutinnan har af naturen saknat eller genom fortsatta utsväfningar förlorat allt samvete, och det så helt och hållet, att han icke visste af, icke

[1]) Det finnes efter Bellman också flere andra vackra vaggvisor, som ytterligare bära vittnesbörd om hans kärlek till oskuldens och menlöshetens ålder.

förstod, hur illa han uppförde sig; utan nedsjunkit till en medvetslös naturvarelse, som ej kunde för sina gerningar ställas till ansvar. De våldsamma begären, det gränslösa lättsinnet, jemnte vännernas, beundrarnes gränslösa beröm hafva väl ock hvar i sin mån bidragit till att öfverrösta, t. o. m. nedtysta de varningar, pligtkänslan möjligtvis stundom lät höra.

BELLMANS SISTA ÅR.

De naturliga följderna af hans lefnadssätt kunde icke uteblifva, och sjukligheten, fattigdomen och skulderna ökades år efter år. De sistnämnde blefvo än mer besvärande, sedan hans förut vanliga hjelpare voro, den ene konung Gustaf död, den andre, den sjelf fattige Schröderheim, i onåd. En rik borgare, Abraham Vestman, skulle väl ordna Bellmans penninge-angelägenheter; men det lyckades ej, och någon tid våren 1794 var denne för skuld bysatt [1]). Några vänner utlöste honom väl från häktet; men han befann sig hela tiden i ganska torftiga omständigheter. Det omtalas, hur han någon gång [2]) kom till sina bekanta med skor så slitna och obrukbara, att han fick stanna qvar och begagna vännens tofflor, tills ny fotbeklädnad hunnit anskaffas. Liksom ofta förut befann han sig också nu i förlägenhet om bostad. Med anhållan om hjelp härutinnan vände han sig ock till dåvarande regenten hertig Karl och bad att få sig upplåten en stuga vid Drottningholm och lofvade till gengäld besjunga hertigens dygder och att icke instämma i den ti-

---

[1]) En sägen är, att detta tillställdes af en fordringsegare vid namn Nobelius, och af harm deröfver, att denne ej lyckats förföra Bellmans hustru; (hon var nu 37 år gammal och hade haft flere barn). I åtskilliga verser har ock Bellman framkastat stickord mot bemälte Nobelius; men i en inlaga till slottskansliet d. 19 November 1785 har han deremot berömt samme man för ädelmodigt och oegennyttigt uppförande.

[2]) Kanske redan förut.

dens revolutionära sånger. Orden voro, att om hertigen beviljade Bellmans bön, då skulle från dennes

— — — Krönta lyra
Hjelten öfver böljorna [1])
Aldrig höra »ça ira»; [2])
Nej hans dygd skall jag bedyra.
Får jag dit [3]) *mitt hushåll styra?*
Eders Höghet, svara ja!

Hertigen gaf det begärda löftet. Också åt Gustaf Adolf egnade Bellman sin lyra och skref bland annat för dennes sjuttonde födelsedag ett tämligen långt lustspel, som slutade med mångfaldigt upprepade uttryck af beröm öfver den blifvande konungen.

Bellman hoppades att i den erhållna bostaden vid Drottningholm återvinna sina krafter. Men helsotillståndet var numera mycket försvagadt, till följe af det myckna sjungandet, sade några; drickandet, sade andra [4]). Hvilken än orsaken må hafva varit, helsan var för alltid borta. När vännerna löste honom från bysättningshäktet, begärde de i ett då tillställdt samqväm få höra någon bland hans *roliga visor.* Han efterkom deras önskan, dock med motvilja. Blicken var matt och rösten bruten, och den *roliga visa,* han uppstämde, var den kända episteln *Drick ur ditt glas! Se döden på dig väntar!* De flesta berättelserna och en mängd hans egna dikter visa dock, att han äfven under sista åren vidhöll samma tänke- och lefnadssätt, som förut. Hans ord och sånger blefvo t. o. m. än mer råa och stötande.

[1]) Hertig Karl.

[2]) En då för tiden ryktbar republikansk revolutionär sång i Frankrike. Man visste, att hertig Karl hyste mycken fruktan för de från detta land inträngande ideerna.

[3]) Till stugan vid Drottningholm.

[4]) Gjörwells ord voro: *utaf den snart dagliga tjenstgöringen i Bacchi tempel, af en dyrkan utan gräns blef hans kropp i förtid utnött, sinnet förslappades, helsan förlorades och lungsot tillkom.*

Vi minnas det sätt, hvarpå han nu, år 1794, beskref sina första utsväfningar [1]; likaså de bacchanaliska lärdomar, han gaf sin egen son. Mot slutet af 1792 skref han en dikt, kallad *Bacchi Port*, ur hvilken vi anföra följande två strofer:

Kors ur mundgipan, hvad röda floder,
Sillsalad, byckling och kyckling, pastej;
Fatta i klappen på porten, broder!
Håll fast i knappen, i skörtet på mej!
Bulta på porten och dansa och klif!
Medan jag lemnar min råga i gränden,
In genom strupen och ut genom änden:
Summa summarum, vårt vanskliga lif.

Säg oss, om nedrig nog du kan vara,
Mot lilla Iris i Gråmunke-gränd,
Inte dess bolster och krus försvara,
Just liksom nymfen dig vore okänd.
Ut då för tusan, från bordsändan ner,
Brinnande klart till vinets ära,
Våga dig inte att nalkas oss nära,
Om du ej Venus och Bacchus tillber [2]).

År 1792 umgicks han mycket med en major Kempensköld på Tjelfvestad i Nerke. Till denne skref han flere dikter, ofta rätt ruskiga och illustrerade genom motsvarande teckningar. En gång lät han både i sång och på bifogade ritningar sina fordna vänner, Movitz, Bredström och fader Berg m. fl., förvandlade till svin och med påtecknade igenkännings-numror, paradera för herrskapet Kempensköld vid dettas intåg i Söder-Telje. I en s. k. gratulation till sig sjelf på Karlsdagen beskref han, huru vid hans blifvande begrafning kistan skulle från *lazarettet bortbäras af politi-karlar och vissa medlemmar af andra könet.* Om sin begrafning skref han en annan gång:

---

[1]) *Sidd.* 81. 83.

[2]) Flere dikter i samma anda kunde från dessa år införas.

Men go' vänner, hör min tanka:
Gör min jordafärd ej grann!
Blott ett litet skrank af planka,
Der min kista ställas kan!
Svep mig bara i ett lakan,
Som tillhört en viss mamsell!
Lägg en psalmbok under hakan
Och i mun en karamell!

Fäst se'n vackert på min kista
En försilfrad messingsplåt,
Der min födsel och mitt sista
Läsas kan med suck och gråt.
»Skrif:» I denna kista hvilar
En olycklig vandringsman,
Sårad utaf Astrilds pilar.
»Amen, amen ..... Sofve han!»

År 1793 uppsatte han följande ordning om processjonen, då hans *lik en gång skulle från krogen Förgyllda Lyran föras till grafven.*

1:o ledet. *Härolden Nyström med prestafven.*
2:o » *Fruarna Westman, Bellman, Schröderheim* [1]).
3:o » *Fruarna Quiding, Palmstedt, Billmark; en härold, brodren Roth, med prestafven; brodren Fjellman i lång nattrock med flor i hatten.*
4:o » *Sex politigubbar med facklor och Teresia med graföls-kringlorna.*
5:o » *Tvenne Bacchi män med hvar sin ankare på hufvudet.*
6:o » *Brodren Wetz med likkransen.*
7:o » *Brodren Blix med parentation på en tallrick.*
8:o » *Brodren Hilleström med porträttet.*
9:o » *Fyra Bacchi kommendörer med kista upp och nedvänd.*

---

[1]) Död redan 1791.

10:o ledet. *Hund och svin.*
Trakteringen sker på Kräftriket o. s. v.

Med landets anseddare skriftställare eller personligheter har Bellman under dessa sista år icke stått i närmare förbindelse; de tyckas hafva mer eller mindre dragit sig från honom tillbaka. Orsaken låg ej blott i beskyddarnes, konung Gustafs och Schröderheims bortgång och i hans eget mycket utblottade tillstånd, utan förmodligen ock i beskaffenheten af hans sednare skaldestycken och i dessas aftagande snille men bibehållna eller ökade fel [1]; och i deras beständiga och ytterliga lofsjungande af de för tillfället magtegande, vare sig Gustaf, Karl eller Gustaf Adolf. Detta och i synnerhet beprisandet af den förste också efter 1789 års riksdag har troligen väckt mycken ovilja. Som Bellmans sällskaps-vänner och gynnare framträdde nu förnämligast en gulddragare Wiman [2], en fru Helena Quiding [3]) på Heleneborg, och de förut omtalade bryggaren Westman och kaptenen Kämpensköld. Det var till ära för dessa personer och deras hem, som Bellman nu mera uppstämde sina flesta tillfällighets-vers.

Från och om hans sista tid finnes en berättelse af följande ordagranna innehåll:

»*Anande, att hans yttersta timma ej vore aflägsen, lät han tillsäga några återstående förtrogna, att ett samqväm med dem, liksom i förflutna dagar, skulle vara honom kärt. Han trädde dem till mötes nästan skugglik, men med sitt fordna vänliga leende; äfven i glasens klang deltog han, ehuru sparsamt; och snart förkunnade han, att han ville låta dem »ännu en gång höra Bellman». Mägtigare än någonsin grep honom nu sångens ande, och sammanfattade alla strålarna af hans flyende bildnings-*

[1]) Se t. ex. stycket Bacchi Port sid. 170.

[2]) Hans sommarlandställe var Elfvik på Lidingön. I grannskapet bodde den politiske skriftställaren Blix, med hvilken Bellman derigenom kom i någon beröring.

[3]) Sedermera skild från sin man, hvilken rymde ur landet.

kraft till en improviserad afskedshelsning. En hel natt igenom, under oafbrutet strömmande ingifvelse, sjöng han då sina glada lefnadsöden, sin milde konungs lof, sin erkänsla mot försynen, som låtit honom födas bland ett ädelt folk och i detta nordiskt sköna land. Slutligen gaf han hvar och en af de församlade, med en serskild strof och melodi, som uttryckte det egendomliga både af den tillsjungnes personlighet, t. ex. Hæffners tysk-svenska brytning, och af skaldens förhållande till honom, sitt tacksamma farväl. I tårar bönföllo omsider hans vänner, att han skulle upphöra för att skona sitt redan starkt angripna bröst; men han svarade: »låtom oss dö, som vi lefvat i musik!» tömde sitt sista champagne-glas och uppstämde i dagbräckningen sista strofen af sin sång ... Från denna stund sjung han icke mer» [1].

Redan är berättadt, huru under sednare åren hans helsa mer och mer försvagades. I November 1794 nedlades han på sjukbädden. Plågorna blefvo långvariga och svåra. Drag af det skämtsamma lynnet sägas dock hafva emellanåt framskymtat. Det berättas t. ex. att hans maka en gång klagande omtalade sitt blifvande armod, och att han då bad henne uppspänna en paraply, och när hon med en sådan öfver sig framträdde, sade han: *Se så! nu dör jag lugn; ty jag ser dig hafva tak öfver hufvudet* [2]. Under sjukdomens fortgång inträdde dock en allvarligare sinnesstämning, och han författade nedanstående skaldestycke:

---

[1]) Denna utförliga berättelse och dess praktfulla ordalag äro af Atterbom, hvilken, liksom Sondén, uppgifver Hæffner som sagesman för sjelfva uppträdet. (Phophoros 1813 sid 58 och Siare och Skalder 6. 35). Om sagesmannens opålitlighet och vana att improvisera fakta, se Rydquist (Pantheon 20. 34.) och Palmblad (Biogr. Lex. 6. 306.) och Ljunggren (Sv. Vitterh. Häfder 2. 258.) Man vet dock, att Bellman stundom hållit sådana poetiska möten (s. sid. 86.) Det är alltså ganska troligt, att något uppträde af dylik art också nu egt rum.

[2]) J. G. Carlén säger, att denna allmänt spridda berättelse är ogrundad.

Med denna svaga hand jag fattar än en gång
Min lyra för att ge kanske min sista sång.
Dess ton, förstämd och svag, om min förvandling bådar.
Jag re'n i trädens skygd den tysta mullhög skådar,
Der jag naturens skuld skall återbörda få,
Och en lycksalig hamn mot lifvets stormar nå.
Glad kastar jag en blick på detta fridens läger,
Och med förnyad kraft mitt rörda hjerta säger:
Se denna tillflyktsort, som ödets Herre gaf,
En gräns för ditt förtryck, ett slut på lifvets smärta;
Ljuf och högtidlig syn för hvarje dödligt hjerta;
Då brottets uslingar med rysning se sin graf.

Denna vers uttalar helt andra känslor och tankar än de förut vanliga; ännu dock endast trötthetens längtan efter hvila, men icke någon ånger, något ogillande af det fordna lefnadssättet. Dessa känslor inställde sig dock slutligen, också de. Vi minnas, huru han förut under fulla styrkan af sin manna-ålder och i fulla farten af sina nöjen hade några gånger, ehuru blott sällan, vaknat till insigt af det förkastliga i sitt lefnadssätt, och huru han i sådan sinnesförfattning uttalade allvarliga varningar till både andra och sig sjelf, t. ex. följande bön:

Milde Gud! mitt rop anamma
I mitt Sodom, der jag bor.

Dessa jemnte den första ungdomstidens religiösa tankar började slutligen vakna med förnyad och oemotståndlig kraft. Han yttrade nu mera djup ånger, samt höll för sin omgifning andeliga uppbyggelse-tal. *Han blef*, heter det, *under sin sista sjukdom tillfullo, till både kropp och själ, nykter, ångrade sina öfverskred, höll de mest andliga tal för hustru och barn och dog med stor uppbyggelse för alla närvarande* [1]). Det inträffade d. 11

[1]) Orden äro af Gjörwell, den ende, från hvilken vi ega underrättelse om Bellmans sista stunder.

februari 1795 och han begrofs på Klara kyrkogård, som det tyckes, utan någon större högtidlighet [1]).

Dödsfallet väckte för tillfället föga uppmärksamhet. En slägtinge och vän införde i Dagligt Allehanda ett kort och mycket berömmande grifteqväde; den gamle kamraten Hallman skref ett annat men mycket tillkonstladt [2]). För öfrigt egnades icke åt hans frånfälle någon uppmärksamhet, någon vers, hvarken af de lärda tidningarna, ej heller af någon bland då tidens anseddare skriftställare; hvarken af Adlerbeth, Bergklint, Blom, Franzén, Gyllenborg, Kellgren, Leopold, Oxenstierna eller Thorild. Alla iakttogo en betydelsefull tystnad.

En återblick öfver Bellmans författare-bana finner deri fyra olika skeden, dock med i hvarandra sammanflytande gränser.

Det *första*, åren 1756 till 1760 innefattar det religiösa och moraliska skriftställeriet.

---

[1]) En sednare tiders motsatta berättelse saknar, så vidt vi veta, alla bevis.

[2]) Som prof på hvad då stundom skulle anses för qvickt, införa vi det i ordagrann afskrift.

Dollman beg,
Och de skantra falders muder
Svander kalkande uskader
Enne dälskling toterag.
Boch, som äst han lintsen kransar,
Håg på honom loldt och mig.
Grede: Sakland pist en handar
Erge sven -- och det är näg.

För den, som lyckades utgissa bokstäfvernas omflyttning, blef innehållet följande.

Bellman dog,
Och de muntra skalders fader
Under svalkande kaskader
Denne älskling återtog.
Och som bäst han kransen lindar,
Såg på honom mildt och log;
Sade: Grekland haft en Pindar,
Sverge en — och det är nog.

Det *andra*, åren 1760—1772 är företrädesvis det, under hvilket skalden, utan tanke eller beräkning på någonting annat, sjelf hänförd, sjöng sina hänförande dityramber till glasets, qvinnans och den bacchanaliska sällskaps-glädjens ära. Detta var hans högsta blomstring och den tid, under hvilken han skref de flesta bland sina mest berömda dikter.

Det *tredje* skedet, 1773—1792, var på en gång bacchanaliskt och politiskt [1]). Han uppstämde derunder sina sånger mest till Bacchi, men ganska ofta också till Gustaf den tredjes och hofvets ära. Vid skedets slut framstå på ena sidan Kellgrens berömmande företal och Svenka Akademiens belönande pris; — men på den andra förstörda kropps- och själskrafter, och ett hos många förstördt anseende; näml. hos dem, hvilka betraktade honom som en förrumlad person och tillika som en besoldad hofpoet.

Det *fjerde* skedet, 1793—1795, visar honom med hänsyn till kroppskrafter, till poetisk förmåga, till anseende, till umgängeskrets så nedsatt, som vi nyligen beskrifvit.

BELLMANS SKALDERYKTE.

Vexlingarna härutinnan äro mycket betecknande för allmänna tänkesättet under olika tidskiften och utgöra vigtiga bidrag till Sverges inre historia.

Hvilka och huru stora förhoppningar Bellman vid sitt 17:e och 18:e år ingaf, är redan berättadt [2]); likaså, huru han kort derefter kastade sig in i det bacchanaliska lefnadssättet och skaldeyrket. Båda delarna stodo i uppenbar strid mot andan hos den tidens tongifvande författare, en Bergklint, Celsius Gjörwell, Gyllenborg, Lilliestråle m. fl. Det är derföre troligt, att dessa redan af moraliska skäl

---

[1]) Att han derunder utgaf också Zions högtid, är berättadt.

[2]) Sid. 80, 81.

känt mot honom och hans skaldekonst en ej ringa ovilja. Dertill kom, att friheten, för att icke säga sjelfsvåldet, i också den yttre formen af hans dikter var för denna tid någonting alldeles nytt och tillika stridande mot dittills antagna åsigter och regler. Bellman blef ej heller af dåtidens medelålders-litteratörer intagen i deras *Tankebyggare-orden;* icke ens i det sällskap, kalladt *Vitterlek*, som Bergklint, då varande student, hade för yngre skriftställare stiftat [1]). Han stod ej heller i närmare beröring med någon bland dessa, vare sig äldre eller yngre författare, utan i stället med sådana som Schröderheim, Hallman och Kexel. I dessas sällskap och anda utbildade han än mer sin personlighet och sin skaldekonst. Denna sednare hade ock redan 1772 mognat till både form och innehåll. I Juli månad sistnämnde år ämnade han utgifva en samling af 134 mest bacchanaliska qväden. Bland dessa befinnas ganska många af de för honom mest karakteriserande och af kännare mest berömda. Handskriften var redan färdig, och författaren anhöll hos regeringen om privilegium till utgifvandet och om fribet från charta-sigillata-afgift. Ansökningen hänvisades till vederbörande ämbetsmyndighet, men intet svar följde, intet privilegium gafs, eller hann af denna regering gifvas; ty fem veckor derefter inträffade årets bekanta statshvälfning. Men ej heller från Gustaf sjelf, som nu fått afgörande magten i sin hand, erhölls [2]) något svar, något privilegium. Konungen hade visserligen redan vid denna tid fäst uppmärksamhet vid Bellman. Dennes då framställda förslag

[1]) I Nya Allmänna Tidn. 1773 n:o 181 har dock Bergklint infört en vers med beröm öfver Bellman; men dervid uttalat den önskan, att *renare känslor måtte få plats i skaldens hjerta.* I sina bref till den unge Oxenstierna (i oxenstjernska arkivet) har ock Bergklint omkring 1763 varnat denne sin förre lärjunge för de muntra qvällsamqväm, som stundom ledde till rännstenen.

[2]) Så vidt man vet.

att inför allmänheten framlägga nämnde dryckesvisor gick likväl icke i verkställighet. Orsaken var måhända den, att både då och under närmast följande år var tonen för ett sådant skaldskap mindre gynnsam [1]). Mot detsamma uppreste sig den kyrkliga myndigheten. År 1773 infördes i några tidningar en kort af Bellman författad vers af något ehuru ej serdeles fritt innehåll. Den öfverklagades af konsistorium, och Gustaf lät justitie-kansleren tilldela författaren en varning [2]). Den bacchantiska och bacchanaliska andan i Bellmans sånger öfverensstämde ej heller med de tänkesätt, som lifvade och ledde den tidens i alla vägar framstående personer; vetenskapsmännen Bergman, Ihre, Lagerbring, Linné, ämbets- och medborgsmännen Bäck, Ehrensvärd, Faggot, Nordencrantz och Örnsköld, skriftställarne Celsius, Gjörwell, Gyllenborg m. fl. Med rätts- och sedekänsla, stärkt genom så många och vördade medborgares ord och exempel, har den tidens svenska folk visserligen beundrat snillet i Bellmans sånger, men dragit sig tillbaka för innehållet. Som taleman för dessa ogillande tänkesätt framträdde ock Kellgren. Uppfostrad i ett fromt och ordentligt föräldrahem hyste denne i sin första ungdom dermed öfverensstämmande tänkesätt och hade dylika uttalat i flere redan under vistelsen i Åbo tryckta dikter. Med sådana åsigter ogillade han mycket i Bellmans sånger; och äfvenså, att man liknade denne vid Anakreon, hvilkens visserligen sinnliga dikter likväl vanligen voro utmärkta af finhet och formfulländning. Ehuru Gustaf den tredje redan tagit Bellman i beskydd och till medlem i Augusti-brödernas sällskap, kände sig dock

---

[1]) Det var ock först 1790, som man från trycket utgaf Fredmans Epistlar, bland hvilka dock de flesta redan 1772 voro färdiga till tryckning.

[2]) Dagl. Allehanda N:o 180. Nya Allm. Tidn. N:o 121. Rådsprot. d. 4 Nov. och Stadskonsist. prot. d. 19 Aug., 5 Okt. allt 1773.

Kellgren drifven att mot både skaldearten, skalden och hedersnamnet uppträda, och han gjorde det offentligt och med den sårade rätts- och sedekänslans förtrytelse och med den varmhjertade ungdomens brusande ifver; så brusande, att han glömde göra rättvisa åt det myckna snillrika och sannt poetiska, som dock hos den angripne sångaren förefanns. Kellgrens ord voro följande:

»*Anakreon, hvar är ditt lof?*
En annan stulit har din lyra,
Som, rik i fylleri och yra,
Förtjusa lärt Priapi hof;
Som lik i otukt med Chrysipper,
Och lika rik på vittra föl,
Ur svenska krogars Aganipper
Sin ådra fyllt med dubbelt öl.
Hans muser sig på spinnhus nära,
Hans gracer ligga under kur.
Och uti Platskans [1]) *jungfru-bur*
Han kärleksgudens språk lärt föra [2]).

Vi känna ej något annat Bellmans yttrande härom, än följande till fru Schröderheim sända vers.

Att mina strängar spänna
Och nu på lutan slå,
Det vågar jag ej på.
En Kellgren hvässt sin penna
Mot mig i stad och hof.
Göm detta [3]) *för hans öga;*
Fastän det rör mig föga,
Hans klander eller lof.

---

[1]) En kopplerska, vid namn Platen, som i Adolf-Fredrikstrakten höll, hvad Kellgren kallade, *jungfrubur*.

[2]) Orden förekommo i första upplagan af Kellgrens skaldestycke *Mina Löjen*.

[3]) Det var en afskrift af parentationen öfver Lundholm. Se sid. 98.

Med någon afprutning på den ungdomliga och poetiska häftigheten, var troligen i början af 1770-talet den bildade svenska allmänhetens, åtminstone flertalets, omdöme öfver Bellman ungefär detsamma, som Kellgren uttalat. Huru den tidens bättre skalder icke i sina kretsar honom upptogo, är redan berättadt; likaså huru Fersen betraktade hans dikter som »*krogpoesi*». Gjörwell yttrade sig ock med ovilja om dessa, som han kallade dem »*Vällustiga visor*». Äfven Bergklint och Oxenstierna, tyckas hafva hyst åtskilliga betänkligheter. På denna punkt stod Bellmans skalderykte åren 1766—1777.

Men under Gustafs regering blef litteratörernas och allmänhetens moraliska finkänslighet mycket försvagad; orsakerna dels allmänt europeiska och litterära, dels enskildt svenska och personliga. förhållanden.

Frankrikes då för tiden stundom mycket lättfärdiga litteratur blef till följe af sin snillrikhet mer och mer i Sverge [1]) känd och prisad, och lyckades, kanske ej minst genom sitt lättsinne, att undantränga den föregående tidens allvarligare men ock mindre lockande vitterhet. Härigenom blef hos mången den förra känslan för renhet och sedlighet försvagad, och på samma gång naturligtvis ock den förra oviljan mot Bellman. Den vittra smak, som beundrade Voltaires sång om La Pucelle, kunde ej fördöma Bellmans om Ulla Vinblad. Till förändringen bidrog ock Gustaf den tredje sjelf. Det mer och mer osedliga lefnadssättet vid hans hof och bland flere hans gunstlingar spridde till följe af både konungens och gunstlingarnas snille och behag sin förledande smitta till

[1]) Vid samma tid har en dylik anda gjort sig gällande också hos Wieland och flere Tysklands skriftställare; på sätt och vis likaså i England genom Fielding m. fl.

andra folkklasser. Exemplet från tronen, alltid verksamt, blef det än mer, när det gafs af en snillrik och i mycket älskvärd konung. Och denne sågs nu på ett i ögonen fallande sätt hylla Bellman. Skalden hade väl blifvit på ett föga hedrande sätt skild från den första, kanske ock från den tredje bland sina förut innehafda sysslor och hade i öfrigt som person ett tämligen tvetydigt rykte. Sådant allt oaktadt gaf honom konungen, som berättadt är, inom få år, en fördelaktig syssla samt en hoftittel; och ehuru dåtidens anseddare skalder icke ville kalla honom till medlem af deras sällskaper, lät dock konungen stundom kalla honom till deltagande i sina enskilda förlustelser, och sig sjelf kallas till fadder vid hans sons dop. Härigenom hade han tagit i försvar och på sätt och vis adlat Bellmans vitterhet. Följderna uteblefvo ej. De, som ogillade åtskilligt i dennes dikter, vågade ej öppet uttala tänkesätt, så uppenbart stridande mot dem, konungen, den mägtige, snillrike, litterärt bildade konungen ådagalaggt. De, som till följe af eget tänke- och lefnadssätt ursäktade, kanske älskade bellmanismens sjelfsvåldighet, blygdes ej längre att öppet uttala sina tänkesätt, sedan konungen med sådant exempel föregått. De, som hittills icke tagit kännedom om den af många klandrade sångaren, ansågo sig numera dertill förpligtade, sedan denne blifvit af konungen så uppenbart hyllad. Det blef alltså snart en modesak att läsa och prisa en af den utmärkte fursten så firad skald. Beprisandet blef dock snart icke blott en modesak, utan ock en följd af den beundran, som bekantskapen med hans stora snille väckte; och dessutom af den nya anda, det fransyska lättsinne, som begynte göra sig gällande. Till följe af denna tidsrigtning började nämligen några skriftställare att stundom egna sina snillen och pennor åt föremål af mindre sedlig art; och detta blef händelsen också med Kellgren. Denne, hvars ungdoms-känsla häftigt upprest sig mot en

dylik vitterhet, blef dock under vistelsen i Stockholm snart lockad att sjelf till sådana tänkesätt öfvergå; lockad, dels af starka personliga anlag, dels af den i många högre kretsar herskande tonen, dels af de lysande exemplen från Frankrike. Han började fördenskull att låta i Stockholms-Posten intaga articklar af den förut bittert klandrade Bellman; och skref och tryckte sjelf flere skaldestycken, i hvilka han till sina älskarinnor, Zulma och Rosalie m. fl. uttalade känslor, hvilka, ehuru klädda i finare ord, likväl voro i grunden lika klandervärda, som dem, Bellman sjungit för Ulla Vinblad [1]). Till följe af sådana tänkesätt åtog han sig ock 1790 att skrifva ett lofordande företal till Fredmans Epistlar, hvilka då skulle utgifvas. I detta gjorde han rättvisa åt Bellmans snille, och förklarade hans dikter vara *frambrustna ur en lågande bildnings sköte.* Han ursäktade ock åtskilliga dess formfel. *Eg*, skref han, *skaldens känsla, eg ynglingens hjerta, älska, drick och sjung, och du skall se dessa fel förvandlas till snilledrag, eller skall du ej se dem.* Kellgren tillät sig också ett försvar för *oanständigheterna;* ett försvar, som ogillade, icke oanständigheten, osedligheten i sig sjelf, utan blott framställnings-sättet, om nämligen detta icke var nog lätt och behagligt. År 1790 skref Bellman flere smärre lustspel, som uppfördes till hofvets nöje. Året derpå och med Kellgrens förord, gaf honom ock Svenska Akademien det lundbladska priset, åt honom framför Lidner och Hallenberg [2]), och förklarade dervid sin *aktning för hans sällsynta och originella snille.* I Februari 1792 har, säges det, Leopold till honom skrifvit en sång, som började med följande rader:

---

[1]) Jfr. t. ex. Kellgrens sång till Rosalie med Bellmans till Ulla Vinblad Epist. N:o 28 v. 5.

[2]) Lidner hade då skrifvit Spastaras Död, Året 1783, Medea, Yttersta Domen; och Hallenberg 3 delar af sin allmänna historia, och börjat utgifva Gustaf Adolfs.

Odödlige Bellman! du andas då än!
Ditt blod, som din vers än med liflighet flyter;
Än Sverge af kungen bland sångare skryter,
Än skryter jag af att dig äga till vän.

Så högt stod i vissa kretsar Bellmans anseende vid slutet af Gustaf den tredjes regering. Litteratörernas välvilja och beröm hade likväl äfven då sin gräns. Oaktadt Bellmans erkändt stora snille, oaktadt konungen och Schröderheim honom mycket hyllade; detta allt oaktadt, gjorde sig dock rätts- ock sedekänslans fordringar äfven här gällande. När 1791 lundbladska priset tillerkändes åt snillet i hans sånger, yttrade Svenska Akademien tillika, att den icke derföre gillade valet af dessas föremål [1]) och anförde dessutom Bellmans behöfvande tillstånd, som också ett skäl att tilldela honom nämnda belöning. Ehuru gång på gång ombetrodd att skrifva för hofvets nöje, blef han dock aldrig invald i Svenska Akademien, icke i Vitterhets-akademien, icke ens i sällskapet Utile Dulci. T. o. m. inom Par Brikoll tyckes han hafva på slutet blifvit i någon mån undanträngd af Hallman. Han tillegnade väl flere sånger åt några ryktbara författare, t. ex. Kellgren och Leopold, och dessa gjorde rättvisa åt hans snille. Men hvarken de eller några andra anseddare skriftställare plägade med honom ett närmare och personligt umgänge. Den ende bland dåtidens anseddare snillen, som förtroligare med honom umgicks, var Sergel, hvilken sjelf någon tid gerna sökte muntra lag. Några andra herrar slogo väl öfver honom en skådepenning och läto på sina porslins-tallrikar måla uppträden ur hans dikter, samt voro stolta öfver att se hos sig den ryktbare och snillrike sångaren, oaktadt dennes mer och mer tilltagande torftighet. Men bland dem, som under sista tiden mest hyl-

[1]) *Svenska Akad. prot.* d. 19 Jan. 1791.

lade och drogo till sig hans egen person, fanns som nämndt är, ingen enda anseddare skriftställare. På detta sätt och till denna punkt hade under åren 1777—1792 Bellmans rykte utbildat sig.

Berättadt är, huru efter 1792 de andra skaldernas vänskaps-betygelser tystnade. Dertill bidrogo icke blott konungens, den mägtige beskyddarens död samt beskaffenheten af Bellmans sednare sånger, och lefnads-omständigheter; utan derjemnte några då inträffade allmänna och verldshistoriska händelser. En ny regent förskjuter ofta den föregåendes gunstlingar, en ny tid den föregåendes åsigter. Detta sista skedde vid nu ifrågavarande brytning så fort och så i stort, att en mer hastig, allmän och djupt gående förändring sällan inträffat. Den fransyska revolutionens rysliga företeelser uppskakade och uppskrämde alla sinnen, och man började inse, att orsaken till de inträffade gräsligheterna låg till betydlig del i den anda af otro, lättsinne och osedlighet, som tillförene herrskat. Från ruset af dessa förvillelser uppväcktes följaktligen de flesta Europas folk, och äfven det svenska; och detta sednare med stort skäl. Högst betänklig hade näml. varit den anda, som inom vårt fädernesland gjorde sig under Gustaf den tredjes regering mer och mer gällande. Sverge fick bevittna framdragandet af mycket sedeslösa gunstlingar; vidtagandet af många också i moraliskt hänseende klandervärda styrelse-åtgerder; uppkomsten och gynnandet af en litteratur, som gäckade religionens läror och hvars erotiska och bacchanaliska sånger öppet försvarade ett lättsinnigt och lastfullt lefnadssätt. Det var naturligt, att svenska folket, sedermera väckt till allvar och eftersinning, skulle vända sig med ovilja från det myckna klandervärda i dessa företeelser. Ett mer allvarligt och sedligt

tänkesätt gjorde sig ock snart gällande, äfven inom litteraturen. Kellgren sjelf började under sina sista år att till ämne för sin sång välja ej mer de *sjudande lidelserna* eller den *blinda kärlek, som rasar, njuter, ångrar sig och flyktar, utan de stilla dygderna, tro, sämja, redlighet och oskuld.* I dessa renare och ädlare toner instämde det yngre skaldeslägtet, och i synnerhet Franzén. Förändringen var visserligen i sin helhet en följd af verldshistoriska tilldragelser. Inom svenska vitterheten var dock sist nämnde skald det främsta och förnämsta uttrycket för den anda af renhet och allvar som gjorde sig gällande i motsats till den nästföregående tidens såväl erotiska som bacchanaliska poesi.

Med hänsyn till den förra, minnas vi, huru den med allt sitt snille, dock hade sitt lif och sin lust i den smittsamma atmosferen af yppighetens boudoirer eller krogarnas s. k. kärlekstempel, och bland sådana skönheter som Rosalie och Zulma i den förra och Ulla Vinblad i den andra kretsen, samt i den dyrkan, som åt sådana huldgudinnor egnades. Hvad hade för svenska folket följden blifvit, om en sådan erotisk vitterhet, åtföljd af en motsvarande bacchanalisk, fått en längre tid inverka på allmänna tänkesättet? Det var Franzén, som från en sådan fortsättning frälsade oss. Det var han, som genom sina sköna sånger om Selma återförde svenska erotiken till oskuldens och naturens paradis.

Lika kraftigt och välgörande inverkade han ock på den bacchanaliska litteraturen; eller rättare sagdt på de glada sällskaps-sångerna. Sådana uppstämdes också af honom, men icke sjelfsvåldiga och vilda, såsom Bellmans, utan lugna och smakfulla, mer verkligt anakreontiska. De voro tillika i hög grad både snillrika och formfulländade, t. ex. *Sörj ej den gryende Dagen förut!* eller *Goda gosse, glaset töm!* m. fl. Vi minnas verserna

Drick ur den sparade
Ungdomens bål!
Drick den bevarade
Oskuldens skål!
Glädje och dygd
Elda hvarannan;
Kransad om pannan,
Visheten skämtar i vinrankans skygd.

eller

Drick men sällan och med mått!
Minns, hvad Syrach skrifvit!
Vin och vänskap smaka godt,
När de gamla blifvit.
Tänk hvad fröjd på gamla da'r
Gubbens hjerta känner!
Gammalt vin har gubben qvar
Än åt gamla vänner.

Hvilken himmelsvid skilnad i anda och ton mellan en dylik sång och Bellmans! Att i synnerhet under den allvarligare tid, som efter 1792 inträdde, dessa så sköna och tillika så rena sånger skulle i hvarje ädlare sinne, hvarje ädlare sällskap undantränga bellmanismen, var naturligt. Så skedde ock. Uppburna af vackra åhlströmska melodier och tillika af ett innehåll, som kunde sjungas och måste älskas i hvad sällskap som häldst, blefvo de ock under nu inträdande tidskifte med förtjusning sjungna långt mer än med Bellmans varit händelsen både förut och efteråt.

Ofvannämnde omskapning genomförde Franzén utan någon polemik mot den förra tidens författare. Han uppstämde blott sina egna snillrika och rena sånger. Det behöfdes ej mer. Vid dessa ljud vände sig svenskarne genast från den förra tidens både erotiska och bacchanaliska sånger, och helsade med jubel uppenbarelserna af en högre och renare vitterhet.

Till denna förändring bidrogo ock flere den nya tidens skalder, A. G. Silfverstolpe, A. C. Kull-

berg, i flere fall ock J. D. Valerius; och ej minst fru Lenngren. Genom hennes snillrika teckningar ur folklifvet, såväl allmogens som medelklassens, blefvo också på detta fält Bellmans dikter undanträngda; häldst dessa sednare förnämligast tecknade icke det egentliga folklifvet, utan blott en del af hufvudstadens kroglif.

Under flere år, ungefär 1795—1812, har allmänheten vanligtvis fällt öfver Bellman det omdöme, att han var en utomordentligt rikt begåfvad skaldenatur, och tillika en god- och gladlynnad menniska; — men att han bortslösade på ovärdiga ämnen sina herrliga poetiska gåfvor, och på ett oordentligt lefnadssätt sin helsa och sin tid; och att hans bästa dikter visserligen öfverflödade af lif och snille, men tillika ofta nog af råhet, sjelfsvåld och osedlighet [1]). Också hördes de nästan aldrig i fruntimmerssällskap föredragas, och äfven i manliga samqväm blefvo de, som sagdt, mer och mer undanträngda af Franzéns, Valerii m. fl. sånger.

Sådana ungefär voro de åsigter, som under åren 1795—1812 mer och mer stadgade sig såsom allmänhetens slutliga omdöme öfver Bellman och hans poesi.

Ehuru grundad och rotfästad denna uppfattning tycktes vara, började dock efter några år en helt annan låta höra sig.

Upplysnings-tidehvarfvets rationalism hade älskat mer förnuftet än inbillningskraften och inom poesien hyst ej ringa benägenhet för lärodikter. Den sedermera uppträdande europeiska reaktion, vi nyss omtalat, var fiendtligt sinnad mot hela upplysnings-tidehvarfvet och dess rationalism, följ-

[1]) J. G. Carlén säger, att man under den tiden skämdes för att sjunga Bellman. Så torde ock ofta nog varit händelsen. Danska tidskriften Nordia 1794. s. 48 tillerkände Bellman snille, qvickhet, naivitet; men beskyllde honom för osedlighet i innehåll och smaklöshet i form.

akteligen ock mot lärodikten; men hyllade i stället den skaldekonst, som hufvudsakligen rörde sig inom känslans och inbillningens verld. Denna den europeiska reaktionens åsigt följdes helt och hållet af dess fosterbarn, den svenska fosforismen. En bland dennas läror var, att man borde skilja skaldekonst och sedelära från hvarandra; och icke genom inblandning af den sednare *grumla*, som man sade, innehållet af den förra. De flesta vittra tidehvarf hade dock tvärtom sökt förena begge och fordrat af skaldekonsten, att den skulle icke blott försköna utan ock förädla. Det grekiska *kalon kagathon*, det latinska *Utile Dulci*, det danska *Ej blot til Lyst*, det svenska *Nytta och Nöje* utgjorde dock lösen för det vittra tänkesättet under flere föregående tidehvarf, också här i Sverge; t. ex. det Nordenflycht-gyllenborgska och det leopoldska. Men det var just mot denna åsigt, denna förening, som fosforisterna förklarade krig. De framhöllo sin nya grundsats så mycket ifrigare, som det vår också på den och på dess påstådda sanning och vigt, som de grundade sitt anspråk, att vilja införa, och sin ära att hafva infört en alldeles ny skola i Sverges vitterhet. När den närmast föregående blef af dem underkänd, anfördes som ett dertill bidragande skäl, att dess sällskaps- och dryckes-sånger genom sina uppmaningar till sans och måttlighet innehöllo en moralisk och sentimental beståndsdel, som icke hörde till skaldekonsten, utan tvärtom störde den af allt annat oblandade skönhets-förtjusning, poesien borde åstadkomma. I detta hänseende angrep man i synnerhet Valerius, hvilkens dryckes- och sällskaps-sånger voro vid den tiden serdeles älskade, men mot hvilken fosforist-anföraren Atterbom [1]) besynnerligt

[1]) Atterbom som både person och i allmänhet som skald var utmärkt genom sedlig renhet. Hans omdöme öfver Bellman utgör derföre ett nästan oförklarligt undantag, en högst besynnerlig psykologisk företeelse.

nog hyste en verklig förbittring. Denna gaf sig luft medelst en i Phosphoros 1812 införd mellan Valerius och Bellman anställd jemnförelse, hvilken med motbjudande orättvisa nedsatte den förre, och upphöjde den sednare — också derföre, att dess poesi icke grumlades af någon moralisk tillsats. Besagde recensjon var det första svenska kraftfullare uppslaget till den Bellmans-dyrkan, som sedermera tagit fart. Emellan förra tidens nyss anförda uppfattning af nämnde skald, och den beundran, Atterbom ville införa, uppstod nu en häftig och långvarig strid. Sedekänslan vände sig fortfarande med ovilja från det ultra- både bacchantiska och bacchanaliska i hans poesi, hvaremot Valerii och än mer Franzéns snillrika, glada och godmodiga sånger voro mycket älskade och blefvo, fosforismen till trots, beständigt sjungna också inpå 1820-talet. Men allmänheten älskar ombyte; och fosforisterna voro outtröttliga i bemödandet att inpregla nämnda sina åsigter och lyckades att mer och mer göra dem hos det uppväxande slägtet gällande. Sådant blef möjligt till följe, icke blott af ofvan uppräknade skäl och af den sanning, som till en del i fosforismens påstående förefanns, utan ock af hvarje ungdoms vanliga benägenhet att omfatta nya åsigter och tro sig kallad att införa en ny tid. Skuggsidorna hos Bellman hade ock 1812 börjat glömmas och af hans poesi kände allmänheten blott hans epistlar och sånger, och bland dem endast några de utmärktaste. Dertill kom ock den tillfälligheten, att samtidigt med hvarandra just då framstodo jemnte den äldre Hjortsberg två yngre mästare i konsten att sjunga Bellman, näml. Kernell och Raab, hvilkas föredrag mägtigt verkade till skaldens stigande anseende. Att älskare af ett uppsluppet sällskaps-lif skulle med glädje omfatta en åsigt, som öfver detsamma kastade ett poetiskt skimmer, är lätt att förstå. Redan omkring 1816 hördes ock i Uppsala åtskilliga studenter med stöd

af fosforisternas beröm anföra snillet Bellman, som ursäkt, som försvar för deras eget oordentliga lefnadssätt [1]), likaså flerestädes inom vårt fäderneslånd. Sedekänslan och de gamla åsigterna sträfvade dock, som sagdt, länge och ihärdigt mot denna Bellmansdyrkan. Några till dess allmännare införande gjorda försök ville derföre icke då för tiden lyckas. Till firande af nämnde skald och af det lustiga lifvet på hans tid och i hans sånger, blef förnämligast af Dahlgren som grundläggare eller åtminstone som främste sångare år 1824 stiftadt ett *s. k. Bellmanskt Sällskap*. Det bestod af några bildade personer med böjelse för hvarjehanda glada tidsfördrif, dock alltid med sans och måtta. Enligt stadgarna borde likväl alla kunna förtära brännvin och sillsalad. På Dahlgrens förslag skulle ock en hvar bland dem uppträda som en gengångare, en alter idem af någon bland de bellmanska kroghjeltarna; Dahlgren sjelf som magister Gåse. Om sällskapets verksamhet skref han ett *protokoll på spetsen af ett brännvins-glas;* — en annan gång och till sällskapets uppbyggelse en predikan öfver Bellmans vers: *Är jag född, så vill jag lefva* [2]) — — en tredje gång en åt sällskapet egnad dikt; egentligen en travestering af första raderna i Tegnérs Axel. Det hette:

Den gamla tiden är mig kär,
Den fredmanska försupna tiden;
Ty glad den var som juletiden,
Och modig såsom finkel är.
Än ligger bort vid Djurgårds-landen
Dess återsken vid himlaranden,
Och rusiga gestalter gå,
I gula byxor, jackor blå,

---

[1]) Vi åsyfta härmed ingalunda de Atterbom-kernellska Bellmans-mötena, hvilkas renhet är både känd och erkänd; utan andra samqväm af högst förderflig art; och af hvilka vi sågo många motbjudande exempel.

[2]) Se sid. 154.

Från himlen och till krogen neder.
Med vördnad ser jag upp till eder,
I kämpar från en högre verld,
Med becksömsskor och korta svärd.
En utaf dessa små kusiner
Jag kände i min barndomsdar.
På jorden stod han ännu qvar;
En brännvins-flaska i ruiner.
Från purpurfärgad näsa sken
Allt brännvin, som han nedsväljt hade;
Och skråman i hans panna sade,
Hvad runan på en bautasten o. s. v.

Dessa och dylika försök att återupptaga den bellmanska dryckes-sången, ville man likväl då för tiden icke lemna åt offentligheten. Medlemmarna, män af medborgerligt anseende, kunde ej heller tycka om att inför allmänheten framställas som gengångare af Mollberg, Movitz m. fl. I längden kunde de väl ej heller finna sig, än mindre visa sig roade af en vitterhet, sådan som den, af hvilken vi nyss infört ett prof, och hvilken tiden och en förädlad sinnesstämning alldeles växt ifrån. De drogo sig småningom tillbaka från dessa nöjen, och sällskapet upplöstes.

Ett annat försök rönte också i början föga men sedermera så mycket större framgång. År 1823 öppnades subskriptionslistor för resande af en minnesvård öfver den ryktbare dryckessångaren [1]), och meningen var att i ett tempel uppställa hans kolossala bild. Men svenska folkets då varande sinnesstämning understödde icke företaget, och den summa, man lyckades åstadkomma, steg blott till omkring 6,000 kronor. Man måste således åtnöjas med att uppresa blott hans bröstbild. Konungen skänkte dertill passande plats på Djurgården, och Byström utarbetade modellen kostnadsfritt. Den

---

[1]) Det skall hafva varit i synnerhet af en rådman Berger i Stockholm, som denna sak blifvit drifven och genomdrifven.

26 Juli 1829 blef bilden aftäckt i närvaro af konungen, kronprinsen och af en stor skara menniskor. Årsdagen deraf har sedermera allt jemnt varit högtidligen firad. Stockholms innevånare hafva talrikt deltagit i dessa fester, lockade af årstidens, ställets och bildens skönhet samt af skaldens snille och tillika af tacksamhet för de sånger, med hvilka han förherrligat deras vackra stad och dess omgifningar.

Striden mellan de olika uppfattningarne var dock härmed ingalunda utkämpad.

Uppresandet af Bellmans bild och årliga firandet af hans minne, hans mer än andra skalders och medborgares, blef af många icke blott ogilladt, utan ock med bitterhet tadladt. Då ännu lefvande Baltzar Bogislaus v. Platen, grundläggaren af Göta kanal, sades hafva med skarpa ord klandrat orättvisan af att med serskild minnesvård hedra en sådan person som Bellman, under det stora statsmän, krigare och snillen t. ex. Axel Oxenstierna, Lennart Torstenson, Erik Dahlberg m. fl. icke erhållit någon motsvarande utmärkelse. En annan sägen var, att Matthias Rosenblad sagt: *så! skall man nu resa minnesvård åt Bellman! jag har sett den herrn ligga i rännstenen* (?) Wieselgrens rätts- och sedlighetskänsla kom i uppror och framkastade skarpa ord så väl mot bellmanska festerna, som mot Bellmans skaldekonst. Vi minnas infallet: *finkel är finkel, äfven om det hälles i geniets guldpokal.* Han blef väl för sina åsigter med mycken förbittring angripen af W. v. Braun, men fick å andra sidan många medhållare. När firandet af Bellmans-festen började öfvergå till årshögtid, lästes i ett par tidningar en protest, ur hvilken vi anföra följande ord. *Skall man nu en gång hvarje år fira Bellmans minne, men Luthers blott en gång under hvarje århundrade. — Bellman var visserligen ett stort snille; men är han väl till en sådan utmärkelse berättigad, han mer än Stiernhjelm, Kellgren, Lidner och Stagnelius? — Man måste visserligen be-*

undra srillet; men månne man ej bör beklaga användandet? och månne icke Bellman adlat fylleriet? och bör man väl på så utmärkt sätt fira en man, som varit ett ovärderligt fast kanske medvetslöst redskap i den dåvarande brännvinsidkande regeringens egennyttiga händer, m. m. Mot dessa anklagelser kom till tidningen Dagligt Allehanda [1]) en s. k. vederläggning, som påstod, att Bellmans väsende var *fint, luftigt, skyggt;* att han *icke var en rumlare;* att han var *svår att locka till kalas;* att han *drack stundom ett par glas finare vin, men blott sällan öfverlastade sig;* att hans *källarlif* bestod i att stundom i en *vrå vid en butelj svagdricka och med pipa i munnen betrakta hvimlet och uppsnappa originalerna till sina figurer; — att han aldrig hade några källareskulder;* att i *Lafontaines gråtmilda romaner finnes tiotusen gånger mer obskeniteter än hos Bellman!* [2]) att *denne troligtvis aldrig vexlat ett ord med Mollberg, Movitz eller Ulla Vinblad* o. s. v. Artickeln stod, som man ser, i öppen strid mot nyss anförda samtida uppgifter, och ingen hade med utsättandet af sitt namn velat svara för innehållet. Den blef ock af tidningen Journalen i många punkter motsagd och vederlaggd [3]), utan att någon sedermera till dess försvar uppträdde. — Så beskaffad var denna skrift. Men oaktadt ingen angifvit sig som dess ansvarige författare; oaktadt dess i ögonen fallande osannolikheter och osanningar; oaktadt den stod i öppen strid med flere samtidas uppgifter; oaktadt Journalens utförliga vederläggning blifvit obesverad; allt detta oaktadt, hafva dock, märkvärdigt nog, många inhemska författare antagit den som historisk källa. I följd häraf blef Bellman också i utlandet firad, dock oss

[1]) D. 13 Sept. 1832.

[2]) Med anledning af utfallet mot Lafontaine och af andra omständigheter misstänktes artickeln vara kommen från fosforisterna.

[3]) N:o 254—259 år 1832.

veterligen blott inom Tyskland och Danmark. I det förra hade Arndt redan längesedan förklarat honom vara *idealistisk*, *humoristisk*, *icke utsväfvande;* och nu uppträdde der flere eftersägare, af hvad fosforismen lärt. Också i Danmark har han blifvit mycket uppburen; i förra tider af Baggesen och fosforistvännen Mollbech och i sednare tider än mer af Heiberg. K. Ploug har ock åt dem, som klandrat Bellman, gifvit namn af *Spidsborgere i Aandens Rige*, o. s. v.

Denna nya Bellmans-dyrkan rönte dock fortfarande motstånd. Man tyckte väl, att ett skaldestycke kunde vara förträffligt, utan någon deri bestämdt framträdande sedlig rigtning, men ingalunda med en bestämdt osedlig; — och man påstod, att moralens bud, som gällde för allt annat, borde gälla äfven för skalden, för skåldekonsten. Hvad serskildt Bellmans dryckessånger angick, tyckte man, att flertalet bland dem hade sin lust och varelse just i grofva, osedliga utsväfningar. Att nu en sådan skaldekonst, om än aldrig så snillrik, skulle framför andra beprisas, deremot protesterade man ytterligare ifrigt, ihärdigt, oafvisligt. Hvad i den vägen inom Sverge yttrades, är redan berättadt. Äfven från främmande land förnummos ogillande röster. I Frankrike hette det, att Bellman sysselsatte sig med att beskrifva sin tids förstörda rumlare och deras utsväfningar [1]. Tyska litteratur-historikern Scherr [2] berömde snillet och egendomligheten, men tillade, att Bellman var jemnte poet också en *vanlig rumlare och dryckesbult* [3]*; och att han alltför ofta uppträdde i sistnämnde egenskap och var då en brännvinskrogens Anakreon, som med välbehag rörde, till och med vältrade sig i den simplaste råhet* [4], *och att han då sjönk ned till en ömklig*

[1]) *Des scenes d'orgie et le train de vie, que menaient les roueés de cette epoque.* (Biographie universelle).

[2]) Allgemeine Literatur Geshichte tr. 1861, 1:sta upplagan är af 1750—51.

[3]) *Gemeiner Wüstling und Trunkenbold* s. 522.

[4]) *In Trivialität und Gemeinheit.*

krogpoesi [1], *som var lika dålig till innehåll som form.* Professor Linsén i Helsingfors skref år 1843, att Bellman *var en rusets och liderlighetens* [2] *poet, att han utmärkt sig genom oanständiga sånger* [3], *och att dessa otäcka själsutgjutelser* [4] *vanpryda nordlandens rena och allvarliga språk* [5], *och att man måste undra öfver, att han kunnat blifva så hedrad, så tillbedd* [6]. Så allvarliga voro ännu åtskilliga protester mot den Bellmansdyrkan, man efter 1812 ville införa.

I fall detta sedlighets-känslans envisa motstånd skulle kunna besegras, måste man fördenskull bibringa allmänheten den öfvertygelse, att Bellman och hans sånger icke voro moraliskt klandervärda, utan snarare tvärt om. Detta märkvärdiga försök åtog sig Atterbom år 1852, och gick deri så långt, att han påstod och sökte bevisa, att det »*innersta af Bellmans skaldekonst var ett sedligt*», och att »*totalintrycket af densamma innebar en oskuld.*» Vi tro dock, att dessa och flere andra hans omdömen öfver Bellman liksom några till stöd för dem anförda uppgifter äro alldeles stridande mot sanna förhållandet. Derföre och emedan de likväl blifvit som sanna af en stor mängd antagna, och tillika emedan de äro både historiskt och moraliskt villseledande; — af båda dessa skäl tro vi oss böra dem bestämdt motsäga och tillika gifva skäl för vår i flere fall mot Atterboms mycket olika uppfattning. Vi skola fördenskull till läsarens pröfning inrycka punkt efter punkt de skäl, Atterbom härutinnan till försvar för besagde åsigter framlaggt; — och likaså hvad deremot varit an-

---

1). *Zu jammerlichen Bänkelsängerei.*
2) *Vitæ temulentæ et dissolutæ vatem.*
3) *Obscenis canticis.*
4) *Focdæ animi effussiones.*
5) *Ingenuam et gravem linguam septentrionum.*
6) *Adeo coli ct adorari.*

märkt af Journalen (1832 d. 29 Okt. och följande) med tillägg, af hvad för denna sida af saken blifvit eller kan ytterligare blifva anfördt. Undersökningens utförlighet har sitt försvar i ämnets historiska och i synnerhet moraliska vigt.

1:o. Som ursäkt för lättsinnet och osedligheten i Bellmans sånger, har Atterbom sagt, att dessa fläckar voro *mer tidsandans än hans fel;* och att de voro följder af den oordentliga och osedliga anda, som då rådde i Sverge [1]).

Svar. Det var ej så. Den anda, som under tiden för Bellmans bildning och första bacchanaliska uppträdande (1762—1772) rådde i Sverge, förtjenar icke en sådan beskyllning. Enskilda och ej få drag af lättsinne förekomma då, liksom alltid och öfverallt, och det i så väl lifvet som vitterheten. Men i det hela taget, herrskade en i många fall serdeles allvarlig sinnesstämning. Den tidens konungahus och hof vorö långt mer sedliga än under närmast både föregående och efterföljande regenter. Den tidens vitterhet, företrädesvis danad af fru Nordenflycht och Gyllenborg och i samma anda utbildad af Bergklint, Celsius, Gjörwell, Lilliestråle, Mörck m. fl., ifrade varmt för dygd och rena seder. Den tidens vetenskaplighet, ledd af Bergman, Celsius, Dalin, Ihre, Lagerbring, Linné och Wargentin, har i djup och allvar sällan haft sin like. Den tidens politik företedde en vigtig strid om bästa sättet att främja fäderneslandets väl, genom antingen konungamagtens ökande eller det fria statsskickets bibehållande, genom antingen Hattarnas eller Mössornas grundsatser; en strid, som manade hvarje fosterlandsvän till allvarliga tankar, allvarlig sinnesstämning. Den tidens religiösa lif företedde lika vigtiga strider mellan statskyrka, pietism, herrnhutism och swedenborgianism. Sådan, så i alla rigtningar allvarlig var den tid, i hvilken Bellman fick sin bildning, och det var

[1]) Siare och Skalder 6. 5. 143, 148.

tillika i ett ordentligt och kristligt föräldrahem, som han uppfostrades och sjelf skref sina första sånger.

2:o. Som en annan förklaring, en annan ursäkt har Atterbom anfört, *att yrseln i Bellmans dryckessånger var en verkan, ett uttryck af det glädjerus, hvarmed nationens flertal, efter slutet af den långa och föraktade partistyrelsen, kände sig under en ungdomlig konungs spira vaknadt till nytt ungdomslif* [1].

Svar. Det var ej så. Vid revolutionen 1772 var Bellman 32 år gammal och som person och skald fullbildad. Han hade redan flere år förut stiftat Bacchi orden och i den samma liksom vid flere andra tillfällen skrifvit många bacchanaliska sånger, utmärkta genom yrande osedlighet och dryckenskapslust. Hans redan på 1760-talet framträdande och fullt utbildade s. k. *yrsel* kunde således icke vara alstrad af förtjusning öfver en först sednare inträffad statshvälfning.

3:o. Atterbom har sagt, att Bellman var en *omedelbar naturskald;* [2]) det vill väl säga, icke en bland dessa lärda poeter, som bildat sig efter främmande, mest fransyska mönster.

Svar. Ovedersägligt är, att Bellman i mycket följde sin egen och sin sjelfvalda omgifnings natur och var i många fall en högst originel företeelse. Men genom vårdad uppfostran var han ock en lärd poet, som kände flere främmande länders språk och vitterhet. Hans dikter öfverflödade af utländska ord och voro i åtskilligt bildade efter fransyska dels äldre, dels yngre mönster [3]. En ej ringa del af hans musik var likaledes lånad från samma land. Han var således, ehuru i annan väg, påverkad af franska föredömen; han liksom Kellgren och Leopold.

---

[1]) Siare och Skalder 6. 6.
[2]) Siare och Skalder 6. 4.
[3]) Se härom Journalen 1832 Okt. månad.

4:o. Atterbom har förestafvat och andra hafva efter honom mångfaldiga gånger och som en trosartickel upprepat det påståendet, att det är *svenska folklifvet*, som Bellman målat. Man har sagt, att hans dikter *innehålla någonting allmänneligen svenskt, någonting ur svenska grundlynnets djupaste innandöme hämtadt;* [1]) och en annan gång, att *att han gripit det närvarande national-lifvet i dess innersta* [2]).

Svar. Nej, och Nej omigen! Hos svenskar liksom hos andra nordiska folk anträffas tyvärr ofta nog mycken benägenhet för dryckenskap; men denna last är icke derföre *grund-lynnet* hos dem mer än t. ex. hos engelsmän, nordamerikanare, ryssar m. fl. Det rumlarlif och tänkesätt, Bellman skildrat, är dessutom alldeles icke det egentliga svenska folkets, och hans gestalter, Mollberg, Movitz m. fl. äro ingalunda hemtade från den svenska arbetskarlens eller bondens klass, utan från sådana personer, som från bättre omständigheter hafva genom oordentligt uppförande nedsjunkit till kroglifvet. Det är orättvist att framkasta ett mot sanningen så stridande och mot svenska folket så skymfande påstående som det, att Bellman genom skildrandet af denna samhällets drägg gripit svenska *national-lynnet i dess innersta*, eller tecknat något, som är *hämtadt ur svenska grund-lynnets djupaste innandöme.*

Någon skulle kunna säga: *det är dock det svenska kroglifvet och således åtminstone en sida af svenska national-lifvet, som Bellman besjungit.*

Svar. Uppgiften tål prutning. Den skald, som besynnerligt nog företagit sig att besjunga kroglifvet, och som gjort det med mesta snille, är visserligen svensken Bellman. Deraf följer dock ej, att detta kroglif var i sig sjelft en *serskild svensk* företeelse. I det närmaste samma slags krogper-

[1]) Siare och Skalder 6. 6.

[2]) S. st. sid. 130.

soner, civilisationens enfants perdus, och samma slags kroguppträden, civilisationens parties honteuses, finnas och måste finnas mångenstädes [1]), ehuru i olika kostymer för olika land. Bellmans förtjenst är utförandets snillrikhet, icke ämnets nationalitet. I hans taflor finnes visserligen en nationalitet, men den är mer lokalens än personalens. Skådeplatsen är svensk, skådespelarne kosmopoliter.

5:o. Atterbom har sagt, att hos Bellman det *cyniska sällan förekommer oftare, än det är nödvändigt för målningens sanning och fulla lifligket* [2]).

Svar. Om för målningens sanning de många *cyniska*, eller rättare sagdt, *obskena* bilderna voro nödvändiga, hvad skall man då säga om taflor, som oundgängligen fordra så vidriga beståndsdelar? hvad om den skald, som gång på gång, ja hundradetals gånger väljer sådana ämnen och med synbart välbehag åt dem egnar sin penna? och som framställer dem icke till varning, utan snarare i en ursäktande, en poetiskt förskönande dager [3]). Han skrattar visserligen åt dessa företeelser; men på hvad sätt? Som motsats till romerska folkets sedeförderf har Tacitus yttrat om germanerna de verldsbekanta orden: *nemo ibi vitia ridet; nec corrumpere et corrumpi seculum vocatur* [4]). — — — Dessutom! Ifrågavarande groft obskena uppträden, äro de väl,

---

[1]) Se t. ex. Hogarths taflor Midnight Conversation, Gin-Lane, Rakes Progress m. fl.

[2]) Siare och Skalder 6. 141.

[3]) När Svenska Akademien tillerkände ett pris åt Bellman, oaktadt de ämnen, han valt, ej kunde gillas, anförde den som skäl, *att han liksom Hogarth målat passjonerna ej på en retande, utan afskräckande sida.* För vår del kunna vi icke instämma i detta omdöme. Det gäller visserligen om Hogarths taflor; men icke om Bellmans dikter. Dessa beskrifva visserligen ofta nog dryckenskapens olyckliga följder, dock i en förvillande poetisk dager; men ojemnförligt oftare och kraftfullare har han till dessa olycksbringande laster omedelbarligen uppmanat. Se nästa stycke och s. 117 not 2.

[4]) *Ingen ler der åt lasten; och att förföra och förföras får ej namn af tidens anda.*

böra de väl, kunna de väl vara föremål för *skön* konst? Bör denna framställa sådana uppträden, som den naturliga känslan söker undangömma?

6:o. Atterbom har sagt, att Bellman *skenbart lofprisat dryckenskaps-lasten* [1]) och att han var i viss mening en slags *sokratisk filosof* [2]).

Svar. Vi protestera på det bestämdaste mot dessa påståenden, och åberopa hela samlingen af Bellmans bacchanaliska sånger, hvilka med synbar och hjertlig förtjusning lofprisa dryckenskapen, äfven den till vedervärdig omåttlighet drifna, — och hvilka till denna last många hundrade gånger och med de varmaste ord uppmana!

7:o. Atterbom har sagt, att för en allsammanfattande poetisk blick visar sig; att i Bellmans skaldekonst *dess innersta är ett sedligt; — ja att dess total-intryck innebär en oskuld;* [3]) och på ett annat ställe [4]) att Bellman sjöng *af bokstaflig Gudaingifvelse.*

Svar. Dessa påståenden anse vi vara mot både religion, sedlighet och sanning så stridande, att de skulle påkalla en utförlig och skarp vederläggning; så framt de icke tillika vore så uppenbarligen sanningsvidriga, att ingen sådan bör behöfvas. Inom Sverge har ock i dessa Atterboms omdömen ingen enda anseddare författare instämt, men deremot flere andra, mest anonyma. I Danmark och med understöd af en röst från Norge har man deremot påstått, att Bellmans dikter äro *genomträngda af kristna känslor, och att de hos sitt publikum sådana känslor bevara!!!*

8:o. Atterbom har sökt genom långa filosofiska bevis [5]) ådagalägga, att i Bellmans dryckessånger finnes en humor af den art, att deras lätt-

---

[1]) Siare och Skalder 6. 148.
[2]) S. st. 6. 80.
[3]) Siare och Skalder 6. 148, 141.
[4]) Fosforos 1812 s. 56.
[5]) Siare och Skalder 6. 87—120.

sinniga och osedliga uttryck och målningar hvila på en grundåsigt af sedlighet och oskuld; — att *dess tokroliga gestalter äro i botten högst allvarliga sinnebilder;*[1] — och att den råa *bacchanaliska masken idealiseras derigenom, att den är ett genomskinligt omhölje för ett högre väsende*[2]).

Svar. Det torde icke blifva lätt att uppgifva, hvilka de *högre väsenden* äro, för hvilka Fredman, Gåse, Bredström, Movitz, Ulla Vinblad m. fl. äro genomskinliga omhöljen! — och vidare! I fall med humor förstås den själsstämning, som älskar och eftersträfvar idealet; men som finner sig och andra under detta sträfvande begå det ena misstaget, brottsligt eller löjligt, efter det andra, och då på en gång vemodigt sörjer och godmodigt ler öfver dessa misstag; — — om detta är humor, då finnes i Bellmans dryckessånger ingen humor. Der finnes nämligen ingen längtan efter idealet. Den sorg, som stundom yttras, gäller icke omöjligheten att nå idealets fröjder utan omöjligheten att längre mägta njuta af sinnlighetens. *Vemodsdraget* uttrycker i verkligheten en sorg, icke öfver moralisk, utan öfver fysisk svaghet.; och endast genom musikens djup erhåller det högre adel. — — Om deremot med humor menas förmågan att, utan all tanke på idealet, upptäcka samt godmodigt och snillrikt framställa det löjliga i en hop menskliga förehafvanden, då eger Bellman ett ovanligt rikt förråd af humor; men en sådan, som är beslägtad mer med burlesken, än med den högre humorn.

9:o. Atterbom har sagt, att Bellmans dikter *äro kanske de enda rentaf nationella, vi ega*[3]), och man har mångfaldiga gånger upprepat det påståendet, att Bellman är en *svensk folkskald*[4]); eller, som man vanligen uttrycker sig, en *nationalskald*, o. s. v.

---

[1]) Siare och Skalder 6. 6.
[2]) Siare och Skalder 6. 89.
[3]) Fosforos 1812 s. 56.
[4]) Siare och Skalder 6. 4, 5.

Svar. Nej! Gudskelof! Han var det icke, han är det icke och han blir det icke, hvarken till poesi eller verklig popularitet.

Icke till poesi! Hvad han skildrat, är som sagdt, alldeles icke svenskt folklif, utan den allestädes förekommande bilden af en ur bättre omständigheter till kroglifvet nedsjunkande eller nedsjunken samhällsdrägg [1]).

Men ej heller i afseende på *popularitet.* Det som för tillfället mest och högljuddast beprisas, är ej alltid det, som i verkligheten mest älskas och läses. Inom medel- och högre samhällsklasser finnas många, hvilkas högt drifna Bellmans-dyrkan förorsakas af en så öfvervägande stark känsla för snille och qvickhet, att den mutar omdömet och gör dem till en viss grad blinda för felen mot form och sedlighet. Dessa personer utgöra Bellmansbeundrarnas kärntropp. Eftertroppen, den stora och larmande massan, höjer sina hurrarop dels af kärlek för rummel-lifvet och af tacksamhet för dess sångare, dels för att visa sig snillrika genom att dyrka snillet i alla dess uppenbarelser. Bland sådana lofprisare finnas många, som sjelfva känna blott några de bästa af Bellmans dryckessånger; men som på åtskilliga högljudda autoriteters upprepade ord antagit, att hans glada lefnadsåsigt och glada sånger, oaktadt några anstötliga enskildheter, likväl hvila på en sedlig grund, och att deras *tokroliga gestalter äro i botten allvarliga sinnebilder* [2]) o. s. v. Hänförd af de vackra melodierna sjunger man en eller annan strof t. ex. *Solen glimmar blank och trind,* eller *Blåsen nu alla;* men de öfriga med deras stundom råa och osedliga innehåll kan man icke, vill man icke sjunga; och på sådant sätt hafva för den stora allmänheten bellmanismens klandervärda beståndsdelar sjunkit i glömska. Under åren 1812—1840 och till

[3]) Sid. 198.

[4]) Siare och Skalder 6. 6.

följe af Atterboms läror och de tre ofvannämnde sångrarnas snillrika föredrag voro Bellmans dikter inom vissa manliga sällskap ofta hörda. Sedermera hafva de likväl blifvit mycket undanträngda.

Än mindre kan man påstå, att hans poesi är populär inom lägre folkklasser. Bland vår allmoge, våra arbetare har han städse varit och kommer han att städse förblifva föga känd och högst sällan sjungen. För dem helt och hållet obekanta till ord och till begrepp äro flere af Bellmanspoesiens öfver allt förekommande beståndsdelar; t. ex. den stora mängden sådana ord som roberonder, chignoner, ducriner, entrechaquer, dulcianer, falbolaner girandoller, contentement m. fl. m. fl; — likaså de ofta förekommande tyska eller fransyska fraserna; — likaså de många från fordna mytologier och herdedikter lånade namnen t. ex. Eolus, Karon, Pafos, Arakne, Kloto, Amaryllis, Damon, Tirsis m. fl.; — Kan någon föreställa sig, att en arbetskarl, en man af allmogen skall finna behag i uppräknandet, besjungandet, af en mängd för honom alldeles främmande föremål, t. ex.

Simmen, Tritoner,
Och sjungen, millioner,
Fröjas lof!
Svaren, postiljonen,
I Neptuns hof!
Se Venus i sin prakt!
Kring henne hålla vakt
Englar, delfiner, sefirer och Pafos hela magt.

Sak samma med de bellmanska melodierna. Ytterst sällan hvila de på inhemsk nationell grund; utan äro lånade från utländska, mest franska tonsättare och skådespel, och voro redan derigenom för folket främmande[1]). Dertill kommer, att de kon-

[1]) Genom Bellmans snille och deras eget behag hafva likväl många bland dem sedermera blifvit i hög grad nationaliserade.

stigt invecklade, brutna och ovanliga versarterna ej kunna i rätt takt uppläsas utan kännedom af tillhörande melodier, och ej heller rätt uppfattas utan det accompagnement, som förutsättes; men till hvilka musikaliska hjelpmedel hvarken allmoge eller arbetare hafva tillgång. Man har visserligen försökt att bland *visor tryckta i år* sälja bellmanska sånger; men de hafva funnit endast få köpare [1]. — Främmande, Gud ske lof! för massan af samma folkklasser är ock det tänkesätt, de bellmanska kroghjeltarna hysa; — Och, min läsare! Du känner och med skäl estetisk beundran för Bellmans stora snille. Men skulle du väl i sjelfva verket önska, att han vore en allmänt känd och älskad folkskald? Skulle du vilja insätta hans verk i sockenbiblioteken? inviga i hans poesi dina barn, dina underhafvande? — Bellman svensk folkskald! Han framför Wallin, Runeberg och Tegnér! framför Wallin, med dennes psalmer, hvilka sjungas i alla våra kyrkor och älskas och lefva i många tusendes hjertan och minnen; — framför Runeberg, med dennes lifliga och oöfverträffade skildringar af det verkliga folklifvet, och med hans Fänrik Ståls sägner och hans *Vårt land, vårt land, vårt fosterland!* — och framför Tegnér med dennes Svea, Nattvardsbarn, och Frithiof! — Dessa skalder, hvilka sannt och snillrikt tecknat nordens herrliga natur och kraftfulla folk; dessa skalder, hvilkas sånger i en mängd upplagor utgått öfver landet och finnas äfven i allmogens, i arbetskarlens hem; dessa de verkliga, de stora, de vördnadsvärda folkskalderna, dem förbigår man, och gifver i stället besagde hedersnamn företrädesvis åt Bellman!!! åt Bellman, som är af allmogen föga känd; — åt Bellman, i hvars poesi och åsigter man, när det kommer dertill, icke vill inviga vårt folk.

Vi hafva ansett vår historiska och medborger-

---

[1]) Se uppsatsen i Journalen Okt. 1832.

liga pligt vara, att uttala denna öppna insaga mot den' uppfattning af Bellman, som Atterbom framlaggt, och som sedermera gjort sig hos många gällande. Vi anse dem nämligen rakt stridande mot sanna förhållandet, och redan derföre böra bestämdt tillbakavisas. Vi tro ytterligare, det Atterbom genom att förneka eller undanskymma det myckna klandervärda i Bellmans lefnad och sång, och genom att i stället utbreda en förskönande dager öfver beggedera, bidragit och kommer att bidraga till förvillande af rätts- och sede-känslan och till ganska många olyckliga företeelser inom både det enskilda och det litterära lifvet.

Ofvanbeskrifne uppträden visa, huru häftig och långvarig (1812—1852) striden var mellan de olika uppfattningarna af Bellman.

Oaktadt det starka och långvariga motståndet lyckades dock Atterboms uppfattning att på 1850- och 1860 talen blifva af många skriftställare gillad, och på dessas ord af den stora allmänheten antagen. En viss benägenhet dertill låg i sjelfva den för tillfället rådande tidsandan; i dess benägenhet att beundra och beprisa snillet och kraften i sig sjelfva, utan afseende på användandet; — — en benägenhet att försvara snillrika men i lefnadssätt och skrifter klandervärda författare, och att framställa som orättvisa förföljelser af förmän och samhällsordning de motgångar, ifrågavarande skriftställare sjelfva sig ådragit; — — — hos många ock en sympatisk benägenhet att så mycket möjligt ursäkta och förgylla ett mindre ordentligt lefnadssätt och dess förnämsta sångare. Man har dock till följe af sednare tiders i allmänhet sedligare åsigter måst förvandla Bellman från den person, han i verkligheten var, till en visserligen glad och lefnadslustig, men dock sansad, sedlig och anständig representant af det svenska sällskaps-nöjet. Man har fördenskull fördolt eller förgyllt de fel, som funnos,

och tilldiktat förtjenster och poetiska biomständigheter, som icke funnos, och sålunda, som vid mytbildningar plägar ske, förvandlat honom till en sådan person, som man ville eller inbillade sig, att han varit. På detta sätt blef det möjligt att framkalla den högt drifna förtjusning, allmänheten för närvarande hyser. Men denna är egnad icke åt Bellman, sådan denne i verkligheten var, utan åt den Bellmans-myt, man på sista tiden tillskapat, och hvilken man sålunda gjort en passande medelpunkt för den högtid, medelst hvilken hufvudstadens innevånare årligen fira och vilja fira och väl komma att fira sommarens, Djurgårdens, och det fria, glada sällskapslifvets folkfest. Den så framkallade Bellmans-förtjusningen har slutligen upparbetat sig ända derhän, att man, på 1860-talet egnat flere och större hyllningar åt honom, än åt någon bland Sverges största män och välgörare. Hvarken Linné eller Berzelius, hvarken Sten Sture eller Axel Oxenstierna, hafva under sednaste tiden varit föremål för så många och lifliga hyllningar, som Bellman. Svenska Akademien har rest en minnesvård öfver hans graf. Hans bild har blifvit uppställd på flere ställen; hans minne har blifvit hedradt genom flere skådepenningar och genom årliga högtidsfester; hans namn har blifvit gifvet åt hoteler, gator och tidningsblad, och hans skrifter utstyrda med mer illustrationer än de flesta våra skriftställares. Korteligen; man har firat honom så, som hade han varit en bland vårt fäderneslands vördnadsvärdaste män och största välgörare. Hvad han i verkligheten var, hafva vi sökt genom denna nu slutade framställning visa.

FJERDE KAPITLET.

KARL FREDRIK ADELCRANTZ.

Byggnads-konsten hade under konung Fredriks tid samt genom Tessins storverk, Stockholms slott,

haft sin gullålder. Den fick under Adolf Fredriks tid en också under Gustaf den tredje fortlefvande silfver-ålder, och den ganska lysande. Det var Adelcrantz, som nu i Tessins spår ledde denna verksamhet. Han var född 1716 i Stockholm af svensk ätt, fadren hof- och stadsarkitekt. Efter den här i frågavarande sonen har Sverge och i synnerhet dess hufvudstad flere minnen och prydnader och detta just i sin skönaste medelpunkt; t. ex. den af honom fullbordade Lejonbacken, genom hvilken och genom andra tillbyggnader det kungliga slottet fick sin fulländning; ytterligare men först något sednare Norrbro, genom hvilken Adelcrantz åt sin lärares Larcheveques mästerstycke, Gustaf Adolfs bild, liksom beredde en passande väg upp till den för en sådan hjelte egnade Lejonbacken och till den för en sådan furste passande konungaborgen, kanske den skönaste i Europa; — ytterligare ehuru än sednare operahuset, inom hvars murar uppträden ur samma hjeltekonungs lefnad blefvo framställda, likasom derutanför hans hjeltebild, båda delarna till föremål för svenska folkets beundran och tacksamhet och genom försorg af en bland Sverges snillrikaste regenter; — ytterligare Adolf Fredriks kyrka och några förskoningar af de kungliga lustslotten. Denne Adelcrantz var en utmärkt skicklig, arbetsam och aktningsvärd man och omfattade sitt yrke med allt uppoffrande kärlek. Adolf Fredrik uppdrog åt honom några nybyggnader och förskoningar vid Drottningholm; men egde ej tillgångar nog att låta uppföra dem så fasta och formfulländade, som de och stället förtjenade. För att fylla bristen och fullända verket pantsatte då Adelcrantz sitt eget silfver och anskaffade behöfliga lån; men förteg saken för att ej såra konungen. Efter dennes död fick likväl Gustaf den tredje reda på förhållandet och återinlöste då både silfver och förskrifningar samt öfverlemnade så det ena som andra åt den ädle konstnären.

FEMTE KAPITLET.

TOBIAS JOHAN SERGEL.

Fadren, bördig från Tyskland, hade under konung Fredriks tid kommit till Sverge och i egenskap af hofbroderare i guld arbetat vid det nya kungliga slottets inredning och utstyrsel. Sonen, född 1740, blef, genom hvad han dagligen hörde och såg, tidigt väckt till kärlek för de bildande konsterna. Redan som skolgosse roade han sig med att afteckna eller modellera åtskilliga föremål och deltog sedermera vid några under slottsinredningen förekommande stenhuggerier. Anlagen väckte uppmärksamhet, och han erhöll undervisning i Målare- och Bildhuggare-Akademien samt af dåtidens utmärkta konstnärer, och fick biträda Larcheveque vid arbetet på Gustafvernas bildstoder. År 1759 fick han ock åtfölja samma mästare på en resa till Paris, och erhöll som uppmuntran år 1760 akademiens stora guldmedalj och tillika fördubblad årslön.

Dåtidens bildhuggare arbetade vanligtvis i den anda och efter de grundsatser, som blifvit angifna och följda af italienaren Bernini. Dennes skola utmärkte sig genom flere förtjenster och genom noggrann utarbetning af enskildheterna. Dess bilder voro dock ej sällan i anda och hållning tillgjorda, konstlade, onaturliga; men derjemnte ofta så väl utförda, att de lockade till efterföljd, och det nästan öfverallt. Äfven Stockholm har några minnen deraf, t. ex. fyra bilder öfver portarna mellan börsen och storkyrkan, m. fl.

Redan i sin ungdom kände Sergel en viss motvilja för det onaturliga, det osköna i dylika arbeten, och tillika en aning om högre, enklare och skönare konstverk. Han väcktes till sådana tankar vid åsynen af Stockholms slott i dess majestätiska både enkelhet och skönhet; likaså genom åskådandet af några den grekiska konstverldens mäster-

stycken, Laokoon, Apollo di Belvedere och Venus de Medicis, m. fl. hvilka Sverge fick nu för första gången se nämligen i afgjutningar, som Tessin från utlandet hemfört. Till Sergels väckelse torde ock i någon mån hans mästare Larcheveque bidragit; ty dennes bildstoder öfver de tvänne Gustafverna höjde sig i allvar och enkel storhet betydligen öfver det förut vanliga maneret. Förnämsta väckelsen kom likväl från Sergels eget konstnärssinne. Ännu kunde han likväl icke göra sig fullt reda för de tankar, de åsigter, som i hans inre kämpade mot den yttre omgifningen. Deraf alstrades en oro, ett missnöje med sig sjelf och med verlden, hvilket stundom yttrade sig i frånstötande sträfhet.

Hans snillrika anlag hade emellertid blifvit mer och mer erkända, och han erhöll i synnerhet på Larcheveques förord ett resestipendium af 3,000 d. s., så att han 1767 kunde anträda en resa till Italien, till Rom, föremålet för hans varma och länge hysta önskningar.

Af de många den antika konstens mästerverk, som der på en gång framträdde för blickarna, blef han i början så betagen och öfverväldigad, att han förlorade håg och mod att på denna väg fortsätta sina arbeten, och att vid sådana mästares sida uppträda. Men snart vaknade känslan af egen snille- och skapare-kraft, och nu grep han sig an med det ena arbetet efter det andra. Redan 1770 hade han ock fullbordat två bland sina ryktbarare verk, *Den liggande faunen* och *Monumentet öfver Cartesius*, hvilka bägge vittna om den nya anda, hvari han arbetade, och tillika om den mognad, han redan i denna rigtning hunnit.

Det var vid samma tid, som den ryktbare Winckelmanns skrifter fäste konstverldens uppmärksamhet på felen hos då rådande bildhuggeriskola och på nödvändigheten af att återgå till den mer enkla och natursanna uppfattning, som legat till

grund för grekernas berömda konstverk. Den bildhuggare, som i sina verk först upptog och med snille och framgång gjorde gällande dessa Winckelmanns läror och tillika sina egna aningar, var svensken Sergel. Han gick derigenom i spetsen för den nya, förädlade konstrigtning, i hvilken han blifvit af Canova och Thorwaldsen m. fl. efterföljd och öfverträffad i arbetenas mängd och mångsidighet, men ingalunda i snillets styrka och djup.

Nämnde hans konstnärliga pånyttfödelse var fullbordad redan 1770. Hans sednare öden och verksamhet tillhör sednare tiders historiska bildhuggare att framställa.

SJETTE KAPITLET.

ÅTERBLICK PÅ FRIHETSTIDENS UTMÄRKTARE PERSONER.

De äro redan[1]) hvar för sig tecknade; men en gemensam öfverblick gifver anledning till några allmänna anmärkningar.

Hvad som genast faller i ögonen, är, att många bland dem härstammade från slägter, som under sednare tider inflyttat i landet, t. ex. Bellman, Chapman, Cronhielm, Cronstedt, Ehrensvärd, Faggot, Fersen, Frietzcky, Gyllenborg, Höpken, Ihre, Lantingshausen, Löwenhielm, Pechlin, Rudbeck, Scheffer, Sergel och Tessin. Det sydländska lynnets och blodets värma och lifflighet gjorde sig äfven här gällande. Slägterna Adlerbeth, Alströmer, Benzelius, Björnstierna, Celsius, Engeström, Gyldenstolpe, Hermanson, Rosenius, Sandels, Sköldebrand och Örnsköld m. fl. bevittna dock äfven den gamla svenska stammens magt att framalstra stora personligheter.

Få äro de slägter, som framvisa en under längre tid fortgående rad utmärkta medlemmar.

---

[1]) I 32, 38, 43, 44 och 45 delarna.

Vanligtvis har bland de mer ryktbara ätterna hvar och en haft en längre eller kortare blomstringstid. Sådana hafva varit på 1500-talet slägterna Banér, Bielke, Brahe, Horn, Leijonhufvud, Sparre, Sture och Wasa; på 1600-talet Banér, Bjelke, Bonde, Brahe, De la Gardie, Gyllenstierna, Horn, Königsmarck, Oxenstierna, Rudbeck, Sparre, Stenbock, Wachtmeister och Wasa; på 1700-talet Benzelius, Bonde, Celsius, Cronstedt, Ehrensvärd, Engeström, Gyldenstolpe, Gyllenborg, Horn, Lewenhaupt, Linné, Rosén-Rosenblad-Rosenstein, Rudbeck, Scheffer, Tessin och Wallerius. Dessa tre efter olika sekler ordnade rader äro betecknande. De två förra utmärka tiden för den gamla sjelfskapade jordadelns nästan uteslutande välde; men den tredje upptager flere sådana slägter, som med tillhjelp af 1600-talets nybildade läroverk begynte ur ofrälse klassen uppstiga och med de äldre täfla om rikets högsta värdigheter.

Friheten uppmanar städse menniskoanden att i vigtigare ämnen utbilda sig en egen öfvertygelse, och gifver derjemnte tillfälle och mod att densamma uttala. Under frihetstiden har ock svenska folket härutinnan utvecklat en förut okänd förmåga och verksamhet; och det i alla vägar. Vi finna talemän i politiskt hänseende för både envälde och republik; — i socialt för både aristokrati och demokrati; — i national-ekonomiskt för både prohibitism och frihandel; — i religiöst för både pietism och herrnhutism, för både neologi och statskyrka; — i vetenskapligt för naturkunskap och språkkunskap, för matematik och historia; — i vitterhet för både stoiskt allvar och epikureiskt lättsinne. På denna rika tafla fästas våra blickar först och vanligtvis på de lysande namnen Bergman, Dalin, Ihre, Lagerbring, Linné och Wargentin m. fl. dessa svenska folkets uppfostrare och ledare i teoretisk vetenskaplighet. Men mycket välgörande, ehuru mindre omtalad, var samma tids praktiskt vetenskapliga

verksamhet rörande flere medborgerlighetens och mensklighetens vigtiga föremål. I frihetstidens sjelfva statsskick lågo redan från dess begynnelse frön till en utveckling, som, sjelf ledd af ljus och förnuft, sökte leda samhällslifvet till frihet, rättvisa och ordning. Utvecklandet af dessa frön motarbetades dock länge af en mängd från förra tider ännu qvarstående orättvisa och förmörkande lagar, vanor och fördomar; likaså af de omogna eller ensidiga uppfattningar och skadliga tillämpningar, till hvilka tidens olika partier, hofvets, Hattarnes eller Mössornas gjorde sig skyldiga. Men det är både lärorikt och hugnerikt att se, hur nämnde tid och då lefvande fosterlandsvänner sökte oaktadt alla hinder uppdraga nämnde frön till mognad, och huru sanning, förnuft och rättskänsla slutligen började genomtränga och ofta undantränga många bland de förra villorna och i deras ställe bland svenska folket sprida och mer och mer göra gällande den nya tidens, upplysnings-tidehvarfvets, sannare, friare och rättvisare åsigter; t. ex. genom de första s. k. riksfäderna och genom Oehlreich i fråga om förhållandet mellan regent och undersåtare; — genom Nordencrantz i fråga om enklare och sparsammare förvaltning, om laglig jemnlikhet i rättigheter och pligter och om fri yttranderätt; — genom Faggot i fråga om friare och rymligare stadgar för landtbrukarens yrke och arbetarens verksamhet; — genom Chydenius i fråga om friare handelsrörelse — genom Rosenstein och Bäck i fråga om förbättrad helsovård; — och i vittert hänseende genom fru Nordenflycht och Gyllenborg i fråga om qvinnans rätt till högre bildning, och om skaldens pligt att sysselsätta sig med ädla och förädlande ämnen. Flere likartade företeelser kunde uppräknas, ifall tid och rum tilläte.

Under ljuset och värmen af frihetens sol har sålunda svenska folket sökt till blomstring uppdraga alla i dess anlag och statsskick liggande bildnings-

frön, så af ena som andra slaget. Oberoende af både öfverhet och allmänhet, framträdde en hvar med sin personliga öfvertygelse och föranledde derigenom lifliga och upplysande menings-utbyten, hvilka tillsammans bildade en tafla af mångsidig verksamhet, samt utbildade folkets sinne för samhällets allmänna angelägenheter. Svenska frihetstiden har förtjenat sitt ädla namn.

Nämnde fria utveckling har ock serdeles under tidehvarfvets sednare del frambragt en för Sverige ovanlig mängd egendomliga personligheter, s. k. originaler; t. ex. Bellman Gjörwell, Nordencrantz, fru Nordenflycht, Malte Ramel, Esbjörn Reuterholm, Rutström, Swedenborg och Warmholtz m. fl. Det mer och mer mognande frihetssinnet tillät och nästan uppmanade enhvar att, oberoende af godtyckliga bruk och sällskapsvanor, utveckla sina anlag och följa sina tycken.

Återblicken öfver frihetstidens utmärktare personligheter gifver mycken ledning för omdömet också öfver det sätt, hvarpå det fria statsskicket i allmänhet betraktades. Många t. ex. Bergman, A. Celsius, Klingenstjerna, Linné, fru Nordenflycht, Sahlgren och Wargentin lefde förnämligast för sina vetenskapliga, vittra eller ekonomiska sysselsättningar och hafva icke, så vidt vi känna, på utmärktare sätt uppträdt till försvar för hvarken det ena eller andra regeringssättet eller partiet. Några, men jemnförelsevis få, t. ex. Bælter, Beylon, och Lagerbring, hafva hyst beständig ovilja mot det fria statsskicket. Flere voro i början och stundom länge nog vänner af det samma; men blefvo sedermera genom dess missbruk eller genom enskilda bevekelseskäl öfverförda till andra sidan; sådana voro t. ex. Bellman, Dalin, Gjörwell, G. F. Gyllenborg, Hermanson, Karl och Ulrik Scheffer och K. G. Tessin. Men nästan hela den öfriga skaran af tidens utmärktare personer voro anhängare af det fria statsskicket. Se här några bland männerna

i denna kärntropp: E. Benzelius, G. Bonde, K. Cronstedt, J. Düben, Ekeblad, Faggot, Fersen, flere Gyllenborgar, Horn, Höpken, Ihre, Lagerberg, Lantingshausen, Löwenhielm, Nordencrantz, Oehlreich, K. E. Reuterholm, Rudbeck, Serenius, Swedenborg och Warmholtz. Alla dessa män hafva, som sagdt är, med värma omfattat och med ihärdighet försvarat det fria statsskicket. Så skulle de ej hafva gjort, om detta varit så riksförderfligt och oefterrättligt, som nu i hundrade år en stark ultrarojalism, först gustafvianskt- dynastisk och sedermera fosforistiskt-reaktionär, sökt intala svenskarna[1]). Det är dessutom ganska lärorikt att jemnföra ofvanstående lista öfver frihetsmännen med de personer, som 1772 hjelpte till att öfverändakasta det fria statsskicket.

Ett folks yttre trefnad och välstånd beror i mycket på förmågan och nitet hos dess politiska ledare; den andliga utvecklingen likaledes på egenskaperna hos de män, som i religiöst eller vittert hänseende framträda med största snillet och största förmågan, derför ock med största inflytandet. Huru olika blifva ej följderna, om ett folk lyssnar till de ädla och rena känslornas sångare eller till lättsinnets och lastens; — lyssnar till Brehmer, Franzén, Geijer, Runeberg, eller till — — —! Ju snillrikare uppsatserna, sångerna äro, desto mera snabbt och oemotståndligt utbreda de sig öfver landet och desto djupare inpregla de i läsarens minne sitt innehåll och i hans själ sina åsigter; — och med hvad följder? — I sanning! — dessa menniskoandens ledare och fosterfäder äro, välgörande eller förstörande, ofta af större vigt än ledarne af landets timliga angelägenheter. En statskropp, som är i andligt hänseende förgiftad, blifver det snart också i verldsligt; och samhällsmedlemmarnas andliga

[1]) Det är dessa sammanträffande tidsförhållanden, som till stor del föranledt det länge gällande ensidiga och orättvisa nedsättandet af frihetstiden.

skall snart medföra samhällets lekamliga död. Af sådana orsaker hafva vi egnat mycken uppmärksamhet åt den ifrågavarande tidens andliga ledare, inom såväl det religiösa som vetenskapliga och vittra området.

Men ett folks öde beror icke blott af dess ledare utan ock af folket sjelft och af det sätt, hvarpå dess enskilda medlemmar följa eller tillbakavisa de förestafvade lärorna, de gifna exemplen. Hvar enskild medborgare har härutinnan sin stora vigt, sin allvarliga pligt. Om i en mur de enskilda stenarna vittra och upplösas, då nedstörtar snart hela byggnaden, om än aldrig så väl och konstrikt uppförd. Vår nästa och sista del skall söka gifva en öfversigt af det sätt, på hvilket svenska folket i sin helhet använde de grundsatser, statsskicket innebar, samt de läror och exempel, med hvilka landets så andliga som verldsliga ledare föregingo.

NAMNLISTA.

A.

Adam, s. 124.
Addison, J., s. 6.
Adelcrantz, K. F., s. 207.
Adlerbeth, G. G., s. 87, 90, 135, 136, 175.
Adlerheim, P., s. 81.
Adlerstop, s. 91.
Adolf Fredrik, kon. i Sverge, s. 19, 55, 61, 127, 207.
Aiguillon, s. 64.
Alströmer, s. 124.
Amaryllis, s. 102, 203.
Anacreon, s. 131, 178, 179, 195.
Anna Greta, s. 118, 119.
Ann' Katrin', s. 144.
Arakne, s. 203.
Armfelt, G. M., s. 64.
Arndt, E. M., s. 194.
Arndt, J., s. 74, 194.
Atterbom, P. D. A., s. 44, 69, 72, 73, 119, 133, 134, 188, 189, 205.

B.

Bælter Sv., s. 213.
Bager, H., s. 96.
Baggesen, J., s. 144.
Bayle, P., s. 14, 22.
Bellman, J. A., d. y., s. 75.
Bellman, J. A., d. ä., s. 76.
Bellman, s. 76.
Bellman, K. M., s. 62, 73—206, 213, 214.
Benzelius, E., s. 214.

Berg, s. 143, 144, 170.
Berger, s. 191.
Bergklint, *O.*, s. 64, 87, 89, 175. 177, 180, 191.
Bergman, *T. O.*, s. 62, 172, 196, 212, 213.
Bergström, s. 107, 108.
Bernini, *J. L.*, s. 208.
Beronius, *M.*, s. 35.
Berzelius, *J.*, s. 206.
Beylon, *J. F.*, s. 213.
Billmark, s. 171.
Blix, *M.*, s. 171, 172.
Blom, *J. R.*, s. 175.
Boccacio, *G.*, s. 156.
Boileau, *R.*, s. 45.
Bonde, *G.*, s. 214.
Brahe, *C. C.*, f. Piper, s. 37.
Braun, *W. v.*, s. 96.
Bredström, s. 97.
Brehmer, *Fr.*, s. 29.
Brita, s. 125.
Byström, *J. N.*, s. 191.
Bäck, *A.*, s. 178, 212.

C.

Canova, *A.*, s. 210.
Carlén, *J. G.*, s. 187.
Carleson, *A. L.*, s. 134.
Chydenius, *A.*, s. 212.
Collier, s. 6.
Collin, s. 117.
Creutz, *G. F.*, s. 16, 17, 20, 21, 35, 44—47, 49, 50, 55, 56, 63, 70, 73.
Criton, s. 34.
Cronstedt, *K.*, s. 214.

D.

Dacier, *A.*, s. 30.
Dahlberg, *E.*, s. 48, 192.
Dahlgren, *K. F.*, s. 191, 192.
Dalin, *O. v.*, s. 5, 14, 20, 31—34, 46, 49, 55, 61, 70, 73, 81, 124, 131, 155, 156, 196, 212, 214.
Damon, s. 203.
Daurer, *E.*, s. 77.
De la Gardie, *P. F.*, s. 37.
De la Gardie, *K. C.*, f. Taube, s. 38, 40.
Democritus, s. 97.
Du Barry, *M. J.*, s. 64.
Düben, *J. v.*, s. 214.

E.

Ehrensugga, s. 91.
Ehrensvärd, *Aug.*, s. 178.
Eichhorn, *K.*, s. 121.
Ekeblad, *K.*, s. 214.
Ekström, s. 161.
Elisabet, kejsarinna i Ryssland, s. 20.
Ennes, *K. L.*, s. 78, 80, 143.
Envallson, *K.*, s. 128.
Eolus, s. 203.
Epictetos, s. 48.

F.

Fabricius, *J.*, s. 10—12, 15, 34, 36, 39, 43.
Faggot, *Jak.*, s. 178, 212, 214.
Fersen, *C. F.*, född Sparre, s. 132.
Fersen, *F. A. v.*, s. 55, 132, 214.
Fielding, *H.*, s. 180.
Fjellman, s. 171.
Filenius, *P.*, s. 5, 158.
Fischerström, *J.*, s. 36—42.
Franzén, *Fr. M.*, s. 46, 49, 51, 55, 71, 73, 150, 175, 185, 186, 187, 214.
Fredman, s. 96, 109, 201.
Fredrik, kon. i Sverge, s. 18, 19, 38, 207, 208.
Fredrik Adolf, hertig af Östergötland, s. 45, 142.
Frese, *J.*, s. 49.

G.

Geijer, *E. G.*, s. 119, 214.
Gellert, *K. F.*, s. 123.

Gjörwell, K. K., s. 35, 81, 156, 164, 169, 176, 178, 180 196.
Gottsman, s. 60, 68.
Griis, s. 158.
Grill, s. 124.
Grönlund, L. Fr. s. 165, 166.
Gustaf 3:e, kon. i Sverge, 19, 24, 33, 44, 45, 47, 57—73, 79, 126—144, 161, 164, 168, 172, 176, 178, 180, 183, 184, 207, 208, 213, 214.
Gustaf 2:a Adolf, kon. i Sverge, s. 207.
Gustaf 4:e Adolf, kon. i Sverge. s. 141, 172.
Gyldenstolpe, N. F., s. 131.
Gyllenborg, Fr., s. 48.
Gyllenborg, G. F., s. 5, 6, 16, 17, 18, 20, 21, 29, 30, 34, 35, 38, 41—73, 87, 121, 131, 135, 136, 175, 176, 178, 196, 212, 214.
Gyllenborg, J., s. 48, 77.
Gyllenborg, K., s. 77.
Gyllensvan, F., s. 131.
Gåse, s. 98, 192, 201.

H.

Hæffner, J. K. F., s. 173.
Hagman, s. 142.
Hallenberg, J., s. 182.
Hallman, K. I., s. 68, 69, 90, 91, 96, 128, 129, 130, 176, 173.
Heiberg, s. 194.
Helvetius, K. A., s. 14.
Heraclitus, s. 97.
Hermanson, M., s. 214.
Hermonius, Kat., s. 75.
Hilleström P., s. 171.
Hjortsberg, L., s. 189.
Hogarth, W,. s. 105, 140, 199.
Holberg, L., s. 15, 121.
Horatius, s. 48.
Horn, A. B., s. 214.
Höpken, A. J. v., s. 53, 60, 130, 214.

I.

Ihre, J., s. 62, 178, 196, 212, 214.

J.

Jennings, J., s. 81.
Jenssen, s. 117.
Josef, s. 121.
Judit, s. 121.

K.

Karl, hertig af Södermanland, s. 91, 95, 126, 128, 142, 168, 169, 172.
Karl 10:e Gustaf, kon. i Sverge, s. 33.
Karon, s. 203.
Kellgren, J. H., s. 5, 42, 43, 49, 71, 72, 73, 120, 135, 136, 150, 175, 178, 179, 180, 182, 183, 185, 192, 198.
Kempensköld, Dan., s. 170, 172.
Kernell, P. U., s. 189, 190.
Kexell, O., s. 89, 90, 91, 96, 128, 129, 176, 177.
Klein, B., s. 74, 76.
Klingenberg, s. 15, 22, 34, 35, 36, 39, 42, 43.
Klingenstierna, Z., s. 213.
Kloto. s. 203.
Knapen, s. 97, 125.
Kolmodin, O., d. ä. s. 30.
Kraus, J. M., s. 120.
Kullberg, A. C., s. 186.
Källarcreutz, s. 91.

L.

Lafontaine, A. L., s. 193.
Lagerberg, Sv., s. 214.
Lagerbring, s. 62, 178, 196, 212, 213.
Lantingshausen, J. A., s. 214.
Larcheveque, P., s. 208, 209.
Lehnberg, M., s. 124.
Leibnitz, G. W., s. 14, 26.

Leijonhufvud, A. G., s. 16, 35, 128.
Lenngren, A. M., s. 29, 70, 71, 187.
Leopold, K. G. af, s. 69, 71, 107, 135, 136, 161, 175, 183, 198.
Lidner, B., s. 44, 157, 165, 182, 192.
Lilliehorn, P., s. 64.
Lillienberg, J. G., s. 77.
Lilliestråle, J. W., s. 176, 196.
Linné, K. v., s. 178, 196, 206, 212, 213.
Linsén, s. 195.
Lisander, s. 89.
Locke, J., s. 14, 23, 25, 34.
Lovén, P. K., s. 115.
Lovisa, Ulrika, drottning i Sverge, s. 19, 30, 55, 58, 60, 63, 127.
Lucidor, L., s. 20, 49, 85.
Lundholm, s. 92, 99, 125, 145, 179.
Lundström, s. 92.
Luther, M., s. 192.
Luxdorph s. 33.
Löfberg, s. 125.
Löwenhielm, K. G., s. 214.

M.

Maja, s. 108, 125.
Malmström, B. E., s. 44, 73.
Marcus, Aurelius, kejsare i Rom, s. 48.
Marlboroug, H., s. 139.
Marteville, s. 81.
Michelessi, Dom., s. 130
Mollberg, s. 89, 97, 99, 159, 191, 193, 198.
Montesquieu, K., s. 14, 34.
Movitz, s. 89, 98, 97, 99, 105, 113, 121, 125, 133, 144, 159, 170, 191, 193, 198, 201.
Mozart, W. A. s. 124.
Munck, A. F., s. 64.
Mörk, J. H., s. 196.

N.

Nasenblom, s. 91.
Nehrman, D., s. 42.
Nobelius, s. 168.
Nordbohm, A., s. 6.
Nordenanckar, J., s. 81.
Nordencrantz, A., s. 178, 212, 213, 214.
Nordenflycht, H. C., s. 5—46, 49, 56, 61, 70, 196, 212, 213.
Norman, V., s. 85, 161, 165.
Norström, s. 99, 100.
Nymanskan, s. 82.
Nyström, s. 171.

O.

Oelheim, s. 91.
Oehlreich, N. v., s. 126, 212, 214.
Oxenstierna, Ax., d. y., s. 177.
D:o., d. ä., s. 192, 206.
Oxenstierna, J. G., s. 46, 68. 73, 89, 136, 175, 176, 180,

P.

Palmblad, V. F., s. 173.
Palmstedt, s. 171.
Paul, kejsare i Ryssland, s. 19.
Pechlin, K. F., s. 60.
Platen, B. R. v., s. 192.
Platskan, s. 125, 179.
Ploug, K., s. 194.
Polhem, K., s. 7.
Pope, A., s. 14, 45.
Porthan, H. G., s. 55, 73.

Q.

Quiding, H., s. 171, 172.

R.

Raab, A., s. 113, 189.
Ramel, M., s. 213.

Renhorn, *O. B.*, s. 82.
Reuterholm, *E. K.*, s. 213, 214.
Rhyzelius, *A. O.*, s. 77.
Richardsson, *S.*, s. 6.
Ridderstolpe, *F. V.*, s. 132.
Rosalie, s. 182, 185.
Rosen, *v. Rosenstein*, *N.*, s. 212.
Rosenblad, *M.*, s. 192.
Roth, s. 171.
Rousseau, *J. J.*, s. 30, 54.
Rudbeck, *T. G.*, s. 214.
Runeberg, *J. L.*, s. 150, 204, 214.
Runius, *J.*, s. 20, 49, 85.
Ruthström, *A. C.*, s. 22, 213.
Rydelius, *A.*, s. 26.
Rydqvist, *J. E.*, s. 173.

S.

Sahlgren, *N.*, s. 213.
Sappho, s. 42.
Scheffer, *K. F.*, s. 60, 124, 130, 138, 214.
Scheffer, *U.*, s. 214.
Scherr, *J.*, s. 194.
Schiller, *F.*, s. 150.
Schröderheim, *A. C.*, född v. Stapelmohr, s. 144, 145, 171, 179.
Schröderheim, *E.*, s. 64, 96, 100, 126, 130, 132, 142—146, 168, 172, 176, 177, 183.
Scriver, s. 78.
Scuderi, *M.*, s. 30.
Serenius, *J.*, s. 214.
Sergel, *J. T.*, s. 124, 156, 183, 208—210.
Silfverstolpe, *A. G.*, s. 186.
Simmingsköld, *J.*, s. 142.
Sokrates, s. 34.
Sondén, *P. A.*, s. 68, 133.
Stagnelius, *C. J.*, s. 192.
Stapelmohr, *Kr. v.*, s. 100.
Steele, *R.*, s. 6.
Stierncrantz, *A. A.*, s. 94.
Stiernhjelm, *G.*, s. 5, 192.
Stiernmann, *A. A.*, s. 30.
Sune, s. 64.
Swedenborg, *E.*, s. 22, 213, 214.
Syrach, s. 186.

T.

Tacitus, s. 48, 199.
Taube, se De la Gardie.
Taube, *H.*, s. 83.
Tegnér, *E.*, s. 35, 147, 150, 204.
Teresia, s. 171.
Tessin, *K. G.*, s. 53, 138, 207, 209, 214.
Thorild, *T.*, s. 175.
Thorwaldsen, *A.*, s. 210.
Tideman, s. 7—10, 15, 22, 35, 36, 39, 43.
Tilas, *S. O.*, s. 96.
Tirsis, s. 103, 203.
Torpadius *J. och K.*, s. 16.
Torstenson, *L.*, s. 191.
Troil, *U.*, s. 132.

U.

Uggla, *K.*, s. 136.
Upmarck, *J.*, s. 75.

V.

Valerius, *J. D.*, s. 103, 119, 186, 189.
Vogler, *G. J.*, s. 124.
Voltaire, *M. F. A. de*, s. 22, 142, 180.
Völschov, s. 126.

W.

Wallin, *J. O.*, s. 204.
Wargentin *P.*, *V.*, s. 124, 125, 196, 212, 213.
Warmholtz, *K. G.*, s. 213, 214

Wellander, J., s. 69.
Wennerberg, G., s. 119.
Westman, A., s. 171, 172.
Wetz, s. 171.
Wieland, K. M., s. 100.
Wieselgren, P., s. 121.
Winckelmann, J., s. 210.
Wiman, s. 172.
Winblad, Ulla, s. 98—101 106, 107, 110, 117, 126, 133, 143, 144, 152, 166, 180, 182, 185, 193, 206.
Wollenius, s. 77.
Wulfwenstierna, J., s. 77.

Z.

Zulma, s. 182, 185.

Å.

Åhlström, O., s. 121.

Ä.

Älf, S., s. 35.

Ö.

Örnsköld, P. A., s. 178.

